

SANT FELIU DE GUÍXOLS - PINZEL·LADES, FANTASIES I MEMBRANCES

AGUSTÍ ROLDÓS I SOLER



SANT FELIU DE GUÍXOLS PINZEL·LADES, FANTASIES I MEMBRANCES



SANT FELIU DE GUÍXOLS
PINZELLADES, FANTASIES I MEMBRANCES

PER
AGUSTÍ ROLDÓS I SOLER

Portada:

Vaixells ancorats a la badia guixolenca a la darrera del segle XIX. El segon, començant per l'esquerra, és el berganti-goleta Lepanto, construït a les drassanes guixolenques l'any 1854 pel mestre d'aixa Josep Bosch.

Autor: Jaume Bertran. Col. Joan Estrada

SANT FELIU DE GUÍXOLS PINZELLADES, FANTASIES I MEMBRANCES

Edició

Agustí Roldós Soler

Autor

Agustí Roldós Soler

Assessorament lingüístic

Josep Solà Granés

Impressió

Gràfiques Bigas

Dipòsit legal: Gi-1.138-06

ISBN: 84-611-1155-9

El meu agraïment a Àngel Jiménez, Josep Solà, Jordi Gaitx, Alfons Hereu, Maria Àngels Suquet, Gerard Bussot, Quito Pi, Joan Canadell, Neus Casellas, Anna Roldós, Josep Maria Isern, Joaquim Bigas, Santiago Fonoll (a.c.s.), Domènec Saura (a.c.s.), i a les diverses entitats i persones que han tingut l'amabilitat de cedir-me fotografies, el nom dels quals ja figura al peu de cadascuna d'elles.

*Als meus pares, Montserrat i Agustí,
a qui tant he trobat a faltar*

INTRODUCCIÓ

Ja fa temps que amics i coneguts em suggerien que seria molt interessant aplegar en un llibre els articles i les fotografies que des del mes de desembre del 2002 havia anat publicant al setmanari Àncora. I no me n'he d'amagar, que la idea, una vegada rumiada d'una manera seriosa, em va semblar magnífica i excitant. Així doncs, la possibilitat de reunir en un únic volum els articles fins llavors dispersos i alhora poder contemplar en format gran les imatges que els acompanyaven i que els feien de complement, representava un repte que reunia un munt d'arguments per a esdevenir suggestiu als ulls del lector. Finalment, partint d'aquesta idea inicial, he aprofitat l'ocasió per afegir-ne un bon nombre de nous, mai publicats fins a dia d'avui. De manera que, en aquesta darrera versió, els textos inèdits i els que ja havien vist la llum es reparteixen gairebé a parts iguals: una trentena de cada.

La confecció d'aquest llibre va començar cap allà a la tardor del 2004 i es va enllestir el passat mes de febrer. Han estat, doncs, un bon grapat de mesos d'esforç continuat, tot i que he de confessar que, en casos com aquest, l'esforç esmentat és molt agraït i gens feixuc. Una vegada vaig decidir tirar endavant el projecte, el primer pas va consistir a fer la tria dels articles que prèviament havia publicat a Àncora i que considerava –ja fos perquè el text era atractiu o perquè les imatges mereixien una millor exposició– més interessants o més adients per a ser publicats en format de llibre.

Una vegada revisats i corregits (i, en algun cas, ampliat) els prop de trenta escrits de contingut i extensió molt diversos procedents d'Àncora, el següent pas va consistir a fer la recerca de nous temes i tot seguit escriure'n l'article corresponent. D'aquesta manera vaig completar els seixanta i tants textos de què consta el present llibre. La meitat del llibre, doncs, va ser creada de manera lenta i atzarosa: tot plegat començava en el moment en què tenia la sort de trobar alguna imatge inèdita d'un acte o d'un esdeveniment –no importava quin– ocorregut a la nostra ciutat; o bé, a l'inrevés, a partir de la troballa d'alguna notícia curiosa o engrescadora –o amb qualsevol record o fantasia que em passava pel cap–, cercava la fotografia que hi casés millor.

Aquesta feina –fàcil, a vegades; feixuga, d'altres– va continuar fins que fou acompanyada la totalitat dels articles que publico en aquest volum, que batejo com Pinzellades, fantasies i membrances –perquè de tot hi ha– i que he ordenat cronològicament: des del darrer terç del segle XIX fins als anys vuitanta del segle passat. D'altra banda, la part gràfica (més de 170 imatges, a pàgina sencera o a doble pàgina) esdevé un complement absolutament indispensable per a cadascun dels articles, de manera que imatge i text es completen mútuament.

En definitiva, el llibre que teniu a les mans vol ser un viatge escrit i gràfic pel Sant Feliu dels darrers 125 anys: dels esdeveniments més curiosos, de les festes més populars, dels petits afers polítics, religiosos i socials, de tantes entitats que una vegada van fer gran la ciutat, dels costums avui desapareguts per sempre, de records melangiosos o joiosos. Ara bé, per damunt de qualsevol altra cosa, aquest llibre tracta de la gent, dels homes i les dones que, com vosaltres, apreciats lectors, estimaven aquesta menuda i bonica ciutat del litoral català, la nostra: Sant Feliu de Guíxols.

Agustí Roldós i Soler
Sant Feliu, octubre del 2006

L'AVI COSME

Jo vinc de navegants, de marins i capitans, que creuaven l'oceà amb lleugers vaixells de vela, d'homes fets i valents que, empesos per un estrany delit, només somiaven de fer-se a la mar blava. Jo, que amb prou feines he costejat quatre cales en un petit bot per pescar mitja galleda de serrans i julioles!

I només cal que reculem una mica: amb la mort del meu avi Agustí Roldós i Calçada, pilot d'altura i pràctic del nostre port durant una bona pila d'anys, s'extingí una antiga estirp guixolenc de marins –els Calçada–, entroncada pels volts de 1860 amb una altra, també prou coneguda –els Roldós, oriünds de Vilassar de Mar–. Els membres d'aquesta família constituïren un cas extraordinari de supervivència d'una clara vocació marinera, tota vegada que apareixen vinculats a la navegació i el comerç per la Mediterrània al llarg de tres segles, i àdhuc, a partir de mitjan segle XIX, al mercadeig amb els ports d'Amèrica i de la resta d'Europa. La llegenda, que sempre està present en els fets de mar, diu que els avantpassats d'aquesta nissaga eren asturians i que un d'ells capitanejava una de les naus que combateren a la famosa batalla de Lepant. Al seu retorn, s'hauria arrelat a Sant Feliu. Aneu a saber!

El cognom Calçada apareix sovint en els llibres del registre parroquial de Sant Feliu al llarg del segle XVII, sempre en gent d'oficis lligats a la mar. En Joan Torrent i Fàbregas, en un estudi sobre la família Calçada que fou editat pel setmanari *Àncora* l'any 1974, explicava que el meu avi Agustí conservava un diari de navegació de finals del segle XVI, en pergami, on es ressenyaven els viatges fets per un seu ascendent a Tunis, Casablanca i altres ports de la Mediterrània. Malauradament, sembla que aquest document es va perdre durant la Guerra Civil. D'altra banda, també tenim notícies de vaixells construïts a les drassanes de Sant Feliu per encàrrec d'algun Calçada.

Està clar, doncs, que parlem d'un llinatge de gent de mar. En aquest sentit, l'Escola de Pilots de Mar d'Arenys de Mar (El Maresme), on han estudiat la majoria dels capitans i pilots de la marina mercant, és un dels millors llocs on indagar dades sobre els marins del nostre país. Amb la intenció de recollir més notícies referents a la meua família, m'hi vaig acostar, i el resultat de la recerca fou el següent: amb el cognom de Calçada i procedents de Sant Feliu hi figuren 4 estudiants. Es tracta de Feliu (1793), Benet (1794), Francesc (1831) i Cosme (1849).

És justament d'aquest Cosme, que als 13 anys ingressava a l'Escola de Pilots, de qui ens ocuparem en el present text. Cosme Calçada i Pons va néixer a Sant Feliu el 27 de gener de 1836, fill de Cosme i nét d'Agustí, patró d'embarcacions, segons consta en un contracte de successió de l'any 1816. Quan encara no aixecava un pam de terra, s'enrolà de grumet en un vaixell que transportava fusta a l'Àfrica, amb tanta mala sort, que l'embarcació fou albirada per una fragata anglesa, que els perseguí, i de la qual se salvaren de miracle. Assabentada la seva mare de l'aventura, el va fer ingressar a l'Escola de Pilots d'Arenys, com he explicat abans.

Als 28 anys ja era un expert pilot de navegació, amb freqüents travessies fins als ports americans. Amb els anys va esdevenir armador i capità de cinc dels millors vaixells velers d'aquella època: el bergantí goleta *Panchito*, de dos pals, construït pel mestre d'aixa guixolenc Josep Bosch l'any 1866; un altre bergantí goleta, de tres pals, l'*Agustina Calçada* –nom de la seva filla–; la pollacra *San Antonio*, construïda pel seu pare el 1831 a les nostres drassanes, que naufragà el 2 d'octubre de 1851 i que, una vegada remuntada fins a Sant Feliu, fou aparellada com a bergantí pollacra de 112 tones; la goleta *Juanita* i la corbeta *Pablo Sensat* –aquesta última construïda a Blanes per la família Sensat i comprada per Calçada, amb la condició que no podia canviar-li el nom–. Aquest vaixell de 539 tones era conegut per la seva lleugeresa, que el convertí en un dels més ràpids del món. D'entre els seus rècords podem mencionar el de la travessia de Filipines a Espanya, en què competí amb vaixells anglesos, alemanys i holandesos, o el de la travessia de l'Atlàntic, entre Charleston i Cadis, per a la qual tardà 15 dies. Anys més tard, capitanejat per Salvador Maristany, va fer la volta al món. Abans d'acabar el segle, va fer construir un nou vaixell –el qual batejà amb el seu nom, *Cosme Calçada*– que posteriorment passà al seu fill, Cosme Calçada i Puig. Malauradament, el mes de novembre de 1904 el vaixell naufragà a Jansen a causa d'un fort cicló.

Les gestes marineres d'en Calçada, unes certes i altres adornades amb el toc de llegenda que els pobles mariners saben donar-hi com cap altre, el convertiren en un mite entre els seus conciutadans, que esperaven la seva tornada de cada viatge per assabentar-se de noves aventures.

En el decurs de la Guerra de Secessió entre els estats del nord i els del sud d'Estats Units (1861-1865), la flota de la Unió va bloquejar els ports confederats, des d'on el nostre país importava grans quantitats de cotó. Calçada –que, com la majoria d'armadors d'aquella època, es dedicava també al comerç d'esclaus- va aconseguir d'esquivar el setge un parell de vegades; tanmateix, a la tercera, en el viatge de tornada, fou perseguit resolutament, fins que la seva nau embarrancà pels voltants de Galveston, de manera que es perdé tot el carregament de cotó.

En un dels viatges de cabotatge per la costa catalana, conegué a Vilassar de Mar un pilot local anomenat Pau Roldós, escarquillat com ell sol, i entre ambdós s'establí un fort lligam. Finalment, aquesta amistat es resolgué amb el casament del jove pilot de Vilassar amb la filla gran de Cosme i Gertrudis Puig, Agustina. Amb l'entroncament de les dues famílies s'inicià el llinatge Calçada-Roldós, de tants records per a la marina guixolenc. En una de les primeres travessies que sogre i gendre feren junts a Amèrica, s'arribaren a la badia de Hudson (Canadà), on compraren un bosc. Amb part de la fusta que en van obtenir, construïren el veler de tres pals *Agustina Calçada*, i la sobrant la carregaren per vendre-la a Barcelona; d'aquesta manera van rescabalar la meitat del cost del vaixell.

En els primers anys de la nova societat Calçada-Roldós, cadascú pilotava el seu propi vaixell, però amb el pas del temps, segurament a causa del cansament provocat per tants viatges lluny de la família, decidiren repartir-se'ls, per poder l'un descansar mentre l'altre navegava.

En el deliciós llibret escrit per Manel Sala *Ganxonerías*, magnífic estudi de costums i fets dels nostres avantpassats, hi trobem dues anècdotes que ens mostren quelcom del tarannà d'aquella gent, que normalment tiraven pel dret en afers de negocis, poc amants de sants i capellans, fermes de conviccions, però amb la bonhomia i la trempera pròpies dels empordanesos. Heus ací aquest parell d'historietes, que jo us exposo a la meua faisó.

En Cosme, tornant d'un dels viatges en què havia romput el bloqueig, va ser enxampat per un d'aquells temporals que fan perdre l'esma. A mesura que passaven les hores, en lloc d'afluïr, s'anava fent més fort i esgarriat, de manera que feia perillar el vaixell i les bales de cotó que carregava. A bord, hi portava un sant Antoni, de fusta, enlluminat amb una llàntia d'oli que

cremava nit i dia. Com que les onades ja amenaçaven d'enfonsar el vaixell i la seva tripulació i el sant continuava fent-se l'orni, el lligà en un bon cap i el llençà a l'aigua, tot dient-li: "Aquí t'estaràs en remull, fins que el temporal afluïxi!". Segons diuen, el mar es calmà l'endemà i el sant fou hissà a bord, sa i estalvi.

La segona anècdota fa referència a un viatge que en Cosme i el seu gendre varen fer a Barcelona pels volts dels anys vuitanta, amb motiu del cobrament d'un carregament de fusta tot just descarregat d'un dels seus vaixells. Una vegada enllestida la feina i fent temps per agafar el tren de tornada a Sant Feliu, decidiren donar un tomb pel nou passeig de Gràcia, aleshores acabat d'inaugurar. Com que a en Cosme li vingueren ganes de fer un riu, va aprofitar un solar abandonat per satisfer l'esmentada necessitat. Encara no havia acabat del tot, quan va aparèixer un municipal, qui, amb cara de pomes agres, li digué:

–Senyor meu, que no ha vist el rètol que prohibeix d'ornar?

En Cosme, avergonyit com el marrec a qui enxampen fent una malifeta, li contestà:

–Perdoni, però no me n'havia adonat. Però era una qüestió de vida o mort.

–Ho lamento, però haurà de pagar 10 rals de multa per infringir les ordenances municipals, o em veurà obligat de portar-lo al "quartelillo".

Veient que no hi havia res a fer, agafà el moneder i li allargà un bitllet de 5 pessetes (20 rals), afegint:

–M'haurà de fer canvi.

–Doncs, la veritat..., no tinc canvi –contestà el municipal.

–I com ho podem arreglar això? –murmurà un Cosme pensós.

De sobte, amb un somriure de murri, cridà el seu gendre:

–Pauet, vine, vine, que ens has d'ajudar.

En Pau, que se'ls anava mirant amb rostre de curiositat des del mig del passeig, s'hi acostà intrigat.

–Noi, tenim un problema i tu l'has de resoldre. Mira, Pauet, hauries de fer un riu al costat del meu.

–Però, que s'ha tornat boig? No en tinc pas ganes, ara.

El sogre s'emportà el gendre uns moments i li explicà els fets. I així, el pobre Pau buidà les quatre gotes que li quedaven a la bufeta, tot mirant-los amb un posat de xai degollat. Aleshores,

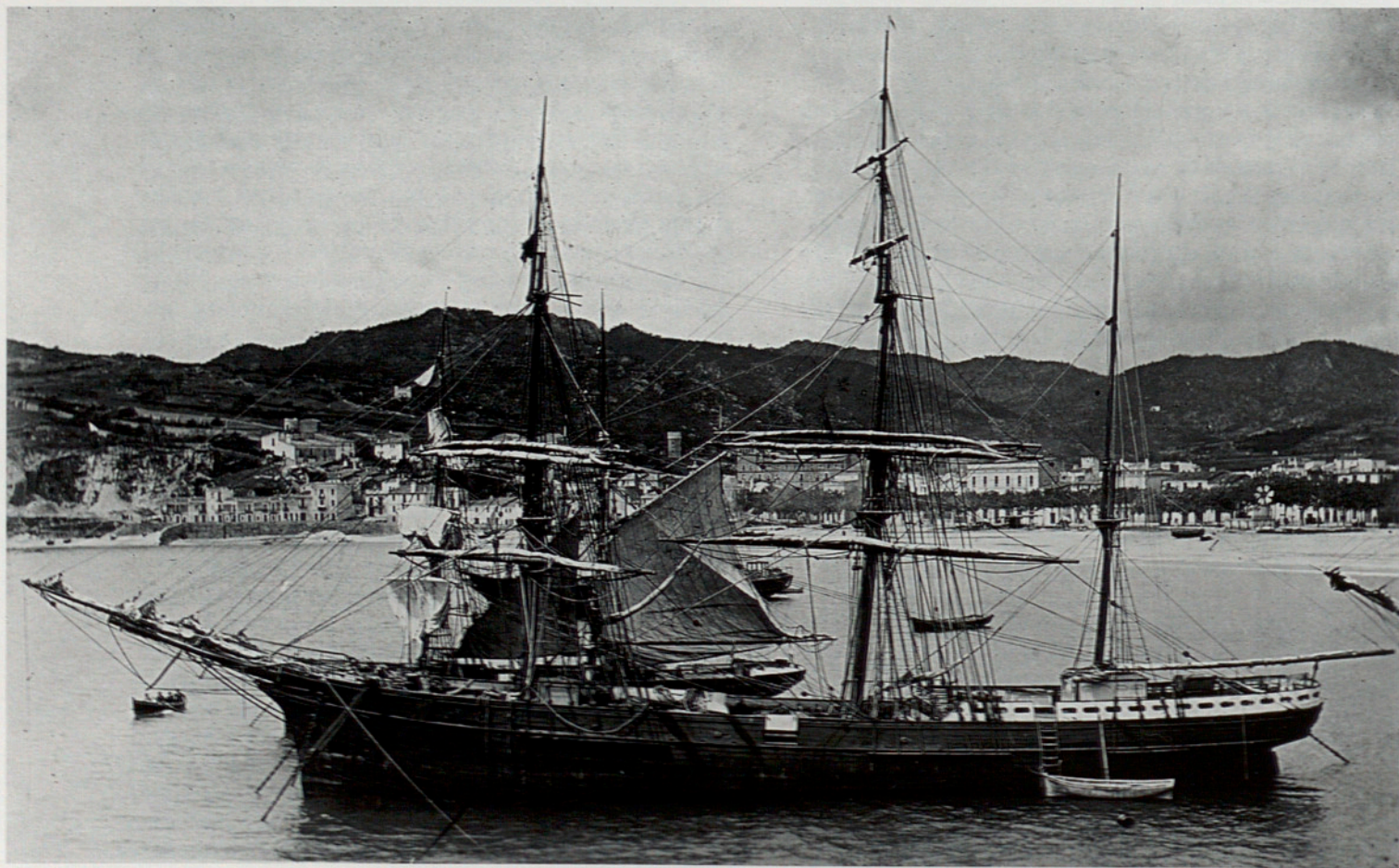
en Cosme s'apropà al municipal, que contemplava l'escena amb cara d'incrèdilitat, i li etzibà:

—Ara estem en paus!

Cosme Calçada fou un home de fortes conviccions liberals. Milità tota la vida en el Partit Republicà Federal, del qual fou un dels militants més actius de la vila. Íntim amic de Pere Caymó, diputat i cap dels republicans del Baix Empordà, l'any 1868 fou nomenat vicepresident de la junta revolucionària provisional de Sant Feliu. En proclamar-se la república quatre anys més tard, els companys l'elegiren alcalde provisional de la vila, càrrec que mantindria fins l'elecció de Caymó per designació popular. Aquestes activitats li comportaren una ferotge persecució política dels seus adversaris. En una breu incursió dels carlins a Sant Feliu va veure saquejada la seva llar, i s'hagué de refugiar, ell i la família, a Vilassar. En els anys següents formà part de diferents

consistoris, com a regidor i tinent d'alcalde, i fou un dels impulsors, amb el càrrec de vicepresident de la junta directiva, de l'associació local de Salvament de Nàufrags.

Al Museu Marítim de les Drassanes de Barcelona, un retrat d'aquest marí presideix la sala dedicada a la marina mercant catalana del vuit-cents, junt amb el sant Antoni que feia miracles i els diaris de navegació que descriuen les llargues travessies per l'oceà. Fullejant aquests diaris, se'm desperta una profunda admiració envers aquests homes, amb la seva lluita dia a dia, en uns vaixells de fusta, moguts a vela, que brandaven com taps de suro enmig de les tempestes; allunyats de les famílies durant mesos i en unes condicions alimentàries i sanitàries que, com comprovem llegint els avatars dels viatges en els diaris de navegació, deixaven molt per desitjar. A tots ells, el meu reconeixement.



1 - Un bergantí ancorat a la badia guixolenc a al final del segle XIX. Autor: el desconec. AMSFG.



2 – Trâfec de mercaderies al racó de Llevant al començament del segle XX. Autor: el desconec. AHCB.



◀ 3 – Les voltes de la plaça del Mercat (Ilavors, de la Constitució) a la darrera del segle XIX. Autor: el desconec. Editada com a postal per la impremta Viader l'any 1901. AMSFG.



4 – El racó de Llevant i l'edifici del Salvament pels volts de 1900. Autor: el desconec. Col. Bartomeu Auladell.

LA FESTA MAJOR DE 1886

La Festa Major de 1886 es presentava plena d'il·lusions i de propòsits com mai no havia estat abans. La puixança i la vitalitat de la vila els darrers anys, deguda, en bona part, a la prosperitat econòmica que havia posat en marxa la indústria surera, unida a l'apaivagament de la vida política i una relativa pau social, contribuïen a contemplar el futur amb un optimisme sense límits.

A més, la construcció i ampliació d'un gran nombre de fàbriques sureres, necessitades de nova mà d'obra, havia afavorit un important augment de la població (Sant Feliu arribava als 9.000 habitants l'any 1886). Als darrers anys, nous invents contribuïen a fer el dia a dia més planer: la il·luminació de gas a les cases (1882) i als carrers (1883), o el telègraf (1882); s'alçaven nous edificis: les escoles municipals (1880), les primeres escoles laiques (1885) i el teatre Goula (1885); es portaven a terme obres de millora urbana: els ponts sobre la riera del Monestir (1885), i nous projectes d'expansió urbanística: plaça del Nord i entorn (1885); i es publicava el primer setmanari guixolenc: *El Eco Guixolense* (1878). En resum: eren els primers esglaons del terratrèmol expansiu de final del segle XIX que, en poc temps, convertiria Sant Feliu en una de les poblacions més vives i dinàmiques de Catalunya.

Al llarg de tota la jornada d'aquell dissabte 31 de juliol, una filera inacabable de carruatges i tartanes procedents dels quatre punts cardinals desfilava pels principals carrers de la vila, i s'inundaven fondes, albergs i cases particulars d'una multitud de forasters enlluernats per la fama de la nostra festa. Feia dies que les mestresses de casa havien fet endreça, els homes havien rentat la cara de les façanes i l'Ajuntament havia apedaçat carrers, passeigs i camins.

A boca de nit, a l'entrant del que vindria l'endemà, hom ballà sardanes a la plaça de la Constitució, alhora que el so embogit de les campanes del monestir i de l'església de Sant Joan anunciava de bell nou la Festa Major. Com a comiat de la vetlla, uns refulgents focs d'artifici s'enlairaren cap al cel estrellat.

El diumenge es llevà radiant, sense gota de vent, i la mar blava planera com un mirall. A primera hora del matí al mercat no hi cabia ni una agulla. Reposadament, disciplinadament, una enorme gentada desfilava entre una munió de pageses vestides de negre, amb llargs davantals lligats a la cintura i mocadors de cap de quadres, que feien oferta del millor aviram de la co-

marca: pollastres, gallines, ànecs i oques, i d'un seguit de cistells farcits d'un bé de Déu de fruites, verdures i llegums, acabats de collir a les hortes de Mascanada, Sant Amanç o a la plana d'Aro. A continuació hi havia els venedors ambulants, cridaners i impertinents, cantant les virtuts de la quincalla i la bijuteria, dels plats i olles, dels cànirs i galledes, que, sense ordre ni concert, jeien amuntegats al damunt de llargs taulells de fusta. A tocar la font de la Plaça, enfilats dalt d'unes tribunes enlairades i ocults darrera unes cortines de vellut vermell, uns titellaires feien bellugar amb destresa uns ninots de fusta enmig dels xisclets i les rialles de la mainada. I en el pany de paret de can Barraquer, l'home dels romanços penjava d'un cordill les últimes novetats del repertori romancer –històries inversemblants i senzilles o cançons de poetes populars, escrites en castellà de província o en català arcaic molt de mitjan segle XIX– i els calendaris llavors en voga (el *Saragossà*, l'*Ermità*, el *Pagès*); era un tipus no gaire alt, amb el cabell gris, magre de carns, nas arremangat, de parla dolça i cerimoniosa, que vestia de vellut i anava carregat amb un gros farcell que contenia un tresor documental i literari. Tampoc no hi faltaven els xarlatans, ni els "facultatius" –aleshores, una autèntica plaga–, els quals brindaven solucions i remeis miraculosos per a tot tipus de malalties, per a millorar la bellesa o polir la higiene personal –aquest últim, llavors, un aspecte bastant desatès–, o per a resoldre problemes més seriosos i peremptoris: extracció de queixals, servei de barberia o curació de fistules i ulls de poll.

Ara bé, l'autèntic tret de sortida de la festa era l'ofici a l'església parroquial. La solemnitat religiosa consagrada al màrtir africà anava paral·lela a la importància de la vila. Les autoritats, amb l'alcalde Joan Valls al capdavant, es reuniren a l'Ajuntament i seguidament marxaren en corporació cap a la parròquia, precedits pels serenos municipals. El temple, preparat expressament per a l'ocasió, presentava un aspecte impressionant. L'altar major, cobert totalment per esmalts i daurats, d'estil gòtic austere però elegant, resplendia com una brasa; la seva construcció, duta a terme feia només cinc anys, havia estat possible per la pietat d'una família guixolenc, que n'havia pagat l'exorbitant preu de deu mil duros de l'època. L'acte litúrgic, solemne i pompos, era oficiat per tres clergues dirigits pel vell rector Joan de la Creu –més conegut com *mossèn Vinagre*–.

Aquell matí, mentre suportaven amb resignació la calor d'agost i la forta olor d'encens que cremava dins el temple, les dones més acabalades de la vila estrenaven els vestits més cars i originals acabats d'arribar de les millors botigues de Barcelona, amb aquelles puntes de coixí de moda, faldilles emmidonades, roba interior de seda, cotilla estrenyent i sabates de *doré* sobre mitges negres. Enjoiades de dalt a baix, no els faltaven arracades, agulles de pit, penjolls, anells i braçalets. El temps que va durar la cerimònia, no van parar ni un instant de ventallar-se amb una mà, mentre amb l'altra subjectaven uns barrets enormes i estrafolaris. Per la seva banda, els homes lluïen grans barbes o bigotis amb punxa, els cabells planxats i estirats amb la clenxa al mig, ben lluents de brillantina. Vestien americana estreta de mànigues, corbata coll de piqué blanc d'una sola peça i subjectat per un imperdible d'or, pantalons estrets –fins al punt que els més exagerats no podien posar-se'ls sense descalçar-se prèviament–, barret de copa o mitja copa, i l'indispensable complement del bastó o la mangala, d'una immensa diversitat: de crossa, d'angle o de puny rodó, amb punys de plata, d'or, de marfil, de malaquita o de banya de cuiro. La mainada vestia *a la marinera*. Així doncs, no ens pot causar estranyesa que la sortida de l'ofici es convertís en una veritable passarel·la d'elegància pedant, mirades complaents i converses farisees.

Finalitzat l'ofici, els fidels creuaven el pont de la riera i s'escampaven pels estrets carrerons de la vila: els uns per passejar una estona pel passeig i prendre una mica el sol, abans de la parada obligatòria en una pastisseria per comprar dolços o un tortell; i els altres per arribar a temps de presenciar una de les diversions marineres més antigues i populars de la vila: la cucanya. Plantada en una de les roques que sobresortien del mar, just davant del camí que començava a enfilar la muntanya de Sant Elm, a tocar els banys d'en Romaguera, el llarg tronc de la cucanya, ben untat de seü, es convertia en l'enganyivol violet per on la jovenalla avançava, descalça i a peu dret, ara un pas ara l'altre, esforçant-se per no perdre l'equilibri fins abastar l'ànec lligat a la punta. Un gran nombre de petites embarcacions, plenes d'espectadors i guarnides amb banderes i garlandes, encerclaven la cucanya i, a la riba, la cobla del mestre Esteve Garreta engrescava l'espectacle amb marxes i pasdobles.

En aquella època, el costum de fer el vermut o l'aperitiu no

estava de moda o, més ben dit, encara no havia arribat: haurien de passar encara uns anys perquè el Pernord o el vermut amb olives creuessin els Pirineus procedents de França i Itàlia i es fessin populars a casa nostra. El contrapès per la falta d'aquest entrant era un dinar grandios, una autèntica hecatombe culinària! Al final de segle XIX, a Catalunya menjar bé volia dir menjar a l'europea (una barreja de la cuina tradicional catalana, de la francesa i de la italiana), i era, evidentment, carnívora, com sempre¹. Per la Festa Major, el primer plat podia ser molt diferent d'una casa a una altra: n'hi havia que preferien uns bons entremesos, amb llonganisses de Lyon, sardines de Nantes, anxoves a la francesa i arròs a la milanesa; i d'altres, uns canelons de carn ben gratinats o uns ous *pochés à la Regent*. Durant molts anys, en el passat, el plat principal de les festes majors al nostre país consistia en un bon rostit, generalment de xai, acompanyat de l'aviram corresponent. Tanmateix, arribats a la darrereria del segle XIX, en aquesta diada el xai havia gairebé desaparegut de les nostres taules, i hi restava tan sols l'aviram: pollastres, gallines, oques, ànecs o colomins, cuinats a la cassola, amb llard i una cabeça d'all, o rostits, amb un bon farcit de carn magra, pomes, figues, panses i pinyons. Per la seva banda, la gent de mar menjava l'arròs negre, fet a base de costelló de porc, fetges de gallina i peix o marisc, cuinat amb un bon sofregit de ceba i tomàquet, lleugerament sucós i un punt grenyal. L'àpat es regava amb un bon vi del Priorat i el millor xampany francès. De postres no faltaven els carquinyolis, les galetes de Camprodon, els bescuits fullats de Santa Coloma, o els tortells de can Canals o can Carerach. I per pair, res millor que un vi ranci, una garnatxa o un genú rom antillà.

Una vegada enllestit l'àgape, que pel cap baix podia allargar-se des de la una del migdia fins a les cinc de la tarda, arribava un dels moments més esperats: el concert de tarda –val a dir que, llavors, de concerts se'n celebraven dos: un, havent dinat, a les sis o les set de la tarda, i un altre havent sopat, entre les deu i les onze de la nit–.

Aquella tarda de Festa Major, el nostre passeig presentava un aspecte impressionant. Feia goig de veure: atapeït d'una

¹ Diuen que si la tertúlia dels Quatre Gats va acabar malament va ser perquè els plats eren immenjables.

enorme multitud, passeig amunt passeig avall, que rivalitzava en vistoses vestimentes i atrevits pentinats. A les sis en punt, l'orquestra de la Banda Municipal de Barcelona encetava el concert amb una peça suau i romàntica, la seguia una altra de més empenta, d'aquelles que fan lluir el solista, i continuava amb tot un reguitzell de valsos, sarsueles i operetes.

Un lleuger sopar per agafar forces servia d'entreacte per a una nit que ofería un munt d'al·licients: sardanes a la Plaça, concert al Passeig i ball als envelats.

A les deu toques, l'orquestra de l'Esteve Garreta iniciava el concert de nit, just davant el casino El Guixolense, executant diversos fragments de conegudes obres líriques. Il·luminada pels fanals de gas que recentment s'havien estrenat, la terrassa del casino estava abarrotada d'un auditori entusiasta. Cada cop que un dels músics iniciava un solo, es produïa un gran silenci, les converses s'apagaven i els cambrers restaven immòbils. Mentrestant, el solista continuava amb les seves filigranes, cada vegada més inspirades, fins al deliri final i l'ovació del públic embogit.

Més o menys a la mateixa hora, la cobla de Peralada tocava sardanes a la Plaça, vora la façana de l'Ajuntament. Eren les sardanes llargues, creades per l'empordanès Pep Ventura quan aquesta dansa es circumscriu només a l'Empordà i la Selva, i es ballava per les festes majors i pocs dies més. Amb això, els més menuts es divertien d'allò més a les barraques de fira posades al final del Passeig.

La veritat és que eren els dies més agitats i plens de l'any, un anar i venir d'una banda a l'altra sense treva ni descans. I quan el concert i les sardanes es donaven per acabats, l'encarregat d'agafar tanda era l'envelat, la sala de ball més genuïnament empordanesa.

Els quatre envelats s'alçaven vora la platja, arran de la mar amansida, amb colors blancs i blaus. La nit estrellada, el balançei sobre l'aigua de les llums dels vaixells i la tranquil·la remor de les onades oferien l'aparença d'un encantament. Aquell any presentaven un aspecte magnífic, un rere l'altre. El del casino El Guixolense, que lluïa un original brollador col·locat al bell mig de la pista de ball, era el més luxós de tots i estava atapeït de cortinatges, catifes i miralls, com corresponia als seus associats: gent adinerada, grans hisendats i fabricants de suro. El del casino El Centre, els socis del qual eren majoritàriament

comerciants, era pretensions i envoltat d'un cert aire aristocràtic, amb confortables cadires folrades de tela vermella i elegants lluminàries penjant del sostre. El més viu i concorregut de tots, però, era el del casino La Constància o dels Nois, freqüentat per una barreja de petits fabricants, de comerciants de segona i de gent treballadora. L'últim, el de l'Anxova, casal dels pescadors i la gent del mar, era més modest, de dimensions més reduïdes, però sorollós i alegre, i mai no hi faltaven els cànctics i la gresca fins a la matinada.

A les onze en punt, els quatre envelats estaven plens a vessar. D'una banda, assegudes a primera fila, les noies més boniques de la vila, amb les galtes rosades i els ulls brillants d'emoció, sota l'estricta vigilància i la protecció més aferrissada de mares, àvies i tietes. De l'altra, no gaire lluny, els galants esperaven al centre de la pista de ball, estirats i esblanqueïts, les mirades perdudes i el cors batents, amb l'esperança d'ésser la parella de ball escollida per la jove somiada. No cal dir que les corredisses, sorpreses i embolics arrancaren forts comentaris i fins i tot un parell de desmaïes. Entretant, al fons de l'envelat, ben asseguts arran de la barra del bar, amb un bon cigar havà en una mà i una copa de conyac a l'altra, els pares dels uns i de les altres comentaven la jugada.

Començat el ball, els cornetins, clarinets, violins, fiscorns, flautes i contrabaixos executaren sense desmai valsos, americanes, polques, masurques, xotis i rigodons. A l'envelat del casino El Centre, el famós músic de clarinet Nori, solista de la Banda Municipal de Barcelona, va tocar la peça *El carnaval de Venècia* com només ell sabia fer-ho, la qual cosa provocà al final una sorollosa ovació. A l'envelat del casino dels Nois actuà l'Orquestra Nova, magistralment dirigida pel músic guixolenc Feliu Vicens, que interpretà com a peça final el vals jota *Encar que ploqui*. Fou un vals de flamarada que provocà l'embogiment col·lectiu. Al del Guixolense hi havia l'orquestra d'Esteve Garreta que, sense treva ni descans, enllaçà el concert de nit amb el ball d'envelat, i al de l'Anxova actuà la colla d'en Magi – "un fiscorn que no necessitava solfes", tal com el definia la premsa de l'època –, continuadora de la cobla dels Carrasco, que tanta fama assolí en aquell temps en què l'avi Patxot era alcalde.

D'altra banda, el mateix dia al matí es van lliurar els premis corresponents al Certamen Literari de Sant Feliu, que havia es-

tat organitzat per la societat cultural Centro Recreativo. El jurat, aquell any presidit per l'eminent home de lletres Àngel Guimerà, va considerar guanyador –i, per tant, mereixedor de la flor natural– el jove poeta gironí Ferran Agulló. Finalitzada l'entrega de premis, tingué lloc un dinar de germanor al conegut restaurant Gregori, al carrer Major del Centre.

En definitiva, durant els tres dies de la Festa Major, passeigs, places i carrers van estar d'allò més animats, sense que es registrés cap acte que deslluís aquelles diades d'esbarjo i d'alegrança.



1 – La rambla Vidal pels volts de 1909. Autor: el desconec. Col. setmanari *Àncora*.



2 - Un venedor ambulant mostra la seva mercaderia a la plaça del Mercat (Ilavors, Plaza de España) l'any 1962. Autor i col·lecció: Jaume Buxó.



3 - La festa de la cucanya de l'any 1904, sota la muntanya de Sant Elm. A la part inferior encara es pot veure la cortina d'espart que separava el banyador dels homes del de les dones. Autor: Jesús Mauri. AMSFG.





5 - Els banys d'en Romaguera, el racó de Garbí i el passeig del Mar fotografiats abans del 1904. Autor: el desconec. AMSFG.

EL CASINO DELS NOIS

Se sol dir que els anys passen per a tot i per a tothom; tanmateix, en el cas del casino dels Nois aquesta asseveració no és certa del tot. Fa més d'un segle i mig que, sense fer cas d'edats ni de fortunes, una colla de guixolencs proveïts d'esperit comunitari, oberts i francs, i amb el cor ple d'il·lusions, aixecaren la seva casa pairal al bell mig del Passeig. Qui havia de dir als quaranta socis fundadors, pels volts de l'any 1851, que l'edifici fruit del seu esforç esdevindria, cent cinquanta anys més tard, l'edifici més emblemàtic de la ciutat.

Corria el mes de gener de 1851 quan un estol de joves, presidit per un taper molt trempat, en Mundo, fundà la primitiva societat –agafant com a model una de Figueres– anomenada La Constància, que s'establí als baixos de la casa número 17 del carrer de la Creu, local que havia estat ofert per un tal Jana. El mobiliari l'integraven unes taules velles, un taulell i un tros de fusta que servia de penjamantes –perxa que s'utilitzava per a penjar-hi una mena d'abrics que llavors s'usaven, anomenats mantes–, mentre que cadascun dels socis portava la seva pròpia cadira. Més tard, després d'un penós pelegrinatge per diferents locals de la vila i de travessar diferents crisis que la feren trontollar de debò, algun soci llançà la idea de construir un local propi. La proposta quallà i, poc després –concretament el 1889, essent president Esteve Cañet– s'inaugurava el primer tram de l'actual edifici d'estatge social, avui dia l'orgull de la ciutat, per més que quan es va inaugurar la seva arquitectura singular suscités un munt de controvèrsies.

El projecte el va portar a terme l'arquitecte General Guitart i Lostaló, el qual havia estat durant una bona pila d'anys arquitecte municipal de Sant Feliu i era l'autor del Pla General de Reforma de la ciutat –el cèlebre Pla Guitart–. El cost de les obres, segons contracte firmat amb el mestre d'obres Manel Cabarrocas, pujava a 24.500 pessetes, les quals foren costejades mitjançant l'emissió d'un emprèstic popular amb la venda de 1.200 obligacions de 25 pessetes cadascuna. L'èxit fou total, donat que se'n vengueren 1.136, que equivalia a recollir 28.400 pessetes.

Deu anys més tard, la societat gestora del casino va aprofitar un projecte de l'Ajuntament, destinat a donar l'alineació adient al passeig dels Guixols, per ampliar i millorar l'edifici. Amb aquesta reforma, el casino adquirí l'aspecte quasi definitiu que avui ofereix, inclosa la torre mirador que separa les façanes de la

rambla del Portalet i del passeig dels Guixols. Per costejar aquestes obres, la societat va hipotecar l'edifici per un valor de 20.000 pessetes. La inauguració del casino reformat va tenir lloc per la Festa Major de 1901, amb festa grossa a la qual foren invitades gran quantitat de personalitats i la majoria de societats i entitats ganxones.

L'ampliació definitiva del casino, duta a terme amb la finalitat que s'hi poguessin celebrar folgadamente els balls de societat, va començar el 1928 i finalitzà l'any següent, amb un cost de 59.000 pessetes. En aquella època el casino comptava amb uns 950 socis.

Malgrat l'intent als anys setanta de vendre l'edifici i aixecar un bloc d'habitatges en el seu lloc, la pressió popular i la seva declaració com a monument històric van permetre salvar-lo i d'aquesta manera s'ha conservat fins avui.

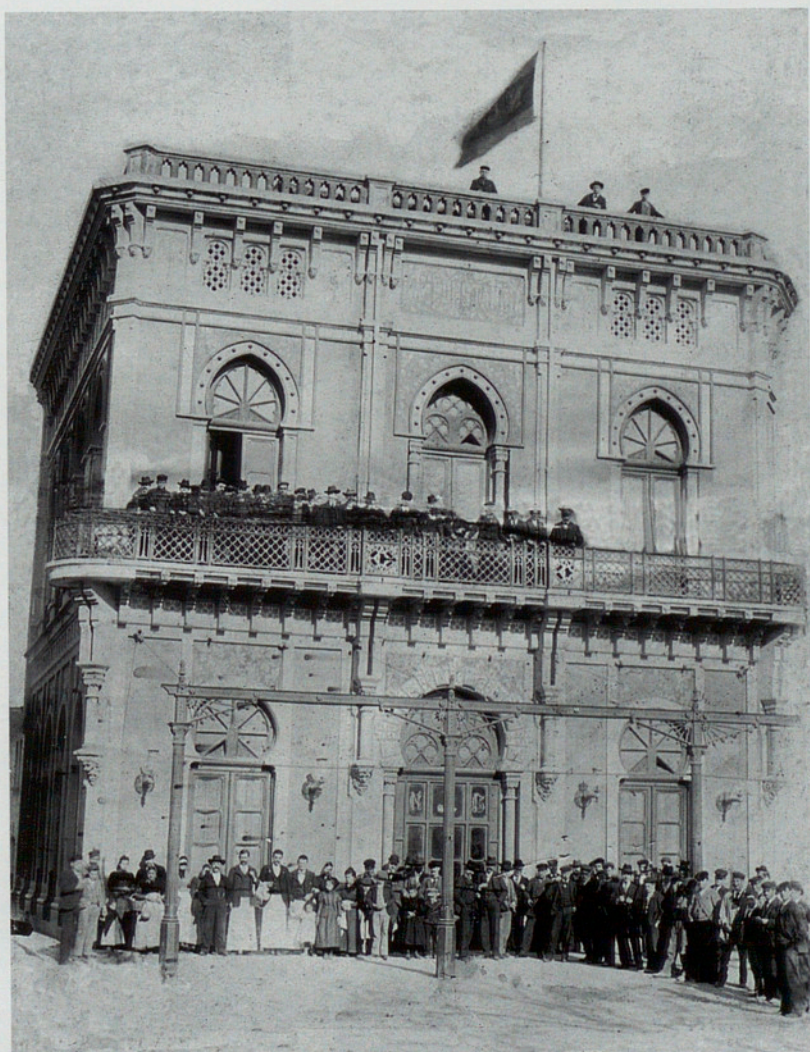
En els seus millors temps, els balls del casino dels Nois gaudiren arreu de molta fama, segons explicava Joan Soler Cazeaux en un article aparegut al setmanari *Àncora* ara fa una cinquantena d'anys: "Són també del meu record les masurques i els valsos, les americanes i els rigodons i, en una paraula, tot el repertori d'aquella música tan i tan balladora, que encara guarda les il·lusions de la nostra joventut". En aquest sentit, podríem afegir-hi que abans del 1889 els balls no se celebraven als diversos estatsges de l'entitat, sinó en altres locals, com, per exemple, a la sala d'en Roca (més tard, saló Goula), situada a la carretera de Girona, i als envelats de la platja per la Festa Major.

Una de les particularitats més interessants del casino dels Nois al llarg dels anys ha estat la seva esplèndida biblioteca, que en part encara es conserva. Gaziel explica que en aquesta biblioteca hi havia força literatura de divulgació i científica, sobretot traduccions d'obres franceses i italianes, llibres d'història tant d'abast general com local i una pila de llibres de Pi i Margall, Castelar, Fourier, Bakunin, etc., i recorda que "en els vells temps, al vespre, la sala de lectura s'emplenava de gent que no volia anar-se'n al llit sense el consol d'una petita excursió per regions espirituals ignotes i fascinadores".

No exagero si afirmo que el casino dels Nois ha estat l'edifici més fotografiat de Sant Feliu al llarg dels anys. En efecte, les imatges que coneixem de la façana son gairebé in comptables; amb tot, desgraciadament no podem dir el mateix dels balls i

concerts que se celebraren en llurs salons. Tinc la sensació que vuitanta o cent anys enrere devien existir unes normes, no escrites enlloc, que desaconsellaven el fet de captar imatges dels balls, festes, concerts, casaments, etc., als envelats, casinos, sales

de ball, esglésies, etc., i, malauradament, aquest –suposo– respecte a la intimitat de les persones ens ha privat de conèixer comportaments i peculiaritats d'aquestes diades. Detallets, al cap i a la fi, de l'esbargiment i la bullicia dels nostres avis.

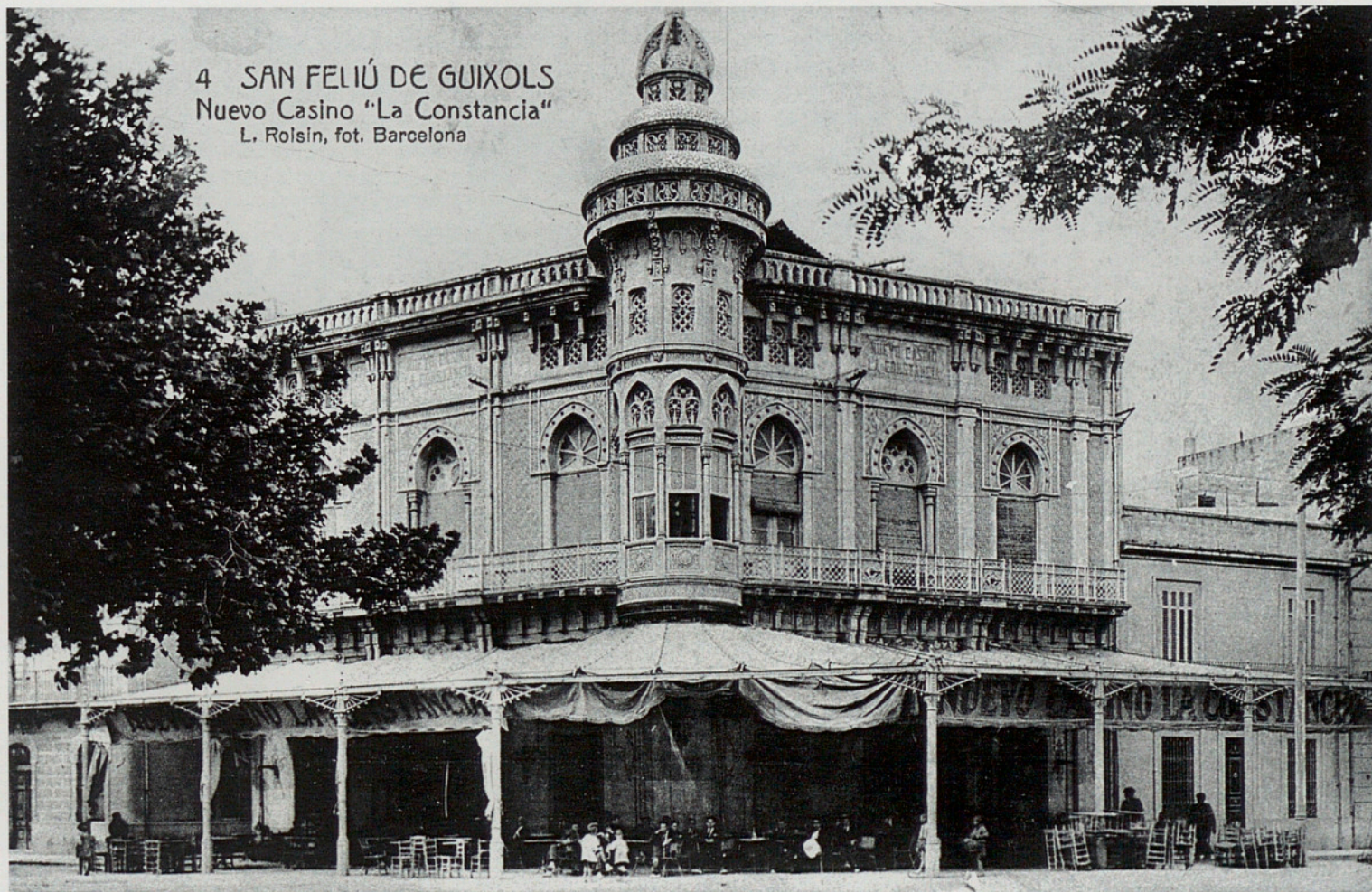


1 – Fotografia tirada el mateix dia de la inauguració de l'edifici del casino dels Nois l'any 1889. Autor: Jaume Bertran. AMSFG.



2 - L'edifici del casino poc després de la seva primera reforma (1899). Autor: el desconec. AMSFG.

4 SAN FELIÚ DE GUIXOLS
Nuevo Casino "La Constanca"
L. Rolsin, fot. Barcelona



3 - Una bonica imatge del casino als anys deu del segle passat, època en la qual el tendal o envelat anava des d'una punta a l'altra de l'edifici. Autor: Lluçia Rolsin. Col. autor.



4 - Entrada principal del casino, pels volts de 1904. Com es pot comprovar, en aquella data l'envelat només s'utilitzava davant la façana de la rambla Pi i Margall (avui, del Portalet). Autor: el desconec. Col. autor.

EL NAUFRAGI DEL *BRUNO*

Abans que el bot *Miquel de Boera* entrés en servei l'any 1898, les tasques de salvament de naufrags quan un vaixell necessitava auxili, les feia el pràctic del port amb la col·laboració desinteressada de mariners o pescadors voluntaris, generalment amb el mateix bot que feia servir per a guiar els vaixells i, si això no era possible, a bord de qualsevol embarcació de la platja a punt de ser avarada.

Poc després que el 1889 es construís l'edifici del Salvament al Fortim o punta dels Guixols, un matí tardorenc, l'avi Divendres, un vell pescador que era tota una institució dins el món mariner guixolenc, mentre cosia unes xarxes a la platja envoltat d'una colla de pescadors, aixecà un ull cap al cel i, greu i solemne, dictà sentència:

–Aquesta nit tindrem tamborinada de llevant.

En Cayo, un dels presents, encara massa jove perquè els companys li fessin cas, sense aixecar la vista, objectà:

–Tant pot ser un bou com una vaca.

I, dit això, es disposava a contar per mil·lèsima vegada, per reforçar el seu raonament, algun record de la seva passada vida de navegant, però aleshores en Divendres el reprengué:

–Romanços teus. Pel que pugui ser, vaig a avisar en Xarrampeina que vull anar per mont.

Encara que el Rosset, home també de gran experiència en qüestions referents a la mar, havia fet mutis, sense aprovar ni desaprovar el pronòstic, era evident que la frase d'en Divendres havia causat una forta impressió en els presents.

Tant era així, que mitja hora més tard es féu palès un gran tragi al racó de Garbí i ensem al de Llevant, només vist els dies de grans esdeveniments: aquí un que enseuava pals a corre-cuita, altres que retiraven els ormeigs, més enllà algun llagut que anava pujant platja amunt estirat per bous o cavalls. Tot plegat, enmig de l'excitació i la cridòria general.

–Tindrem llevantada!– se sentia pertot arreu– i sota el poder i el temor ancestral d'aquesta frase terrible, anaven agombolant una al costat de l'altra les embarcacions arran del passeig, lluny de l'impetu de l'aigua. Alhora, assabentats del tràngol que s'esperava, els tripulants del *Bruno*, una vella bricbarca noruega que des de feia dies es trobava fondejada al racó de la Casassa descarregant fusta de la casa Sibils, reforçaven les amarres.

Cap al tard, el cel es tapà per la part de l'est i, tot seguit, en el punt exacte on desapareix la claror del dia, s'entaulà el temut

vent de llevant, la violència del qual anà *in crescendo* a mesura que avançava la nit.

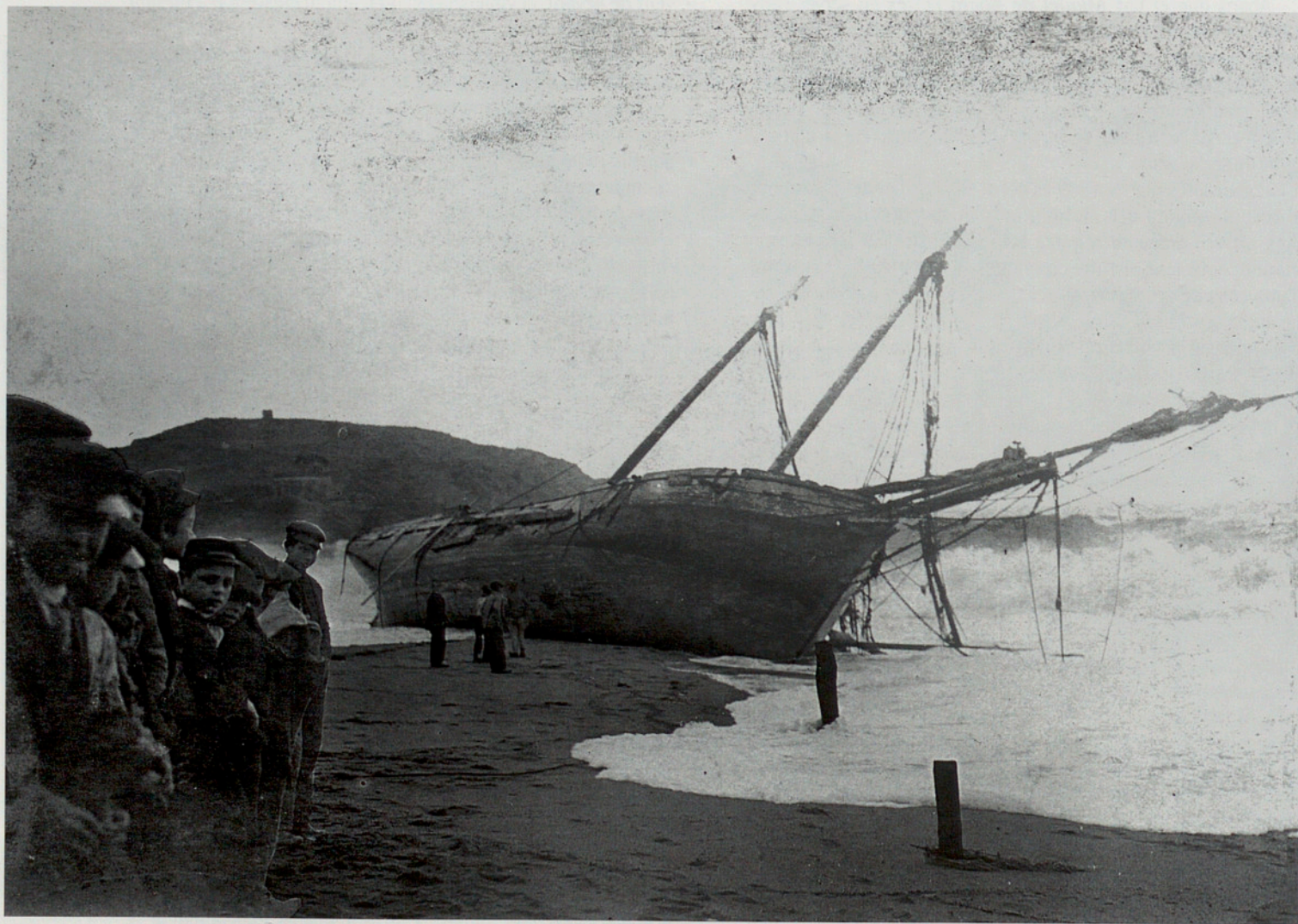
Quin terrorífic aspecte que presentava la mar l'endemà! Entremig de les clarianes que de tant en tant deixaven els ruixats en passar, hom podia veure una ininterrompuda successió de muntanyes d'aigua –perquè tal era l'aspecte de les onades en aquells moments– que, en irrompre a la badia, s'estrenyien i apilotaven més i, d'aquesta manera, resseguien tots els contorns de la costa i colpejaven amb fúria esgarrifosa les Planetes i Santa Rosària, per un costat, i la cala dels Capellans, per l'altre, fins morir a la platja enmig d'enormes borralls d'escuma blanca. Mentrestant, el *Bruno*, batut a banda i banda, es veia obligat a ballar una dansa desenfrenada.

–Aquest bastiment està llest.– Barbotejà en Perico Bori, el vell pràctic, que des de punt de dia s'estava redossat al Salvament seguint amb viu interès els incidents del temporal.– No hi ha més remei, és precis que la tripulació desempari.– Afegí, llançant una darrera mirada al vaixell.

Dit i fet. Agafarien la barca d'en Pepet Xavo i, amb vuit voluntaris –que no mancarien–, a les deu abordarien la nau per recollir-los.

Una vegada feta la selecció dels coratjosos salvadors que havien d'ocupar la barca –ja que foren com sempre molts els que s'oferiren, malgrat ser una feina tan penosa i exposada–, a les deu en punt atracaven al costat del vaixell en perill i en pocs moments conduïren feliçment a terra tota la seva tripulació, la qual fou immediatament hostatjada a l'edifici del Salvament.

La mar, entretant, anava agafant més i més embranzida. A la fi, al migdia, un escalonament seguit de cops de mar batzegà el *Bruno* de tal manera, que arrancà un "jai!" esglaiador de la gentada que estava observant des de la platja la lluita ferotge que sostenia amb les onades. La multitud cregué –ara sí– que ja havia arribat la fi de la bricbarca. Amb tot, el vell vaixell, valerós, encara aguantà la força imponent de les onades una estona més; ara bé, a la caiguda de la tarda, en trencar-se els caps que el subjectaven a les roques i a terra, quedà en roda al mig de la badia, fins que una onada formidable li féu llaurar les àncores i acabà precipitant-lo damunt l'arena de la platja. Allí, sotsobrat i moribund, el *Bruno* va viure els darrers moments de la seva existència, sota la mirada trista i emocionada de la gent de mar ganxona.



1 – El *Bruno* sotsobrat damunt l'arena de la platja. Autor: Jaume Bertran. AMSFG.



EL TREN PETIT

És un fet cert que els nostres besavis vuitcentistes tenien dos somnis cabdals: el primer era el tren, que havia de servir per a facilitar el trànsit de mercaderies amb l'interior de la província, i alhora, millorar les comunicacions amb Girona i la resta del país; i el segon era el port, destinat a fer més segura l'estada dels vaixells ancorats a la badia i a convertir en menys treballós el fet de carregar i descarregar les mercaderies.

El primer somni es va fer realitat el 21 de març de 1889 quan, per una reial ordre, el guixolenc Joan Casas i Arxer va obtenir la concessió d'una línia de ferrocarril de 75 cm d'amplada que havia d'enllaçar la nostra vila amb la ciutat de Girona. El procés, però, havia començat dos anys abans, en el moment en què el mateix Casas i Enric Heriz van redactar la memòria del projecte. Les obres van començar el 29 d'abril de 1889 al lloc conegut com *la costa de l'Alou*. El mes de juny de 1890 arribaven al nostre port els carrils procedents de Bèlgica i l'any següent ho feien les primeres locomotores.

Els actes d'inauguració i de benedicció varen tenir lloc el 29 de juny de 1892, enmig de l'entusiasme i les aclamacions de tot el poble. La premsa de l'època en va deixar constància amb la cèlebre frase "*¡¡Llor a los iniciadores!! ¡¡Gloria al pueblo de San Feliu!!*", que ha passat a formar part de la nostra història.

Per dur a terme el projecte, es formà la societat Compañía Anónima del Ferrocarril de San Feliu de Guixols a Gerona, amb un capital social de 1.536.100 pessetes, dividit en 15.361 accions, el qual ràpidament fou cobert gairebé enterament per la població, que llavors comptava amb només 7.000 habitants.

Els primers maquinistes del nostre tren foren tres homes vinguts de la línia del Nord (la de Puigcerdà), un dels quals era el pare de la meva àvia Francisqueta: en Jaume Ferran i Marich, nascut a Vilanova i la Geltrú l'any 1847. Els altres dos –segons explicava fa molts anys la meva tia Maria Ferran– responien als noms de Batista i Munic. Tanmateix, d'aquests pioners no en sé gaire més. Sembla ser, però, que, abans d'arribar a la nostra vila, havien posat en marxa la línia de Mallorca i que, quan van arribar a Sant Feliu l'any 1890, van contribuir a la construcció de la línia transportant el balast necessari per a assentar les travesses dels rails.

De tota manera, els primers anys de funcionament del tren

no foren fàcils, sobretot a causa del gran nombre de suïcidis que ocasionà el seu pas per la comarca. Massa sovint molts desgraciats trobaven remei a les seves penes o als seus mals abalançant-se sota les rodes del tren, fet que provocà escenes realment esgarrioses. No hem d'oblidar, tampoc, el conflicte que es va generar amb els empresaris propietaris de diligències o tartanes, enfurismats per la competència del nou mitjà de transport, molt més ràpid, segur i econòmic. Amb tot, aquí la cosa no fou tan greu com a Palamós, on –segons explica Josep Pla– alguns empresaris exaltats posaven pedres a les vies al pas del tren, la qual cosa va ocasionar més d'un descarrilament i el consegüent ensurt dels viatgers.

L'època daurada del carrilet, tant pel nombre de viatgers com per la quantia de les mercaderies transportades, fou la dels anys vint del segle passat, fins al punt que l'any 1924 la companyia s'animà a construir un ramal fins al port, amb el propòsit de facilitar la càrrega i la descàrrega dels vaixells allí ancorats. Ara bé, a causa de la millora de les carreteres i del sobtat desenvolupament als anys cinquanta del transport per carretera, la seva utilitat va anar davallant progressivament, fins que finalment esdevingué un mitjà econòmicament ruïnós. La seva desaparició l'any 1969 –decidida pel Govern central després d'estudiar i de rebutjar l'enllaç de la nostra línia amb la d'Olot–, encara que sentida per tothom, fou la conseqüència lògica dels nous hàbits de la societat, de les modernes necessitats industrials i, per sobre de tot, de la seva nul·la rendibilitat econòmica. Ben mirat, però, vist l'embús constant de les nostres carreteres avui en dia, caldrà admetre que tant de bo que la línia no s'hagués desmantellat mai.

A molts guixolencs que passem d'una determinada edat, l'evocació dels records del vell carrilet ens omple d'una certa malenconia i d'una forta enyorança vers la nostra infantesa o joventut. Ens vénen a la memòria les excursions als aplecs de Bell-lloc o del Remei i els dinars a les pinedes de la Font Picant els diumenges de primavera, els petits vagons plens a vessar, el guirigall de cançons, crits i rialles, el xiulet alegre de la locomotora, les guspies de carbonet als ulls... i tantes altres imatges que s'esvaeixen com el fum negre del gegant de ferro.



1 - Imatge de l'exterior de l'estació guixolencs l'any 1908. Autor: el desconec. Editada com a targeta postal per Josep Pascal. Col. autor.



2 - El pont de ferro del Ridaura abans d'arribar a Castell d'Aro, pels volts de 1905. Autor: el desconec. Col. autor.





4 - El tren a punt de fer la seva sortida de l'estació de Sant Feliu. Autor: Jordi Budó.

L'OBSERVATORI CATALÀ

La figura de Rafael Patxot i Jubert (Sant Feliu 1872 – Ginebra 1964) forma part d'aquell reguitzell de prohoms guixolencs nascuts a la darrerïa del segle XIX, la vàlua, els mèrits i les qualitats dels quals els féu distingir en llurs activitats (polítiques, empresarials, científiques o artístiques) i els convertí en personalitats conegudes i respectades arreu de Catalunya. D'aquests prohoms, podríem esmentar, entre d'altres, l'escriptor i periodista Agustí Calvet "Gaziel", l'editor Emili Canet, el músic Juli Garreta, l'actor teatral Armengol Goula, el director d'orquestra Joan Goula, el polític Josep Irla, l'impressor Octavi Viader, el pianista Marià Vinyas... i el propi Rafael Patxot.

La personalitat de Rafael Patxot ha estat ja prou estudiada com per tornar a fer-ne esment ara en un espai tan curt. Això no obstant, mai no es fa prou per lluitar contra la invasió de l'oblit o per recordar el que alguns homes han fet una mica més enllà dels interessos particulars o materials –espècimens, aquests, avui malauradament gairebé desapareguts del tot, però que tant ajudaren al desenvolupament de la societat catalana en èpoques recents-. Així doncs, per aquests motius, aquí ens limitarem a fer-ne una petita pinzellada i a explicar-ne certs detalls poc coneguts.

Nascut al si d'una família benestant, Rafael Patxot va conrear, entre moltes altres activitats, les de bibliòfil, escriptor, industrial del suro, astrònom, meteoròleg, fotògraf, filantrop, i mecenes de la cultura i la ciència. Afeccionat a la fotografia des de molt jove, amb només 20 anys va publicar diverses imatges al diari barceloní *El Suplemento* i va exposar alguns treballs fotogràfics a l'Exposició de Belles Arts celebrada a Sant Feliu l'any 1892. D'altra banda, cal destacar la creació de la Fundació Clara Jubert de Patxot –instituída en pietosa recordança de la seva mare–, la finalitat de la qual era ajudar econòmicament les dones més necessitades de la població.

Al final del 1895 va muntar un observatori astronòmic i de meteorologia al terrat de casa seva, al passeig del Mar, que consistia en una cúpula de 5 metres de diàmetre, un telescopi refractiu Mailhat de 22 cm d'obertura doble (visual i fotogràfic) sobre muntura equatorial –l'objectiu astronòmic més potent dels llavors existents a Espanya–, un micròmetre i un espectrògraf. Dotat d'un instrumental de primera línia, l'observatori Català estava preparat per a aportar moltes i bones observacions.

Les aportacions astronòmiques més destacades fetes des d'aquest observatori van venir de la mà de Josep Comas Solà¹, contractat el 1896 per Rafael Patxot com a responsable de l'observatori –segurament per la popularitat de la seva columna quinzenal publicada al diari *La Vanguardia* des de 1893–. Comas hi va treballar, amb més o menys regularitat, fins el 1897.

Entre les observacions dutes a terme des d'aquest observatori cal destacar una bona part d'un catàleg de 156 estels dobles, resultat de 729 observacions d'angles de posició i 567 de distàncies angulars, com també nombroses observacions planetàries.

Patxot es va valer de les seves dues passions –l'astronomia i la fotografia– per dur a terme un tipus de conferències en què, mentre parlava sobre els astres, mostrava diapositives preses des del mateix observatori. Així, per exemple, el 7 de juny de 1903 pronuncià una conferència al local del Centre Català sobre el sistema planetari, en el decurs de la qual foren projectades nombroses fotografies dels astres.

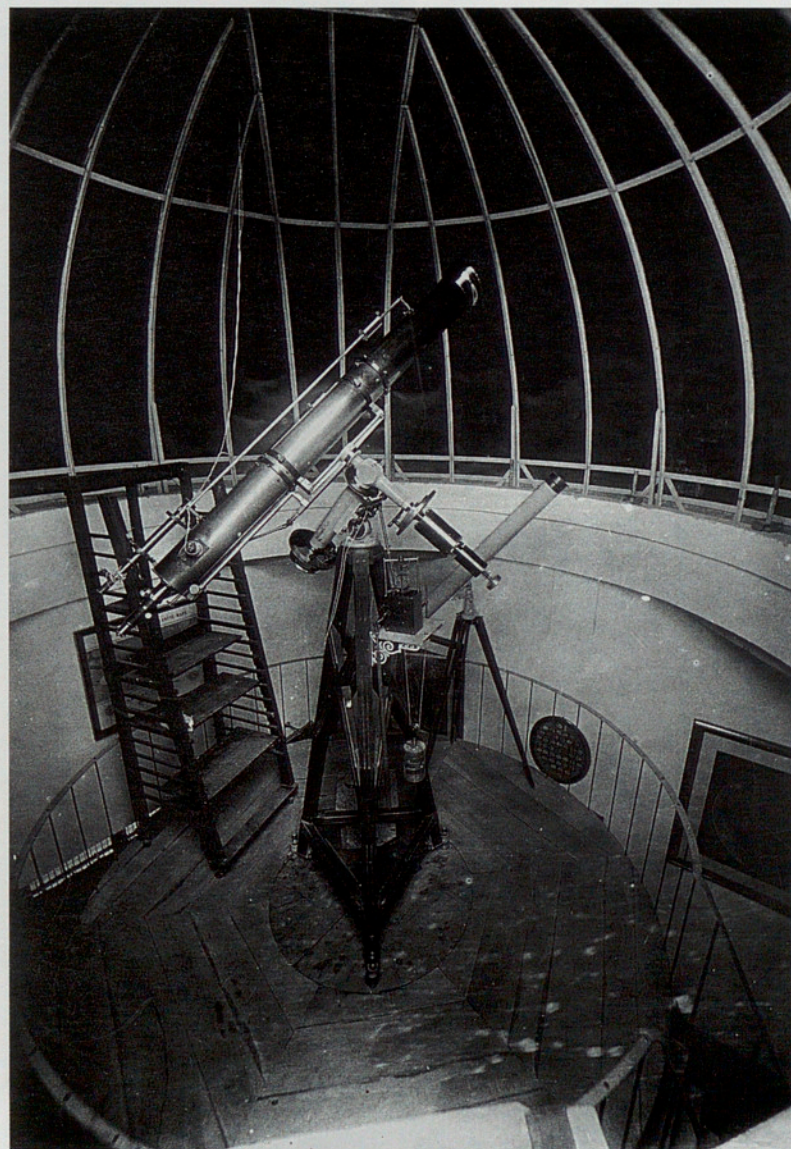
Com a meteoròleg, Patxot fou el primer que va mesurar amb precisió la velocitat de la tramuntana. També va crear la Xarxa Patxot, per tal d'estudiar la pluviometria gironina, i posteriorment la va ampliar a tot Catalunya, Balears i el Rosselló. Va publicar diversos treballs capdavanters, entre els quals destaquen *Meteorologia Catalana. Observacions de Sant Feliu de Guíxols. Resultats del 1896 al 1905* i *Pluviometria Catalana. Resultats del quinquenni 1906-1910*.

Entre les seves activitats com a mecenes, cal ressaltar la creació del Centre d'Estudi dels Núvols, que va anar a càrrec de la Fundació Concepció Rabell i Cibilis des del seu naixement l'any 1921. De forma sistemàtica es fotografià el cel de Barcelona i Catalunya, de manera que s'aconseguí una de les col·leccions de fotografies de núvols més valuoses del món, i que serví de fonament en vistes a la realització dels *Atles dels núvols*.

El 1911, Rafael Patxot va fer donació de la cúpula i el telescopi a la Societat Astronòmica de Barcelona. El material va

¹ Josep Comas Solà (Barcelona 1868-1937). Físic, matemàtic i astrònom. Dirigí l'observatori Fabra des del 1901 fins al 1937. Fundà el 1911 la Sociedad Astronómica de España y América. Se'l considera el més gran divulgador català d'astronomia d'abans de la Guerra Civil.

passar força temps arraconat i finalment va ser cedit (1918) a la Universitat de Barcelona, que el va instal·lar als terrats de l'edifici de la plaça Universitat. Actualment, el telescopi està desmuntat i probablement es conserva en algun lloc de la Facultat de Física de la UB².



1 – Detall de la cúpula i del telescopi de l'observatori. Autor: el desconec. Diputació de Girona (AIEMB).

² OLIVER, Josep M. *Historia de la astronomía amateur en España*. Ed. Equipo Sírius.

3 – L'any 1911 l'Observatori Català fou desbastit i traslladat a Barcelona. Autor: el desconec. AMSFG. ►



2 – La biblioteca de l'observatori. Autor: el desconec. Diputació de Girona (AIEMB).



EL BOT DE SALVAMENT *MIQUEL DE BOERA*

A la nostra ciutat, gairebé tothom sap que l'antic bot de salvament de naufrag, fa poc esplèndidament restaurat i retornat al seu lloc original, porta el nom d'un personatge anomenat Miquel de Boera, però estic segur que únicament una minoria sap qui era en realitat el nostre protagonista. Doncs bé, Miquel de Boera fou un capità de galeres nascut a Sant Feliu al segle XV, que lluità per l'emperador Carles V en totes les baralles –i foren moltes– on es ficava aquest conegut monarca. Segurament hauria estat més adient batejar el bot amb un nom més popular, més acostat en el temps. Però la disbauxa bel·licista del moment –aquell mateix any, 1898, vàrem perdre les engrunes que quedaven de l'*Imperio*–, fou la raó que decidí el Govern central, al cap i a la fi propietari del bot, a posar-li el nom de *Miquel de Boera*.

Així doncs, el 23 d'agost del 1898 se'n va fer la benedicció i l'avarada enmig del fervor popular, crits de joia i música de banda. Es tractava d'un festejament habitual en una època en què s'aprofitava qualsevol pretext per fer gresca i xerinola.

En tot cas, sembla que el bot va entrar en servei molt de tant en tant, i les poques vegades que ho va fer va ser en accions poc brillants i del tot innecessàries, fins al punt que, alguna vegada, fou rebut amb escridassades i xiulets. El motiu és fàcil d'explicar: aquests bots de salvament havien estat pensats per a socórrer les tripulacions dels vaixells de vela, especialment en llocs sense abric, però amb motiu de l'arribada dels vapors i de la construcció del port al cap de pocs anys, el *Boera* va perdre gairebé tota la seva raó de ser. A la fi, el bot va romandre abandonat en un magatzem del Racó del Pescador, al costat de l'antic bar Xaica (i no pas al local del bar Corsari, com he llegit alguna vegada), fins la seva recent resurrecció.

Al final del segle XIX, els vaixells de vela guixolencs feien llargues travessies per l'Atlàntic, des de Sant Feliu fins a Amèrica, generalment als ports de l'Argentina (Puerto Mar), Cuba (l'Havana) i Estats Units (Galveston), en els quals carregaven tota mena d'articles –primordialment, cotó, fusta i ferro–. El viatge era llarg –pel cap baix, durava uns 45 dies– i força perillós. A l'arribada al nostre port, els tripulants eren rebuts com herois per un poble ansiós d'escoltar les seves gestes marineres, fins al punt que algun dels capitans ganxons –fou el cas de Cosme Calçada– assolí tanta fama que esdevingué un mite entre els seus conciutadans.

Per tal que ens fem una idea de les incomoditats i perills d'aquelles travessies, transcriuré les anotacions d'un aquells capitans, Agustí Roldós i Calçada –nét d'en Cosme Calçada i avi meu–, extretes del diari de navegació d'un viatge de l'Havana a Barcelona en l'extraordinària corbeta *Pablo Sensat* –dins la qual transportava 670.000 kg de ferro vell– del 9 de març a l'1 de maig del 1902:

"Damos principio a la presente singladura con un fuerte chubasco muy terrible del WNW, lo que lo cojimos en popa redondo con rachas huracanadas, teniéndole que arriar la gavia alta por no perderla, lo que se rompió al cargar los trapos.

Pasa el chubasco quedando viento huracanado del W, lo que paulatinamente corre al N, corriendo con bajas y trinquete, dando el buque bruscos y terribles bandazos.

Anocheciendo tiempo de mal cariz con temporal declarado, pasamos una mala noche embarcando continuamente golpes de mar y así dimos fin a la presente".

Correspon al dia 19 de març, en plena travessia de l'oceà l'Atlàntic.



LA CAPELLA DE SANT AMANÇ

Als afores de Sant Feliu, al peu de la serralada litoral de l'Ardenya i a tocar d'una urbanització que porta el nom del mateix sant, es troba la deliciosa capella de Sant Amanç. Segons l'historiador local Lluís Esteva, fou construïda pels monjos del monestir benedictí guixolenc entre els anys 1643 i 1649, just damunt els fonaments d'una capella més antiga d'origen desconegut –Esteva suggeria que podia tractar-se d'un edifici del segle XIII–. La benedicció de la nova capella es produí el dia 4 de novembre de 1649, diada de Sant Amanç, i hi assistiren l'abat del monestir, Benet Tarrats, acompanyat dels monjos, els capellans de la vila i un gran nombre de seglars.

Durant els primers anys d'existència, de ben segur que la seva utilitat degué ser molt limitada: alguna missa per la diada del patró i poca cosa més. El futur, no obstant això, li preparava una sorpresa: fins al final del segle XVIII, els difunts eren enterrats en fosses comunes situades al subsòl o al voltant de les esglésies i monestirs, però aquesta pràctica canvià quan una epidèmia de pesta que assolà la vila de Pasajes (Guipúscoa) obligà el rei Carles III –en creure que la malaltia tenia el seu origen en la fetor insuportable que emanava de les despulles enterrades a l'església parroquial d'aquella població– a ordenar el trasllat

dels cementiris als afores de les poblacions. En el cas de Sant Feliu, fins llavors els ciutadans eren enterrats en un cementiri minúscul i malsà situat a l'entorn del monestir, i els monjos en unes fosses col·lectives que hi havia al subsòl del presbiteri. Les autoritats civils i eclesiàstiques de Sant Feliu, però, no decidiren complir l'ordre reial fins l'any 1816 –segurament per falta de diners–, data en la qual s'acordà enterrar els monjos en un terreny situat a vora de la capella de Sant Amanç; mentre que la inauguració de l'actual cementiri municipal, construït al lloc conegut com *Mascanada*, va haver d'esperar fins al 1833.

Poc després, l'any 1835, els monjos del monestir guixolenc foren violentament expulsats de la vila, decisió que comportà l'abandó definitiu de la capella de Sant Amanç. La desaparició a mitjan segle XIX de l'aplec que tenia lloc cada 4 de novembre a les rodalies de la capella agreujà, més encara, l'imparable i gradual deteriorament de l'edifici. A pesar de tot, si, com és de desitjar, la iniciativa del grup guixolenc que actualment recapta donacions destinades a restaurar la capella arriba a bon port, la ciutat recuperarà un edifici carregat de bellesa i sentimentalisme.



EL MEU AVI VA ANAR A CUBA

Agustí Roldós i Calçada (escrit Calsada, Calçada o Calzada, segons el moment polític o el lloc d'origen de l'escrivent de torn) va néixer a Sant Feliu de Guíxols el 16 de febrer de 1881. Era fill de Pau Roldós, també marí i capità de la marina mercant, i d'Agustina Calçada, filla del gran marí guixolenc Cosme Calçada i Pons. Ja de petit, va sentir una forta inclinació vers la mar, fet ben normal en aquella família, i de molt jove ingressà a l'Escola de Pilots d'Arenys de Mar, llavors el santuari dels futurs capitans i pilots de la marina mercant. L'any 1902, amb només 21 anys, travessava l'Atlàntic en la corbeta de tres pals *Pablo Sensat*, amb el càrrec de pilot i primer oficial.

A bord de diferents vaixells de vela (les corbetes *Asunción* i *Pablo Sensat*) creuà tots els mars fins a l'Argentina, Cuba, Estats Units, Anglaterra, Egipte, Rússia, etc., de la mateixa manera que ho havien fet els seus avantpassats des de temps immemorials. Tanmateix, anys més tard, en casar-se i tenir la primera filla, i fent cas als precs de la família, abandonà les llargues travessies i s'instal·là definitivament a Sant Feliu, on es dedicà a continuar la fàbrica d'aglomerat de suro iniciada pel seu pare a la carretera de Palamós. L'any 1917 fou nomenat pràctic del nostre port, de manera provisional, i el 1919 de forma efectiva, en guanyar unes oposicions, funció que mantindria fins el 1943. Abans de la Guerra Civil ocupà diversos càrrecs, com el de president de la Unió de Fabricants de Taps (1918 i 1919), president de la Societat de Salvament de Naufrags d'aquest districte, i el de regidor del nostre Ajuntament als anys trenta; i més tard fou elegit president del casino dels Senyors. La seva llarga i atzarosa vida va tocar fi el novembre de 1956. En un article aparegut al diari *La Vanguardia* amb motiu de la seva mort, hom podia llegir: "*Ha muerto uno de los últimos oficiales de la marina mercante española que habían pilotado embarcaciones a vela*". Segons m'ha explicat gent que el va conèixer a fons, tenia una gràcia especial i una rara habilitat per narrar les llargues travessies en vaixell, les estades en països llunyans i exòtics, i les aventures i anècdotes de tot tipus que li van tocar viure.

Entre la paperassa que es guarda a l'Ajuntament Militar de Marina i Capitania del port de Sant Feliu hi ha diversos comunicats adreçats al meu avi, quan aquest era pràctic, i altres documents que li fan referència, algun dels quals és força interessant: amb data 9 de setembre de 1924, se li ordenava nomenar

un motorista per a una embarcació de motor que havia comprat a Barcelona per dur a terme les tasques de pràctic –en aquella època, encara que avui sembli mentida, els pràctics havien de pagar les embarcacions de la seva pròpia butxaca–. Al cap d'un parell de mesos, llogava a la Societat de Salvament de Naufrags l'edificació coneguda com *la Casassa*, per un import de 250 pessetes anuals, a l'objecte de poder-hi guardar el bot de pràctic recentment adquirit. Pel que sembla, l'embarcació que havia comprat a Barcelona no devia agradar-li gaire, ja que el desembre de 1926 va adjudicar al mestre d'aixa guixolenc Pere Carré la construcció d'una de nova, de 9,95 m d'eslora, 2,88 de mànega i 0,75 de puntal, per un preu de 3.500 pessetes, que seria finalment registrada el juliol de 1927¹. L'abril de 1931, amb motiu de l'adveniment de la República, va rebre un telegrama en què se li ordenava treure l'escut i la corona reial de la bandera del bot i de l'uniforme de pràctic, com també substituir la franja inferior vermella per una de morada –de ben segur l'any 1939 va haver de tornar a canviar bandera i uniforme–.

En el moment en què ell va morir, jo encara no tenia ni cinc anys i els records que en tinc són molt emboirats. No obstant això, hi ha dues anècdotes que han quedat per sempre més gravades en la meua memòria, i que per la seva gràcia i simplicitat m'he permès referir-les aquí –malgrat que ambdues siguin una autèntica ximpleria que segurament no interessarà a ningú–:

La primera té a veure amb les pedregades que, d'amagat, tots dos llançàvem a uns pobres gats que vivien prop del monestir. Ara bé, no patiu, perquè no crec que mai no arribéssim a fer blanc ni amb un sol cop de roc: ell, pobre home, donat que estava ja força atropellat, i jo, pobre de mi, perquè per la meua miopia no veia més enllà del nas.

La segona –més personal aquesta–, fa referència a la còmica situació següent: a la darrerria de la seva vida, ell tenia el costum d'asseure's en un sofà mentre contemplava la gent que passava per davant del finestral de casa seva, a la rambla del Portalet, mentre que jo, molt petit encara, gatejava al voltant seu. De

¹ Document facilitat per Josep Almar. L'embarcació, quan el meu avi es va jubilar, seria venuda al pràctic Joan Mallol i, d'aquest últim, amb el nom d'*Antònia*, va anar passant per les mans dels diferents pràctics fins a la dècada dels anys vuitanta, en què fou enfonsada i substituïda per una de nova.

vegades, no sé si a propòsit, se li escapava un pet d'aquells de traca i mocador. I llavors, ell, seriós, em mirava fixament i em

deia: "¡busca'!!". Us he de confessar que, a pesar del meu esforç, no en vaig poder trobar mai cap.



1 - Fotografia de la tripulació d'un vaixell de la família Calçada-Roldós, atansat al port de Barcelona al final del segle XIX. Autor: el desconec. Col. Família Roldós-Casellas.



◀ 2 – El pràctic Agustí Roldós (el primer a l'esquerra) i els oficials d'un vaixell qualsevol, fotografiats per Josep Costa, de can Manetes, als anys vint. Col. autor.



3 – La Casassa, l'edificació on es guardava el bot del pràctic als anys vint. Autor: Pere Rigau. Cedida pel setmanari *Àncora*.

EL SOMETENT

El sometent era una institució catalana, sembla ser que nascuda a l'edat mitjana, que consistia en la mobilització general dels veïns amb la finalitat de perseguir un delinqüent o defensar el territori dels enemics. El 1714, però, l'antipàtic Felip V, després de guanyar la Guerra de Successió, va suprimir la institució amb el famós Decret de Nova Planta. Més endavant, el sometent fou restablert en diverses ocasions, la majoria de les vegades per a tasques d'ordre públic i com a eina de repressió de les classes populars. D'aquesta manera, a l'inici del segle XX, organitzada i finançada pels senyors i grans propietaris, aquesta organització va actuar contra les vagues obreres arreu de Catalunya. Anys més tard, les dictadures de Primo de Rivera i del general Franco van utilitzar el sometent per a fins partidistes. El 1978 fou definitivament dissolt.

La primera notícia que es refereix a l'existència del sometent a Sant Feliu la donava el setmanari local *Llevar*, el 31 d'agost de 1902, quan publicava que, seguint l'exemple de molts pobles i ciutats de Catalunya, s'estaven fent els passos necessaris per a organitzar un cos del sometent armat. La cosa, però, degué quedar aturada, i no fou fins el mes d'agost de l'any següent que la seva constitució arribà a bon port.

Tot sembla indicar que, en un primer moment, el projecte fou planejat per diversos particulars, però el consistori, per no quedar malament davant les autoritats militars, se'l va fer seu. Així doncs, el mes de setembre l'alcalde Ignasi Sala va obrir una llista per als veïns que volguessin allistar-s'hi. Finalment, el sometent guixolenc es constituí formalment a l'edifici de l'ajuntament el diumenge 21 de setembre de 1903, a les 11 del matí, sota la presidència del capità cap auxiliar de sometents, Luis Sánchez Badia, i un total de prop d'una cinquantena d'individus inscrits. Amb tot, el mes d'octubre, segurament a causa de l'escàs ressò que la iniciativa tingué en la població, l'alcalde es va veure obligat a enviar a determinats ciutadans una sèrie de cartes amb què se'ls animava a incrementar l'ajuda econòmica al sometent i se'ls convidava a una reunió convocada a tal efecte; (referint-se a la carta esmentada, el setmanari catalanista *Llevar* deia: "Aquesta invitació redactada en castellà ens ha fet un efecte

deplorable"). Una notícia publicada posteriorment assegurava que foren molt pocs els ciutadans que respongueren a la crida de l'alcalde (de 600 invitacions enviades, s'hi van presentar 27 persones).

Com he avançat abans, en aquell període les vagues i protestes obreres sovintejaren molt en ciutats industrials com la nostra –en aquest aspecte, cal recordar la vaga general duta a terme pels obrers guixolencs l'any 1900, en els transcurso de la qual fins i tot va morir un treballador a mans de la Guàrdia Civil–. No és d'estranyar, doncs, que tan sols les autoritats militars i els industrials més significats donessin suport a la creació d'un grup armat la finalitat del qual era, substancialment, reprimir possibles aldarulls dels treballadors; (un grup antiavalots que se sumava, doncs, a les tropes d'infanteria, els carrabiners i les forces de la Guàrdia Civil, aleshores aquarterades a la nostra ciutat). Si tenim en compte que els treballadors guixolencs no gaudiren de descans dominical –i encara parcial– fins el mes de setembre de 1904, gràcies a un edicte de l'alcaldia, no ens pot estranyar que sovintegessin les vagues, les protestes i els nervis dels uns i dels altres. L'únic fet remarcable d'aquella primera època consistí en l'assistència l'any 1904 a una trobada general a la muntanya de Montserrat, conjuntament amb 28.000 sometents d'arreu de Catalunya.

El sometent guixolenc no degué durar gaire, puix que no he trobat cap més notícia que hi fes referència fins l'any 1919: el mes d'abril d'aquell any el setmanari *Ciutat Nova* publicava que s'estaven fent gestions per refer el cos armat. Gestions que van reeixir el mes de setembre, data en la qual es va produir la segona inauguració oficial del cos de sometent guixolenc. Uns anys més tard, concretament per la Festa Major de 1926, tingué lloc la benedicció de la Bandera del Sometent local –amb festa grossa descrita amb pèls i senyals per *L'Avi Muné* de l'època–. L'any 1929, el sometent guixolenc encara estava actiu, puix que durant la Festa Major, amb motiu dels actes de descobriment de la làpida amb el nom de Paseo del General Don Emilio Barrera al passeig del Mar, es passà revista als seus integrants.



El sometent de Sant Feliu passant la revista reglamentària a l'horta d'en Donatiu, l'any 1921. Autor: el desconec. Col. Maria Sala Sanjaume.

SANTIAGO RUSIÑOL

Ningú com Santiago Rusiñol (Barcelona 1861 - Aranjuez 1931) no ha simbolitzat de manera tan clara a Catalunya el concepte d'artista integral: escriptor, dramaturg, pintor, articulista, poeta, teoritzador de l'art, col·leccionista...; a banda d'haver estat l'introduïdor –amb Ramon Casas– del modernisme a l'estat espanyol. Al final del segle XIX va marxar a París –aleshores el centre artístic mundial–, on va treballar la pintura i conreà una intensa vida bohèmia –en el seu cas, això sí, els maldecaps d'aquesta mena de vida tan atzarosa eren atenuats per la renda familiar, perquè no hem d'oblidar que pertanyia a l'alta burgesia catalana–. De tornada a Barcelona, fou un dels promotors del cafè cabaret Els Quatre Gats (1897-1903), que va servir per a cohesionar diferents generacions d'artistes, i, més tard, va crear el museu Cau Ferrat a Sitges, avui un dels més visitats de Catalunya.

Al llarg de la seva vida, Rusiñol fou un dels personatges més estimats al nostre país, en bona part a causa del seu tarannà obert i afable, i sovint excèntric i estrafolari –en aquest sentit, el seu viatge amb carro per Catalunya al costat del pintor Ramon Casas és un dels seus episodis més enginyosos i coneguts–, i també per la seva activitat frenètica, materialitzada en multitud d'exposicions, actes, inauguracions... i viatges continus –donat que la seva inquietud el va portar a recórrer França, Itàlia, Espanya, Portugal i tots i cadascun dels pobles i viles de Catalunya–. Amb tot, el que aleshores poca gent sabia era que aquesta aparença d'home extravertit ocultava un home tímid, greument afectat per problemes d'addicció a l'alcohol i a la morfina que acabarien propiciant la ruptura del seu matrimoni i el seu prematur decaïment físic. Així, doncs, Santiago Rusiñol va fer de la seva vida i la seva obra l'encarnació del mite de l'artista modern.

Les anècdotes que es conten sobre ell són incomputables i elles soles servirien per omplir les pàgines d'un llibre voluminós; no obstant això, ens pot servir d'exemple la següent: en certa ocasió, a causa del reumatisme que patia, va haver d'anar a un sanatori que s'anunciava com aquell en què només es moria anualment el 2% dels malalts; Rusiñol va escriure al director pregant-li que l'avisés quan hagués mort aquest 2% per anar-hi a fer-se la cura.

A l'exposició de Belles Arts celebrada a Sant Feliu l'any 1892

amb motiu de la inauguració de la línia de ferrocarril Sant Feliu - Girona, Rusiñol hi exposà diverses pintures. Segurament aquest fou el motiu perquè el segon viatge en carro fes el trajecte des de Manlleu fins a la nostra vila. Més endavant, si hem de fer cas a les notícies publicades per la premsa guixolenc de començament del segle passat, Santiago Rusiñol visità Sant Feliu un parell de vegades els anys 1903 i 1905¹:

Un 7 d'abril de l'any 1903 arribava a la nostra ciutat procedent de l'Escala i Empúries, acompanyat de Maurici Vilomara (Barcelona 1847 - 1930), pintor i escenògraf del teatre del Liceu; de Miquel Utrillo (Barcelona 1862 - Sitges 1934), escriptor, pintor i crític d'art; i de Sebastià Junyent (Barcelona 1865 - 1908), també pintor i crític d'art. Una vegada instal·lats a l'hotel Les Noies, van visitar el Centre Català i l'observatori astronòmic de Rafael Patxot.

L'endemà, acompanyats d'alguns socis del Centre Català, es dirigiren per mar a Tossa, on van assistir a un míting que organitzava el senyor Joaquim Casas i Carbó², candidat pel districte de Santa Coloma.

Un parell d'anys més tard, concretament durant els mesos de gener i febrer de 1905, Rusiñol va tornar a venir a Sant Feliu, aquesta vegada tot sol, amb el propòsit de pintar algunes marines –sembla ser que cada dia anava a algun punt indeterminat (l'ermita de Sant Elm?), des d'on podia contemplar la costa de Tossa– i, igual que en la visita anterior, s'allotjava a l'hotel Les Noies.

Arran de l'estada de Rusiñol a casa nostra, el setmanari guixolenc *Llevor* feia el següent comentari: "És de més dir que aquí, en aquest quiet racó de món a on passem aquest temps d'hivern com el caragol dintre sa closca, en calma ensopida, la vinguda del pintor poeta ha sigut per a nosaltres la pedra que

¹ En altres ocasions visità la nostra ciutat per assistir a representacions teatrals d'obres seves, com, per exemple, quan es posà en taules l'obra *La mare* al teatre Novetats, el 8 de novembre de 1920. Aquell dia, al final de la representació, Rusiñol fou obligat a sortir davant el públic assistent per rebre una sorollosa ovació.

² Joaquim Casas i Carbó (Barcelona 1858 - 1943). Editor i escriptor, fou copropietari de la tipografia *L'Avenç*. Era cosí del pintor Ramon Casas, amic de Rusiñol. Fou diputat per Vic, Gràcia i Santa Coloma de Farners.

es tira a l'estany desert i en greu repòs, fent remoure ses aigües neguitosament. Per ell hem tingut ocasió de fruir el llibre *Aucells de fang* que està a punt de veure la llum pública. Col·lecció d'articles deliciosos, alguns d'ells d'una poesia enervadora, tots amb el regust característic de son autor, aquell agredolç que us fa riure i plorar a l'hora, que us encisa".

Durant els dies que va compartir amb nosaltres, va fer amistat amb alguns intel·lectuals guixolencs –entre els quals l'escriptor i dramaturg Pere Colomer i Fors–, amb qui es va reunir en

tertúlies nocturnes interminables a la fonda de ca la Baleta i a diverses tavernes de la ciutat.

Un dia es va posar malalt i el metge que el visità li va ordenar fer llit uns dies –com he dit abans, estava allotjat a l'hotel Les Noies–. Pel que sembla, Rusiñol va obeir el metge el primer dia, però l'endemà a la nit, en trobar-se una mica millor, no va trigar gaire a escapolir-se de l'habitació per anar a fer petar la xerrada amb els seus amics tertulians de ca la Baleta. És ben veritat que no era home de llit.



LA VISITA DEL REI ALFONS XIII

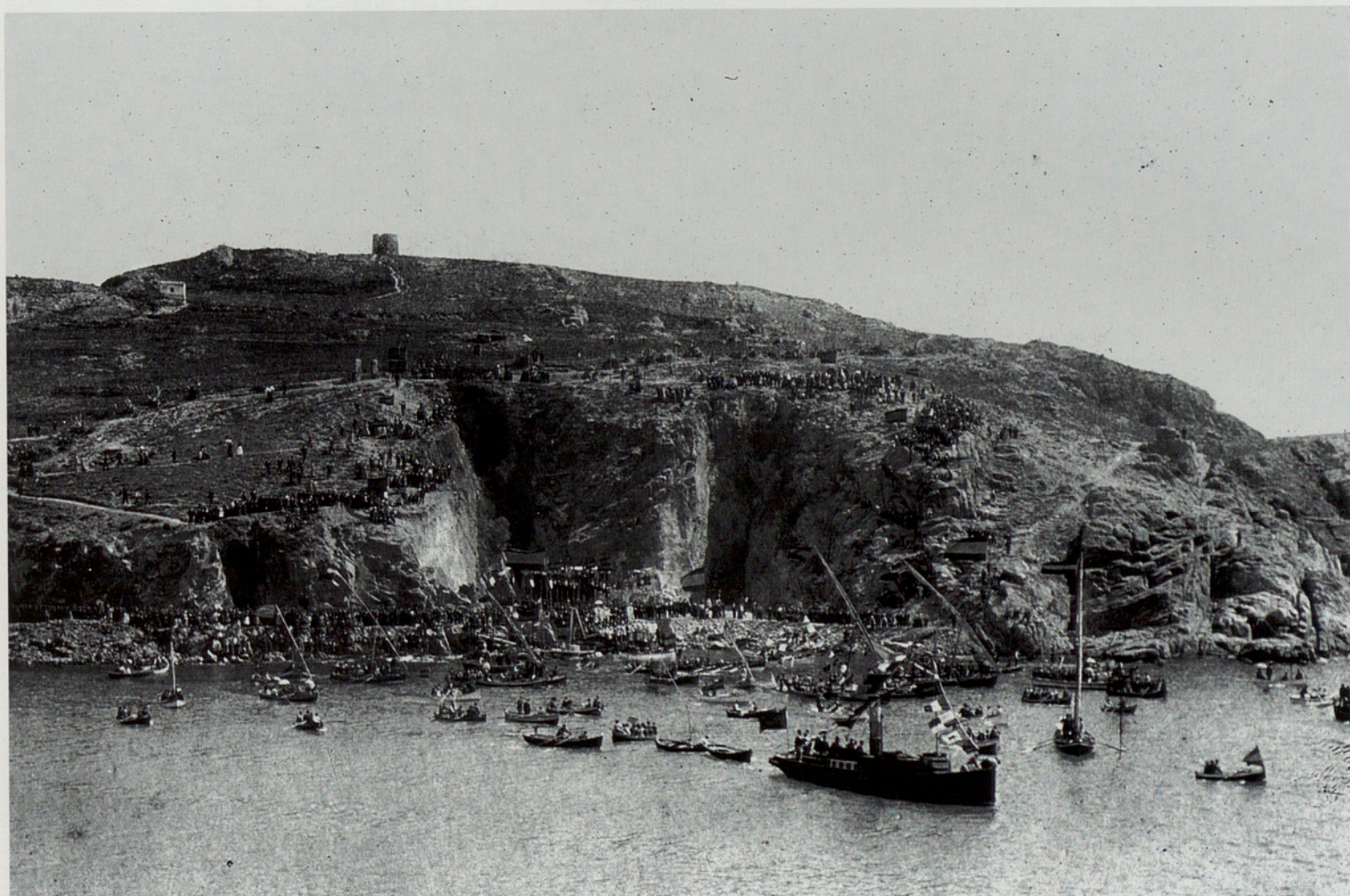
Les obres de construcció del port de Sant Feliu es van iniciar l'any 1903, una vegada superats tota classe d'entrebancs i malentesos. No obstant això, la col·locació oficial de la primera pedra s'hagué d'ajornar a l'any següent per tal d'aprofitar una visita que el monarca tenia projectat fer a Catalunya.

L'arribada del rei –llavors una criatura de 19 anys– per mar i tot el reguitzell d'actes que seguidament es van dur a terme aquell 9 d'abril de 1904, han estat suficientment detallats en nombroses ocasions en diverses publicacions, motiu pel qual no ens hi estendrem més aquí. Ara bé, si res més no, val la pena fixar-se en certs detalls que no deixen de sorprendre: en primer lloc, la curta durada de la visita –amb prou feines tres hores–, fet que palesa l'escassa importància que la visita tenia per al rei i el seu seguici; en segon lloc, la curiositat, però no pas entusiasme, del poble guixolenc en el moment de la rebuda i durant el trajecte de la comitiva pels carrers de la ciutat, en clar contrast amb l'adulació i el servilisme que li professaven els estaments oficials i diverses entitats –de Sant Feliu mateix i dels pobles dels voltants–, pendents com estaven, per damunt de qualsevol altra cosa, d'obtenir ajuts i favors de tota mena: reducció d'impostos, millores urbanes, construcció d'obres públiques, etc.; i, en tercer lloc, és interessant constatar el tractament oposat que, a l'hora

de publicar la notícia de la visita, en fan dos dels setmanaris llavors existents a Sant Feliu: *La Informació* i *Llevar*. Mentre que el primer, escrit en llengua castellana, era de tendències dretanes i espanyolistes, el segon, escrit en català, proclamava el seu ideal catalanista i era el portaveu del Centre Català de Sant Feliu. Per commemorar la visita d'Alfons XIII, *La Informació* va treure un número extraordinari previ als actes, en un to eminentment patriòtic i un caire de clar nacionalisme espanyol; i el número següent fou gairebé totalment dedicat a glossar els detalls de la visita reial. En canvi, el setmanari *Llevar* tan sols dedicà unes poques línies al trajecte de la comitiva, fent gala de la ironia més punyent en alguna de les frases utilitzades: "Fou saludat per uns pocs trets de morteret, quines denotacions s'assemblaven més a la passa que fan els populars espanta-dones de paper, que a res més... Les tropes presentaren armes i la banda entonà la marxa reial i se sentí algun visca feble i escadusser que no logrà engrescar a la multitud de curiosos a contestar-la. Durant el trajecte, el poble va mostrar una actitud del tot passiva... En resum, una fredor i indiferència manifestes, una sèrie no petita de planxes i ridículs, i moltes banderes d'aquelles que també tant abundaven a Cavite i Santiago. ¡Ah, i el poble... tant tranquil!".



1 - Tribuna enlairada amb motiu de la visita del rei Alfons XIII. Autors: Amadeu i Jesús Mauri. AMSFG.



2 – Un moment de la col·locació de la primera pedra del port. Autors: Amadeu i Jesús Mauri. AMSFG.



3 - Vista general de la badia guixolenc a el dia de la visita del rei. Autors: Amadeu i Jesús Mauri. AMSFG.



4 - El rei i diverses autoritats durant la col·locació de la primera pedra del port. Autor: F. Campúa. Col. Pagès-Albertí.

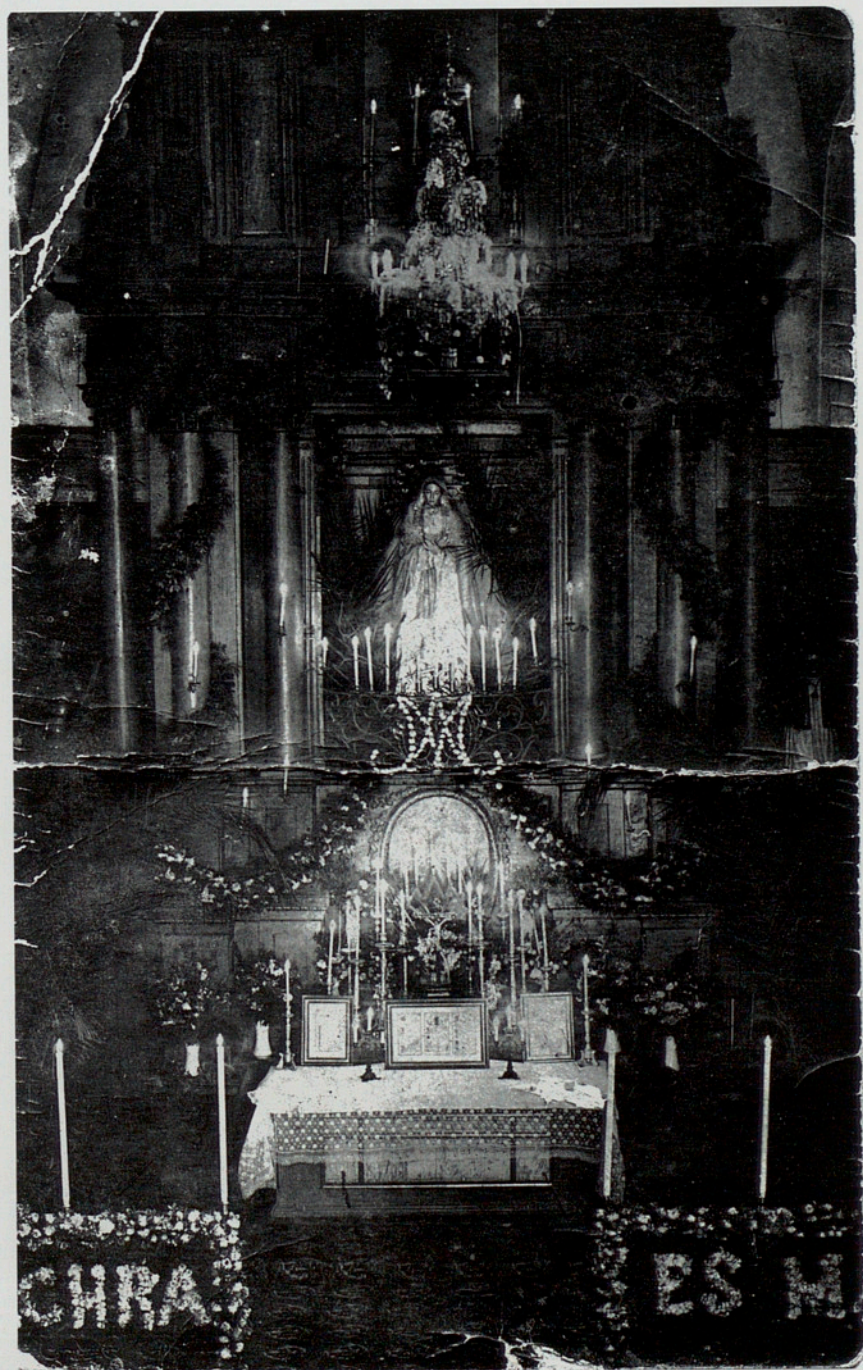
LA FESTIVITAT DE LA IMMACULADA (1904)

El dia 8 de desembre de 1904 hom celebrà arreu del país el cinquantè aniversari de la Proclamació Dogmàtica de la Immaculada Concepció. Sant Feliu no en fou una excepció, malgrat la divisió manifesta i irreconciliable entre clericals i anticlericals, palesa en el diferent tractament informatiu que la diada merescué en la premsa local.

Dies abans, les Filles de Maria organitzaven una novena que finalitzà el Dia de l'exaltació de Maria. La vigília del dia 8, molts guixolencs van engalanar amb flors les façanes de les cases. Arribat el dia assenyalat, hom celebrà a l'església de Sant Joan una comunió general a les 8 del matí i un solemne ofici a les 10. A les 3 de la tarda en punt començà la processó solemne, encapçalada per la Vera Creu, i a continuació els alumnes dels col·legis de la ciutat, les sòcies de les conferències de Sant Vicenç de Paül, associades de les Filles de Maria, alguns cavallers i prohoms, els clergues i la imatge de la Verge portada a coll per quatre escolanets. Tancava la processó el cor infantil que dirigia el reverend Narcís Musqueras. La comitiva va recórrer el trajecte següent: carrer Hospital, carrer de la Bolta, plaça Constitució, carrer Major, carrer Processó, carrer Rutlla, rambla Vidal i església de Sant Joan. En aquest temple, una multitud de fidels que abarrotava

completament l'edifici assistí –enmig d'una expectació enorme i d'un fervor molt intens (segons la premsa, s'aclamà constantment la Verge)– als actes finals de la festivitat: la *Marxa reial* executada per l'orquestra del senyor Roca, el besamans a la Verge i el cant de diverses peces dedicades a la Immaculada.

Ara bé, insistint en el cisma llavors existent a la nostra ciutat entre clericals i anticlericals, val la pena esmentar uns fets que van succeir pocs dies després, els quals donen una idea de com estaven d'exaltats els ànims: quan les Filles de Maria tornaven de fer una peregrinació a l'ermita del Remei, els devots peregrins es trobaren amb la desagradable sorpresa de ser rebuts a la plaça del Monestir al so d'una cobla que tocava *La Marseillesa*. Sembla ser que la cosa acabà amb insults i alguna patacada, davant la impassibilitat de l'autoritat local –aleshores, d'ideologia federalista–. Anys més tard, les coses es precipitaren: la crisi econòmica i social, agreujada per la Guerra del Marroc, es va sumar al sentiment de les classes treballadores contrari a una església catòlica que creien –molt encertadament, tot s'ha de dir– aliada de l'ordre polític i social establert. Malauradament, però, i tal com era de preveure, el resultat de tanta exaltació desembocà en la Setmana Tràgica del 1909.



2 – Un moment de la processó al seu pas per la plaça de Sant Joan. ►
 Autor: Jesús Mauri. Col. Joan Estrada.

1 – Interior de l'església de Sant Joan el dia de la festa de la Immaculada Concepció del 1904. Autor: Jesús Mauri. Col. autor.



ELS VELS APLECS DESAPAREGUTS

Fa una bona colla d'anys, quan s'esqueia la diada de cadascun dels patrons de les ermites dels voltants de Sant Feliu, un gran nombre de ciutadans s'hi congregava per oir missa a les petites capelles, assaborir un bon àpat i, després d'una becaïna reparadora, ballar sardanes en un prat de les rodalies o a l'era d'un mas. La gran època d'aquestes festes patronals fou la de la segona meitat del segle XIX, quan els divertiments públics escassejaven del tot i els únics dies d'esbarjo eren els de la Festa Major, Nadal, Cap d'Any, Carnestoltes i la vuitada de Corpus.

L'escriptor guixolenc Gaziol, en el seu llibre *Sant Feliu de la Costa Brava*, ens en fa una pinzellada memorable: "Els dies d'aplec, Sant Feliu quedava mig buïdat. Pujaven a l'ermita en festa alegres colles de sarauistes i arrossaires, molt més que de romeus. N'hi havia que oïen l'ofici cantat a la capella del sant, plena de flors i lluminària, amb la cobla de vent que, a dalt del cor, menut i reixat com un galliner de bosc, anava tocant a ple pulmó àries d'òpera i de sarsuela. Els fidels, en acabar l'ofici, també cantaven els goigs del sant. Però la majoria s'escampaven pel rodal, sota una bona ombra o al tebi solell d'una clariana sense brossa, a prendre posició, armar amb quatre pedres grosses un fogó rústec, treure el proveïment, fer embosta de llenya seca, omplir el porró i posar-lo a la fresca, i cobrir amb un drap blanc i flairós de bugada les grans rodelles de pa tendre i la coca ensucrada. I tot seguit les dones endegaven l'essencial de l'aplec, que era la minestra. D'arrossos de pollastre, llagosta, conill i costella de porc, en una barreja que el sofregit de ceba i tomàquet convertia en un arrop saborós, n'hi havia de totes les flaires. La boscúria en quedava perfumada a fons. Hi havia qui anava de colla en colla amb el plat a la mà, tastant l'arròs dels uns i dels altres, i no sabia, en bona fe, a quin donar la palma, perquè cadascun tenia quelcom d'exclusiu, que era com el sabor casolà de les famílies aplegades entorn de la cassola. La sesta, entre cafè, copa i cigar, durava fins a mitja tarda, en el repòs ombríu del sotabosc. Venia després el ball, a l'era de l'ermita masia, amb la cobla ben inflada de menjar, entre espetecs de gasoses, rellents d'anisats i fum de caliquenyos. I, en fer-se fosc, la gent, rendida, se'n tornava muntanyes avall, fent ressonar pels fondals les darreres cançons i rialles".

Els aplecs més lluïts eren el de la capella de Sant Amanç, desaparegut a mitjan segle XIX, els de les ermites de Sant Grau i Sant Baldiri, -totes tres escampades per la serralada litoral de

l'Ardenya-, el de l'ermita del Remei, a mig camí de Castell d'Aro, i el de Mas Sicars, a la plana d'Aro.

Antigament, l'aplec de Sant Amanç havia tingut molta anomenada. A la tardor, quan arribava el 4 de novembre i els primers freds començaven a treure el nas, les sureres i vinyes que envolten la capella s'omplien de gent disposada a fer un bon berenar i, després, la castanyada, enmig de bromes, cants i riallades. Entretant, les castanyeres aprofitaven els clars del bosc per encendre un foc, amb bruc i mòdegues, i torrar les castanyes. Passats els anys, però, només hi restava, solitari, l'imponent Suro Dolç, l'arbre centenari sota el qual s'acoblaren tantes generacions en els dies d'aplec.

El de Sant Grau se celebrava el 24 de setembre, diada de la Mercè, i era el més popular i concorregut de tots. Centenars de persones hi acudien des de Sant Feliu, Tossa, Llagostera i Santa Cristina, atretes tant per la diada com pels ous de reig que allí es cullen en caure les primeres pluges de la tardor.

L'aplec de Sant Baldiri queia el 20 de maig, en plena primavera, quan el bosc desperta del somni hivernal i agafa olor de ginesta. Abans de pujar cap a l'ermita, hi havia el costum de fer una cercavila (aleshores feien servir el castellanisme *pasacalle*) pels carrers de Sant Feliu amb acompanyament de música; una vegada a Sant Baldiri, la gent assistia a l'ofici i cantava els goigs del sant, i a continuació hom ballava sardanes. Havent dinat, les colles i la cobla de músics es paraven a diversos indrets del camí de tornada (can Codolar, la Divina Pastora, Sant Benet i can Toni) i hom ballava de nou sardanes.

Finalment, el del Remei s'esqueia el segon diumenge d'octubre, a l'antic mas Aroles, a la vall d'Aro. El fet més destacat era la cantada de motets i la lectura de poesies dedicats a la Verge.

Tanta era l'afició, que fins i tot els més valents o amb més ganes de gresca s'arribaven, dalt d'una tartana o amb el carrilet, a d'altres de més llunyans, com els de Romanyà, Bell-lloc, Solius o Vallvanera.

Avui, els aplecs han desaparegut gairebé del tot de les nostres contrades, rellevats per altres formes d'esbarjo i un nou estil de vida completament diferent del dels nostres avis. Miraculosament, però, Sant Feliu gaudeix encara avui d'un aplec de forta tradició i prou èxit popular: el de Pedralta, que, ufanós i rialler, cada any té lloc a la cèlebre pedra basculant.



1 - Una ermita indeterminada, fotografiada per Josep Maria Nadal. Col. Josep Nadal.



2 - Ball a Sant Benet de tornada de l'aplec de Sant Baldiri del 1909. Autor: el desconec. Diputació de Girona (AIEMB).



3 - Ball dels bastons a Sant Benet el mateix dia de l'aplec de la fotografia anterior. Autor: el desconec. AMSFG.

EL PORT

Abans que l'inici de la construcció del port actual fos una realitat al començament del segle XX, l'antic port medieval de Sant Feliu no havia estat altra cosa que un feble ancoratge natural que acollia els vaixells amb una dubtosa seguretat. Aquest port primitiu, mal que de port no en tenia res, fou una concessió del rei Ferran *el Catòlic* l'any 1493, i estava format per una sèrie de pontons i norais que subjectaven les naus per evitar que s'estavellessin contra la costa. Estava situat al racó de Llevant de la platja gran, a tocar el penyal del Fortim, i, segons sembla, se sufragà desviant part d'un llegat destinat als pobres de la vila! A la fi, Sant Feliu aconseguia el seu primer port artificial, tot i haver d'estar sempre amb l'ai al cor, pendents de les fortes llevantades i dels atacs dels corsaris sarraïns, molt freqüents en aquells dies.

L'aspiració de posseir un port en condicions fou una constant durant tota la segona meitat del segle XIX. Les raons principals d'aquesta demanda eren l'incessant augment del tràfic marítim, les calamitats causades pels forts temporals –com és el cas de l'enfonsament de més d'un vaixell refiat de resistir ancorat a la badia– i el feixuc treball de descàrrega de les grans embarcacions, fet a mà, mitjançant barcasses –les gavarres– que anaven i venien de les naus.

El 12 de novembre de 1901, una comissió formada per Salvador Janer i Eduard Carbonell viatjà a Madrid per presentar el projecte del nou port i, vuit dies després, tornaven a Sant Feliu amb el vistiplau governamental. No cal explicar la joia amb què fou rebuda la bona nova. El segon somni guixolenc, una vegada aconseguit el carrilet anys abans, a la fi s'havia complert.

Les obres van ser adjudicades a l'empresa Foment d'Obres i Construccions per la quantitat de 3.759.746 pessetes. Tanmateix, els problemes van començar amb el traçat de l'escullera, tombada finalment vers el pont de la carretera de Port Salvi, en lloc del que havia estat previst en el projecte inicial de 1861, que la feia anar "de freu a freu". Amb aquest nyap, l'amplitud de la bocana es va reduir sensiblement i va fer impossible l'entrada de naus de gran calat. La dificultat del projecte i la manca de diners, mal endèmic d'aquest país, en foren els culpables, i encara avui en paguem les conseqüències.

La construcció del port va ser un treball força difícil, en tractar-se d'un terreny molt abrupte. Una vegada obert un camí a través de la punta dels Guixols, per on havien de passar els

carros per a portar el material i les eines necessàries, començà l'excavació del penya-segat que havia de subministrar la pedra per a construir el braç del port. Per guanyar a la la muntanya, de mica en mica, els terrenys que havien d'esdevenir l'esplanada del port, es va realitzar la perforació de llargs túnels, que, una vegada buidats de pedra, es procedia a volar amb dinamita. El primer lloc cobert pel formigó fou l'encantadora platja de Cala Sants, de manera que es provocà la seva desaparició i la mutilació esfereïdora de la nostra façana marítima. Els blocs eren carregats en barcasses mitjançant unes vagonetes que circulaven sobre carrils i transportats fins a l'escullera que anava dibuixant-se. Per hissar els blocs es feia servir una gran grua flotant moguda a vapor.

Les obres van començar l'any 1903, uns mesos abans de la vinguda del rei per col·locar la primera pedra. Les feines preliminars consistiren a aplanar la cala Aigua Dolça i, posteriorment, a construir un pas per anar des de la platja de Cala Sants fins a la cala dels Capellans. Al final de l'any 1905 ja s'havien fet uns 70 metres de base per a la futura escullera. Tanmateix, a causa de problemes econòmics, els treballs de la construcció del port s'allargaren molts anys, motiu pel qual no se'n finalitzà el braç fins pels volts de 1913 (el febrer de 1912, les cases consignatàries i els comerciants guixolencs adreçaren una instància al governador civil sol·licitant que autoritzés el desembarcament en la part del port enllestida), la punta s'enllestí el 1915, i els acabaments finals, durant els anys vint. Així doncs, l'any 1920 es treballava en l'empedrat del moll i del carrer Colom, i el febrer de 1922 es completava la instal·lació de l'enllumenat elèctric.

Durant els anys que va durar la construcció no existia cap mena de protecció de l'escullera, la qual cosa va provocar moltes destrosses en dies de fort onatge. Arran de les esquerdes ocasionades per un temporal ocorregut el mes de febrer de 1920 es va fer palesa la necessitat de protegir el braç del moll, i es va demanar a Madrid una consignació especial per a dur a terme els treballs de reforç. Amb tot, la crisi econòmica que vivia el país i la desídia dels governants de l'època va anar endarrerint l'obra, la qual encara tardaria molts anys a fer-se realitat. No fou fins el mes d'agost de 1943 que s'iniciaren els treballs preliminars de reforç, i s'encarregà de les obres l'empresa Construcciones González Barros, S.A. Per agreujar encara més les coses, la nit de 23 de febrer de 1944 un fort temporal va destrossar uns 25 metres

de la part del moll destinada al pas de vehicles, a més d'abatre el far i de projectar a l'interior de la badia 38 blocs de formigó de 12 tones cadascun, que estaven a punt de ser col·locats com a reforç.

La construcció del primer magatzem de mercaderies del moll es va dur a terme al final de l'any 1921, i serví com a destinació final del ramal del ferrocarril inaugurat tres anys més tard (1924). Finalment, seria desmantellat l'any 1968 poc abans

de la desaparició del carrilet. El segon magatzem, encara avui existent, fou construït a mitjan anys trenta. Molt espatllat pels bombardeigs de la Guerra Civil, fou reconstruït en acabar la contesa i s'utilitzà durant uns anys com a magatzem dels materials utilitzats per l'empresa González Barros, encarregada dels treballs de protecció del moll. A l'actualitat es parla de convertir-lo en un museu.



1 - Detall de les obres del port pels volts de 1904. Autor: Jesús Mauri. Col. autor.



2 - Inici dels treballs de construcció del port (1904-1905). Autor: Jesús Mauri. Diputació de Girona (AIEMB).



3 - Dos bussos submergint-se dins les aigües de la badia en el transcurs de les obres de construcció del port, pels volts de 1906-1907. Autor: el desconec. Col. autor.

LA CREU ROJA

La Creu Roja Internacional és una organització supranacional de caràcter humanitari, fundada a Ginebra el 1863 per Henry Dunant (premi Nobel de la pau de 1901) per ajudar les víctimes de la guerra¹, que, tanmateix, amb els anys, va estendre les seves activitats al temps de pau. La Creu Roja s'implantà a Catalunya al cap de pocs anys de la seva creació a l'estat espanyol (1872).

La secció guixolenc de la Creu Roja es constituí el 23 de novembre de 1907, i ensem fou elegida una junta directiva que en un primer moment presidí Eduard Lladó. Pocs dies després, l'Ajuntament lliurava la quantitat de 351 pessetes destinades a l'adquisició de material. Malgrat aquesta ajuda, la major part dels diners necessaris per a fer rutllar la nova entitat procedien de donacions particulars, entre les quals destacà pel seu import la de l'industrial Josep Batet Camps (Sant Feliu de Guíxols 1864 – 1930), que fou nomenat des d'un primer moment president honorari de la secció.

El dia 2 d'agost de 1910, una comissió de la Creu Roja guixolenc va organitzar la benedicció solemne de la bandera de la secció, a la qual assistiren comissions de diverses poblacions veïnes. Els actes van consistir en una missa solemne oficiada al passeig del Mar per Mn. Albert Bernis, que havia estat nomenat capellà de la secció local de la Creu Roja; un concert a càrrec de

la banda de Vergara i l'Orfeó Gesòria –aquests últims van cantar la peça *Gloria a España*–; i una audició de sardanes.

La mort de dues criatures arran del terrible incendi ocorregut en una casa del carrer Major del Centre el 20 de febrer de 1911, fou el desencadenant que féu reflexionar l'autoritat local sobre la necessitat d'organitzar una secció de bombers a Sant Feliu. La idea va sorgir dels membres de la Creu Roja, els quals s'oferiren a l'Ajuntament per organitzar el cos a partir d'efectius escollits entre els seus integrants. Des d'un primer moment, la iniciativa fou molt ben rebuda pel consistori, i s'acordà nomenar de forma immediata una comissió per a estudiar l'organització d'un servei d'extinció d'incendis i de salvament. La nova secció de bombers degué anar endavant –tot i que de forma provisional–, puix que el mes de maig el consistori va cedir un local situat als baixos de l'hospital municipal perquè fes el servei de magatzem, i el mes de juliol, la Creu Roja organitzava una tómbola, els beneficis de la qual havien de servir per a finançar el cos de bombers. Finalment, el mes d'octubre de 1912 la comissió designada per a estudiar el tema dictaminava la conveniència de crear un cos de bombers; això sí: afegia que estigués limitat a les necessitats més peremptòries.

¹ L'origen de la idea es remunta a 1859, quan Henry Dunant contemplà, a la batalla de Solferino, com els ferits quedaven sense assistència al camp de batalla.



Els membres de la secció local de la Creu Roja, fotografiats pels volts de 1915. He pogut reconèixer Miquel Ros Massa (el tercer dempeus començant per l'esquerra) i Jaume Brugada Sarquella (el primer assegut per la dreta). Autor: el desconec. Diputació de Girona (AIEMB).

L'AIGUAT DE 1908

Els dies 15, 16 i 17 de novembre de 1908, les portes del cel s'obriren de bat a bat i la pluja, una cortina d'aigua com no es recordava en aquestes contrades des de les terribles inundacions del 1732 i del 1840, caigué sense descans, nit i dia, sobre Sant Feliu i les seves rodalies.

La nit del dia 16, el corrent d'aigua que baixava per la riera de Tueda bolcà les parets de canalització i esbotzà el pont de la carretera de Palamós, i a continuació inundà el barri de la Barceloneta. Entretant, a l'altra banda de la ciutat, la riera del Monestir, plena d'aigua a vessar, esfondrà la part posterior d'algunes cases de la plaça del Monestir i esbardellà el pont que unia el passeig i el camí de Tetuan. En pocs minuts, els carrers amb pendent es convertiren en torrenteres que inundaren la part baixa de la vila fins a 1,20 m d'alçada.

La desgràcia més dolorosa es va produir amb la mort d'una criatura de 9 anys, Albert Ferrer i Maymí. Pel que fa als danys materials, les pèrdues foren elevades, especialment en diverses fàbriques de taps –entre les quals cal destacar les del senyor Comas i de J. Miró i Cia.–. Segons explicava la premsa de l'època, les forces de la Guàrdia Civil i els membres de la secció local de la Creu Roja –creada un any abans– van col·laborar de forma decisiva en les tasques d'ajuda i auxili a les víctimes, i destacà per sobre de tots el membre de la Creu Roja Proyecto Cadillach, que salvà diverses persones d'una mort ben certa.

Uns dies més tard, es va celebrar una representació teatral al saló Vidal a benefici dels damnificats per l'aiguat, en la qual van intervenir l'agrupació Gesòria, la de l'Ateneu Social i la del col·legi Sant Josep.



1 - La riera del Monestir uns dies després de l'aiguat. Autor: el desconec. AMSFG.



2 - Detall de les destrosses ocasionades en el mur de canalització de la riera. Autor: el desconec. AMSFG.



3 - Una creu assenyala la casa enderrocada per la força de la riuada al carrer Monestir, raó per la qual va perdre la vida un infant de 9 anys. Autor: el desconec. AMSFG.

LA CREMA DE L'ESGLÉSIA DE SANT JOAN (1909)

L'any 1909, la crisi econòmica del suro provocada per la feblesa d'alguns mercats europeus –com és el cas de l'anglès–, afegida a la impopular i terrible guerra del Marroc que imposava un govern monàrquic llunyà i poc apreciat, ocasionà la puja del preu dels queviures de primera necessitat i les consegüents protestes obreres. Pel mes de juliol s'intensificà la campanya contra la guerra i fou convocada una vaga general a la nostra ciutat. El sentiment anticlerical latent des de molt temps enrere, motivat pel fet que una part de la població considerava que l'església catòlica feia costat als empresaris i al Govern central, va ajudar a encendre els ànims encara més. La topada entre una manifestació de protesta i un industrial que amenaçà els treballadors amb una arma encara va afegir –si era possible– més llenya al foc.

Finalment, el 18 de juliol de 1909 un grup d'exaltats va dirigir la seva ira contra els símbols religiosos existents a la ciutat. L'església de Sant Joan va patir els danys més importants: altars, cadires, imatges, confessionaris, arxiu..., tot fou devorat per les flames, enmig dels insults i les befes dels piròmans. Quan s'apagà l'incendi, l'edifici restà estropellat del tot i, a pesar d'alguns tímids intents posteriors, mai més no s'obriria al culte. Mentrestant, el col·legi dels Hermanos de La Salle fou saquejat i cremat en bona part. Afortunadament, cap dels nombrosos clergues i religiosos aleshores establerts a la ciutat –passaven de la seixantena– no va ser objecte de violència.

Després vingué la repressió –general i desproporcionada–, i vint-i-nou persones foren processades i empresonades. D'altres

van fugir. Durant els mesos següents, s'organitzà una recaptació de diners a favor dels condemnats, al local de la llibreria Pascal, al carrer de la Rutlla, el propietari de la qual, Josep Pascal, era un dels empresonats.

Una vegada calcats els ànims i normalitzada la situació, l'Església, en lloc de preguntar-se els motius de tant d'odi en contra seu, va aprofitar el moment per exigir el tancament de les escoles laiques –a les quals culpava directament de l'anticlericalisme existent a la població–, amb la qual cosa refermava el seu poder i la seva influència. En definitiva, una vegada més –oblidant doloroses experiències anteriors, com la de 1835– va negar-se a fer cap mena d'autocrítica, la qual cosa li hauria permès adonar-se del fet que moltes de les seves actuacions havien contribuït a desencadenar tanta violència. En aquest sentit, els historiadors G. Barbat i J. Estivill en el seu treball "L'anticlericalisme en la revolta popular del 1909" (dins *L'Avenç*, núm. 2, maig 1977), escriuen: "Una església econòmica agressiva que explotava i feia la competència a les classes populars, que exercia el domini social a través de la beneficència, que propiciava l'esquirolatge, que atacava els esforços de formació i cultura obrera, que justificava el sistema social establert...". Al capdavant, l'actuació de l'Església, abans i després de la revolta del 1909, no va ajudar gens a resoldre el seu paper dins la societat del segle XX –àdhuc el va agreujar, tal com es va comprovar amb la persecució que patí quan va esclatar la Guerra Civil el 1936–.



Imatge de l'exterior de l'església de Sant Joan, poc després de la seva crema l'any 1909. Autor: el desconec. AMSFG.

EL CASINO DELS SENYORS

El casino El Guixolense o *dels Senyors* fou alçat al passeig dels Guixols l'any 1909, segons projecte de l'arquitecte General Guitart. Estava emplaçat entre dues de les cases senyorials més boniques existents a la façana marítima –la Ball-Ilovera (anomenada també *de la Duana*) i la Brugada–, avui llastimosament desaparegudes.

Es tractava d'un edifici d'estil modernista, amb una façana de grans finestrals adequats per a il·luminar de forma natural l'ampli saló cafè de la planta baixa. També disposava d'una sala de ball i teatre –anys més tard (1925) convertida en local de cinema–, i abans de la Guerra Civil acollí al segon pis la Cambra de Comerç.

Quan l'any 1931 un grup de socis decidí traslladar la seu a un nou local del passeig del Mar –decisió que va comportar nombroses discrepàncies i dimissions dins l'entitat–, l'antic edifici passà a denominar-se Casal Llevantí, i conreà, ara decididament, les activitats de sala de ball, teatre i cinema. Una vegada finalitzada la guerra del 36, canvià el nom pel de Cafè i Salón Oriente, i en aquesta nova etapa es dedicà preferentment a l'exhibició cinematogràfica, fins que l'any 1957 fou enderrocat per edificar en el seu lloc l'Hotel Reina Elisenda, un edifici monstruós de 25 metres que va espatllar la façana marítima i va suposar l'inici de la carrera especulativa per les alçades del passeig –en

aquella època, les ordenances vigents tan sols permetien arribar als 16 metres, però en plena època franquista era més evident que mai allò de "feta la llei, feta la trampa"–.

Tal com he explicat abans, el nou edifici del casino El Guixolense fou construït al passeig del Mar, en unes finques comprades al marquès de Robert situades entre els carrers de Sant Antoni i de la Creu. Malgrat el fet que el projecte anava signat per l'arquitecte barceloní Josep M. Rodríguez i Lloveras, segons afirma l'historiador local Gerard Bussot l'autor real fou el llavors arquitecte municipal Joan Bordàs. L'edifici constava de tres plantes: soterrani, amb sala de billars, cuina i celler; planta baixa, amb amplis finestrals que donaven al passeig, on hi havia la sala principal del casino; i la planta primera, on estaven situats la biblioteca –el fons de la qual fou malvenut després de la guerra civil del 36–, l'arxiu i la sala de juntes. Darrere l'edifici del casino pròpiament dit, amb entrada pel carrer de Sant Antoni, s'hi alçà una sala de teatre cinema de gran capacitat, la inauguració de la qual tingué lloc el 13 de desembre de 1931. Malauradament, i de la mateixa manera que passà amb l'antic Guixolense, el casino i el cinema annex foren enderrocats l'any 1976. En el seu lloc es bastí un bloc d'habitatges, en els baixos del qual s'instal·là el nou local del casino, a més d'una esquifida sala de cinema ja fa molts anys desapareguda.



Fotografia tirada per Lluçia Roisin pels volts de 1915, en la qual queda palès l'atractiu de les edificacions llavors existents al nostre passeig, que, malauradament, foren enderrocades anys després de forma miserable. Col. autor.

L'esperanto va ser concebut amb l'objectiu de fer-ne una *lingua franca* que afavorís la comunicació entre tots els pobles i cultures de la Terra. Entre els seus impulsors hi hagué socialistes, anarquistes (la central sindical C.N.T. aconsellava a les societats obreres d'aprendre i utilitzar l'esperanto) i, més generalment, persones interessades en l'harmonia universal i el diàleg i l'apropament entre els humans (entre els quals, a Catalunya, hi havia un gran nombre de clergues). Als primers anys del segle XX l'ensenyança de l'esperanto s'estengué a molts de països, majoritàriament europeus. Però l'esclat de la Gran Guerra (1914) va tallar la seva expansió de soca-rel, ja que va suposar un descoratjament per a la gent més idealista i humanista, i l'esperantisme en fou una víctima més. Tot i no haver assolit la finalitat d'esdevenir una *lingua franca* universal, l'esperanto guanyà adeptes arreu del món i encara avui manté nuclis de seguidors molt actius (l'any 1884 existien més de cent publicacions periòdiques en aquesta llengua).

Pel que fa a Sant Feliu, la primera notícia sobre l'esperanto la publicava el setmanari guixolenc *L'Levor*, el 30-9-1905, i feia referència a una conferència pronunciada pels esperantistes catalans Frederic Pujulà Vallés¹ i Alfons Sabadell, el diumenge anterior, dia 24, al local del Centro Instructivo Obrero. Així doncs, l'any 2005 es va complir el centenari del moment en què Sant Feliu va sentir a parlar de la llengua esperantista per primera vegada.

Els iniciadors de l'ensenyança de l'esperanto a Sant Feliu foren el capellà Mn. Francesc Viver Puig², professor d'aquesta llengua i primer delegat a la nostra ciutat de l'Associació Universal Esperantista, i l'industrial Vicenç Rourich Sala³, aleshores regidor al consistori guixolenc, quan, a iniciativa del primer, fundaren el grup esperantista Esperanta Lernejo (Escola d'Esperanto) l'any 1909. Les classes, totalment gratuïtes, van començar a impartir-se el mes d'abril d'aquell mateix any als baixos de les Escoles Municipals, llavors situades al passeig del Mar. Val a dir que Rourich -un entusiasta de l'esperanto que, en representació de l'Ajuntament guixolenc, havia assistit pocs dies abans al Congrés Internacional d'Esperanto celebrat a Barcelona- fou un dels primers a apuntar-se a les classes.

Malgrat fundar-se l'any 1909, l'escola d'esperanto Esperanta Lernejo no es constituí legalment davant el Govern Civil fins el

19 d'octubre de 1912, de manera que el domicili quedà fixat al carrer de la Rutlla, núm. 13, al comerç de roba de Josep Vilaret Xarnach, un altre reconegut esperantista. Mn. Viver continuà la seva tasca docent fins l'any 1913, data en la qual fou traslladat a Torroella de Montgrí. El dia 20 de juliol fou acomiadat multitudinàriament amb un xampany d'honor servit a l'establiment guixolenc de Joan Pagès. Tot seguit, el substituï Isabel Masmitjà, en el càrrec de presidenta del grup, i Anna Gimeno, en el de professora d'esperanto. L'any següent, el comerciant guixolenc Josep Vilaret Xarnach fou nomenat nou president d'aquest grup, en substitució d'Isabel Masmitjà. Altres guixolencs adscrits a Esperanta Lernejo foren: Josep Geli Forest, Josep Vendrell, Lluís Julià, Enric Juanals, etc.

La següent notícia que he trobat referent a la societat Esperanta Lernejo correspon a una reunió general celebrada el 31 de maig de 1914, en el transcurs de la qual es va prendre l'acord de separar-se de la Federació Esperantista Catalana, a causa del disgust produït per no haver estat el grup escollit per a organitzar el cinquè congrés d'aquesta entitat, la celebració del qual tingué lloc el mes següent a la nostra ciutat. Segons veurem més endavant, l'organització va anar a càrrec de l'altre grup esperantista llavors existent a Sant Feliu: Frateco.

El grup esperantista Frateco (Fraternitat) fou fundat l'any 1910 per alguns guixolencs, de molt diferent extracció social i cultural, entusiastes de la llengua inventada per Zamenhof, entre els quals destacaven: Vicenç Rourich Sala, segons hem

¹ Quan Gaziel va anar per primera vegada a París el mes de juny de 1907, una de les primeres persones que el va acollir i aconsellar fou, precisament, Frederic Pujulà, aleshores establert a la capital francesa. Dins la seva obra de memòries *Tots els camins duen a Roma*, Gaziel en fa la següent descripció: "Pujulà era el que se'n diu <<un bon mosso>>, alt, ben plantat i bru, amb cabell partit pel mig, bigoti i barba arrissats i negres. A França, era el tipus del <<parfait espagnol>>. Devia vorejar també la trentena, i la seva mare era prou rica per a sostenir la vida lliure i independent del seu fill, mig escriptor mig propagandista, apòstol de l'esperanto i viatger desenfeinat. Home jovial i obert, ens acollí de seguida com uns companys més, inexperts i joves".

² Biografia publicada a l'article "Primer centenari de l'esperanto a Sant Feliu de Guíxols", d'Agustí Roldós, dins el volum dels *Estudis del Baix Empordà* corresponent al 2006.

³ *Op. cit.* ídem anterior.

vist abans, un dels fundadors del grup Esperanta Lernejo; Emili Presas, professor d'esperanto (títol aconseguit en uns exàmens celebrats a Barcelona el juny de 1913) que s'havia iniciat en aquesta llengua l'any 1909 amb Mn. Viver; Joan Juncà, J. Blanch Vendrell, Rossendo Reixach, Narcís Soler (més tard, president del grup), Frederic Verrié, Pere Campistol Basart (més tard, president del grup), Rosa Batet Vidal, etc. La creació del grup Frateco, doncs, s'ha de considerar una escissió de l'altre grup guixolenc, Esperanta Lernejo. Al cap de pocs dies, sota la presidència del mateix Rourich, s'iniciaren les classes d'esperanto al primer pis de les Escoles Municipals –recordem que el grup rival ho havia estat fent als baixos del mateix edifici– amb Emili Presas de professor. Els cursos durarien, com a mínim, fins l'any 1916.

Mentre la societat Esperanta Lernejo es dedicava exclusivament a impartir classes d'esperanto, Frateco s'obrí a d'altres activitats complementàries (conferències, excursions, assistència en trobades i congressos i la seva organització, etc.), però sense deixar mai de banda l'ensenyança. D'aquesta manera, el mes de juliol de 1910 van assistir al I Congrés Provincial, celebrat a Girona, i l'agost de l'any següent, al segon, en aquest cas realitzat a Palafrugell –en el curs del qual, per cert, el grup esperantista guixolenc representà una comèdia teatral–. Precisament, en aquest congrés s'acordà celebrar el que feia número tres a Sant Feliu de Guíxols, alhora que es decidia que el grup Frateco se n'encarregués de l'organització.

Finalment, el congrés va celebrar-se els dies 15 i 16 de setembre de 1912, amb el suport exprés del consistori guixolenc –hi va col·laborar amb una subvenció de 100 pessetes–, i segons el següent programa d'actes:

Dia 15, a les 12 h, obertura del congrés, presidida per l'alcalde de Sant Feliu, Narcís Duran, al saló de sessions de la casa de la ciutat. Tot seguit, un vermut al bar El Dorado. A les 15.30 h, primera sessió del congrés i posterior visita a la fàbrica d'electricitat, on foren obsequiats pel seu gerent, Diego Roura. A les 21 h, vetllada teatral, en la qual fou escenificada la comèdia en tres actes *La new kiel onklo*, original del dramaturg alemany Schiller i traduïda a l'esperanto per Charles Stewart. Fou representada pels socis del grup Frateco. A continuació: ball de societat.

Dia 16, a les 10 h, segona sessió del congrés i acte de clausura, en el transcurs de la qual es proposà a l'Ajuntament guixo-

lenc posar el nom de Doctor Zamenhof a un carrer de la ciutat. A les 11 h, excursió marítima a Sant Pol en una llanxa dels senyors Castelló. A les 13 h, banquet d'honor per a 60 comensals a la Fonda del Centro en obsequi als congressistes. A les 18 h, sardanes al passeig del Mar. A les 21 h, conferència al Cineorama del propagandista barceloní Delfi Dalmau, durant la qual es desenvolupà el tema "La llibertat, l'amor i el progrés es troben en l'esperanto". A les 22 h, ball al local del Cineorama, amenitzat per l'orquestra La Unión Guixolense.

En total van assistir-hi 72 congressistes i les cròniques de la premsa de l'època parlen d'un èxit absolut.

Més endavant, els dies 7 i 8 de setembre de 1913, la societat barcelonina Ateneu Enciclopèdic Popular va organitzar una excursió marítima per la Costa Brava, amb visites a Sant Feliu, Palamós, Pedralta i el Cap de Creus. En total van visitar-nos uns 500 excursionistes a bord del vapor *Vicente Salinas*, entre els quals es trobava el conegut esperantista Ròmul S. Rocamora –anys més tard, enfrontat a mort amb la Federació Catalana Esperantista–, invitat per a pronunciar una conferència al saló de sessions de l'ajuntament. L'esdeveniment resultà un èxit de públic, en una clara demostració de l'interès creixent vers el moviment esperantista.

Tanmateix, els actes més importants celebrats a Sant Feliu van tenir lloc l'any 1914, quan la ciutat fou escollida per acollir el V Congrés de la Federació Catalana Esperantista i els IV Jocs Florals Internacionals, els dies 28 i 29 de juny, i se n'encarregà de l'organització el grup Frateco. El mes de febrer d'aquell any, fent palès el seu suport inequívoc al congrés, l'Ajuntament guixolenc va aprovar una subvenció de 500 pessetes com a contribució a les despeses dels organitzadors, i el 21 d'abril aprovava designar amb el nom de Doctor Zamenhof el carrer fins llavors anomenat Travessia de Guíxols. D'altra banda, el professor d'esperanto Emili Presas fou designat president de la comissió organitzadora. Seguint les ressenyes de la premsa de l'època, coneixem la relació dels actes celebrats aquells dies:

Dia 28: Recepció dels congressistes a l'estació del tren, saludats per l'himne esperantista, executat per l'orquestra La Guixolense. Sardanes al Passeig. Partits de futbol. Obertura del congrés. Ball al casino La Constància.

Dia 29: Clausura del congrés. Descobriment de la làpida del

rètol del carrer Doctor Zamenhof. Banquet oficial. Festa dels Jocs Florals al teatre Novetats. Sardanes i ball de Rams.

Als actes hi van participar les figures més rellevants de l'esperantisme català d'aquells moments: Bremon Masgrau i Pujulà Vallés, entre d'altres.

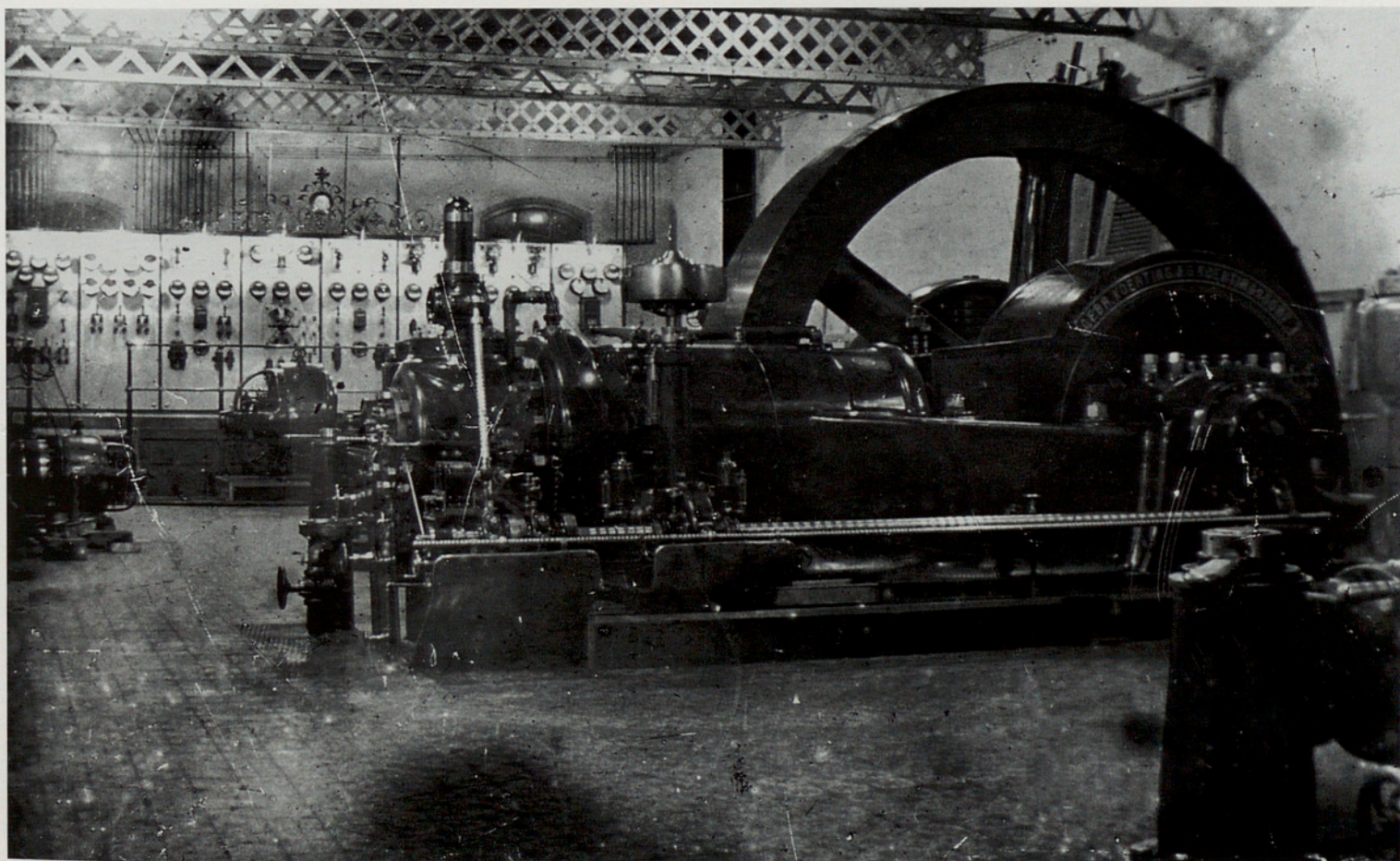
L'èxit de l'esperantisme a Sant Feliu s'ha d'englobar dins la puixança cultural i econòmica de la ciutat dels primers anys del segle XX. Entre els anys 1900 i 1910, la població va viure el naixement de nombroses entitats de caire cultural, i àdhuc d'altres no menys importants, de serveis, polítiques, socials i econòmiques: Agrupació Romea (1901), Centre Català (1901), Orfeo Levantí (1903), Sometent (1903), Centro Instructivo Obrero (1904), Cambra de Comerç (1905), Ateneu Social (1907), Escola Horaciana (1907), Creu Roja (1907), Cobla Unió Guixolencs (1909), etc. Alhora, assistíem a avenços i inauguracions de tota mena: construcció del teatre Vidal (1901), primera pedra del port (1904), inauguració de l'asil Surís (1904), arribada de l'electricitat a les cases (1907), dinamisme en la construcció d'habitatges i edificis

de societats, naixement de nombroses publicacions locals, arribada del cinema, etc. Així doncs, el moviment esperantista arribà a casa nostra –també a la resta de Catalunya– en el moment oportú, en una època de gran prosperitat econòmica i d'una animació cultural extraordinària (malgrat tot, segons dades oficials de l'any 1910, gairebé la meitat dels catalans no sabien llegir ni escriure). Al mateix temps, però, fou una època contradictòria, agitada i convulsa, en la qual abundaren les protestes i revoltes socials –a Catalunya, l'efervescència regnant s'agreuà a causa del problema no resolt del nacionalisme–. Tanmateix, l'esclat de la Gran Guerra (1914) liquidà un dels moments històrics més apassionants i engrescadors de la humanitat. Immediatament després, l'ensorrament econòmic que la contesa comportà arreu del continent explica la decadència de l'esperanto durant els anys següents.

Nota: Aquest article és un resum del que, sota el nom de *Primer Centenari de l'Esperanto a Sant Feliu de Guíxols*, es va publicar al volum núm. 25 de Publicacions de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà, 2006



1 – Acte amb motiu del descobriment de la placa amb el nom del carrer del Dr. Zamenhof, el 29 de juny de 1914. Autor: el desconec. Col. autor.



2 - Detall de l'interior de la fàbrica d'electricitat de Sant Feliu, al carrer de la Concepció, l'any 1915. Autor: el desconec. Col. família Ferran.



3 - Un moment dels Jocs Florals celebrats al teatre Novetats el 29 de juny de 1914. Autor: el desconec. AMSFG.



4 - Banquet amb motiu del III Congrés Provincial Esperantista, celebrat el 16 de setembre de 1912. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Diputació de Girona (AIEMB).

L'APLEC D'HOMENATGE A SALVADOR ALBERT (1910)

L'11 de setembre de 1910, els nacionalistes republicans guixolencs van organitzar un aplec a la platja de Sant Pol que volia servir d'homenatge a Salvador Albert i Pey¹, recentment elegit diputat en dura rivalitat amb Francesc Cambó –aleshores, el polític conservador més conegut del país–. Seguint les cròniques dels setmanaris guixolencs de l'època llavors existents, podem saber quelcom més d'una festa que va aplegar prop de 8.000 persones i de la qual es va parlar durant anys:

A dos quarts de cinc de la tarda, una llarga filera de carruatges feia la seva aparició a la platja de Sant Pol, enmig de les aclamacions i els aplaudiments de la multitud que abarrotava la totalitat del sorral i gran part de les roques que es troben al racó de garbí de la badia. Hi viatjaven, a més dels organitzadors de l'acte, el diputat Salvador Albert i nombroses representacions enviades per les poblacions de la Bisbal, Palafrugell, Palamós, Llagostera, Calonge, Santa Cristina, Castell d'Aro, etc.

Immediatament després, els invitats foren obsequiats amb un esplèndid *lunch* –aquest mot empen les cròniques de l'època– servit en una taula enorme emplaçada sobre la mateixa arena; moment que la resta de gent aprofità per fer honor a les viandes que havia portat de casa.

Durant les postres, el senyor Amèrio Vilà, incansable en el seu paper d'organitzador, va agrair a tots els presents la seva assistència a l'acte i va presentar la resta d'oradors. Seguidament, va parlar el senyor Corbera, president de l'Ateneu Pi i Margall de la Bisbal, i finalment ho va fer l'homenatjat, el discurs del qual, brillant i apassionat, fou acomiadat amb una multitudinària i sorollosa ovació.

Immediatament després, hi hagué un concert de sardanes i, finalment, seguint el compàs d'un pasdoble, els assistents tornaren cadascú a casa seva. Salvador Albert va dirigir-se a Sant Feliu –l'endemà havia de fer un míting al teatre Novetats–, i ho féu entre els aplaudiments i les felicitacions generals.

¹ Salvador Albert i Pey, poeta de Palamós nascut el 1868, fou elegit diputat els anys 1910 i 1914 pels nacionalistes republicans i nomenat ambaixador a Bèlgica durant la Segona República. Era un home de gran carisma i un excel·lent orador. Va morir l'any 1944.



Vista general de la platja de Sant Pol durant l'aplec. Autor: el desconec. AMSFG.

UNA FUNCIO D'ÒPERA A LA PLATJA

Feia dies que els guixolencs no parlaven d'una altra cosa: per primera vegada, una companyia lírica de certa anomenada havia de representar a la nostra platja la popular òpera espanyola *Marina*, la sarsuela composta pel mestre Emilio Arrieta l'any 1855 i transformada en òpera el 1871. L'organitzador d'un esdeveniment tan desacostumat era el conegut impressor guixolenc Octavi Viader, un fervent enamorat del *bel canto*.

Els treballs per enlairar un escenari postís al bell mig del sorral, a flor d'aigua, havien durat una setmana llarga. Enmig d'una inusitada expectació i de la curiositat general, fusters, pintors i tramoistes havien feinejat de valent per deixar-ho tot a punt, amb uns resultats –si més no, a primer cop d'ull– prou satisfactoris. Les dues fileres de senzilles cases de pescadors –de les quals tan sols s'havien alçat les façanes, amb fusta i cartró i convenientment pintades– oferien el miratge de trobar-nos en un petit i humil poble costaner, amb el sorral, les roques, la mar i el cel, com a reals additaments.

Quan es va llevar aquell diumenge 7 d'agost del 1910, el color blau del cel i un feble garbí auguraven una diada de bonança. La ciutat, amb prou feines recuperada dels estralls de la Festa Major, encara era plena d'estiuejants i forasters que, sortint de missa, aprofitaven el dia de mercat per donar un tomb per la Plaça.

Al migdia, les terrasses dels casinos estaven plenes de gom a gom. En aquella època, l'hàbit de fer el vermut –o l'aperitiu– s'havia imposat finalment a casa nostra. Provenient d'Itàlia i França, al capdavant no deixava d'ésser una moda burgesa, conseqüència de la prosperitat del món occidental i de la nova societat d'oci sorgida al començament del segle XX. Més avall, al passeig del Mar, davant l'ajuntament, una cobla tocava sardanes i uns pocs dansaires formaven un parell de rotllanes sota l'ombra dels plàtans.

Davant el domicili del Sr. Borràs, al carrer de Sant Joan, una gentada feia cua, a peu dret, mentre esperava pacientment el torn per comprar les últimes localitats de la representació operística de la tarda. Tot i que els preus eren força elevats –segons es deia, a causa de l'alt cost de les obres realitzades a la platja (la butaca preferent de grada costava 2,50 pessetes; la de l'am-

fiteatre, 2 pessetes; i l'entrada general, dempeus, 75 cèntims)–, en poques hores s'esgotaren la totalitat de tiquets que restaven per vendre.

Mitja hora abans d'iniciar-se la funció, una enorme multitud omplia la graderia de fusta construïda *ex professo* i la gran esplanada del sorral de la platja –batejades per a l'ocasió com *Teatro de la Natura*–, i una lleugera brisa procedent de la mar calma suavitzava la xafogor sufocant d'aquella tarda d'agost. Al fons de l'escenari, al cor de la badia, dos vaixells enfilaven la mar oberta, protegits pel braç del nou port encara no enllestit del tot.

El bo i millor de la burgesia guixolenca i de la colònia estiuejant s'havia reunit per gaudir de l'espectacle. Enmig d'un guirigall extraordinari, s'havien format petites rotllanes de parents, amics o coneguts, que jutjaven el vestit que portava l'una o el capell que portava l'altra. Les dones, de pell blanca i un xic grassonetes, lluien originals vestits de color blanc, carbassa o lila, amb aquelles endimoniades puntes de moda. Els homes, amb un bon cigar havà als llavis, vestien americana blanca o blau marí, pantalons blancs de franel·la i barret blanc. Entretant, la mainada, uniformada a la marinera, aprofitava el moment per jugar a la sorra.

La companyia encarregada de la representació estava dirigida per Pere Valldeperas, en la part artística, i pel mestre Eusebi Bosch i Umet, en la musical. El repartiment, format per artistes professionals de gran anomenada, era el següent: la primera tiple Maria Darnís, procedent del teatre Liceu de Barcelona, en el paper de Marina; la segona tiple Eugènia Liberti, com a Teresa; el tenor F. Parés, procedent del teatre Sant Carles de Lisboa, com a Jorge; el bariton Joan M. Corts, procedent del teatre Liceu de Barcelona, com a Roque; el baix Conrad Giral, com a Pascual; el segon baix C. Pujol, procedent del teatre Liceu de Barcelona, com a Capitán; el Sr. Borràs com a mariner 1; i el Sr. F. Pujol com a mariner 2. Un cor de mariners i pescadors completava la representació.

A dos quarts de cinc en punt de la tarda, la batuta del director s'alçava cap al cel i els acords de la *Marina* s'escampaven com orenetes per la tarda estiuenca.



Representació de l'òpera *Marina* a la platja guixolenca el 7 d'agost de 1910. Autor: Ricard Mur. Col. autor.

ELS QUIOSCS DELS JARDINS MUNICIPALS

Els jardins municipals de Sant Feliu –avui batejats de Juli Garreta–, encaixats entre la platja i el passeig, són el lloc perfecte per al lleure de molts guixolencs: dels grans, per passejar o llegir de manera assossegada sota l'ombra magnífica dels plàtans i pins, i dels menuts, per jugar a resguard del perillós trànsit rodat. Encara que pugui semblar que hi són de tota la vida, la seva antiguitat és relativament curta: fins fa noranta anys, l'espai ocupat pels arbres i parterres de què avui gaudim era un extens sorral que arribava fins al mar, la major part de l'any farcit de barques i de xarxes de pesca assecant-se al sol.

Va ser l'any 1914 quan es decidí portar a terme les obres d'arranjament d'un petit jardí, que en un primer moment estava només format per uns quants parterres i quatre arbres esquifits, a davant del casino El Guixolense. Amb els anys, però, s'anaren ampliant i embellint de mica en mica, fins connectar-los amb la terrassa marítima que mor al racó de Garbí.

Al llarg del primer terç de segle XX, l'Ajuntament va concedir permís per a instal·lar diversos quioscs –unes barraques de fusta o d'obra que a l'estiu feien el servei de bar– a diferents zones de la ciutat. Sembla ser que el primer de tots va estar emplaçat al costat de la font existent al camí de Tetuan (llavors coneguda com *la font d'en Pixa o de la Pedrera*, i anys més tard, *de Sant Elm*) l'any 1904. Tanmateix, si ens cenyim solament als quioscs que més tard es construïren entre la platja i el passeig, les primeres llicències es van concedir segons la relació següent: el mes de juny de 1909 a Enric Bassets Oliver (al passeig del Mar), el desembre de 1910 a Maria Tomàs Estrach (davant la rambla Pi i Margall) i el maig de 1911 a Salvador Pujol Mallorquí (davant l'hotel Marina), tots tres "*para la venta de refrescos y agua picante*". Els quioscs apuntats romandrien fixos, deixant de banda els lògics canvis de propietat i estètica, fins als anys trenta: un, davant la rambla Pi i Margall; un altre, davant la rambla Vidal; i un tercer, situat entre els dos primers.

Al cap d'uns anys, el mes d'abril de 1917, el municipi donà permís a Enric Bassets Oliver per a construir un quiosc d'obra totalment nou al passeig del Mar "*en el mismo sitio en que actualmente tiene instalado otro de madera*", amb l'afegit que, transcorreguts quinze anys, passaria a ser propietat de l'Ajuntament. (Enric Bassets, nascut a Llagostera l'any 1872 i arribat

a Sant Feliu el 1905, havia regentat, a partir de l'any 1913, en paral·lel al quiosc abans esmentat, el Berlín Bar, que estava emplaçat a la rambla Vidal, i alhora, durant molts anys també va treballar de mecànic a la fàbrica de can Greiner. Estava casat amb Loreto Domingo Serra).

Amb això, el consistori aprofità el permís concedit a Bassets per advertir els propietaris dels altres dos quioscos situats al passeig que, des d'aleshores, venien obligats a desmuntar els que tenien i a presentar els plànols d'uns de nous, els quals havien de posseir unes característiques i un aspecte semblants al de l'Enric Bassets; i afegia que els concedia de temps fins el 31 de desembre de 1917. Els altres dos propietaris eren Josep Forn Bautó i Salvador Pujol Mallorquí. La seva estètica no devia tenir gaire gràcia, ja que en una memòria sobre la policia urbana de l'any 1920, l'arquitecte municipal Bordàs deia: "*Tres son los kioscos existentes en nuestro paseo, dos de ellos viejos y de chabacano aspecto; nuevo el tercero, pero más chabacano todavía*"; (d'altra banda, les paraules de Bordàs ens indiquen que, no obstant haver transcorregut tres anys d'ençà de les recomanacions del consistori, els propietaris dels altres dos quioscs encara no les havien complert).

Segons explicava la filla d'en Bassets –Margarita–, quan arribava el bon temps el gran músic guixolenc Juli Garreta anava molt sovint al quiosc del seu pare –els primers anys anomenat Kiosko El Polo i, a partir del 1920, Kiosk Berlín Bar– quan al migdia tancava la seva rel·lotgeria. Assegut en una de les cadires de la terrassa, i mentre bevia una soda –aquesta beguda, aneu a saber per què, el fascinava–, solia escriure algunes notes d'una peça qualsevol –potser una sardana–, tot xiuxiuejant la música que anava composant.

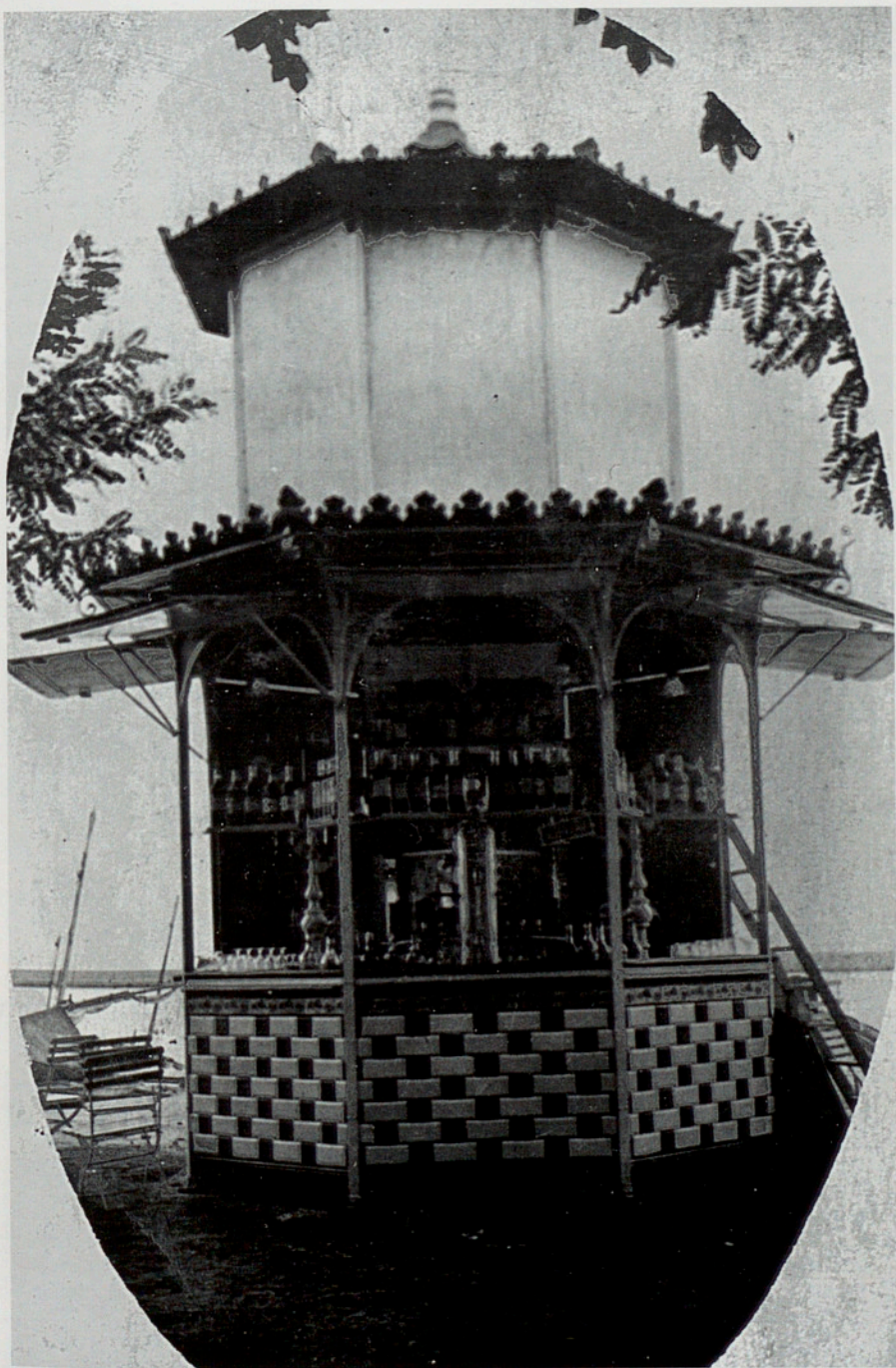
Les concessions esmentades acabaren entre 1932 i 1933 i no foren renovades, motiu pel qual l'Enric Bassets es va veure forçat a obrir un nou quiosc a la platja de Sant Pol, a tocar del restaurant dels banys, a la terrassa del qual hi compareixia cada dos per tres el gran baríton Marcos Redondo, quan estiuava a S'Agaró. ¡Ves per on!, desconec el què, però quelcom de peculiar devien tenir els quioscos d'en Bassets per atreure tant de músic.



1 – Fotografia de la xurreria propietat de Joan Messin i Dolors Vinyolas, emplaçada davant l'església de Sant Joan, l'any 1920. Autor: el desconec. AMSFG.



2 – El primer quiosc d'Enric Bassets, construït de fusta, pels volts de 1916. El cambrer és Llorenç Guillem Dejaques, gendre de Bassets. Autor: el desconec. Col. Francesc Guillem Bassets.



3 - El nou quiosc fet d'obra, en una fotografia del 1922. Autor: el desconec. Col. Francesc Guillem Bassets.

UNA BALENA A LA PLATJA

El 22 d'octubre de 1912, una balena de grans dimensions embarrancava a la cala Estreta, vora la platja de Sant Pol. Les seves dimensions (12,20 metres) i el seu pes (8 tones) van provocar durant els dies següents una gran curiositat entre els guixolencs, segons es desprèn dels articles publicats en el setmanari local d'aquella època *El Programa*. Per les notícies de l'esmentat setmanari i les imatges captades pels fotògrafs Ricard Mur i F. Riera podem conèixer d'una manera detallada un fet que va aixecar una expectació enorme ara fa prop de cent anys.

El Programa. 26-10-1912: "**Un peix colossal.**- Durant tota la setmana no s'ha parlat d'altra cosa: del peix, del enorme peix que el dimarts fou descobert en una de les cales propera a la platja de Sant Pol.

»Per els carrers no se senten altres paraules que aquestes: «Ha's vist el peix? Que vas a veure el peix?». Tota la població ha desfilat davant del monstre; també han vingut molts forasters; i, a dir la veritat, val la pena veure'l; no se'n pesquen cada dia, d'aquests animalets.

»Per a treure'l de l'aigua fou necessària la grua més potent del port; lligat per la cua, amb grosses cadenes l'anaven aixecant, aixecant, i quant la cua arribava a dalt encara tenia mig cap a dintre l'aigua. Aquesta operació fou presenciada per més de tres mil persones.

»Després de molts treballs, ahir al matí, el peix fou portat a terra, havent-se procedit immediatament al seu amidament, que ha donat els següents resultats: llargada 12,20 metres; altura, a mitjan cos, 1,15 metres; tocant a la cua 0,50 metres; amplada de la boca 2,70 metres; i de la cua també 2,70 metres; pesa prop de 8.000 quilos.

»Amb aquests dats, que són pura veritat, podrà el lector formar-se una idea del que és aquest monstre de mar, quin nom no coneixem encara amb certesa. Hem sentit diverses opinions; uns diuen que és un *Balenoptero rostrata* i altres un *Fisalido Boops*, però nosaltres, després d'haver consultat l'Història Natural d'en Vilanova i el Diccionari Enciclopèdic d'en Muntaner i Simón, creiem que és un *Rorqualus Boops*."

El Programa. 1-11-1912: "Dissabte passat arribaren dos delegats de la Comissió Oceanogràfica, de Barcelona, al objecte de reconèixer el peix que tant ha fet parlar aquests dies, i que després de tants treballs i malgrat les moltes visites que ha rebut, encara no sabem amb certesa com se diu; ningú el coneix i

a fe que de savis, en aquesta matèria, durant aquests dies, se'n trobaven per tot arreu (...)."

"Tornant-hi amb el peix, diuen que el que més negoci hi ha fet, ha sigut en Mur, amb les postals, qui amb un sol dia, va vendre set o vuit centes a ralet i, com que el peix, en postal, no feia mal olor, no és d'estranyar que se'n venguessin tantes".

El Programa. 7-12-1912: "Retallem del *Poble Català* de Barcelona: «La balena que a darrers del passat octubre fou agafada en una de les cales prop de la ciutat de Sant Feliu de Guíxols ha sigut transportada a n'aquesta ciutat i convenientment naturalitzada pel conegut preparador Sr. Soler i Pugol. El primer exemplar dissecat de balena existent a Espanya serà la de Sant Feliu.

Després d'estudiar sos caràcters exteriors, resulta ésser l'espècie anomenada científicament *Megaptera Longimana Rud*, coneguda vulgarment amb el nom de *Ballena Jubata*.

Quedem doncs per ara, en que ni *Balenoptero* ni *Rorqualus Boops*".

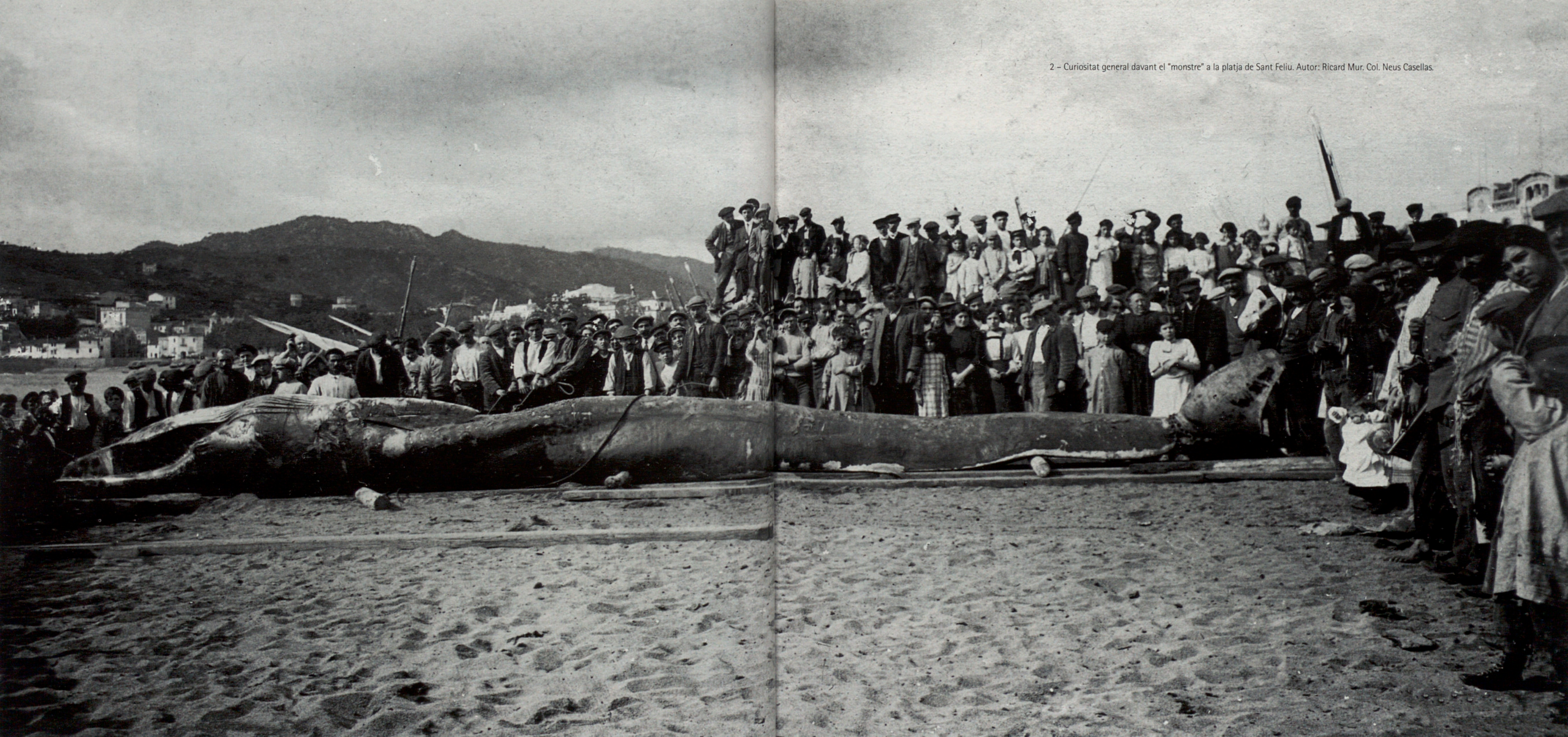
Anys més tard, concretament el 1972, arran de l'embarrancada d'un dofí a la platja de Sant Pol, el setmanari *Àncora* publicava un article, signat per LLOYDS, que feia referència a la balena de 1912 i afegia, com a novetat, que fou traslladada a bord d'un vaixell a Barcelona i exposada al públic fins que la forta pudor ho va fer impossible. En un altre article, LLOYDS explicava que l'industrial guixolenc Joaquim Ribas, a la seva infantesa, havia vist la balena i donava una nova versió del trasllat a Barcelona:

"... Según dicho amigo, aquél tuvo que ser arrastrado por mar hasta nuestro puerto. Debido a su enorme peso fallaron todos los intentos para cargarlo a un barco. Estuvo más de dos semanas en Sant Feliu y fue visitado por acreditados naturalistas. Finalmente, bajo dirección técnica, fue cortada su piel. La carne y los huesos fueron cargados en barcas y hechados mar adentro. Solo la piel fue transportada a Barcelona, donde fue tratada para su conservación.

»En el año 1923, cuando el Sr. Ribas cumplía el servicio militar en Madrid, visitando el Museo de Historia de aquella capital, encontró con gran sorpresa, expuesta la piel, debidamente rellena, del *Rorqual Boops* con la inscripción que le produjo la natural satisfacción: «Procedente de Sant Feliu de Guíxols»."



1 - Imatge de la balena exposada al bell mig de la platja guixolenca. Autor: el desconec. AMSFG.





3 - Fotografia de l'instant en què una grua hissa la balena dalt del moll. Autor: Foto Riera. AMSFG.

EL VOL DE LUCIEN DEMAZEL

Els dies 7 i 8 de desembre de 1913 va tenir lloc el primer viatge aeri realitzat a Catalunya¹, mitjançant el qual quedaren enllaçades per un dia les ciutats de Barcelona i Sant Feliu de Guíxols. Segons va publicar la premsa de l'època, la iniciativa va sorgir de diversos industrials, d'alguna societat recreativa i del mateix consistori guixolenc, que seria, al cap i a la fi, el patrocinador de l'esdeveniment.

Per dur a terme el vol es va elegir l'aviador Lucien Demazel, un jove pilot francès que havia destacat en diversos concursos i vols d'exhibició². Dies abans del vol, Demazel i el seu ajudant Labatut van visitar la nostra ciutat –s'allotjaren a l'hotel Marina– amb la finalitat d'ultimar els detalls i de precisar el lloc exacte de l'aterratge. L'avió que féu la travessia era un biplà, construït pel mateix Demazel, aparellat amb un motor de 100 cavalls que proporcionava 1.200 revolucions per minut a una hèlice de 2,70 m de llargada, i permetia una velocitat màxima de 120 quilòmetres per hora. El pes del biplà rondava els 360 quilos, que augmentaven fins prop dels 600 si el dipòsit era ple i el pilot estava allotjat a la cabina. Amb motiu del viatge aeri, l'Ajuntament guixolenc va organitzar tot un seguit de festes populars (organització de ballades de sardanes, instal·lació d'envelats...), que foren batejades amb el nom de *Festes d'Aviació*, puix que es preveia –com així fou– la vinguda de milers de persones interessades a assistir als vols d'exhibició previstos.

Finalment, el dia fixat, de bon matí, el biplà s'enlairà a l'hipòdrom barceloní de Casa Antúnez i ressegui la costa de Barcelona i Girona, fins aterrar feliçment al camp anomenat d'en Riembau, situat entre Sant Feliu i Castell d'Aro, a la platja de Sant Pol, molt a prop d'on anys més tard es construiria la urbanització de S'Agaró. Al moment de baixar de l'avió, la senyoreta Aurora Duran, filla de l'alcalde guixolenc, va lliurar a Demazel un ram de flors i un present en record del vol. A continuació, els pilots foren victorejats per la multitud al seu pas pels carrers de Sant

Feliu, i Demazel fou retratat al carbó a casa de Berga i Boada, professor de l'escola de Belles Arts.

El mateix dia i l'endemà, el pilot va fer diversos vols d'exhibició –al cap i a la fi es tractava d'un negoci– davant de gairebé 8.000 persones. Des de primeres hores, un formigueig de gent anà arribant en tartanes, automòbils, bicicletes, motos, o a peu, provinent dels pobles de les rodalies i, fins i tot, de Girona, fins omplir els camps i turons que envoltaven la pista d'aterratge. A la llotja destinada a les autoritats, hi foren presents el governador civil i la seva filla, el president de la Diputació, els alcaldes de Sant Feliu i Castell d'Aro, i un gran nombre d'autoritats civils i militars, a més de la gent més granada de la societat guixolenc. Abans d'iniciar les acrobàcies aèries, el pilot francès va animar els presents a pujar a l'avió i acompanyar-lo una estona pels aires –això sí, pagant la considerable suma de 50 pessetes–. El primer d'apuntar-s'hi fou el comerciant guixolenc Ramon Bonet –qui, si no, havia de ser!–, el qual volà durant set minuts fins a 500 metres d'alçada.

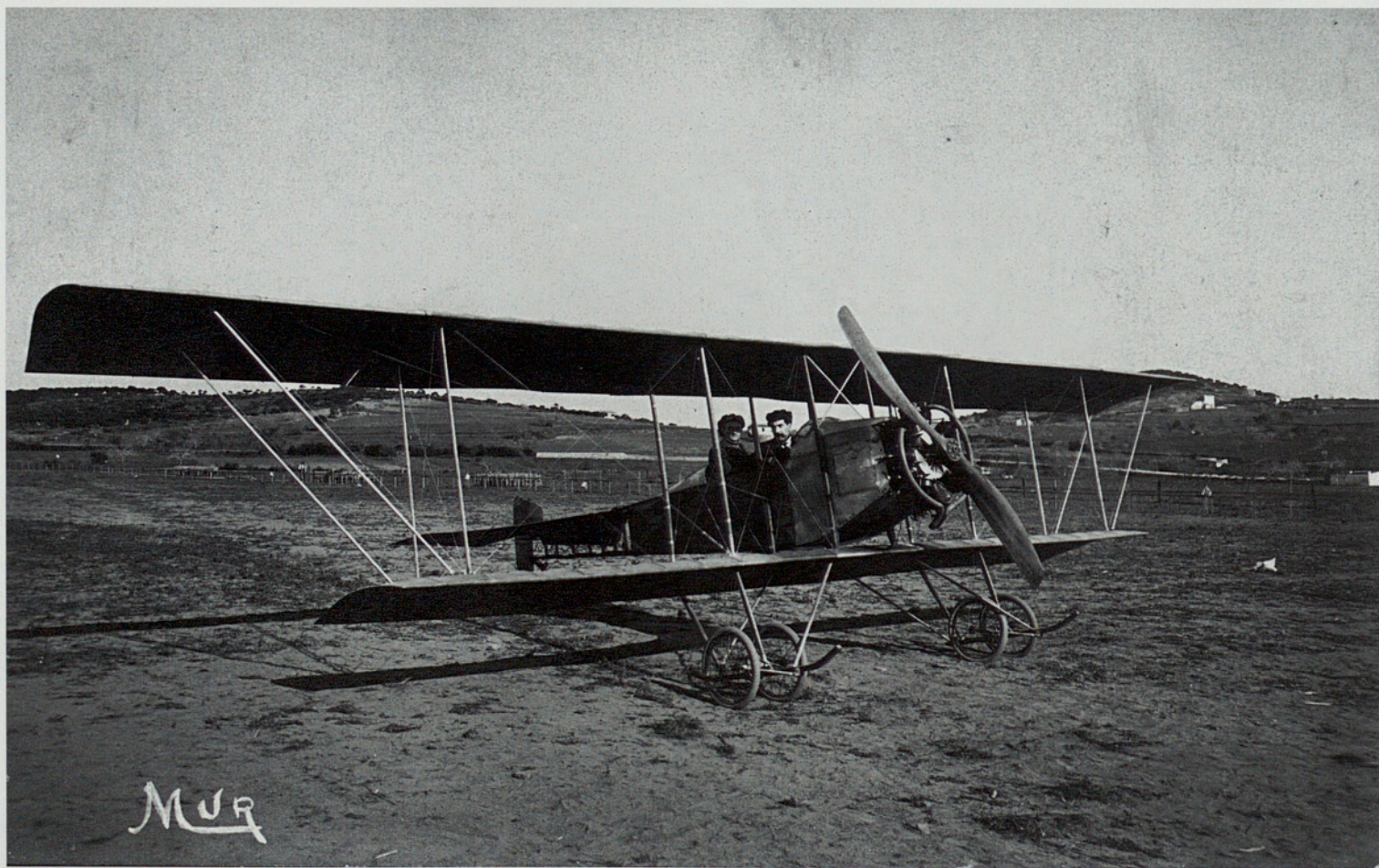
La premsa afegeix que malgrat la ingent quantitat de persones que van seguir les acrobàcies de Demazel, els guanys econòmics dels organitzadors foren molt minsos, ja que la majoria dels espectadors, en lloc de pagar el tiquet d'entrada al camp d'aterratge, van seguir l'esdeveniment des dels turons dels voltants. També cal esmentar que el vol de Demazel va motivar que s'enregistrés el primer documental mai fet a la nostra ciutat: segons publicava un setmanari guixolenc, la casa Pathé de París, els tècnics de la qual es trobaven llavors rodant la pel·lícula *La festa del blat* a Caldes de Malavella, envià part del seu personal a filmar els millors moments de les Festes de l'Aviació, amb la finalitat d'incloure'ls a la popular revista *Pathé*, que aleshores s'exhibia als cinemes d'arreu del món. Per cert, algú en té alguna còpia?

¹ L'any 1910 es va efectuar el primer vol d'exhibició a l'antic hipòdrom de Can Tunis, a Barcelona.

² El 23 de març de 1913 efectuà el primer vol sobre la ciutat de Tarragona.



1 - Rebuda de les autoritats a l'aviador francès. A més de Demazel i del seu ajudant Labatut, hom pot distingir Jaume Brugada (el primer per l'esquerra), Ramon Bonet (el primer per la dreta) i Aurora Duran (de blanc). Autor: Ricard Mur. Col. autor.



2 -Demazel i Ramon Bonet es disposen a realitzar un vol d'exhibició. Autor: Ricard Mur. Col. autor.

UNA CURSA DE MOTOS

L'any 1914 va representar un punt d'inflexió per a la societat europea i àdhuc per a la guixolencia. L'esclat de la Primera Guerra Mundial va esfondrar els mercats europeus compradors dels taps de suro manufacturats a les nostres fàbriques, la qual cosa va provocar un gran trasbals econòmic, que tingué com a darrera conseqüència la desaparició de nombrosos llocs de treball. La crisi duraria fins ben entrats els anys vint i els seus efectes negatius es deixarien sentir, amb més o menys intensitat, en tots els vessants (econòmic, social, cultural i esportiu).

El 2 d'agost de 1914, un dia abans que Alemanya declarés la guerra a França, Sant Feliu fou l'escenari d'una gran cursa de motocicletes, sidecars i *ciclecars*, la qual pertanyia a una de les proves que puntuaven per al Gran Premi de Catalunya. El circuit, batejat amb el nom de *Circuito del Bajo Ampurdán*, tenia una llargària de 16 km i 600 metres i recorria les poblacions de Sant Feliu, Castell-Platja d'Aro i Santa Cristina, amb sortida i arribada a la ciutat ganxona.

La prova es va dividir en dues curses: una per a les motocicletes, distribuïda en les categories de 350 i 500 cc., i una altra per a sidecars i *ciclecars*. Les motocicletes van haver de fer 7 voltes al circuit, amb un recorregut total de 116 km i 550 metres, mentre que els sidecars i *ciclecars* es conformaven amb 3 voltes i 49 Km i 950 metres.

El premi més important per als guanyadors era la copa de Sa Majestat el Rei Alfons XIII, que seria lliurada al primer de la classificació general. Demés, nombrosos premis en metàl·lic i diversos lots de productes cedits per les més conegudes cases comercials guixolenques esperaven als pilots més ràpids i valents.

El jurat classificador estava format per Francesc Coma, president del Moto-Club Deportivo de Barcelona; Ernest Antonietti, secretari de la mateixa entitat; Entimio Marco, administrador de correus de Sant Feliu; Hans Lenze, en representació de la colònia alemanya de Sant Feliu; i Andrés Rodríguez, cronometrador oficial de la Unión Velocipeda Española. Com a jutges de sortida i arribada, van actuar Jaume Brugada i Sarquella, president del Comitè Esportiu de Sant Feliu, i Andrés Bresca, del Moto-Club Deportivo de Barcelona.

Abans de la sortida, una immensa multitud abarrotava les cadires i tribunes instal·lades per a l'ocasió al passeig del Mar, com també les voreres de la rambla Vidal i bona part de les car-

reteres de Girona i de Palamós. A la tribuna principal estaven assegudes les més altes autoritats provincials i locals: el governador civil; el president de la Diputació; el cap d'Obres Públiques de la província; els diputats Salvador Albert i Josep Irla; l'alcalde de la ciutat, Narcís Duran; el president de la Cambra de Comerç, Josep Batet; el tinent de Marina Alfonso Perate; l'administrador de duanes Joaquín Navarro; els capitans de la Guàrdia Civil i dels carrabiners José Pérez i Rafael Rodríguez; el pràctic del port, Josep Iglésias; diversos regidors locals; etc.

Finalment, un total de 38 participants van iniciar una cursa que, segons la premsa de l'època, fou la més llarga de les celebrades fins en aquells moments a Espanya. Si fem un repàs de les marques que van participar-hi (Zenith, Triumph, Rutge Multi, Motosacoche, Peugeot, N.S.V., Rover, Bradbury, Buckingham, Iberia, Rex Gop i Sun Beam), ens adonem que avui la majoria han desaparegut.

El vencedor absolut de la cursa fou el motorista J. Duran, que, dalt d'una motocicleta Motosacoche de 350 cc., demostrà una gran superioritat sobre els seus competidors, i finalitzà la prova en un temps de 1 h 31 min 28 s; el va seguir J. Barnola, amb més de 23 minuts de retard respecte al vencedor, que conduïa també una motocicleta de 350 cc.

L'anècdota de la cursa es va produir quan fou presentada una reclamació contra la motocicleta del guanyador per presumptes irregularitats en el cubicatge. Una vegada verificada, resultà de menys categoria de l'estipulada, concretament de 243,53 cc., per la qual cosa, doncs, J. Duran va ser novament felicitat i nomenat vencedor de la cursa.

Amb relació a això, i com a curiositat, mentre –no fa pas gaire– repassava unes instàncies adreçades al nostre Ajuntament, n'hi va haver una que em va cridar l'atenció. Anava signada per Jaume Brugada i Sarquella, organitzador i director de la cursa en qüestió, i sol·licitava al nostre consistori que li fos reemborsada la quantitat de 200 pessetes, suma acordada com a subvenció de la prova i destinada a premiar els vencedors. Brugada afegia que ell mateix havia avançat els diners. Quan vaig girar full, la sorpresa em va deixar estupefacte: la data de la instància era del 12 d'agost de 1924: DEU ANYS després de celebrar-se la cursa! Finalment, l'Ajuntament va reconèixer el deute en la sessió del 27 d'agost.

Altrament, tinc notícies del fet que es va rodar una pel·lícula de la cursa, però desconec si encara avui n'existeix l'original o alguna còpia. Així mateix, cal fer esment que un any abans, concretament el 3 d'agost de 1913, s'havia celebrat una cursa

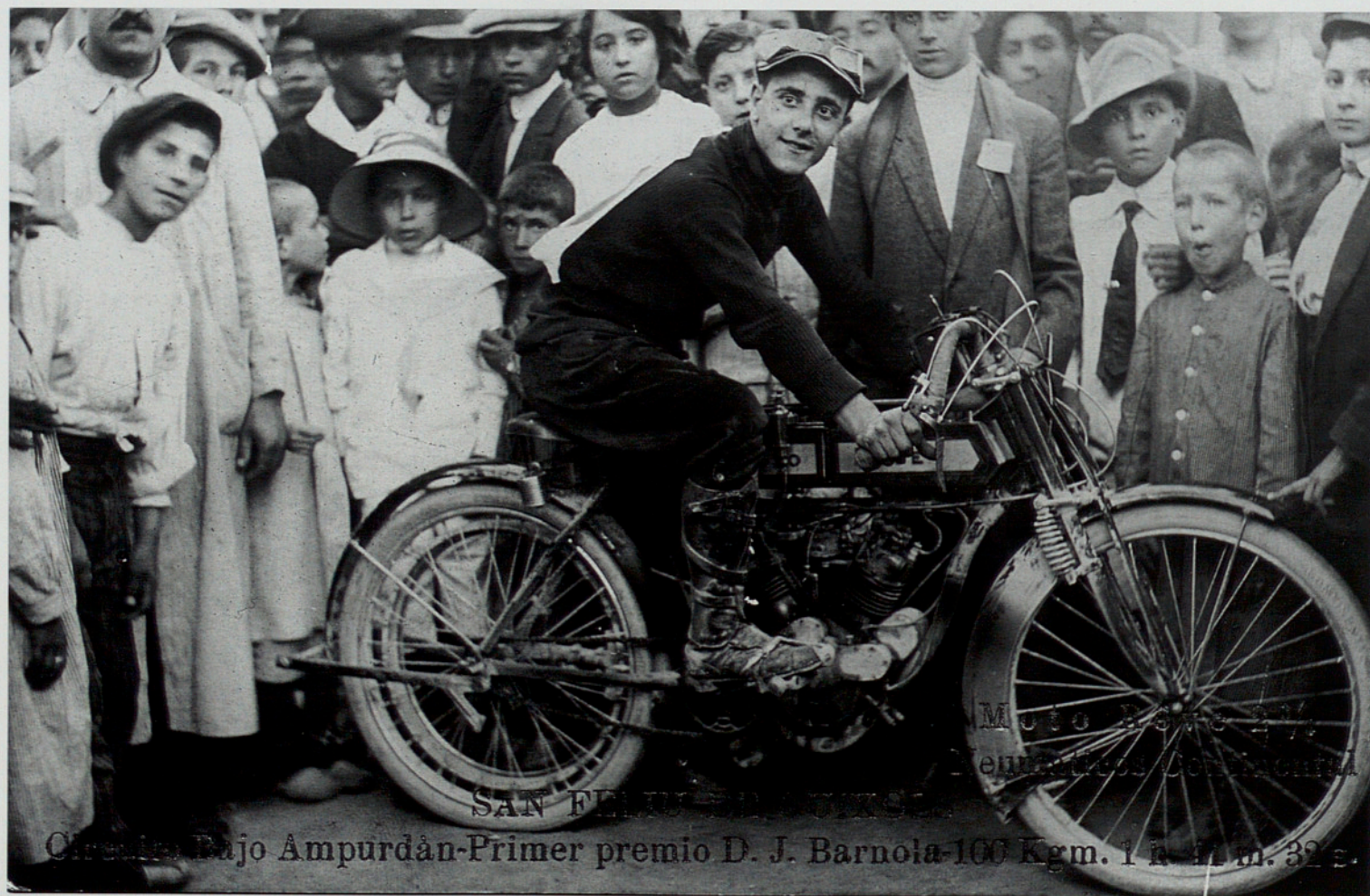
internacional de motocicletes, amb un recorregut total de 100 km i la participació de 13 motos, dividides en 5 categories. El guanyador fou el Sr. J. Barnola, amb un temps total de 1 h 41 min 32 s, que pilotava una motocicleta marca Rêve.



1 - Moment de la sortida de la cursa de motos de l'any 1914. Autor: el desconec. Col. autor.



◀ 2 - Els motoristes es disposen a iniciar la cursa de l'any 1913. Autor: el desconec. Col. família Brugada.



3 - Imatge de J. Barnola, vencedor de la cursa de 1913. Autor: Ricard Mur. Col. família Brugada.

LA VISITA PASTORAL DEL BISBE MAS

Arran de la mort el juny de 1914 del bisbe de Girona Francesc de Pol i Baralt, el mes de gener de 1915 el canonge registrat de Barcelona, Mn. Francesc de Paula Mas i Oliver, nascut a Mataró el 1860, fou proposat pel Govern al Vaticà per ocupar la seva vacant al bisbat de Girona. Al cap d'uns mesos, la proposta fou acceptada, de manera que prengué possessió del nou càrrec el 16 de juliol de 1915.

Al començament del mes de novembre de 1915, el rector de Sant Feliu –Jaume Puig– i el bisbe Mas anunciaven per carta al consistori guixolenc la propera visita pastoral del segon, la qual havia de tenir lloc, de no sortit cap impediment, el dia 30 d'aquell mateix mes, alhora que convidaven les autoritats municipals a fer acte d'adhesió a l'Església Catòlica i sumar-se als diversos actes religiosos que se celebrarien durant la visita.

Tanmateix, en el decurs d'una sessió ordinària, la majoria que governava el consistori, llavors integrada pels republicans federalistes, va acordar no assistir a cap dels actes de caire religiós, –segons el seu parer, “per a millor respectar la consciència de tots”–. La decisió adoptada, com era de preveure, va provocar una forta picabaralla amb la minoria conservadora i una tiban-tor evident amb l'autoritat eclesiàstica.

Finalment, tal com estava previst, el bisbe Mas arribà a la nostra ciutat a les 11 del matí en un tren procedent de Girona, acompanyat del vicari general. A l'estació guixolenc l'esperaven el rector, els caps militars, la Guàrdia Civil i els carrabiners esta-

cionats a Sant Feliu, a més del jutge municipal, el secretari de l'Ajuntament, el cos consolar, representants de diverses societats i un bon nombre de fidels.

Una vegada fetes les salutacions pertinents, la comitiva baixà pel carrer de la Processó, on s'havia instal·lat un altar provisional a la façana de la casa de la vídua Rissech. Allí el bisbe es revestí d'ornaments pontificals i, sota tàlem, amb creu alçada i acompanyat del clergat parroquial en hàbits de cor, va recórrer en comitiva el carrer de Girona, la rambla de Pi i Margall, el carrer Major, la rambla Vidal, el carrer de l'Hospital i la plaça del Monestir, i finalitzà el trajecte a l'església parroquial. La premsa de l'època subratlla que tots els carrers de l'itinerari estaven engalanats, com en els dies de les més grans solemnitats. Això no obstant, l'equip de govern, ferm en la seva decisió de no participar en cap acte religiós, no va fer acte de presència durant tota la jornada.

En el transcurs de la seva permanència a Sant Feliu, el bisbe Mas visità els col·legis i comunitats religioses llavors existents, com també l'hospital municipal i l'asil Surís, i fou homenatjat a la sala d'espectacles de l'Ateneu Social, que feia poc que havia estat construïda a l'horta d'en Donatíu. Abans de marxar, féu visites als pobles i agregats veïns de Castell d'Aro, Santa Cristina, Solius, Sant Antoni, Fenals i Bell-lloc. El dia 9 de desembre tornà a Girona en automòbil.

El bisbe Mas i la seva comitiva baixen pel carrer de la Processó, poc després d'arribar a Sant Feliu. Autor: Josep Costa, de can Manetes. AMSFG.



L'SPORT CLUB GUIXOLENSE (1915-1918)

La pràctica de l'esport a Sant Feliu va començar a generalitzar-se a partir de l'any 1910. Abans d'aquesta data, si exceptuem alguna notícia solta apareguda a la premsa que fa referència a l'obertura d'un o altre gimnàs i dels avantatges físics que comportava apuntar-s'hi, l'esport com a tal, a Sant Feliu, senzillament no existia.

En el número del setmanari *El Programa* del 28 de gener de 1911, s'hi publicava la notícia de la disputa d'un partit de futbol (¿potser el primer mai celebrat a Sant Feliu?):

"Varios jóvenes de esta ciudad, aficionados al sport Football, estuvieron el domingo pasado en el vecino pueblo de Castillo de Aro, donde principiaron en un espacioso campo prestado por su propietario, en entrenamiento para un team, demostrando todos muy buena voluntad y una gran afición al sport de que se trata.

»Después de un corto descanso formaron dos bandos y entablaron el juego, que resultó muy interesante por el empeño y la habilidad propia de cada uno, máximo teniendo en cuenta que, la mayoría de ellos, tomaba parte por primera vez en juego tal.

»Todo ello fue hábilmente dirigido por un joven alemán que reside en esta ciudad.

»Próximamente harán otros ejercicios que, sin duda, resultarán mucho más que los de referencia.

»Aconsejamos a dichos jóvenes que persistan en su afición, puesto que puede ser el fundamento de nuevas y mayores energías entre la juventud guixolense".

Uns dies abans, el mateix setmanari va publicar la notícia de l'èxit que havia obtingut un jove esportista guixolenc, Jaume Brugada i Sarquella –del qual parlarem més endavant–, en una prova ciclista celebrada a Figueres:

"(...) en los escaparates de la tienda de mercería de José Bruguera, hemos visto expuesto el Título de Campeón y la Copa de Honor (premio del Ayuntamiento de Figueras) que en el concurso celebrado el domingo último en dicha ciudad, obtuvo el conocido sports-man de ésta D. Jaime Brugada".

De tota manera, els fets esmentats eren casos aïllats, individuals i puntuals, que no tenien cap mena de suport oficial, ni tampoc d'un club esportiu constituït legalment.

Haurien de passar encara un parell d'anys perquè l'esport

ganxó arrelés definitivament a la població. Així doncs, l'estiu de 1913 es formà l'Ateneu Deportiu, que depenia de l'Ateneu Social, entitat fundada per Mn. Sants Boada. El 24 d'agost, l'Ateneu Deportiu inaugurà un camp de futbol a l'horta d'en Donatiu, i es convertí, d'aquesta manera, en el primer equip de futbol –i, sembla ser, en el primer club esportiu– que es creava oficialment a la nostra ciutat.

Al cap de dos anys, el setembre de 1915, es va constituir l'Sport Club Gesòria, entitat que pretenia dedicar-se a organitzar proves atlètiques i curses ciclistes. El principal valedor del club fou Jaume Brugada Sarquella, ja mencionat abans. Com a inauguració del club, el 26 de setembre de 1915 es va organitzar una cursa ciclista a la nostra ciutat, amb un recorregut de 35,50 km i un total de 50 voltes al passeig. Els ciclistes inscrits foren 14 i el guanyador fou Joan Brugada Sarquella –germà de Jaume–, amb un temps d'1 hora i 20 minuts, seguit de Ricard Mascort (1 h 22 min) i Joan Riera (1 h 23 min).

Quelcom va succeir que desconeixem, però un parell de mesos més tard Jaume Brugada i la majoria d'integrants de l'Sport Club Gesòria abandonaven l'entitat per fundar-ne una altra de nova. A pesar d'aquest entrebanc, el Gesòria no va desaparèixer del tot. Ara bé: a partir d'aquells moments es dedicà només a organitzar excursions ciclistes, sota el nom de Grup Ciclista Gesòria (com, per exemple, la feta a Banyoles el 2 de febrer de 1917).

Així, el diumenge 21 de novembre de 1915 va tenir lloc una reunió als baixos de les Escoles Nacionals, al passeig del Mar, a la qual van assistir l'alcalde, Narcís Duran, i uns dos-cents joves guixolencs –molts d'ells antics membres del Gesòria–, amb la finalitat de fundar un nou club esportiu. Finalment es va arribar a un acord i s'aprovà batejar la nova entitat amb el nom de *Sport Club Guixolense*, ahora que era elegida una junta directiva, formada per les següents persones: president: Jaume Brugada; vicepresident: Enric Sala; secretari: Josep Closas; vicesecretari: Leopold Prats; tresorer: Pere Alberti; vocals: Joan Bordas, Albert Sais, Salvador Juanals, Salvador Vilarrassa, Ponç Valls i Rossendo Reixach. La setmana següent es presentaven els estatuts al Govern Civil.

L'estrena oficial del club es va produir el 9 de gener de 1916, segons el següent programa d'actes:

Matí: Excursió amb tren a Castell d'Aro i a peu fins a Vallvenera (hi van assistir més de 60 persones).

Tarda: Carreres pedestres al passeig del Mar (la cursa era de 7 km i fou guanyada per Adolf García en 27 min 22 s).

Nit: Concert i gran ball al saló Goula amenitzat per l'orquestra Unión Guixolense.

Des d'un primer moment, el pensament primordial de la junta va ser poder disposar d'un espai on desenvolupar les seves activitats esportives. D'aquesta manera, el club va sol·licitar una autorització a l'Ajuntament per muntar un camp de futbol entre la platja i el passeig del Mar, permís que es va concedir l'11 de gener de 1916.

L'èxit de l'Sport Club Guixolense fou immediat i espectacular (el mes de febrer els socis inscrits passaven dels 400), raó per la qual la junta es va decidir a comprar un terreny al carrer Capmany, al costat de la fàbrica de taps Pecher, on va fer construir un camp de tennis i altres instal·lacions.

Durant els mesos següents el club va organitzar un reguitzell de proves atlètiques, concursos i excursions, entre els quals podem destacar les sortides successives a Pedralta, la Fosca, el castell de Solius i Romanyà; un concurs de tir al plat (13-2-1916); un gran ball de societat al saló Goula (25-2-1916); una festa atlètica i una demostració gimnàstica al terreny del carrer Capmany, dutes a terme sota la direcció de l'entusiasta atleta local Carles Dausà (26-2-1916); diverses competicions de tennis (agost 1916), etc.

El mes de maig de 1916 el club va llogar als germans Castelló un terreny situat entre els carrers Gravina, Bailén i Luchana i la carretera de Palamós, amb el propòsit de fer-lo servir de camp de futbol (el del carrer Capmany era massa petit), i seguidament va demanar permís al consistori per tancar una part del carrer

Luchana, a fi i efecte d'unificar el terreny llogat amb un altre de veí, també propietat dels Castelló. En la seva sol·licitud, el club va proposar que, com a contrapartida de l'aprovació del projecte, el nou terreny de futbol quedaria un dia a la setmana a disposició de les escoles de forma gratuïta. El vistiplau va arribar el 27 de juny.

La inauguració del camp de la carretera de Palamós va tenir lloc el 30 de juliol de 1916. Aquell dia es va jugar un partit de futbol entre els equips F.C. Barcelona, campió de Catalunya, i C. de S. de Sabadell, tercer classificat en el campionat, els quals es van disputar una preciosa copa donada per l'Sport Club Guixolense, finalment guanyada pels primers. Segons les cròniques de l'època, aquell dia el camp presentava un aspecte impressionant. Finalitzat el matx, es van ballar sardanes al passeig i, a la nit, hi va haver un sopar popular a l'hotel Marina, seguit de ball.

A partir d'aquella data, els enfrontaments entre els equips de futbol de l'Sport Club Guixolense –que era considerat progressista i rebia el suport del setmanari federal republicà *El Programa*– i l'Ateneu Deportiu –conservador i defensat pel setmanari dretà *Ciutat Nova*– foren constants i aferrissats (sobretot durant la temporada de 1917, quan ambdós equips participaren en el campionat provincial), fins al punt de fer perdre els nervis a Mn. Sants Boada en més d'una ocasió.

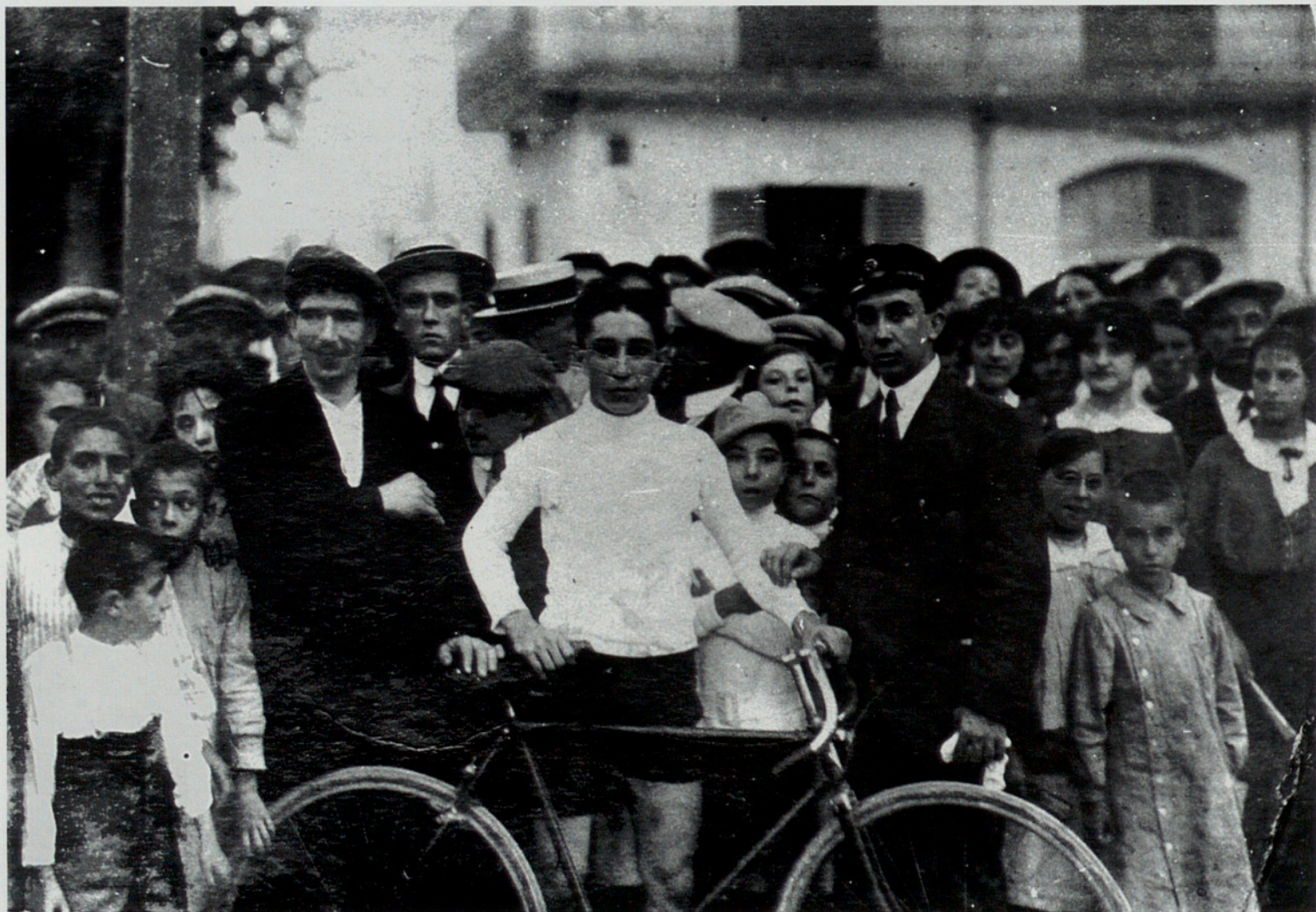
Malauradament, la crisi econòmica causada per la Primera Guerra Mundial va repercutir molt negativament en la majoria d'entitats guixolenques, i en va provocar la desaparició de moltes, absolutament incapaces de fer front a les despeses. I una d'aquestes fou l'Sport Club Guixolense, que va desaparèixer el mes de setembre de 1918 a causa del seu desastrós estat econòmic.



1 - Excursió de l'Sport Club Guixolense al castell de Solius el 13 de febrer de 1916. Autor: el desconec. Col. Neus Casellas.



◀ 2 – Jaume Brugada (a l'esquerra, amb barret) és a punt de donar la sortida d'una carrera pedestre al passeig del Mar, organitzada per l'Sport Club Guixolense el 9 de gener de 1916, dia de l'estrena de l'entitat. Autor: el desconec. Col. família Ferran.



3– Joan Brugada Sarquella, vencedor de la cursa ciclista celebrada el 26 de setembre de 1915, al costat del seu germà, Jaume, aleshores president de l'Sport Club Gesòria. Autor: el desconec. Col. família Brugada.

A ON POT ARRIBAR EL VICI!

Sembla ser que la planta del tabac fou descoberta per dos mariners espanyols que exploraven l'interior de l'illa de Cuba seguint ordres de Cristòfor Colom. Un d'aquests mariners, Rodrigo de Jerez, no va dubtar de fumar en públic quan va tornar a Espanya, la qual cosa li va valer ésser empresonat per la Inquisició, que considerava aquesta pràctica perniciosa i infernal.

No obstant això, al segle XVI l'hàbit de fumar s'havia estès arreu d'Europa, en un primer moment, a les capes més baixes de la població, i en poc temps, a les més adinerades.

L'any 1881 s'inventà la màquina per a fer cigarretes en sèrie i, el 1887, en adonar-se l'Estat del negoci que podia reportar-li el tabac, creà l'arrendament dels estancs, amb la pretensió de reduir els costos d'explotació i, d'aquesta manera, facilitar l'accés de la població al seu consum. A partir de la Primera Guerra Mundial aquest hàbit es va generalitzar fins convertir-se en una plaga.

Al començament del segle XX, Sant Feliu ja comptava amb un parell d'estancs: el d'Artur Vicens i Maury, situat al carrer

de Girona, i el de Francesc Marcó, a la rambla Vidal. En aquests establiments, a més de vendre's cigarretes, cigars, tabac de pipa, rapè... i tots els complements haguts i per haver, també s'oferien al públic targetes postals, fotografies antigues de Sant Feliu, felicitacions de Nadal i any nou, articles de papereria, etc.

El mes de novembre de 1919 Sant Feliu va quedar desproveït de tabac durant uns dies, fet que va provocar l'esgotament de totes les existències als estancs i un enorme neguit entre la població fumadora. Finalment, passats uns dies –que per a alguns foren eterns–, arribà un vaixell carregat del tan desitjat tabac, això sí: solament de caliquenyos i paquets de 20 cèntims.

Una vegada proveïts els estancs, la venda de tan preuada mercaderia no va començar fins a dos quarts de dotze del matí i, per evitar possibles altercats, els estancs estaven custodiats per parelles armades de la Guàrdia Civil.

Segons publicava un setmanari de l'època, hi havia estancs amb una cua de més de tres-centes persones. I afegia: "A on pot arribar el vici!"



La carretera de Girona pels volts de 1909. Autor: el desconec. Col. autor.

ELS BANYS DE SANT POL

Malgrat que, amb anterioritat, va haver-hi diversos intents d'instal·lar un establiment de banys a la platja de Sant Pol (l'any 1913 el guixolenc Feliu Canet va presentar una instància a l'Ajuntament sol·licitant permís per a instal·lar unes barraques de banys a la platja esmentada, i un parell d'anys més tard la premsa comentava que el conegut pintor Galofré Oller també hi estava interessat), sembla ser que el primer establiment no fou inaugurat fins l'any 1916 i que pertanyia a un tal Isidre Pijuan, llavors propietari d'una granja arran de la platja, en la qual havien trobat refugi els mariners del vapor italià *Trentino* després de naufragar en aquells paratges el mes de novembre de 1915.

Tres anys més tard (1919), un tal Manel Bosch i altres socis forasters van sol·licitar permís per a construir uns banys amb cara i ulls, conformats finalment per 45 casetes de bany –Vicenç Gandol assegurava que eren 20–, velles i atrotinades, i una zona de bar molt rudimentària, que estaven situats al racó de llevant de la platja. La inauguració tingué lloc el 20 de juliol amb un concert de sardanes interpretades per la cobla Unió Guixolenc.

Malgrat l'èxit aparent dels banys acabats d'estrenar, aquell mateix hivern els seus propietaris decidiren posar el negoci en venda. Fou llavors quan Vicenç Gandol, fuster i propietari de la funerària de Sant Feliu, va tenir la pensada de comprar aquell establiment. El que mai sabrem és si ja aleshores intuïa l'esplendidesa que el futur deparava a la platja de Sant Pol i a tot el voltant del rec Segeró (Segaró o Segueró). Amb tot, no hem d'oblidar que Vicenç no era el primer Gandol que tenia la pensada de fer rutllar un establiment de banys marítims, puix que, alguns anys abans, concretament l'estiu del 1902, el seu pare, Emili Gandol i Vivas, va fundar i dirigir un establiment de banys populars i econòmics a la platja guixolenc de Cala Sants que portava el nom de Baños Calasanz.

Atès que Gandol no disposava de la totalitat dels diners necessaris per a tirar endavant el projecte, es va posar en contacte amb diferents industrials i empresaris de Sant Feliu per demanar-los ajuda. Però ningú no li feia cas, en considerar que el lloc on estaven situats estava massa allunyat de la nostra ciutat. Finalment, quan més desesperat estava, va anar a Girona per entrevistar-se amb l'avi Ensesa –l'Ensesa i Pujadas– i li va proposar d'associar-se i fer uns banys com cal, de categoria. L'Ensesa hi posaria els terrenys i ell s'encarregaria de construir

unes barraques i de fer rutllar el negoci. "Com que jo tinc un ofici tan trist –afegí l'astuciós enterramorts guixolenc–, per què no m'ajuda a alegrar-me una mica la vida?". Dit i fet, pocs dies després compraven els banys d'en Bosch per 10.000 pessetes, i també un aparell gasogen d'acetilè de segona mà d'una xurreria que havia fet fallida per produir llum a la nit, i en breu s'iniciava la singladura d'un dels establiments turístics més emblemàtics de la Costa Brava: els Baños de San Pol.

Els populars Banys de Sant Pol foren inaugurats l'11 de juliol de 1920, i esdevingueren ben aviat un dels llocs d'esbarjo més apreciats per les famílies burgeses barcelonines que estiuaven a Sant Feliu. Un parell d'anys més tard, Josep Ensesa i Pujadas va sol·licitar permís a l'Ajuntament guixolenc per a construir uns banys completament nous i de caràcter permanent, i aquell mateix estiu s'inaugurava el servei d'autobusos que els enllaçava amb Sant Feliu. L'embranchida definitiva es va produir a partir de l'any 1924 amb motiu del bastiment de la urbanització de S'Agaró i de l'edificació de l'Hostal de la Gavina (1932). L'any 1929, els propietaris van efectuar una nova reforma i millora de l'establiment, a més de la construcció d'un restaurant.

Com explicava el recentment desaparegut Josep Ensesa i Monsalvatje –últim membre del llinatge d'aquesta coneguda família d'industrials i hotelers– en el llibre *Una història de la Costa Brava*, "fer història de S'Agaró és fer-ne de les relacions del meu avi amb Vicenç Gandol. La compra dels terrenys té l'origen en un deute d'un flequer, per subministrament de farina, que va pagar amb uns terrenys coneguts com *l'erm de S'Agaró*. Garó és el rierol que limita Sant Feliu i Platja d'Aro. En salar l'article, sorgí S'Agaró, un nom que va «sonar» i que esdevindria definitiu"¹.

¹ La versió que dóna Josep Ensesa sobre l'origen del nom de S'Agaró és absolutament errònia i mancada de qualsevol rigor històric i lingüístic. El rierol que mor a llevant de la platja de Sant Pol no s'ha dit mai Garó. Des del segle XVIII era conegut amb el nom de *Segeró*, *Segaró* o *Segueró* (vegeu les escriptures de compravenda d'aquella època o les notícies de la premsa guixolenc del final del XIX i començament del segle XX). El lloc on Antoni Montseny i Josep Ensesa van construir els primers xalets durant els anys vint del segle passat era conegut des de temps immemorial com *el racó de Segaró de la platja de Sant Pol*, però, a causa del fet que el servei de correus enviava les cartes dels nous propietaris a la població de Sant Pol de Mar, van decidir batejar l'indret amb el nom de *Sagaró*,

En pocs anys, l'entorn de S'Agaró es va convertir en un símbol del turisme selecte a la Costa Brava, i una de les persones que més hi va contribuir fou el guixolenc Jaume Marill, amb els seus Viatges Blaus i les excursions marítimes a bord de luxosos vaixells procedents de Barcelona. La bellesa i distinció de l'Hospital de la Gavina i de les instal·lacions i paratges que l'envolten, afegides a la celebració de nombrosos actes culturals –com per

exemple els festivals de música de Senya Blanca, duts a terme del 1956 al 1979– i de competicions esportives (nàutica, tennis...), com també a la projecció de les pel·lícules rodades a les seves rodalies, el convertiren en pol d'atracció de coneguts personatges de la política, la cultura o el cinema. Malauradament, com ha succeït amb la majoria de símbols de la Costa Brava, avui només en queden les engrunes i els records.

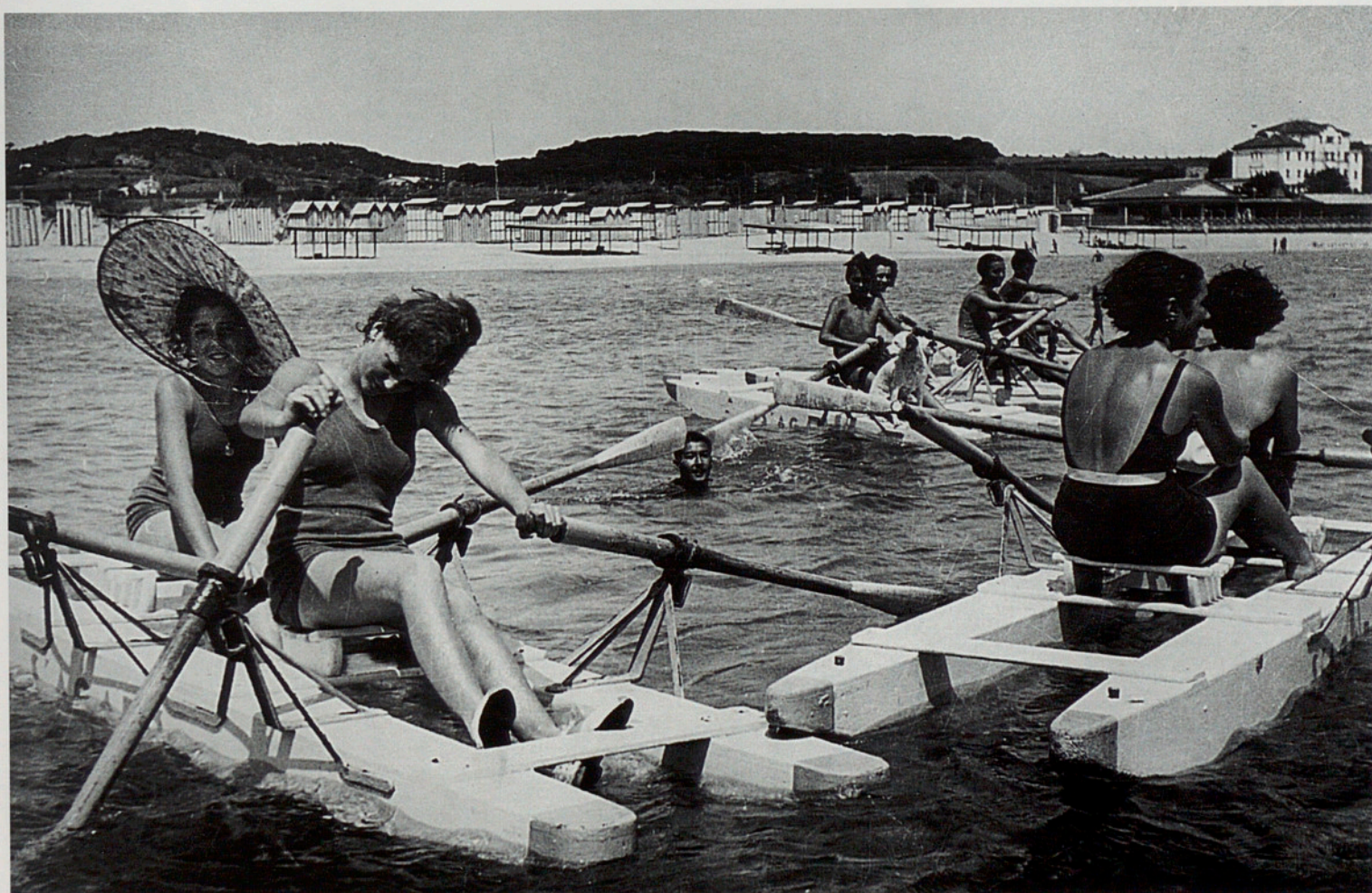
obviant la referència a Sant Pol, i poc després Ensesa el va transformar en l'actual S'Agaró, en creure –és de suposar– que seria més atractiu. Tocant a aquesta qüestió, l'insigne filòleg Joan Coromines, en el seu *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (Curial Edicions, 1987), es mostra molt clar i dur: "El diminutiu Segueró (prop de Besalú i el de Sant Feliu de Guixols) decididament deu venir d'un nom propi de persona, amb el qual, i no gaire amb l'altre, s'explicaria la formació diminutiva i la situació geogràfica. Recordem que la grafia *S'Agaró*, que s'ha generalitzat, a despit de la nostra cultura, i fins del sentit comú lingüístic, és un disbarat: fa vergonya haver d'observar que no pot haver-hi article amb un **Agaró*, puix que no existeix tal mot en la llengua". El que tampoc no diu Josep Ensesa és que la primera idea del seu avi havia estat edificar una urbanització a la platja de la Mar Menuda de Tossa, i no pas a la de Sant Pol, i que només la tossudesa dels propietaris dels terrenys de Tossa el féu canviar de plans i decantar-se finalment per S'Agaró.



1 - El xalet Montseny i les primeres cases de la nova urbanització de S'Agaró, vistos des del cobert dels Banys Sant Pol. Autor: Lluçia Roisin. Col. autor.



◀ 2 - Vista panoràmica dels Banys Sant Pol l'agost de 1935. Autor: Vicenç Gandol. Col. Jordi Rabell.



3 - Patins a rem a la badia de Sant Pol als anys trenta. A la dreta, hom pot veure el Monumental Hotel. Autor: Vicenç Gandol. Col. Jordi Rabell.



4 - Una des les festes -d'aquelles d'anar calent d'armilla- que hom celebrava a l'Hostal de la Gavina als anys quaranta. Autor: Foto Casas (Barcelona). Col. Jordi Budó.

LA FESTA DE SANT CRISTÒFOL

La festa de Sant Cristòfol, patró dels xofers dels transports mecànics, se celebrava el 10 de juliol amb una desfilada i posterior benedicció de cotxes, camions, motocicletes i autocars. En el decurs dels anys vint i trenta del segle passat, i després de la Guerra Civil, a la dècada dels anys quaranta i cinquanta, aquesta diada va ser una de les més lluïdes i multitudinàries de Sant Feliu, i comptà amb un gran nombre de participants i una enorme quantitat d'espectadors i curiosos, gairebé sempre animats per la gresca d'alguna orquestra o banda musical.

Repassant l'inestimable i sempre sorprenent setmanari guilenc *L'Avi Muné*, d'aquesta diada ja en trobem notícies l'any 1920. Literalment es pot llegir: "Dissabte passat, diada de Sant Cristòfol, tingué lloc l'anunciada festa dels xofers. Els automòbils sortiren del passeig dels Guixols a les onze i es dirigiren a la Parroquia, on foren beneïts i dita una missa. En caravana circularen per la ciutat atapeïts tots els vehicles de xamoses i distingides senyorettes, traient la novetat de la festa, una gran gentada. Els xofers celebraren un banquet en l'Hotel Les Noies i a la nit un gran ball al Saló Goula, que fou concorregut extraordinàriament. En resum, fou una festa molt animada i simpàtica".

La frase "«traient» la novetat de la festa" ens assabenta, doncs, que l'any 1920 fou la primera vegada a celebrar-se aquesta diada.

L'altre setmanari llavors existent a Sant Feliu –*El Programa*– afirmava que la festa havia estat organitzada per l'Associació de Xofers de Sant Feliu, i afegia que els vehicles anaven guarnits amb flors i banderes –la majoria, barrades– i que a la tarda es van tocar sardanes al passeig del Mar.

Si fem un salt en el temps, podem llegir –en aquest cas, en un article publicat en un número del setmanari *Àncora* del 1955, que traduïm al català– de quina manera va transcórrer la desfilada d'aquell any: "S'ha celebrat la festa del Patró dels transports mecànics. A les 10.30 es va celebrar un ofici solemne a l'Església Parroquial. A les 12.30 es formà la concentració a la plaça del Monestir dels cotxes, camions, motos i autocars, que desfilaren per la Rambla, el carrer Major i el carrer Sant Ramon, fins arribar al passeig del Mar, on foren beneïts. Una gentada immensa va presenciar la desfilada dels vehicles que anaven bonicament embellits amb flors. Vàrem notar la presència d'algunes matrícules franceses i angleses. A continuació va tenir lloc una audició de sardanes a càrrec de la cobla orquestra Victors".



1 - Benedicció dels automòbils al passeig del Mar per la diada de Sant Cristòfol. Data: anys trenta del segle passat. Autor: el desconec. Diputació de Girona (AIEMB).

EL NAIXEMENT DEL GRUP AMICS DE LA SARDANA



2 - Benedicció de motos al passeig del Mar, als anys cinquanta del segle passat. Autor: el desconec. Col. autor.



3 - Desfilada de cotxes i camions pel mig del passeig guixolenc, una diada de Sant Cristòfol dels anys quaranta. Autor: Pere Rigau. AMSFG.

EL NAIXEMENT DEL GRUP AMICS DE LA SARDANA

L'entitat Amics de la Sardana es va constituir el mes de juny de 1922, en el decurs d'una reunió celebrada per un grup d'entusiastes al local de l'Associació Catalana Autonomista. La comissió organitzadora estava formada per Jaume Lladó, Pau Condom, Eudald Caseras, Josep Arxer, Josep Anglada, Benet Escriba, Francesc Cosp, Manel Torres i Josep Rabell. De fet, tan sols era la segona o tercera entitat d'aquest caire que es creava a Catalunya.

Als seus inicis, els assaigs es feien al saló de l'Associació Catalana Autonomista, entitat política adherida a la Lliga Regionalista que uns mesos més tard fou dissolta, com a conseqüència del cop d'estat de Primo de Rivera. Quan es va fundar, l'entitat comptava amb només un centenar de socis, però al cap de pocs mesos ja arribava als 190.

El 19 d'octubre d'aquell any, Amics de la Sardana va organitzar, com a inauguració de la temporada d'hivern, una ballada de sardanes al saló Goula que fou amenitzada per la cobla Unió Guixolenc. Durant la temporada hivernal, tots els mesos se celebrava una audició de sardanes al saló esmentat, mentre que als mesos d'estiu es procurava organitzar el nombre màxim de ballades a l'aire lliure. Per la revetlla de Sant Pere de 1923 organitzaven una lluïdíssima ballada de sardanes i l'engegada d'un magnífic castell de focs d'artifici al camp d'esports de l'Ateneu Social.

D'altra banda, els anys 1924 i 1926, una colla de dansaires que representava els Amics de la Sardana va assistir als concursos sardanistes que van tenir lloc a Girona i la Bisbal, i va obtenir els més preuats llores.

Tanmateix, arribat l'any 1926 el nombre de socis de l'entitat havia davallat considerablement –no arribaven als cent– i l'impetuós entusiasme dels inicis s'havia esvaït. És per això que, l'octubre d'aquell any, en una reunió celebrada al domicili del músic Josep Maria Vilà, es constituí una nova comissió que, per tal de donar un fort i definitiu impuls a la societat, féu una crida als dansaires guixolencs per fundar, aquesta vegada amb caire oficial, l'entitat que havia arribat a atènyer tants anys d'existència; alhora, es decidia renovar totalment la direcció del grup i les activitats fins llavors desenvolupades. Una vegada foren aprovats oficialment els estatuts, es constituí oficialment la societat, la primera junta directiva de la qual estava composta per les

persones següents: president, Pau Condom; vicepresident, Josep Maria Vilà; secretari, Antoni Bargeli; sotssecretari, Francesc Callicó i Josep Albó; tresorer comptador, Joan Maura; vocal bibliotecari, Miquel Jordana; vocals, Enric Descayre i Jaume Lladó. Als anys següents també hi col·laborarien Lluís Esteve, Antoni Agustí, Claudi Isern, Enric Massós, i molts d'altres.

D'altra banda, s'ha de fer constar que l'entitat editava la publicació mensual *Fulla Sardanística*, escrita en català, que tractava preferentment sobre temes sardanístics. La revista va durar, tot i que amb diverses interrupcions, del 1923 al 1936.

L'any 1927 el grup estava format per un total de 275 socis: 239 numeraris, 11 protectors (John Langdon-Davies, per exemple, n'era un) i 25 senyoretes¹. I l'any 1931 ja arribava als 400.

Arran de la refundació de l'entitat, a partir de 1927 la seva activitat fou incessant i mereix tots els elogis. Així doncs, pel maig d'aquell any organitzaren –conjuntament amb l'Associació de Música– una audició de sardanes, que foren interpretades per la cobla Unió Guixolenc en honor de Pau Casals, quan el reputat músic i la seva orquestra van visitar Sant Feliu per oferir un concert al teatre Novetats. Amb referència a aquest esdeveniment musical –en el qual es van executar peces simfòniques de Beethoven, Wagner i Garreta–, el setmanari *L'Avi Muné* feia aquest interessant comentari: "L'element obrer abundava al teatre, i entre aquest, el mariner. Alguns, fins i tot, van deixar de banda per un dia la tasca de la mar". I el 28 d'agost següent organitzaven una excursió sardanística de l'entitat Foment de la Sardana, de Barcelona –els components de la qual van desplaçar-se a la nostra ciutat a bord del vaixell *Virgen de África*–, per assistir a dues audicions de sardanes que van tenir lloc a la platja de Sant Pol, al matí, i al nostre passeig, a la tarda i nit. L'esdeveniment –que tingué un ressò extraordinari– fou batejat amb el nom de *Diada de la Germanor Sardanista*, i les cobles invitades a participar-hi foren la Unió Guixolenc, La Principal de la Bisbal i La Principal del Bages (de Manresa). També hi fou present el mestre Eduard Toldrà.

¹ JIMÉNEZ, Àngel. "Del govern local guixolenc sota la dictadura de Primo de Rivera", dins D.D.A.A. *La dictadura de Primo de Rivera*. Girona: Cercle d'estudis històrics i socials, 1992, pàg. 155.

EL NAIXEMENT DEL GRUP AMICS DE LA SARDANA

Alhora –igualment a partir de 1927–, Amics de la Sardana va organitzar cada any aplecs sardanistes –els primers van tenir lloc a l'ermita del Remei–, a més de concursos de sardanes al

camp d'esports del C.E.I.D.A. els anys 1927 i 1928, i també excursions col·lectives al Montseny, o seguint les rutes Tossa – Lloret – Blanes i Olot – Banyoles.

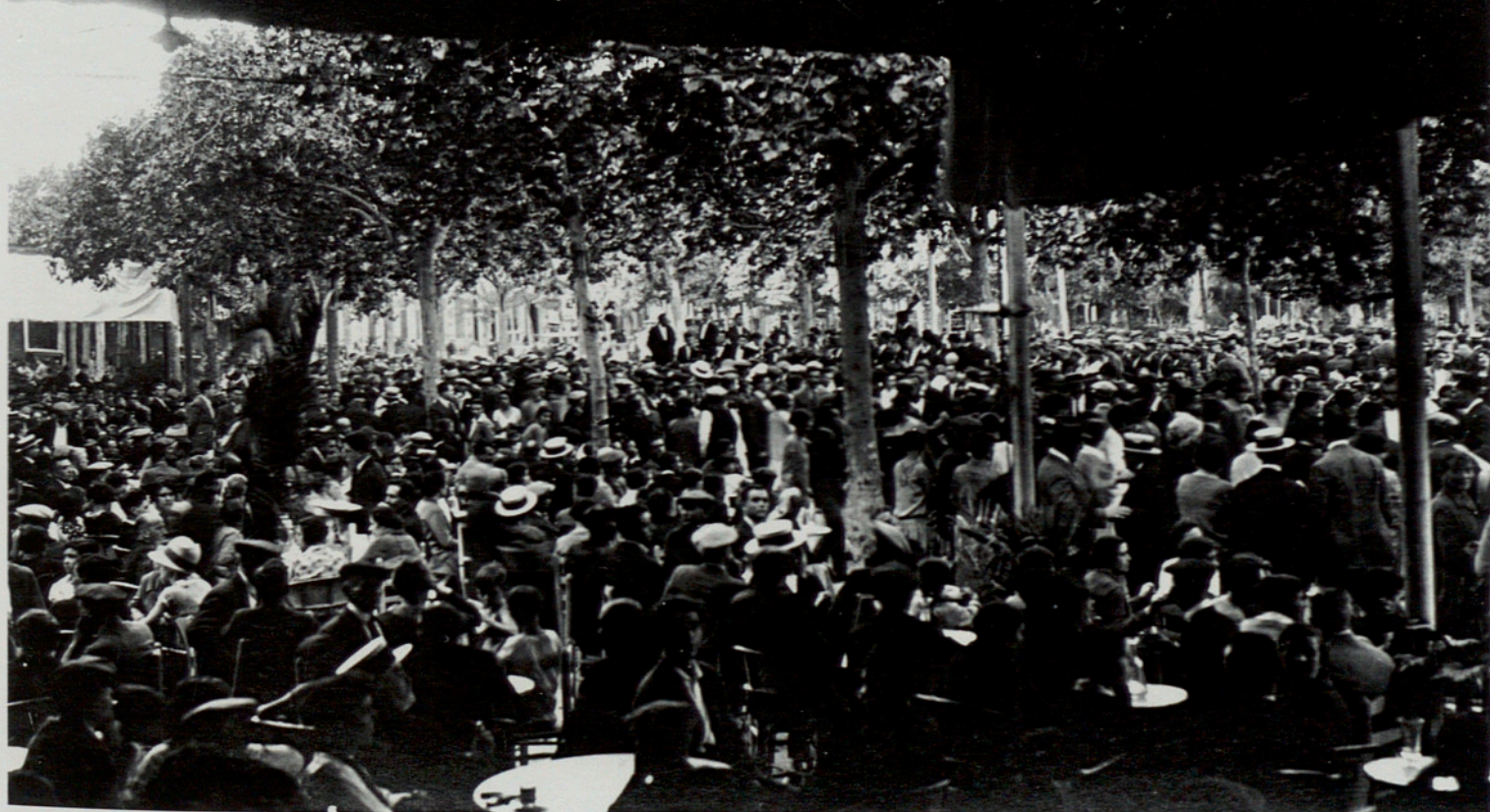


1 – Alguns membres de la colla sardanista Amics de la Sardana, fotografiats a la font de Sant Elm l'any 1927. Podem distingir Maria Salomé De Blas, Contijoch i Claudi Isern. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Col. Imma De Blas.

EXCURSIÓ SARDANISTA A S.FELIU DE G.

AGOST 1927

Aspecte del Passeig durant las Sardanas



2 - Audició de sardanes al passeig per la Diada de la Germanor Sardanista, el 28 d'agost de 1927, amb motiu de l'excursió de l'entitat Foment de la Sardana, de Barcelona.
Autor: Ricard Mur. Col. autor.



3 – Excursió dels Amics de la Sardana al Pueblo Español de Barcelona l'any 1964. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Clara Bassacomas, Engràcia Fuster, Lolita Loubat, Rosa Maria Fuster, Maria del Mar Fernández, Maria Àngela Aleñà, Josep Illa, Gerard Fabregat, Francesc Bassacomas, Josep Miret, Ricard Loubat, Jordi Casanovas, Quimet Gimbernat, Pere Gimbernat, J. Madrenas, Joan Caballé. Autor: el desconec. Col. Lolita Loubat.

EL CLUB NATACIÓ GUÍXOLS (1922-1936)

Malgrat que Sant Feliu sigui una ciutat costanera i que el fet de prendre banys de mar ja era un hàbit ben arrelat a la vida dels nostres avantpassats al final del segle XIX, la natació, esportivament i competitivament parlant, no va assolir una certa popularitat fins ben entrat el segle XX.

Abans de posar-se de moda, els banys de mar eren considerats perjudicials per a la salut, puix que hom creia que l'aigua de mar afeblia el cos, raó per la qual augmentava el risc de contraure malalties relacionades amb l'aparell respiratori, com la tuberculosi, la tisi..., tan freqüents en aquella època. Qui no recorda la frase "Home de banys, home de pocs anys"? D'altra banda, el perill de perdre la blancor de la pell per acció dels raigs del sol era un altre greu inconvenient per al sexe femení, donat que aleshores aquest color es considerava un signe de bellesa i distinció.

Amb anterioritat al segle XX, la gent que sabia nedar representava una infima minoria (fet que explica el gran nombre d'ofegats que hi solia haver quan s'enfonsava un vaixell). No seria fins entrada la segona dècada de la nova centúria que els banys de mar esdevindrien populars i multitudinaris i, consegüentment, la gent perdria la por al mar, de manera que els ciutadans s'anirien convertint, a poc a poc, en nedadors. Arribat aquell moment, el següent pas cap a la competició era tan sols qüestió de temps.

Hem de recular a l'any 1910 per trobar la primera notícia d'una competició de natació organitzada a Sant Feliu. Es tracta de l'anunci d'un concurs de natació i de regates que havia de celebrar-se a la nostra badia el mes d'agost. L'any següent tenia lloc la Segunda Fiesta Guixolense de Natación (això em fa deduir que el concurs de l'any anterior corresponia a la celebració de la primera festa). En aquest cas, la notícia apareguda en la premsa local ens detallava el programa de les competicions que tingueren lloc dins les aigües del port el dia 27 d'agost: carrera de resistència, carrera d'espatlles, carrera de velocitat (80 m), carrera sota l'aigua, carrera per a infants, concurs de salts i pesca de plats. Els participants foren exclusivament del sexe masculí. El cronista segueix explicant-nos que la festa fou presenciada per una immensa gentada, entre la qual es podia admirar tot un reguitzell de dones i noies de gran bellesa, i que un formigueig d'embarcacions, guarnides amb banderes i garlandes, i la música

d'una orquestra donaren una gran brillantor a l'acte. Un lluit ball al nou casino El Guixolense va ajudar a completar la festa.

Aquestes competicions –o *festes marítimes*, com en deien llavors– tingueren continuïtat el 1912 (aquell any se'n van celebrar dues: una de diürna i una altra de nocturna que finalitzà amb un magnífic castell de focs artificials), i també el 1913, amb una quantitat de participants cada cop més elevada, amb especial menció de la nombrosa colònia alemanya establerta a Sant Feliu. Tanmateix, l'esclat de la Primera Guerra Mundial l'any 1914 i la consegüent crisi econòmica i social que va patir el nostre país, van provocar un ajornament d'aquesta mena d'actes, tot esperant l'arribada de temps millors.

Si exceptuem un festival celebrat l'estiu de 1916, organitzat per l'Sport Club Guixolense, i un altre de dut a terme el 1918 (l'any de l'armistici), hauríem d'esperar fins l'any 1922, quan es van inaugurar els Banys de Sant Elm, perquè l'esport de la natació assolís una continuïtat gairebé definitiva, només escapçada per la terrible guerra civil del 36.

Quan el 15 de juliol de 1922 s'inauguraren els Banys de Sant Elm, propietat de l'hisendat Pere Rius i Calvet, una de les primeres conseqüències d'aquest fet fou la fundació d'un club de natació, batejat amb el nom de Guíxols, amb seu en aquest nou marc de la badia guixolenc. La decisió de fundar un club de natació vingué propiciada per tres raons primordials: en primer lloc, pel creixent nombre d'entusiastes d'aquest esport, ansiosos de trobar un indret on poder practicar-lo amb seriositat; en segon lloc, per la inauguració dels Banys Sant Elm, marc ideal per a la pràctica de la natació; i en tercer lloc, per les facilitats atorgades per Pere Rius, desitjós que el nou local d'esbarjo obtingués èxit i renom des d'un primer moment.

Abans, però, de concretar-se'n la fundació, el nou establiment de banys fou la seu del primer partit de waterpolo celebrat a Sant Feliu. Fou el dia 20 d'agost de 1922, i l'encontre enfrontà dos equips del Club Natació Barcelona, amb motiu de la celebració a la nostra ciutat d'una nova festa marítima, en què participaren un bon nombre de nedadors locals i barcelonins.

Finalment, el dijous 7 de setembre del mateix any, una bona colla d'aficionats locals a la natació es reuniren als Banys Sant Elm amb la intenció de fundar un club dedicat a la pràctica d'aquest esport. Durant la reunió es va elegir una junta directiva

composta pels següents senyors: president, Jaume Lladó i Vidal; vicepresident, Josep Surís; secretari, Francesc Donats; tresorer, Joan Alsina Sánchez; vocals, Enric Drapé i Albert Sais.

La primera prova, disputada el diumenge 17 de setembre i amb una dotació de premis en metàl·lic per als guanyadors, consistí en una cucanya i un concurs de natació, en els quals participaren coneguts elements locals. La festa va començar amb una cursa per a nois de 15 anys, d'estil lliure, en què es nedà la distància que va des de la roca coneguda com *Musclera* fins a terra (60 metres), i de la qual resultà guanyador Jaume Gironès. La corresponent a nois de 17 anys, amb idèntic recorregut, fou guanyada per Pere Dausà. Seguidament va tenir lloc una cursa de relleus de 4 x 50 metres, amb victòria final de l'equip vermell format per J. Albertí, Josep Surís, R. Alsina i Santiago Mari, per davant de l'equip blanc format per Josep Mari, Bartomeu, Joan Alsina i Enric Drapé; entre tots els participants, destacà la força i l'estil de Santiago Mari. La tradicional cucanya fou guanyada per Joan Casas, Pere Dausà i Simon Albertí. La festa finalitzà amb una aviada d'ànecs que, per causa dels seus incidents, va fer les delícies del nombrós públic assistent.

El dia 16 del mateix mes, una delegació del recentment creat Club de Natació Guixols es va desplaçar a Barcelona per assistir a una reunió de la Federació Catalana de Natació Amateur. A petició dels nostres representants, s'acordà que se celebrarien els campionats de Catalunya de l'any 1923 a la ciutat de Sant Feliu de Guixols, i que el nostre club se n'encarregaria de l'organització. És de suposar que part de l'èxit en la consecució d'aquests campionats fou determinat per les facilitats i les promeses fetes per Pere Rius, entusiasmada pel ressò que tindria una competició de tanta categoria, la qual cosa permetria donar a conèixer els banys de la seva propietat arreu de Catalunya.

Els treballs per a organitzar els campionats de Catalunya de 1923 es van iniciar el mes d'abril, i a tal efecte es convocà una reunió general de socis i afeccionats del club. Les reunions s'anirien repetint cada divendres amb la finalitat de lligar tots i cadascun dels detalls d'un esdeveniment de tanta transcendència. El mes de juny s'iniciaven les proves de classificació de nedadors locals, i el 8 de juliol es disputava el primer partit de waterpolo celebrat a Sant Feliu amb els equips formats estrictament per jugadors locals. A les ordres de Jaume Lladó, que feia d'àrbitre, es

disputà un matx d'exhibició que va fer les delícies del nombrós públic assistent. Jugaren: Albert Sais, R. Portas, Conrad Portas, Pou, Valls, Santiago Mari, Fuertes, Carreras, Josep Surís, Joan Roselló, Rovira, Josep Roselló, Vila i J. Albertí.

Els esperats Campionats de Catalunya de Natació concedits a la nostra ciutat es van celebrar els dies 12 i 13 d'agost de 1923. Algunes de les proves es van fer en aigües de fora port (com la cursa de 2.000 m) i les restants, davant dels Banys Sant Elm, on es delimità un espai de 50 m de llargada, degudament senyalitzat. Segons les ressenyes de la premsa de l'època, la competició resultà un èxit total, tant pel que fa al vessant esportiu com al d'organització. Durant les proves, les terrasses del balneari –com també el passeig i tots els camins de la muntanya de Sant Elm– es veieren envaïdes per una multitud d'afeccionats i de curiosos que seguiren les proves amb gran interès. Fins a un total de 55 nedadors, enrolats en els principals clubs catalans (Barcelona, Sabadell, Badalona, Arenys, etc.) competiren en les diferents proves, i assoliren alguns rècords de Catalunya i dels campionats. Pel que fa als guixolencs, es va disputar una prova de velocitat (50 m) per a nedadors locals, de què resultà guanyador en Santiago Mari i Lloveras, aleshores el nedador més complet de la ciutat. Els campionats finalitzaren amb un ball als salons dels Banys Sant Elm, obsequi del seu propietari Pere Rius, amb l'assistència dels equips participants, de membres de la Federació Catalana de Natació Amateur i del Club Natació Guixols, com també de diverses autoritats provincials i locals.

S'ha de dir que bona part del mèrit en l'exitós desenvolupament del campionat cal atribuir-lo a la figura de Jaume Lladó i Vidal¹, principal artífex en la fundació del club i home que es desviava perquè tot l'engranatge del club rutllés a la perfecció.

¹ Jaume Lladó i Vidal va néixer als Estats Units d'Amèrica l'any 1886. Enginyer de professió, arribà a Sant Feliu a la segona dècada del segle XX. Entre 1915 i 1958 treballà com a enginyer de la Companyia del Ferrocarril de Sant Feliu a Girona (amb el parèntesi de 1936 a 1939, anys en què el ferrocarril fou confiscat). Fou l'autor del projecte del ramal del tren al port de Sant Feliu, com també de la redacció del projecte base per a l'enllaç amb el ferrocarril d'Olot. El mes de maig de 1920 va contraure matrimoni amb Sagrario Alsina Sánchez, amb qui va tenir un fill, Jaume. Vivia al passeig dels Guixols, núm. 24. A la Segona Festa Marítima de Natació, celebrada l'any 1911, es convertí en un dels nedadors més destacats, que sobresortí en les proves de velocitat, concurs de salts i pesca de plats.

El mes de setembre de 1923 els socis del club van ser convocats a una reunió per fer balanç del campionat celebrat i per escollir una nova junta directiva. No cal dir que Jaume Lladó fou reelegit president de l'entitat per aclamació de tots els presents.

Durant els anys següents continuaren celebrant-se festes de natació amb molta freqüència, sempre en el marc dels Banys Sant Elm i organitzades pel Club Natació Guixols. Generalment, les competicions tenien lloc els diumenges d'agost, amb curses de natació, partits de waterpolo, cucanyes... Un dels moments més esperats es produïa quan es disputaven les curses de relleus i els partits de waterpolo entre els nedadors locals i els de Llafranc. A força d'enfrontar-se any rere any, els matxs, que despertaven una enorme rivalitat entre les dues poblacions, es convertiren en clàssics. Així, en el setmanari *L'Avi Muné* del 13-9-1924, hi figura la ressenya d'un partit de waterpolo, jugat a Llafranc i guanyat pels guixolencs per 3 a 1, on s'explica que, a causa del gran nombre d'incidents que van produir-se abans del matx, l'encontre va estar a punt de suspendre's.

El 6 de setembre de 1925 tingué lloc un festival de natació als Banys Sant Elm, en el qual va participar una selecció dels millors nedadors del Club Natació Barcelona (entre d'altres, hi havia 3 internacionals i diversos antics campions de Catalunya i d'Espanya). Amb un ple com poques vegades s'havia vist als banys, se celebraren diverses competicions de velocitat, relleus, salts de palanca, partits de waterpolo, etc., tots els quals foren seguits amb una gran expectació.

L'any 1926 es va organitzar la primera travessia al port, que consistia a nedar des del moll de l'est fins als Banys Sant Elm, amb una distància total de 700 metres. La prova se celebrà el diumenge 26 de setembre, i hi participaren un total de 12 nedadors, entre els quals resultà vencedor l'atleta local Santiago Mari², amb un temps de 12 minuts i 25 segons. El mes de setembre ens visitava Josep Francesch, campió d'Espanya de braça, que nedà la distància que separa els Banys Sant Pol dels Banys Sant Elm en 1 hora i tres minuts. També s'hauria de destacar el paper cada vegada més brillant dels nostres waterpolistes, ja que aquella temporada, de 7 partits disputats, en guanyaren 5, n'empataren 1 i perderen solament el restant. Aquell mateix any es va aprofitar la celebració d'un dels festivals per a recollir fons pro monument del malaguanyat músic guixolenc Juli Garreta.

Durant la temporada de 1927 van continuar celebrant-se enfrontaments esportius entre el club ganxó i diferents clubs catalans –entre d'altres, el Calella, el Llafranc i el Blanes–, i tingué lloc la segona edició de la travessia al port, aquell any guanyada per Josep Rusalleda i Sabater³ amb una marca de 13 minuts pelats. Una nova visita del nedador Josep Francesch per fer la travessia Banys Sant Pol – Banys Sant Elm, li va permetre millorar el temps aconseguit l'any anterior, que aquesta vegada fou de 52 minuts pelats.

En la travessia al port de l'any 1928 es visqué un nou triomf del nedador local Josep Rusalleda i Sabater, que establí un nou rècord de la prova en 12 minuts i 15 segons.

El mes d'agost del 1929 es va contractar la visita d'un gran equip francès de natació, la Société Nautique Cerberienne, a les files del qual hi havia diversos nedadors internacionals francesos. Enmig de l'entusiasme del nombrós públic que va assistir a les proves, l'enfrontament esportiu amb els nostres representants fou d'allò més emocionant i aferrissat.

D'altra banda –i per causes que desconec–, els anys 1929 i 1930 no es va celebrar la prova de la travessia al port.

La temporada corresponent a l'any 1931 fou una de les més lluïdes de la història del Club Natació Guixols, en bona part per raó de la commemoració aquell any del desè aniversari de la fundació de l'entitat⁴. El dia de Sant Jaume es varen celebrar diverses curses de natació i un partit de waterpolo, com a mostra d'agraïment i d'homenatge al president de l'entitat, Jaume Lladó i Vidal. Durant els mesos d'agost i setembre es van viure emocionants festes marítimes, en les quals, per primera vegada, va participar el sexe femení. I a finals d'agost se celebrava la IV Travessia del Port, amb la realització de dues curses: una per a

² Santiago Mari i Lloveras, nascut l'any 1905, era fill d'una coneguda família guixolencs que s'havia traslladat a Barcelona i que estiuejava a Sant Feliu. El 4 de gener de 1936 es va casar a Sant Feliu amb Concepció Llorens i Llorens.

³ Josep Rusalleda i Sabater, fill del farmacèutic Sixt Rusalleda, és nascut a Sant Feliu l'any 1910, i actualment viu a Cassà de la Selva, on ha exercit de metge una bona pila d'anys. Esportivament, destacà com un excel·lent nedador de llargues distàncies i també com a jugador de waterpolo.

⁴ Ben mirat, el desè aniversari devia celebrar-se un any més tard, ja que la fundació del club va tenir lloc l'any 1922.

dones i una altra per a homes. La prova femenina fou guanyada per la nedadora del Club Natació Guixols Lolita Mode, amb una marca de 15 minuts i 12 segons, seguida de Júlia i Maria Ortiz, Josefina Argelaga, Maria Lluïsa Llorens, Celta Janó, Maria Pera i Margarida Puig. En la prova masculina es va assistir a un emocionant frec a frec entre els nedadors locals S. Bruguera i Narcís Ruscallela, del qual resultà finalment vencedor el primer per solament 8 segons de diferència, de manera que s'establia un nou rècord de la prova. A continuació es van classificar R. Puig, Ll. Girbau, M. Ripoll, Palau, J. Soler, etc., i fins a un total de 20 nedadors.

Al llarg dels anys següents, continuaren celebrant-se festivals de natació, en els quals foren invitats diferents clubs catalans, com el Girona, l'Arenys, el Barcelona, el Blanes, etc. Malgrat els èxits obtinguts i la creixent participació d'un gran nombre de joves guixolencs –la qual cosa motivà que el setmanari *La Costa Brava* considerés el Club Natació Guixols l'entitat esportiva més important de la ciutat–, era palesa la mancança de públic en molts dels festivals celebrats, fet que provocava les queixes i els retrets de la premsa.

Com a curiositat, s'ha de dir que el mes d'agost de 1933 va celebrar-se un festival retrospectiu als Banys Sant Elm, organitzat pel Club Natació Guixols, en què s'intentava fer una paròdia dels banys i competicions practicats al final del segle XIX. El programa va consistir en una desfilada de nedadors amb la indumentària de 1890, la representació de les tècniques de natació d'aquella època, curses de fanals, cucanya, imitació del primer partit de waterpolo jugat a Espanya, entre altres activi-

tats. L'espectacle fou presenciat per una gran gentada, i la festa finalitzà amb un ball a la terrassa dels banys.

A l'inici de la temporada de 1934, el club va contractar l'entrenador Mr. Fischer, un notable professor de gimnàstica. Aquell any va plegar Jaume Lladó de president de l'entitat, segurament per deixar pas a gent més jove i amb noves idees. La nova junta fou elegida en una reunió celebrada el 2 de juliol, i es concretà en els següents càrrecs i persones: president, Benet Albertí i Rabassa; vicepresident, Josep Ruscallela i Sabater; tresorer, Narcís Ruscallela i Sabater; secretari, Joan Esteve; cap de material, Josep Güell; vocals, Joan Auladell i Josep Ferrer. L'any següent, Benet Albertí seria reelegit en el càrrec de president i Esteve Campistol i Bartomeu Auladell serien elegits nous vocals de junta, mentre que Rosa Rovira fou nomenada presidenta de la secció femenina.

L'estiu de l'any 1935 seria l'última temporada en què el Club Natació Guixols podria desenvolupar les seves activitats amb normalitat. El fet més destacat fou el doble enfrontament el mes d'agost, a Sant Feliu i a Girona, entre el nostre club i el Club Natació Girona, força igualat i aferrissat, llevat de les competicions de waterpolo, esport en què els guixolencs van apallissar els gironins per 6-0 i 2-0.

L'esclat de la Guerra Civil el mes juliol de 1936 va representar la desaparició del Club Natació Guixols i, durant uns anys, de la pràctica de qualsevol activitat esportiva als Banys Sant Elm. Més tard, el club tornaria a néixer, però aquesta és una altra història.



1 - Imatge d'una de les proves de la Segona Festa de Natación, celebrada el 27 d'agost de 1911. Autor: el desconec. Col. autor.



2 - Partit de waterpolo celebrat als Banys Sant Elm als anys vint. Autor: Ricard Mur. Col. autor.

San Feliu de Guixols
Baños Sant Telm

Fiestas de Natación
12 y 13 Agosto 1923

(FOT. MUR)



3 - Concurs de salts en el Campionat de Catalunya de Natació celebrat als Banys Sant Elm els dies 12 i 13 d'agost de 1923. Autor: Ricard Mur. AMSFG.



4 – Un partit de waterpolo als Banys Sant Elm l'any 1922. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Diputació de Girona (AIEMB).

6 – Fotografia dels vencedors i alguns participants de la travessia al port celebrada el 22 d'agost de 1943. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Jaume Brugada, Joan Prats, Emili Marcó, ► Agusti Planellas, Quimet Massallé, Pere Pujol, Josep Auladell, Álvaro de la Hoz, Joan Pons i Albert Tauler. Autor: el desconec. Col. família Brugada.



5 – Els espectadors segueixen amb atenció el matx de la fotografia anterior des de les terrasses dels Banys Sant Elm. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Diputació de Girona (AIEMB).



ELS POMELLS DE JOVENTUT

En el número d'*En Patufet* corresponent al 9 d'octubre de 1920, l'escriptor Josep Maria Folch i Torres (Barcelona 1880 – 1950) féu una crida per fundar l'organització Pomells de Joventut, sens dubte el moviment juvenil català més important d'abans de la Guerra Civil espanyola.

Segons deia en Sempronio: "a Catalunya es fundaren més Pomells de Joventut que no penyes té ara el Barça". Però vingué el cop d'estat de Primo de Rivera el setembre de 1923 i els Pomells foren naturalment prohibits, en ser considerats l'encarnació de la doctrina nacionalista.

Escriptors tan importants com Josep Pla i Josep Maria de Sagarra foren furibunds antipomellistes i anti-*Patufet*, però més endavant reconegueren el seu error (d'aquesta publicació, se'n venien 65.000 exemplars cada setmana, de manera que es convertí en l'eina essencial perquè molts catalans aprenguessin de llegir i escriure en la seva llengua) i acabaren sent dels qui enyoraren més explícitament el *Patufet*.

El dia 2 d'abril de 1923 es va celebrar a Sant Feliu una Diada Pomellista, a la qual va assistir el fundador dels Pomells, Josep Maria Folch i Torres. Si seguim el programa de la festa i el que fou publicat a la premsa local podem fer-nos una idea de com va anar aquella diada:

A les vuit del matí fou celebrada una missa de comunió general amb una prèdica preparatòria dita per l'econom Ferran Simón. Les noies anaven cofades amb una caputxeta blanca, símbol de les pomellistes.

A les onze, missa a la capella de Sant Elm amb assistència dels pomells presidits pel seu mestre Folch i Torres.

A les dotze i a dos quarts de quatre de la tarda, tingué lloc una audició de sardanes, que van ser tocades per l'acreditada orquestra Unió Guixolencs davant de l'establiment dels Banys Sant Elm.

A les tres de la tarda, després d'un àpat íntim amb Folch i Torres, fou servit un esplèndid *lunch* –aquest mot utilitza la crònica de l'època– a tots els pomellistes a la terrassa dels Banys Sant Elm.

A les cinc de la tarda, se celebrà una solemne vetllada literària musical al saló d'actes de l'Ateneu Social, que consistí en recitals de poesia, monòlegs, exhibicions de dansa i diversos parlaments, tots els quals foren executats de forma brillant per un reguitzell de nenes i noies guixolenques. L'acte fou clos amb un discurs de Folch i Torres i amb l'himne dels Pomells, cantat per tots els assistents.



1 - El fundador dels Pomells, Josep Maria Folch i Torres, i els pomellistes guixolencs fotografiats davant la font de Sant Elm. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Diputació de Girona (AIEMB).



2 - Dansa catalana interpretada pel grup local Vol de Gavines al teatre de l'Ateneu. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Llúcia Murlà, Mercè Casas, Isabel Burcet, Carme Poujarniscle, Dolors Roldós, Carme Feliu, Pepita Catarineu i Margarida Donato. Autor: Ricard Mur. Diputació de Girona (AIEMB).



3 - Dansa de banderes interpretada al teatre de l'Ateneu per R. Alberti, M. Pagès, Maria Lluïsa Gafas, S. Palau, A. Casas, Maria Rosa Rusalleda, A. Solsona, J. Boada, J. Bohigas, Maria Garreta, M. Fernández, J. Catarineu, M. Murlà, P. Cateura, A. Vila, T. Catarineu, N. Cateura, Concepció Rusalleda i T. Murlà, acompanyades al piano per Mercè Casas. Totes eren membres del grup Vol de Gavines. Autor: Ricard Mur. Col. Enric Àguila.

BARQUEJANT CAP A TOSSA EL 1925¹

La costa de Sant Feliu a Tossa és alta i solitària: un seguit d'imponents penya-segats de parets verticals que es desplomen bruscament sobre el mar, de caps escalonats i cales paradisiàques, d'illots i coves, de bellesa aspra i majestuosa. Enlloc com aquí els colors s'accentuen amb una intensitat tan violenta: el blau intens de mar, el roig de foc de la roca i el verd canviant de la vegetació que davalla de la cinglera fins a tocar l'aigua. Mar i muntanya en idíl·lica abraçada. No és d'estranyar, doncs, que la conformació d'aquest sector del litoral hagi estat considerada –com alguns opinen– el molt probable origen del nom *Costa Brava*.

Les aigües clares i netes i les platges desertes que, de tant en tant, apareixen miraculosament en els entrants de la costa, han estat –i són encara– el lloc preferit dels guixolencs per barquejar durant els mesos d'estiu –i de passada, si s'escau, per pescar una galleda d'orades, sards, serrans i julioles–, i, a l'hivern, per fruit d'una menjada d'oriços, de carn vermella i perfumada, acabats d'agafar arran d'aigua, acompanyats d'un flairós pa rodó i d'un porró de vi novell de la terra.

Aquest espai costaner es troba arrecerat sota la carena de l'Ardenya, amb els seus cims poblats de sureres i pins, entre els quals destaca el puig de les Cadiretes (520 m). Un espai de solitud extrema trencada únicament per quatre masos comptats i alguna ermita aïllada (Sant Benet, Sant Baldiri, Sant Grau...), l'accés als quals només està a l'abast del caminant, del carro o de la tartana. Aquesta és terra de bolets, especialment del reig, que aquí té una presència manifesta i assenyalada i la cerca del qual s'ha convertit en la principal obsessió dels boletaires més experts. A l'èxit d'aquest fong –molt celebrat ja a la Roma imperial–, hi ha contribuït, sobretot, el seu aspecte majestuós i llampanant –de color vermell ataronjat–, i la seva carn perfumada i delicada. Al meu entendre, els ous de reig obtenen el millor tast quan es fregeixen –en oli abundant i ben calent– amb un polsim d'all i julivert per damunt. En aquestes contrades també es troben els surenys i pinetells, de gust potent i exquisit, perfectes per fer a la brasa o per acompanyar un guisat de carn o un arròs a la cassola. Per al meu gust, els pinetells que aquí es cullen són infinitament superiors als de la serralada pirinenca, massa aigualits, pobres de gust, i molt sovint corcats. Tampoc no hi falten les colles de caçadors –la colla El Fomento de Sant

Feliu compta amb molts de socis i és una de les més antigues de la comarca–, en un bosc profund, fins i tot selvàtic en alguns punts, on abunda el conill, el porc senglar i la guilla.

Des de fa uns anys s'està construint una carretera de cornisa que ressegueix la costa –semblant a les existents a la Costa Blava francesa–, la finalització de la qual brindarà als automobilistes unes panoràmiques tan sorprenents com fascinadores. Avui, però, igual que fa un munt de segles, la navegació és l'únic mitjà de comunicació entre Sant Feliu i Tossa, alhora que el més bell i el més adequat per a fruit de l'encís de racons i amagatalls incomptables.

Deixant enrere la punta de Garbí, damunt la qual s'alça l'ermita de Sant Elm, la proa s'enfila cap al sud-oest en direcció al cap de Tossa, la gepa del qual s'albira en la llunyania. La costa es torna –més, si cap– abrupta i salvatge, i de molt difícil accés (Port Salvi, cala del Vigatà, les Penyes, can Toni, can Pei, punta d'en Bosch...). La primera cala que hom troba és la de Canyet, un dels llocs més bells i sorprenents de la Costa Brava. Dins la finca –és propietat de la família Castelló– hi ha una masia i un petit embarcador. Un minúscul penyal, a la punta del qual hi ha una pèrgola mirador, separa les dues platges, d'aigües cristal·lines i sorra blanca, que formen la cala: l'una, menuda i salvatge, farcida d'esculls i entrebancs, i l'altra, més gran, oberta i sorrenca.

A continuació apareix Vallpresona, platja de còdols, oberta i gens acollidora per al navegant, però feréstega i encisadora per la vegetació que arriba arran d'aigua. Segueix la cala Salionç, la cala Fotadera i la punta des Pentiner. Muntanya amunt hom pot visitar l'ermita de Sant Grau (360 m), lloc de molta anomenada a les rodalies i destinació d'un conegut i multitudinari aplec, des d'on es divisa una panoràmica esplèndida.

Abans d'arribar a Tossa, la costa canvia de color: passa del roig al gris marró. Les cales i les coves se succeeixen una rere l'altra (cales Giverola, Pola, Bona, Putadera i Cabanyes, i coves de les Escalfades, de Pola, del Bergantí i de Cateura). Són platges delicioses, d'una gran lluminositat, de sorra fina i rosada i aigües transparents que verdegien a les ribes. Els pins, d'un verd

¹ Aquest text formava part de la col·lecció d'articles "Excursió gràfica al paradís perdut: la Costa Brava del 1925", publicada al setmanari *Àncora* l'any 2005, en què es recreava un itinerari imaginari per la nostra costa d'ara fa vuitanta anys.

brillant, davallen de les muntanyes contornejant l'arena fins a flor d'aigua.

L'arribada a Tossa per mar és un dels regals que més pot delectar els paladars més exigents. La visió de la badia, suaument redossada, les cases blanques arrenglerades enfilant-se cap al

promontori, i les torres i muralles de la vila vella emmirallades en la mar calma, són quelcom que no pot oblidar-se fàcilment. Soc de la opinió que la vila de Tossa –com les de Cadaqués, l'Escala i Calella– pot considerar-se l'essència del paradís perdut, la substància bàsica de la Costa Brava.



1 – La platja del Vigatà i l'ermita de Sant Elm en una fotografia de l'any 1925. Autor: Joaquim Martí Rodès. Col. família Martí-Bas.



2 - Vista aèria de Canyet, tirada el 10 de desembre de 1935. Autor: Jaume Ferran. Col. família Ferran.

EL XALET MONTSENY DE S'AGARÓ

El xalet Montseny, edifici d'una arquitectura singular que recorda en alguns aspectes l'obra d'Antoni Gaudí, fou una construcció que, per la seva originalitat allunyada dels cànons arquitectònics imperants llavors a la Costa Brava, va enlluernar i captivar molts guixolencs d'ara fa més de setanta anys.

Emplaçat al lloc on avui neix l'esplèndid Camí de Ronda de S'Agaró, obra de l'arquitecte Folguera –i que ha estat recentment restaurat–, el xalet era propietat del constructor gironí Antoni Montseny, tot i que mai no va arribar a estar habitat pel seu propietari. Els treballs de construcció van començar l'octubre de 1923 –els operaris eren els mateixos que havien fet les obres als nous Banys de Sant Elm– i no es van enllestir fins el 1925.

Durant els anys següents, Jaume Frigola i Ferrer (pescador d'ofici) i la seva família foren els guardes d'aquest edifici que no deixava indiferent ningú i que tan poc encaixava amb la nova urbanització que Josep Ensesa anava construint a la seva vora. Finalment, l'any 1933 Ensesa va comprar el xalet, i el 1949, en iniciar-se els treballs de construcció del Camí de Ronda de S'Agaró, el féu enderrocar; –mentre va romandre dret, les dues plantes superiors de l'edifici es llogaven a estiuejants–.

Fins a l'esclat de la Guerra Civil, el xalet Montseny va presidir les imponents festes marítimes celebrades a les aigües de S'Agaró l'agost dels anys 1931 i 1932, les audicions i el concurs de sardanes a la plaça del Roser, la desfilada de carrosses i batalla de flors del 1934, i les competicions internacionals de tennis a les pistes de S'Agaró entre el 1932 i el 1935. També foren els anys apoteòsics dels Banys de Sant Pol, que, dirigits pel guixolenc Vicenç Gandol, van gaudir d'una popularitat extraordinària a la dècada dels anys trenta, afavorida, sens dubte, per la construcció de la Taverna del Mar (1929 i 1936), pel servei d'autocars procedents de Sant Feliu i de Barcelona (els coneguts Viatges Blaus, iniciativa del guixolenc Jaume Marill) i pel baixador de Sant Pol del nostre carrilet.

L'any 1930, Antoni Montseny va construir un hotel a vora del seu xalet, que batejà amb el nom de *Monumental Hotel* i que gaudí d'una gran activitat durant els anys trenta. Fent honor al seu nom, s'hi accedia per una pèrgola amb columnes de pedra, flanquejada per dues escultures de lleons. Durant la Guerra Civil es convertí en un centre de refugiats de guerra. La seva activitat, encara que amb l'edifici ja molt deteriorat, s'allargaria fins als anys setanta.



1 - Vista parcial dels Banys Sant Pol i del xalet Montseny a la dècada dels anys trenta. Autor: Fergui. Col. autor.

EL XALET MONTSENY DE S'AGARÓ



2 - Un racó privilegiat: el xalet Montseny, el Monumental Hotel i els Banys Sant Pol, en una fotografia de Lluçia Roisin tirada als anys trenta. Col. autor.



3 - El Monumental Hotel, poc després de la seva inauguració el 1930. Autor: Ricard Mur. Col. Manel Vázquez.

LA FESTA DE SANT ANTONI ABAT

La diada de Sant Antoni Abat, patró dels transportistes, cotxers i carreters, i també dels equins i de la resta d'animals domèstics, és una de les més populars i celebrades a Catalunya. La festa –coneguda també amb el nom de *Sant Antoni dels Burros*– s'escau a la setmana anomenada dels Barbut. Així doncs, quan arriba el 17 de gener, els carrers de les viles i ciutats del país s'omplen de carros, tartanes, cavalls, mules i ases, guarnits amb tot el zel i goig possibles. Tanmateix, als darrers anys, se'ls ha afegit una variada fauna d'animals domèstics: gossos, gats, tortugues, aus, rèptils, etc., que, convenientment banyats, raspallats i empolainats, esperen igualment merèixer la benedicció corresponent.

Si us hi fixeu bé, la imatge de sant Antoni sol anar acompanyada d'un porquet. Aquesta iconografia, insòlita en aparença, té la següent explicació: quan sant Antoni es retirà a un petit llogarret del desert egipci amb la intenció de portar una vida d'aïllament i d'oració, al seu voltant es va formar una petita congregació de religiosos, anomenats Antonians, dedicats a l'oració com el seu mestre, però també a l'ensenyança i a socórrer les necessitats materials de la gent que els envoltava. Per atendre els seus fins caritatius, criaven porcs en el pati del convent, els quals corrien lliures pels carrers del poble contigu i eren alimentats per tot el veïnat.

Desconec quan va començar a celebrar-se aquesta diada a la nostra ciutat, però, per la premsa de l'època, sabem que el 1881 ja era considerada una festa tradicional. L'any en qüestió es va celebrar una missa cantada, amb acompanyament de l'orquestra que dirigia el mestre Dionís Baró¹, i tot seguit va tenir lloc la benedicció de cavalls i ases. A la nit, la festa es va arrodonir amb un reeixit ball al saló Roca de la carretera. Al cap d'uns pocs anys –el 1886–, la premsa es feia ressò de l'existència a la vila d'un recent divertiment, estrenat precisament durant la festa de Sant Antoni d'aquell any. Em refereixo, naturalment, a la genial Pas-

sada, l'esbargiment popular genuïnament ganxó que de forma insuperable va descriure el nostre Gaziell anys més tard.

Arran de la greu crisi econòmica que va patir la població al principi dels anys vint, la diada de Sant Antoni va estar gairebé a punt de desaparèixer. Ho palesa una notícia publicada al setmanari *L'Avi Muné* el 21 de gener de 1922, que diu: "Lo tradicional es perd... El cop de gràcia li ha tocat ara a sant Antoni, beat patró dels animals humils, quasi sempre menos perillosos que moltes persones que passen per sèries i ponderades. A l'acte de benedicció hi acudiren únicament catorze entre cavalls que no treballen, aques de lleter i mules d'hortelà. El dia era infernal i els simpàtics animals feren bé de quedar-se a casa. En canvi les persones que anaren saltant a la Passada, a ballar sardanes a la Plaça i davant de cal Poll, foren nombroses. A la nit, amb un pet de tramuntana que arrabassava la cua dels gossos, i al compàs de la populatxera Passada, el pueblo se'n va anar de dret al Vidal a disfrutar de la ballaruga. La sala, ni de bon tros, no estigué concorreguda com altres anyades".

Afortunadament fou una crisi passatgera i en pocs anys tornaria a lluir, més si és possible, l'esplendor perduda. Ens ho explicava altre cop *L'Avi Muné*, en aquest cas en un número del 1927: "Dilluns, amb dia esplèndid i un sol de benedicció, va celebrar-se la tradicional festa de Sant Antoni. Els tres toms foren bastant lluïts i recorregueren la vila, a so d'orquestra, seguits per tota la mainada guixolenc, amén dels grans que s'hi afegiren. A les dotze van ballar-se sardanes a la plaça de la Constitució, i a les tres de la tarda, al passeig del Mar. El Passeig estava imponent de concurrència i el jovent saltironant, amb mesura i gravidesa, palesava que la sardana és la dansa més bella de totes les danses que es fan i desfan. Tan bellíssima diada acabà amb un espatarrant ball al Saló Novetats amb obsequis i la toia de consuetud. El programa de balls i sardanes anà a càrrec de la cada dia més ajustada cobla-orquestra Unió Guixolenc".

I fins avui.

¹ D'aquest director s'assegura que, durant un concert que dirigia amb la seva acostumada energia i vitalitat, va fer sortir volant la violla que s'encercla a la punta de la batuta a causa del nervi que hi posava. Advertit d'aquest fet per un músic de l'orquestra, en Baró no es dignà ni a mirar-lo. Continua gesticulant com un posseït mentre exclamava: "Se me'n refot, de la violla!!".



1 - Fotografia dels Tres Tombs en el decurs de la festa de Sant Antoni, a l'actual avinguda de Juli Garreta, pels volts de 1920. Autor: Ricard Mur. AMSFG.



2 - Els participants d'una diada de Sant Antoni dels anys quaranta, fotografiats per Pere Rigau al seu pas par davant el casino dels Nois. AMSFG.



3 - En Miquel Murlà fent de genet durant la diada de Sant Antoni del 1957. Autor: el desconec. Col. família Murlà.

ELS CREUERS TURÍSTICS DELS ANYS VINT I LA VISITA DE L'ORFEÓ CATALÀ EL 1928

El primer creuer turístic amb destinació a la nostra ciutat de què tinc constància va tenir lloc el mes de juliol de 1885, quan la societat coral La Barretina, de les Corts de Barcelona, va fer una visita a la –llavors– vila de Sant Feliu a bord del vapor *Montseny*. En el decurs de la seva estada entre nosaltres –i entre molts altres actes– els 80 integrants del cor van oferir un ball concert al teatre Goula que va assolir un succés formidable. Anys més tard, els dies 7 i 8 de setembre de 1913, la societat Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona organitzà una excursió marítima per la Costa Brava, durant la qual foren visitats, a més a més de la nostra ciutat, Palamós i el cap de Creus. En total salparen uns 350 excursionistes a bord del vapor *Vicente Salinas*.

Al començament dels anys vint, la Costa Brava va començar a fruir d'una justa fama com a destinació d'estiueig, sobretot entre la burgesia de Barcelona i Girona. Sant Feliu de Guíxols, ciutat d'una bellesa natural sense parió –i llavors la població més important de la costa gironina–, fou un dels llocs més sol·licitats, de manera que durant els anys següents esdevingué la destinació turística preferida d'aquest estrat social. En aquella època, els creuers marítics gaudien d'un gran predicament entre les classes més benestants. Els grans i luxosos vaixells de passatgers –i també els confortables ferrocarrils de llarg recorregut– esdevingueren, abans de la consolidació de l'aviació al final dels anys cinquanta, els mitjans de transport predilectes de la burgesia europea, fins al punt que el plaer de viatjar es convertí en l'esbargiment més desitjat; en una moda, al capdavant.

D'aquesta manera, a partir de l'any 1924, els creuers marítics amb sortida al port de Barcelona i arribada a les ciutats i viles de la Costa Brava –amb especial menció al port guixolenc–, començaren a sovintejar, i, en pocs anys, es convertiren en habituals i sovint multitudinaris. Malauradament, igual que tantes altres coses, la Guerra Civil va estroncar el meravellós espectacle dels grans vaixells entrant i sortint del nostre port. Finalitzada la contesa, la terrible postguerra, en primer lloc, i, seguidament, la irrupció de l'automòbil, impedirien el restabliment dels creuers turístics a la Costa Brava¹.

Excepte en algun cas aïllat –com el que hem vist abans–, la moda dels creuers a casa nostra s'inicià l'estiu de 1924, quan el

Centre Excursionista de Catalunya organitzà una excursió per la Costa Brava. El viatge es realitzà a bord del vapor francès *Mustapha II*, amb sortida de Barcelona, visites a Sant Feliu, l'Escala, Cadaqués i Portvendres, i tornada a la Ciutat Comtal en tren. El vaixell comptava amb una capacitat de 174 places.

Ara bé: el que hom pot considerar el primer any dels creuers multitudinaris a casa nostra és el 1926. Aquell estiu, fins a cinc vapors fondejaren al nostre port carregats de turistes procedents de Barcelona. El diumenge 27 de juny arribava el vapor *Maria Mercedes*, que desembarcà 218 passatgers. El diumenge 25 de juliol, ens visitava novament el *Maria Mercedes*, que aquesta vegada transportava 230 passatgers. El 22 d'agost, 243 components del Club Excursionista de Gràcia visitaven Sant Feliu a bord del pailebot *Mallorquín*, que pertanyia a la Companyia Naviliera Mallorquina. El diumenge 5 de setembre, el vapor *Maria Mercedes* fondejava de nou al nostre port amb 160 excursionistes. Finalment, el pailebot *Mallorquín* tancava la temporada el 12 de setembre.

L'any 1927, de la mateixa manera que l'estiu anterior, el consignatari de vapors de Barcelona Josep Gilabert va organitzar una sèrie d'excursions marítimes a la Costa Brava a bord del vapor *Maria Mercedes*, i es trià Sant Feliu com el principal punt de destinació. L'estrena va tenir lloc el 12 de juny de 1927, amb 80 passatgers a bord i l'orquestra Michigan per a amenitzar el viatge. El mateix vaixell tornaria el dia 7 d'agost, amb 224 turistes, i un cop més, el 21 d'agost. En aquesta darrera excursió hi eren presents el músic i director Eduard Toldrà i representants del Foment de la Sardana de Barcelona especialment invitats a participar en una festa sardanística organitzada pels Amics de la Sardana.

Demés de les excursions mencionades, una naviliera diferent en va organitzar una altra el 17 de juliol, en aquest cas transpor-

¹ Als darrers anys, l'atractament de creuers turístics als ports gironins comença a sovintejar de nou. Tanmateix, els ports que preferentment els acullen ara són de més calat que el nostre (Palamós, Roses). Es tracta, doncs, d'un capítol més de la davallada general que pateix Sant Feliu des de fa temps.

tant 108 passatgers a bord del vapor *Virgen de África*; i encara una altra, el 28 d'agost, amb 378 turistes.

L'1 de juliol de 1928, l'Orfeó Català, la joia musical de Catalunya, feia la seva entrada al nostre port a bord del vaixell *J.J. Sister* de la companyia Transmediterrània, acompanyat pels acords vibrants de *Juny* executats per la cobla La Principal de Bages, de Manresa, rememorant, d'aquesta manera, la seva primera visita de l'any 1901. El viatge de l'Orfeó Català havia estat organitzat pels Viatges Blaus de Jaume Marill i, entre les il·lustres personalitats que visitaren aquell dia Sant Feliu, podem fer esment del músic Lluís Millet, fundador conjuntament amb Amadeu Vives de l'Orfeó Català; el polític de la Lliga Regionalista Raimon d'Abadal; Vicenç de Moragas; el músic Marià Vinyas; el polític Manel Folguera; el dibuixant Renart; el poeta Joan Llongueras; etc.

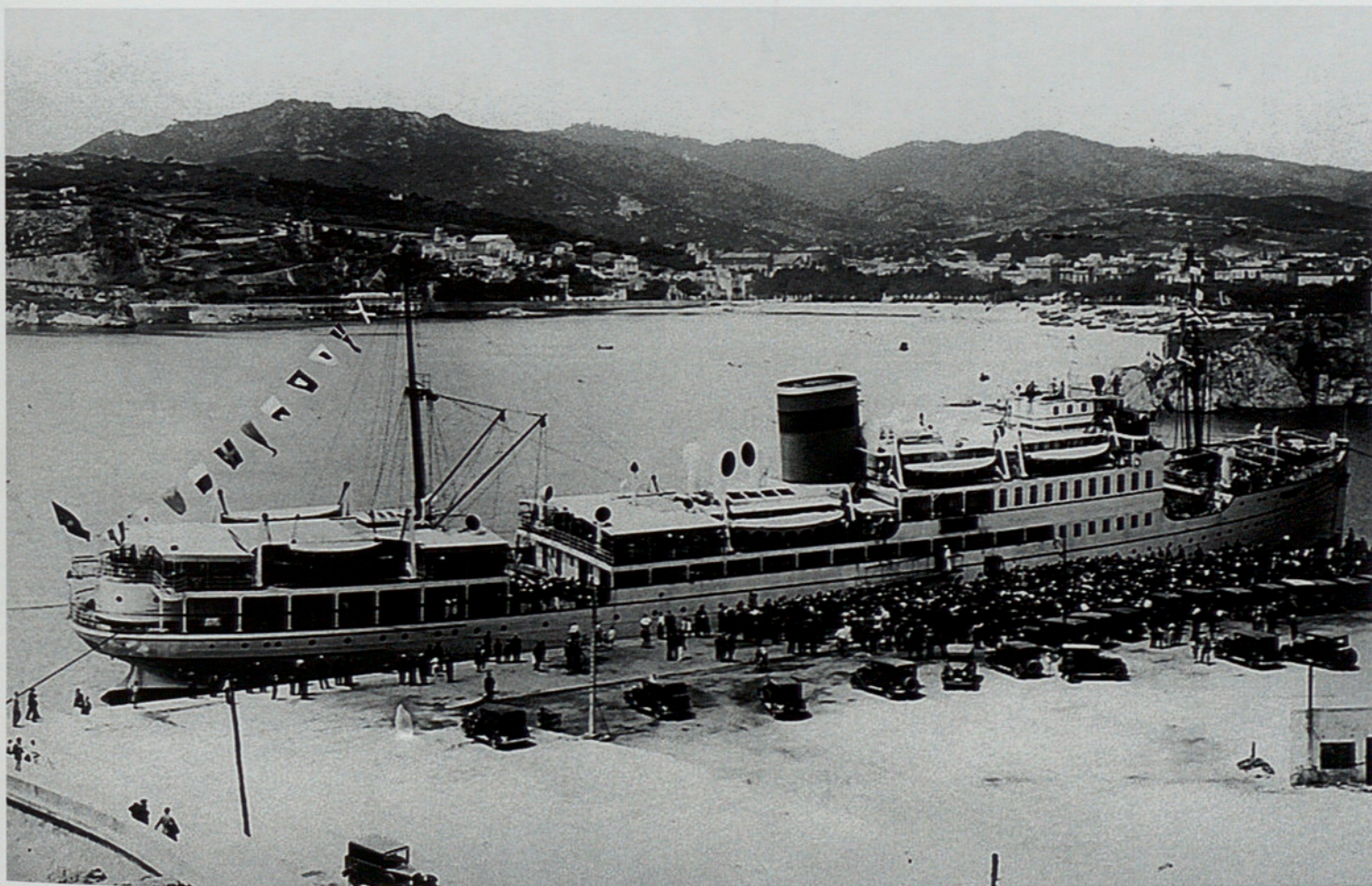
Una vegada fetes les salutacions de benvinguda i després de cantar unes peces a l'església parroquial i d'haver recuperat

forces al restaurant dels Banys Sant Elm, a la tarda tingué lloc un concert de l'Orfeó al teatre Novetats, dirigit pel seu fundador i eminent director, Lluís Millet, que resultà un èxit clamorós. De retorn a Barcelona, el vaixell salpà mentre s'escoltaven les notes de la sardana *L'Empordà*.

En aquest sentit –i com he apuntat abans–, a partir de l'any 1928 i fins l'esclat de la guerra civil del 36, el guixolenc Jaume Marill s'encarregà d'organitzar la majoria de les excursions marítimes entre Barcelona i Sant Feliu, mitjançant una empresa coneguda com *Viatges Blaus*. Les travessies van començar a la primavera d'aquell any a bord dels vapors *Jaime I*, *Jaime II* i *J.J. Sister*. L'èxit fou immediat, rotund i espectacular –una de les excursions més recordades fou la realitzada el juny de 1929 amb motiu del I Aplec Sardanista de la Costa Brava–. Tanmateix, Marill no fou l'únic, donat que, a la mateixa època, la moderna motonau *Infanta Beatriz*, de naviliera diferent, efectuà també diverses excursions a la nostra ciutat.



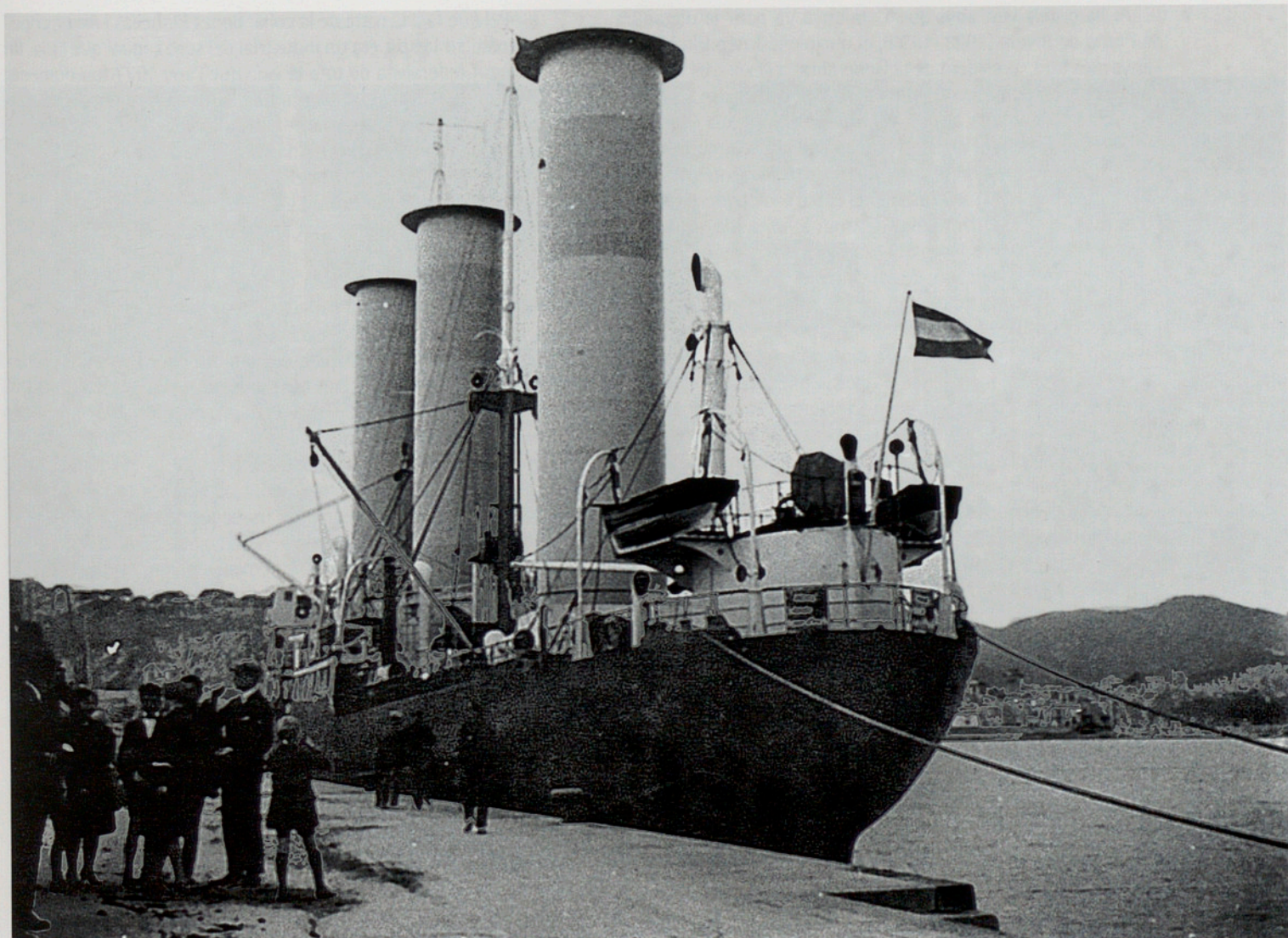
1 - La motonau *Infanta Beatriz* atracada al port guixolenc l'any 1928. Autor: Fèlix Romani. Col. autor.



2 - Un vaixell desembarca turistes al nostre port als anys vint. Autor: el desconec. Col. autor.



3 - Arribada de l'Orfeo Català a bord del vapor *J.J. Sister*, l'1 de juliol de 1928. Autor: el desconec. Col. Jaume Cervera, AMSFG.



4 - El vaixell alemany *Barbara* atracat al port guixolenc el 21 d'abril de 1928. Era un prototip propulsat per uns rotors d'efecte Magnus que no va tenir l'èxit esperat i el projecte fou abandonat. Darrerament, però, l'oceanògraf Jacques Cousteau intentà revifar la idea amb el vaixell *Alcione*, que no fa gaire va atracar al nostre port. Autor: Joan Sabater. Col. Fina Mallol.

LA COLLA DE JOSEP IRLA

Al llarg dels vuit anys que Catalunya va patir la dictadura de Primo de Rivera (1923–1930), el guixolenc Josep Irla i Bosch –anys més tard, president de la Generalitat a l'exili–, es va veure forçat a deixar de banda la política activa i dedicar-se als negocis familiars. En tot cas, aquest període de la seva vida li va servir també per a conrear l'amistat de vells coneguts, amb els quals va compartir viatges, excursions, tiberis i xerrades interminables. Dubto molt que en aquells moments cap d'ells pogués imaginar el futur polític que l'atzar havia destinat a Josep Irla.

La colla d'amics de Josep Irla estava formada per una barreja de comerciants i fabricants de taps de molt variada filiació política, trempats i amb empena i, per damunt de qualsevol altra cosa, amb un enorme desig de passar-s'ho bé. Com a membres destacats, a més de Josep Irla, la biografia del qual ja és prou coneguda, podem mencionar Ramon Bonet, Benet Planellas, Ròmul Sureda, Antoni Lladó, Joan Sanjaume, Marià Catarineu, i algun altre el nom del qual m'ha estat impossible d'esbrinar.

D'entre tots ells, destacava la figura de Ramon Bonet i Coll, fill de Domènec Bonet, fundador de les destil·leries del mateix nom i de la coneguda botiga Can Bonet de la rambla Vidal. De jove va aprendre l'ofici de pastisser i a partir del 1913, forçat per la mort del seu pare, es va fer càrrec dels negocis familiars. Als anys vint fou elegit regidor per la minoria d'Unió Comercial –entitat comercial i política que havia estat fundada pel seu pare– i, a la dècada següent, va ocupar en dues etapes diferents l'alcaldia de Sant Feliu: la primera, el 1930, com a cap de la minoria "econòmic-administrativa", i la segona, el 1934, com a alcalde gestor. L'obra més coneguda de la seva gestió fou haver aconseguit desempantanegar la qüestió de la construcció del col·legi dels Estudis Nous l'any 1934.

Pel que fa a la resta de la colla: Benet Planellas i Arxer, conegut com *sa Vespa*, era un industrial del suro i, igual que l'Irla, un conegut federalista de tota la vida que l'any 1927 fou nomenat regidor corporatiu de l'Ajuntament guixolenc; Joan Sanjaume, un taper amb local al carrer Algavira; Marià Catarineu i Bricollé, un flequer amb botiga situada on avui hi ha L'Espiga d'Or, que fou elegit regidor el 1920 i el 1930; Ròmul Sureda, un marxant de taps; i, finalment, Antoni Lladó i Vidal, un metge oftalmòleg que l'any 1927 s'havia casat amb Teresa Bonet i Arxer, filla segona de Ramon Bonet.

El punt de trobada de la colla era la botiga que Ramon Bonet tenia a la rambla Vidal. Qualsevol pretext era bo per "anar a fer-la": amuntegats dins els cotxes de l'Irla i d'en Bonet enfilaven un camí, no importava quin, per perdre's en una platja o arribar-se a la font d'un bosc dels voltants. Fins i tot, alguna vegada, l'excursió s'allunyava fins a indrets més remots: per dir-ne alguns, a Font Romeu o a Tossa, o –avui ja es pot dir– s'acostaven a Girona o a Figueres a fer una francesilla. Segons sembla, en alguna ocasió el seu gran sentit de l'humor els havia portat a comprar un cistell de bolets a un pagès de Llagostera, i tornar de l'excursió gallejant d'haver-los collit a Solius.

Si el cos estava cansat, ho remeiaven amb un bon tiberi al primer pis de Can Bonet, gairebé sempre amb peix fresc acabat de sortir dels palangres o de les nanses calades a les roques, i portat a la platja a bord de la xaica d'en Jaume Soler, més conegut pel sobrenom de *Conet*, el pescador encarregat de proveir la colla de gallines, orades, lluços, molles, pagells i llagostes. De ben segur que, enmig d'una sortida o d'un bon suquet de peix, es va resoldre més d'un conflicte municipal.



D'esquerra a dreta, el pastisser Lluís Subirós, Josep Irla i Ramon Bonet, asseguts davant el comerç de Can Bonet al carrer Major, l'any 1930. Autor: el desconec. Col. família Pi-Bonet.

LA FESTA DE SANTA LLÚCIA

Entorn del solstici d'hivern es concentra un bon nombre de celebracions, entre les quals, el 13 de desembre, la de santa Llúcia, considerada la patrona de les modistes i protectora de la vista. Per aquest motiu hi ha dites com: "Santa Llúcia et conservi la vista!" o "Santa Llúcia!", –proferida aquesta última quan algú troba alguna cosa perduda–.

La festa de Santa Llúcia ja se celebrava a Sant Feliu als anys setanta del segle XIX i va arribar al seu apogeu a la darrerria de la centúria.

En aquella època, quan s'esqueia la diada, al matí, les modistes i tots els elements del ram de l'agulla es congregaven a la parròquia per assistir a l'ofici en honor a la santa. Al migdia, les colles anaven a peu fins a l'ermita del Remei o s'aplegaven a les pinedes dels voltants de Castell d'Aro per fer un bon àpat. Després d'una migdiada reparadora i de ballar sardanes en un prat o a l'era de la masia, a boca de nit hi havia el costum de cantar una serenata d'honorança al degà dels sastres guixolencs (el més popular d'aquella època es deia Sisó). Havent sopat, en el moment en què la foscor de la nit convertia carrers i places en una gola de llop, mig Sant Feliu abandonava cases i tavernes per concórrer a la Passada. Un reeixit ball al saló Torrent posava punt i final a la festa.

Là maïxa o cercavila popular coneguda com *la Passada* –l'origen de la qual, sembla ser, és genuïnament guixolenc– era l'esbatiment que més entusiasme aixecava entre els nostres avantpassats d'ara fa poc més de cent anys. Nascuda a mitjan segle XIX, arribà a la seva màxima esplendor abans de finalitzar el segle. Al començament del segle XX, però, fou prohibida a causa de les baralles que sovint es produïen. Recuperada més tard, la seva vigència no es perllongà gaire, ja que al final de la segona dècada ja havia desaparegut dels nostres costums.

El propòsit d'aquesta cercavila era, per damunt de qualsevol altra cosa, animar els vilatans a acudir al ball dels teatres en diades de festa grossa, i el seu naixement es remunta als balls de nit que se celebraven al vell teatre Alsina, als quals llavors gairebé no anava ningú, al revés dels que tenien lloc a la tarda, que sempre estaven plens a vessar. Sembla ser que, farts de veure l'Alsina buit, els músics de l'orquestra llavors contractada pel teatre van tenir la pensada de fer una volta pels carrers de la vila, a música batent, per veure si, d'aquesta manera, l'element

femení s'animava i acudia al ball. El cert és que la idea va tenir un èxit tan gran que, a partir d'aquell dia, la Passada es convertí en una tradició més dels guixolencs.

Durant el trajecte de la Passada, la comitiva anava encapçalada per la llum esmorteïda d'unes espelmes parpellejants que brandaven perillosament dins *la Bomba* –un globus enorme fet de tela transparent cosida a unes barnilles, amb una corona comtal o ducal al seu cim, que se sostenia dalt d'un pal ben llarg perquè tothom pogués veure'l i seguir-lo–. L'acompanyava la música alegre i engrescadora –generalment espanyola, amb contradanses i pasdobles que les bandes i xarangles militars havien posat de moda– d'una banda matussera, que no parava ni un sol instant de fer bellugar la multitud que la seguia i que estava formada per no més de quatre o cinc músics –potser amb una trompeta, una flauta, un timbal, uns platerets i poca cosa més– pagats per l'empresari de la sala on s'havia de celebrar el ball. Així doncs, homes i dones, petits i grans, ballaven sense treva ni descans, com si el dimoni hagués posseït els seus esperits, fins provocar un autèntic embogiment col·lectiu. El recorregut era gairebé sempre el mateix: hom sortia d'un dels casinos llavors existents a la població –en aquest cas, del casino dels Nois– i després d'un interminable volteig pels carrers de la vila, s'arribava al teatre Goula o al saló Torrent, on les ballarugues no paraven fins a mitjanit. Si la Passada fou tal com l'expliquen els que van tenir la sort d'assistir-hi alguna vegada, l'espectacle havia de ser inversemblant i avui se'ns fa inimaginable.

La festa de Santa Llúcia –a la celebració de la qual se sumava una gran part de la població, fet que la convertia en una de les més animades de l'estació hivernal– va mantenir tota la seva esplendor fins al començament del segle XX, perquè fou una època en què les broadores i cosidores, els sastres i les sastresses formaven una de les forces laborals més importants de Sant Feliu. Amb tot, a partir d'aquells moments la diada anà de capa caiguda, fins que gairebé va desaparèixer durant la crisi econòmica de començament dels anys vint.

No obstant això, l'any 1930, el gremi de sastres i modistes de la ciutat va fer un esforç per tornar a revifar la seva diada patronal i organitzà el corresponent festejament sota el nom de Primera Festa de les Llucietes. Els actes consistiren en un solemne ofici amb acompanyament orquestral, ballada de sardanes al

Passeig davant el bar Marina, i un refulgent ball nocturn al casino Guixolense amenitzat pel Sextet Guixols. Segons la crònica de l'època, les noies modistes lluiïen capells de paper, algun dels quals ben elegant. Desgraciadament, com es pot observar, en aquells anys la Passada ja era cosa del passat.

Més endavant, la diada de les modistes i dels sastres, amb el lògic parèntesi de la Guerra Civil, continuà celebrant-se al llarg d'una bona pila d'anys, fins que la moda de la roba del prêt-à-porter va gairebé arruïnar l'ofici, i ensems la festa del seu patró.



1 - Una munió de modistes aplegades a la font de Sant Elm per la festa de Santa Llúcia de 1930. Autor: el desconec. Col. Antoni Ferrer-Anna Vicens.

LA FESTA DE SANTA LÚCIA



2 - Una moment de la diada de Santa Lúcia de 1930 al passeig guixolenc. Autor: Ricard Mur. AMSFG.



3 - Retrat de les modistes del taller de ca la Teresina als anys quaranta. Autor: el desconec. Col. Neus Casellas.



4 - Retrat de les modistes del taller de la meva tia àvia Maria Ferran als anys quaranta. Autor: el desconec. Col. Neus Casellas.

LA PORTA FERRADA DEL MONESTIR

La història del monestir de Sant Feliu va tan estretament lligada a la de la vila que no s'entendria l'un sense l'altra. Fins l'expulsió dels benedictins l'any 1835, monjos i vilatans mantingueren una ferotge relació d'amor i odi al llarg de gairebé nou-cents anys, solament comparable a la dels amants que, segons com bufa el vent, s'amanyaguen o s'escriassen, s'acaronen o s'esbatussen. Heus aquí l'explicació de la nostra ancestral reputació d'anticlericals i liberals!

Sembla ser que la primera notícia escrita que es conserva sobre el monestir data de l'any 961, i que els seus orígens poden remuntar-se fins als volts del 940, mal que l'espessa boira d'aquells anys, a causa dels trasbalsos ocasionats per les incursions sarraïnes, fa difícil treure'n l'aigua clara. L'any 968, el rei franc Lotari va confirmar l'abat Sunyer en el seu càrrec i, de retop, va fer el mateix amb el patrimoni del monestir, aleshores escampat per la vall d'Aro, Fenals i Calonge. D'aquesta primera època es conserva la torre del Fum, d'original planta semicircular.

L'historiador Joan Badia situa la construcció de l'església romànica a la segona meitat del segle XI, amb Arnau d'abat, sense que, de moment, s'hagi pogut esbrinar si la famosa Porta Ferrada, la perla més admirada del nostre monestir, pertany a l'època esmentada o és anterior. Molt més tard, al llarg dels segles XIV i XV, s'enllestí la nova església d'estil gòtic, tal com manaven els canons arquitectònics del moment, de manera que el conjunt quedà configurat més o menys com avui el coneixem. Arribat el segle XVIII, es construí l'edifici barroc de la plaça del Monestir i l'Arc de Sant Benet (1747), portalada d'entrada al conjunt monàstic.

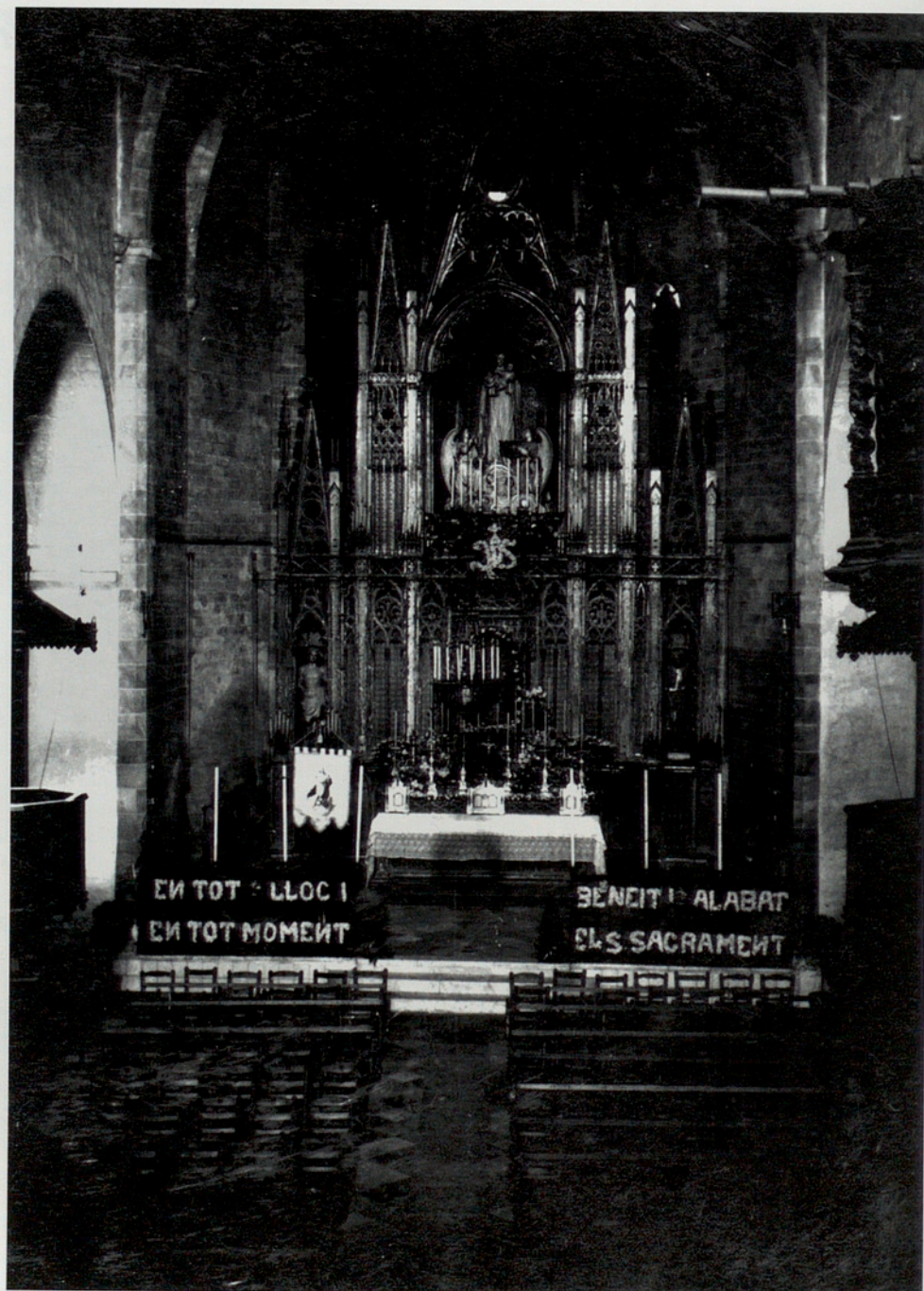
Amb la dissolució definitiva de la comunitat de monjos benedictins l'any 1835, la parròquia passà a ser administrada per clergues seculars i, finalment, el 1843, l'Estat cedia els drets i pertinences del convent a l'Ajuntament de la vila. A partir d'aquest moment no es produí cap més obra d'importància –solament podem fer constar l'enderroc del mur que tancava l'entrada al conjunt, obra realitzada el juny de 1897– fins l'any 1931, quan una acurada restauració va permetre fer reviure la Porta Ferrada –fins aleshores enigmàticament i sorprenentment

amagada–, mostrant la bellesa de la seva pedra blanca. Altres treballs de rehabilitació i millora es feren als anys 1939, 1952-3, 1961-75, i, fa molt poc, se n'ha dut a terme la darrera i controvertida reforma.

Finalitzada aquesta reduïda crònica del nostre monestir, seguidament podem donar una breu ullada als lligams entre la vila i el convent que –com he dit abans– mai no foren bons del tot. Així doncs, durant el segle XIII la vila anava arrelant-se al costat del monestir, amo i senyor de tota la comarca. Tanmateix, en el decurs dels anys següents, arran de la puixança del poder reial i el creixement de la vila, els nostres avantpassats optaren per aixoplugar-se sota el domini del monarca i no pas sota el dels monjos. Així, l'any 1385, el rei Pere el Cerimoniós instituí el primer consell de regidors, que, de fet, fou el veritable primer ajuntament de la vila. Poc després, el 1389, Sant Feliu va ser nomenada vila reial, –és a dir, població sota la protecció del rei–.

La topada més forta entre frares i vilatans es produí com a conseqüència del dret de culte a l'església de Sant Joan, la capella de l'Hospital de pobres inaugurat al començament del segle XIII. Allí, l'Ajuntament va instal·lar-hi una comunitat de monjos agustinians amb el propòsit de celebrar-hi tots els oficis religiosos i, d'aquesta manera, obviar els del monestir. Aquest pas fou considerat pels benedictins com una declaració de guerra, i començà una lluita aferrissada contra l'orde intrús i ensems contra la vila, fins aconseguir-ne, finalment, l'expulsió. Gaziell, que explicava aquests enfrontaments amb el seu habitual saber i encant innat, fa notar, arran de tot això, que Sant Feliu ha comptat al llarg de la seva història amb un gran nombre d'Agustins i Agustines, molts més que de Benets o Benetes; –malgrat que a dia d'avui, tot s'ha de dir, d'Agustins, són dels pocs que en queden–.

Les lluites continuaren encara molts anys, com gat i gos, amb resultat incert al començament, però decantant-se, poc a poc, a favor dels vilatans a mesura que transcorrien els segles i la vila creixia sense aturador possible. Fins que l'any 1835, com a conseqüència d'una Revolució Francesa que impulsà un fort sentiment anticlerical a tot Europa, la filla foragità la mare sense cap mirament.



1 - Fotografia de l'interior de l'església parroquial tirada abans del 1936, segurament engalanada per celebrar-hi una festa eucarística. Autor: el desconec. Diputació de Girona (AIEMB).



2 - L'Arc de Sant Benet a la dècada dels anys vuitanta del segle XIX, data en la qual el mur que tancava l'antic monestir benedictí encara no havia estat enderrocat (ho fou el 1897). Autor: Jaume Bertran. AMSFG.



3 – Un detall de la Porta Ferrada del monestir guixolenc, l'any 1962. Autor i col·lecció: Jaume Buxó.

FRANCESC MACIÀ I EL MONUMENT A JULI GARRETA

El dia 1 d'agost de 1932 va tenir lloc la inauguració del monument destinat a perpetuar la memòria del genial compositor guixolenc Juli Garreta. L'encarregat de presidir els actes fou el molt honorable senyor Francesc Macià, aleshores president de la Generalitat, el qual, juntament amb altres autoritats autonòmiques i provincials, havia vingut expressament invitat per la comissió organitzadora de l'homenatge.

El president arribà a Sant Feliu a les onze del matí procedent d'Olot, acompanyat dels senyors Claudi Ametlla (governador civil de la província), Ventura Gassol (conseller de Cultura), Miquel Santaló (diputat i alcalde de Girona), Josep Irla (comissari de la Generalitat), Joaquim Camps i Arboix (polític i historiador gironí), Pau Casals (músic), Eduard Toldrà (músic), Joan Llongueras (músic), Joaquim Serra, Joan Alavedra (secretari del president), etc.

Primerament es dirigiren a la casa de la ciutat, on s'organitzà la comitiva que havia d'inaugurar el monument de Garreta. A dos quarts de dotze començà l'acte als jardins municipals, lloc on es trobava emplaçat el monument. A més a més de les autoritats abans esmentades, hi foren presents la vídua del compositor, el seu germà Lluís i altres familiars, a més d'Enric Monjo –autor de l'escultura–, diverses autoritats locals, representants de la premsa local i barcelonina i un bon nombre de curiosos.

Obri l'acte l'alcalde guixolenc Paulí Margou, i immediatament després fou descobert el monument, retirant la bandera barrada que el cobria, entre els aplaudiments de tots els assistents. Seguidament parlaren els senyors Irla, Gassol i Macià. Aquest últim manifestà: "Juli Garreta és una de les primeres figures de l'art musical, al qual, per tant, Catalunya no pot ni ha d'oblidar". A continuació, davant mateix del monument, tingué

lloc una audició de sardanes garretianes que foren escoltades i aplaudides amb entusiasme i devoció pels concurrents. Així doncs, la cobla Nova Barcelona executà *Primavera*, la cobla Barcelona, *La rosada* i La Principal de la Bisbal, *Pastoral*. Per acabar fou interpretada la gran sardana *Juny* per les tres cobles ensems. Enmig d'una gran emoció col·lectiva, l'execució es va haver de repetir i fou llargament aplaudida.

Després, les autoritats, els convidats i la premsa foren obsequiats amb un extraordinari àpat al balneari Sant Elm. Durant les postres es van fer diversos parlaments, la majoria dels quals van tractar sobre l'Estatut català, en aquells moments el tema polític de màxima actualitat.

Finalitzat el dinar, el president va visitar una exposició d'art que havia organitzat el Centre Excursionista Mar i Muntanya i tot seguit va anar a portar una toia de flors a la tomba de Garreta. A les 6 de la tarda, les autoritats i els convidats van presidir un concurs de cobles patrocinat per la Generalitat de Catalunya. El jurat del certamen, compost pels insignes músics Pau Casals, Eduard Toldrà i Joan Llongueras, va lliurar el premi de guanyador a la cobla de la Bisbal, que fou proclamada *Cobla de la Generalitat*. L'acte es va tancar amb l'audició de la *Santa espina*, tema que tothom va escoltar a peu dret i que, un cop interpretat, va ser aplaudit amb entusiasme.

Francesc Macià i els seus acompanyants visitaren també el Centre Republicà Federal Català de Sant Feliu, aleshores afiliat a l'esquerra catalana, on es feren breus parlaments relacionats amb la situació política del moment. A última hora foren obsequiats amb un xampany d'honor a l'hotel Marina i després emprengueren el camí de retorn a Barcelona.



1 - El president Francesc Macià, la vídua Garreta, Josep Irla, Ventura Gassol, i la resta d'autoritats, a més d'un gran nombre de curiosos, es dirigeixen als jardins municipals per inaugurar el monument a Juli Garreta. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.



2 - Parlament de Josep Irla davant el monument a Garreta. A més dels abans esmentats, hom pot distingir Ramon Bonet, Lluís Garreta i Paulí Margou. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.



3 - Concurs de sardanes celebrat al passeig del Mar. A la tribuna d'autoritats hi ha els músics Pau Casals, Eduard Toldrà i Joan Llongueras. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.



4 - Reunió al Centre Republicà Federal Català de Sant Feliu, on, a més de les autoritats ja esmentades, s'hi trobaven els guixolencs Benet Planellas, Martí (secretari de Josep Irla), etc. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.

LA FONT DE SANT ELM

El desembre de 1918, l'acabalat fabricant de teixits barceloní Pere Rius i Calvet va comprar una gran part de la muntanya de Sant Elm, el gran mirador guixolenc situat a garbí de la ciutat, amb la intenció d'edificar-hi una urbanització enjardinada. D'aquesta manera, el juny de l'any següent començaren les obres d'esplanació prèvies a la construcció d'una carretera que, sortint del pont de Tetuan, havia d'anar fins a l'antiga casa anomenada can Milionis, alhora que havia de servir de porta d'entrada a la nova urbanització. Poc després, el mes d'agost, es presentava el projecte de la urbanització i se n'iniciaven les obres.

En un punt de l'antic camí de Tetuan, al lloc conegut com *la Pedrera*, hi havia des de temps immemorials una font coneguda popularment com *la font d'en Pixa*, i també com *la font de la Pedrera* o *de Tetuan*. En el passat, quan les cases de Sant Feliu no disposaven d'aigua corrent, aquesta font era una de les més concorregudes pels nostres avantpassats per omplir garrafes i cubells. Amb tot, l'any 1900 es va haver de refer de nou, ja que una esllavissada l'havia deixat força malmesa (el cost de les obres pujà a la xifra de 488 pessetes).

És obvi que el lloc era deliciós i la gent va agafar el costum d'anar-hi tot passejant els dies de festa. Tan popular va esdevenir la deu, que l'any 1904 l'Ajuntament va concedir permís per a instal·lar-hi a la vora un quiosc de begudes i refrescos.

En el moment en què la font passà a ser propietat de Pere Rius (l'any 1919), el fabricant va decidir traslladar-la de lloc uns metres –ja que, segons sembla, entorpia els treballs de construcció de la carretera abans esmentada– i alhora va aprofitar l'avinentsa per embellir els seus voltants. Així doncs, amb el vistiplau de l'Ajuntament –l'autorització es va concedir en el ple municipal del 16 de juny de 1920– les obres de trasllat i millora finalitzaren un parell de mesos més tard. Tanmateix, el setembre de 1922, no satisfet del tot amb el resultat de les obres de millora de la font i el seu rodal, en continuà l'embelliment i ornamentació. Al mateix temps, però, el molt murri aprofità l'ocasió per canviar-li el nom i la batejà com *la font de Sant Elm*. El resultat fou que els ciutadans guanyaren un racó tranquil i encantador que en poc temps es convertí en el punt de trobada i d'esbarjo més estimat de la ciutat.

Anys més tard, però, les disbauxes urbanístiques i els interessos particulars van acabar provocant –com és ben manifest– la desaparició d'aquell indret de pau i alegria. Quina llàstima! De quina manera tan estúpida –i per a més inri, gairebé sempre a canvi de res– hem devastat tantes coses boniques a la nostra ciutat!

2 – Imatge del racó de la font de Sant Elm, pels volts de 1933. Autors: Josep Costa/Fèlix Romani, edic. Guilera. Col. autor. ►



1 – El camí de Tetuan –avui gairebé impossible de reconèixer– i, a la dreta, la font de la Pedrera, en una fotografia tirada a la darrereria del segle XIX. Autor: el desconec. AMSFG.



EL CARNAVAL DEL 1935

Les festes de Carnaval abracen els tres dies previs al dimecres de Cendra. Els seus orígens cal cercar-los en les antigues celebracions que duïen a terme grecs i romans quan arribava la primavera. Durant l'època medieval i el Renaixement arribaren a la seva màxima esplendor, especialment a l'Europa occidental, per decaure posteriorment als segles XVII i XVIII a causa de les reticències religioses i polítiques que despertaven. Arribat el segle XIX, però, es produeix un ressorgiment d'aquesta celebració, de manera que, tot i els entrebancs posats pels governants –al nostre país han estat prohibides en diferents èpoques–, als últims anys el Carnaval s'ha convertit en una de les festes més populars i multitudinàries arreu del món, i també a casa nostra.

A l'estat espanyol, el Carnaval ha estat molt sovint estretament vinculat a les llibertats ciutadanes. D'aquesta manera, els períodes democràtics o de llibertats personals reconegudes han coincidit amb els carnavals més lluïts i lliberals, mentre que les dictadures, amb la manca de llibertats que impliquen, han significat la seva decadència o fins i tot la seva prohibició total i absoluta.

És per això que una de les èpoques més brillants dels carnavals guixolencs va tenir lloc durant la Segona República, just abans de l'odiosa guerra civil del 1936. D'aquells carnavals d'ara fa setanta anys, en conservem encara un bon grapat de fotografies, a més dels programes de les festes publicats en la premsa d'aquells dies. Avui, quan el Carnaval torna a arrelar amb força a la nostra ciutat, de ben segur que molts guixolencs gaudiran retrocedint en el temps, per contemplar les imatges i recordar els concerts, balls i rues de la seva infantesa. El Carnaval triat correspon a l'any 1935, segurament el més multitudinari i vistós d'aquella època.

L'hivern de 1935 va ser molt fred, amb forts vents i temperatures sovint per sota dels zero graus que flagel·laren la ciutat. Tanmateix, res d'això no va impedir que la tarda del diumenge 3 de març una llarga rua formada per 25 vehicles –entre carrosses i cotxes guarnits– i un bon grapat de comparses, marxés car-

retera de Girona avall, seguis per la rambla Vidal i el passeig del Mar, i finalitzés el seu recorregut al passeig dels Guixols, enmig d'una pluja de serpentines, confettis i caramels. Els excel·lents reportatges gràfics realitzats aquell dia pels fotògrafs Josep Costa i Fèlix Romaní, com també les cròniques aparegudes en la premsa local, reflecteixen, sense cap mena de dubte o immoderació, que la desfilada resultà un èxit absolut de públic, gran part del qual era vingut d'arreu de la comarca.

El jurat que havia de decidir quines serien les carrosses i comparses guanyadores estava format pels senyors: Josep Bordas, director de l'Escola de Belles Arts; Benet Albertí, director de l'Escola d'Arts i Oficis; Josep Anglada, de l'agrupació teatral Romea; i Joan Casas, del setmanari *La Costa Brava*. I els premis atorgats foren aquests: un primer de 600 pessetes, un segon de 300, un tercer de 200, un quart de 150, un cinquè de 100, un sisè de 75, i un setè de 50.

Després de la corresponent deliberació, resultaren elegides guanyadores les carrosses En tiempos de Figaro, Paisaje polar, Farola i Sol naciente, i les comparses Volviendo a la siega i Amazonas modernas.

Pel que fa als balls organitzats a les diferents sales guixolencs, el casino La Constància va contractar l'orquestra La Selvatana; el casino Guixolense, l'orquestrina Guixols; i el casal Llevantí, el conjunt Dazzling Jazz. A la nit, a les tres sales de ball no hi cabia ni una agulla.

Per arrodonir la festa, el dilluns a la nit el teatre Novetats fou l'escenari del concurs de disfresses de paper conegut com *Vestido de cuatro pesetas*, que organitzava el Nou Casino La Constància. La sala estava plena de gom a gom de gent guarnida amb disfresses per a tots els gustos, i de tots els tipus i formats. Finalment, després d'una llarga i accidentada deliberació, el jurat va triar com a guanyadora la disfressa de la senyoreta Margarida Peix, amb un segon i un tercer premi atorgat a les senyoretes Dolors Clos i Isabel Pujolar, respectivament.



La rua de 1935 marxa carretera de Girona avall.
Autor: Fèlix Romani. AMSFG.

LA GUERRA "INCIVIL" (1936-1939); UN TESTIMONI COM UN ALTRE

A continuació podeu llegir la reelaboració del testimoni de Domènec Saura i Clara, jubilat i antic treballador a les oficines del port comercial. Un bon amic meu, que trobo a faltar.

"Durant els darrers mesos de la Guerra Civil, igual com es van veure obligades a fer moltes altres famílies guixolencs, els meus pares i jo ens vàrem refugiar al veí poble de Castell d'Aro fugint dels bombardeigs franquistes a Sant Feliu. Des del final de 1937 fins al 5 de febrer de l'any 1939 vam estar allotjats a la casa del guardabarrera del tren, a vora de l'estació. En el cas del meu pare i meu, solament ens hi quedàvem a dormir, ja que la resta del dia el passàvem a Sant Feliu intentant desenvolupar les activitats normals de qualsevol ciutadà corrent. A pesar que llavors jo tenia solament 9 anys, les vivències d'aquells dies tan dramàtics han quedat gravades a la meua memòria per sempre més.

»Recordo que, de dilluns a dissabte, a les 8 del matí, a peu, amb pluja o sol, el pare i jo agafàvem la drecera de l'antic camí del Remei fins arribar a Sant Feliu: ell per treballar a can Pere Albertí, el consignatari de vaixells, i jo per anar a l'escola dels Estudis Nous, inaugurats feia poc a l'horta d'en Bernich, a la classe de la mestra Rosa Vidal. Al migdia ens reuníem per dinar als menjadors que l'Auxili Social tenia oberts a l'edifici de les monges carmelites, al carrer Capmany. El menjar que ens donaven no és que fos gaire bo: molta grana bullida i poca cosa més. Això sí, a cadascun dels soferts comensals ens pertocava un panet rodó de farina de blat, acabat de fer, d'olor deliciosa i penetrant, que, d'amagat, m'afanyava a fer desaparèixer dins la butxaca dels meus pantalons per poder-lo rosegat tranquil·lament durant el camí de tornada. Quan el meu pare plegava de la feina a les set toques de la tarda, tornàvem a Castell d'Aro pel mateix camí que havíem fet al matí, jo ben agafat de la seva mà per no empassar amb una arrel o una pedra –a l'hivern caminàvem gairebé a cegues–, la majoria de les vegades en companyia d'altres guixolencs refugiats com nosaltres. Durant els últims mesos de la guerra, però, les classes als Estudis Nous foren suspeses a causa dels bombardeigs cada vegada més freqüents i indiscriminats. És per això que llavors el pare se n'anava tot sol, i jo em passava el dia jugant pels carrers i pels camps del poble, absolutament aliè a la tragèdia que ens rodejava.

»A les nits, després de sopar, mentre la mare cosia sota la llum esmorteïda d'una bombeta groguenca i el pare escoltava amoïnats les notícies de la ràdio, jo llegia i rellegia uns contes que m'havia endut de casa. De tant en tant, la fressa llunyana d'un motor que s'acostava –semblant al vol d'una vespa– ens advertia d'un bombardeig imminent sobre Sant Feliu. Aleshores, enmig d'un silenci esfereïdor, tothom sortia al carrer. Al cap de pocs moments, no gaire lluny, podia escoltar-se un espetec sec, i després un altre, i un altre..., com una tronada desproveïda de llamps. Els gossos, atemorits, lladraven sense descans, frenèticament. Les dones ploraven.

»Els dies de festa al matí solíem passejar per camins i camps de les rodalies i, quan era el temps, acompanyava el pare a buscar espàrrecs pels marges del Ridaura o bolets als boscos de les Gavarres. Un dia, en voler creuar el riu, la força de l'aigua em va fer caure i vaig obrir-me un genoll. El pare em va dur a coll a cal doctor Casals. Mentre em cosia la ferida, de viu en viu, el doctor no va parar de cantar-me una cançó –no en recordo el nom– que deia quelcom d'un noi *pequeño pero matón*. No em va caure ni una sola llàgrima.

»A la tarda anàvem caminant al cinema Balmaña de Santa Cristina, on trobàvem molts coneguts de Sant Feliu: els uns que venien a peu des de la ciutat ganxona i els altres que estaven refugiats a diversos indrets de la vall d'Aro. Les pel·lícules –quasi sempre d'indis i cowboys– constituïen la millor medicina per a oblidar penes i privacions.

»Amb el pas dels mesos, el menjar va anar essent cada cop més escàs, però mai no vam passar gana. Evidentment, a pagès es menjava més bé que a les ciutats. La gent s'ajudava l'una a l'altra. En certa ocasió, una família adinerada de Sant Feliu, molt de dretes, refugiada com nosaltres a Castell d'Aro, els membres de la qual coneixien el meu pare de molts anys enrere, va convidar-nos a dinar en un diada assenyalada que no recordo.

»Òbviament, el dinar fou esplèndid, però inadequat en aquells moments de penúries. Tot i que els amfitrions van tenir totes les atencions possibles envers nosaltres, aquell dia vaig comprendre que les guerres no són igual de dures per a tothom.

»A mesura que la guerra anà avançant i que les coses, en lloc de millorar, empitjoraven dia a dia, cada cop més estàvem amb l'ai al cor per si cridaven el meu pare a files. No obstant la

seva edat avançada –llavors tenia 41 anys–, els rumors sobre el reclutament de noves lleves –en els darrers mesos del conflicte foren mobilitzats infants de 16 i homes de 40 anys– no deixaren en cap moment de turmentar-nos.

»Al començament del mes de febrer de 1939 els esdeveniments es van precipitar. La matinada del dia 2, les escasses forces republicanes que hi havia al poble van fer volar el pont de la carretera (en el lloc on avui hi ha la Creu Roja), suposo que amb el propòsit d'entorpir l'avanç de les tanquetes italianes que, procedents de Llagostera, creuaven la vall en direcció a Platja d'Aro. Recordo com si fos ara la forta explosió i el seguit de pedres llançades en totes direccions, una de les quals, per cert, va travessar la teulada d'una casa veïna a la nostra, miraculosament sense produir ferits.

»Aquella nit es van presentar els homes d'en Lister (segons ells mateixos es van identificar) dalt d'un parell de camionetes, vestits de paisà i fent-nos ben visibles les armes que portaven. En pocs minuts van aplegar mitja dotzena d'homes i criatures a la plaça del poble, entre els quals hi havia el Sr. Caseras, el meu pare i jo. En un to que no admetia rèplica, ens van ordenar estar callats i no fer soroll, i a continuació van afegir que aviat vindria un camió a recollir-nos, però sense fer esment en cap moment del motiu de la nostra detenció ni de les seves intencions. No us podeu imaginar la por, l'angoixa terrible, que vàrem passar durant aquells minuts, per a nosaltres eterns. Els rumors que arribaven últimament del front que feien referència a venjances, afusellaments i allistaments forçosos, afegien encara més dramatisme a la situació. Abraçat al meu pare, vaig plorar en silenci temorós de no tornar-lo a veure més. Finalment, desconec exactament per quina raó –segurament les tropes franquistes estaven molt a prop i van rebre l'ordre de fugir amb prestesa–, ens van abandonar en aquell lloc, advertint-nos, però, que no ens moguèssim fins que tornessin. Passats uns minuts, més morts que vius, cadascun de nosaltres va tornar a casa seva a corre-cuita. Poc després, vam sentir uns cops molt forts a la porta de casa i uns crits: "*Por favor, estoy herido, ábrame*". No cal dir que el pare va tenir la sensatesa de no obrir-la. Segurament eren soldats republicans que buscaven menjar. Fou la nit més llarga de la meua vida, interminable. Ningú de la casa no aclucà ull fins a trenc d'alba.

»L'endemà, 3 de febrer, fou un dia estrany, desconcertant. El matí es llevà assolellat, però feia una fred terrible. Deixant de banda les restes del pont esmicolat el dia abans, res no indicava que ens trobàvem en guerra. Aparentment, els republicans havien fugit, sense deixar ni rastre. Però, cosa estranya, tampoc no hi havia cap indici de la presència dels anomenats *nacionals*. Així doncs, seguint els precés de la mare, aquell matí el pare va decidir no anar a la feina. Al migdia ens van dir que Sant Feliu havia estat ocupat. Passaven les hores i no es produïa cap novetat. Quan es feia fosc va córrer el rumor que els republicans havien preparat un parany als *nacionals* prop de l'escorxador de Sant Feliu, amb el resultat de diversos morts. Els nervis i l'angoixa estaven a flor de pell.

»Quan ens vam llevar el dia següent, gairebé ensopeguem, astorats, amb tres tanquetes, dalt de les quals onejava la bandera italiana, plantades davant la casa on estàvem allotjats, amb les metralladores apuntant en direcció a la porta d'entrada. Passat l'ensurt inicial, com sigui que el pare xampurrejava una mica l'italià –puix que, com he explicat abans, treballava a ca l'Albertí, que era aleshores cònsol d'Itàlia–, es va arriscar a parlar amb els soldats italians amb l'esperança de treure'n quelcom de profit. El fruit no pogué ser més esplèndid: una teula de xocolata italiana i un paquet de galetes (llavors, un festi). Passada una estona, les tanquetes van seguir camí en direcció a Platja d'Aro. De seguida, però, un petit escamot de soldats moros, uns a peu i els altres muntats sobre unes mules que amb prou feines s'aguantaven dretes, va creuar el poble seguint la carretera i la via del tren. Anaven bruts, amb barba de dies i mal vestits, un sac a l'espatlla i el dit al gallet del fusell. Feien basarda, però gràcies a Déu no van aturar-se.

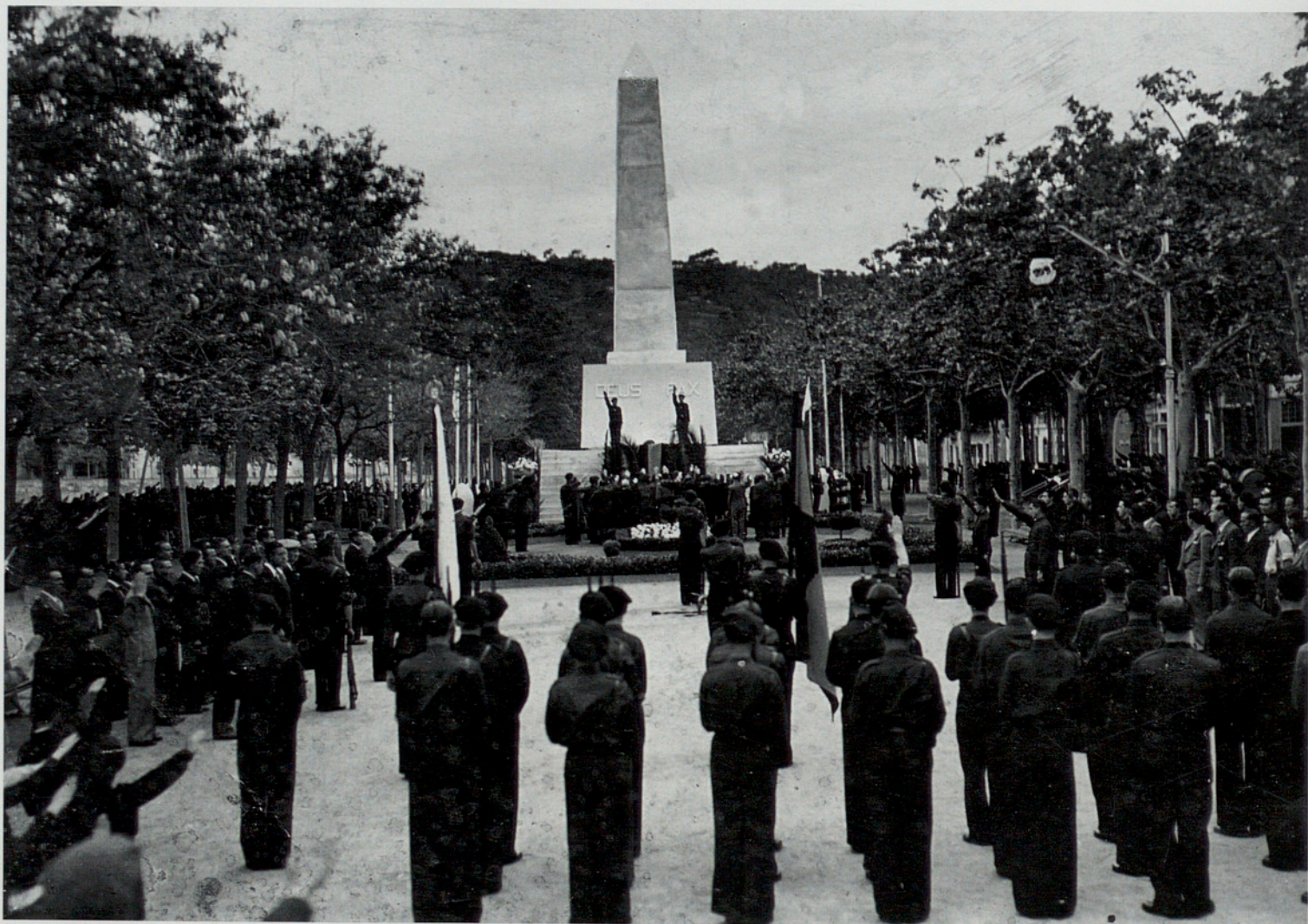
»L'endemà dia 5, de bon matí, asseguts dalt d'un carro tirat per una mula vella que el pare va llogar, tornàvem a Sant Feliu pel camí del Remei. A l'arribada, la primera cosa que vam fer va ser presentar-nos davant el *comandante de puesto* de Sant Feliu, seguint el suggeriment que ens havien fet els soldats italians. Aquell dia la ciutat ja estava força animada. Es veia molta gent pels carrers que comentava els darrers esdeveniments viscuts. Per a nosaltres, el malson de la guerra s'havia acabat".



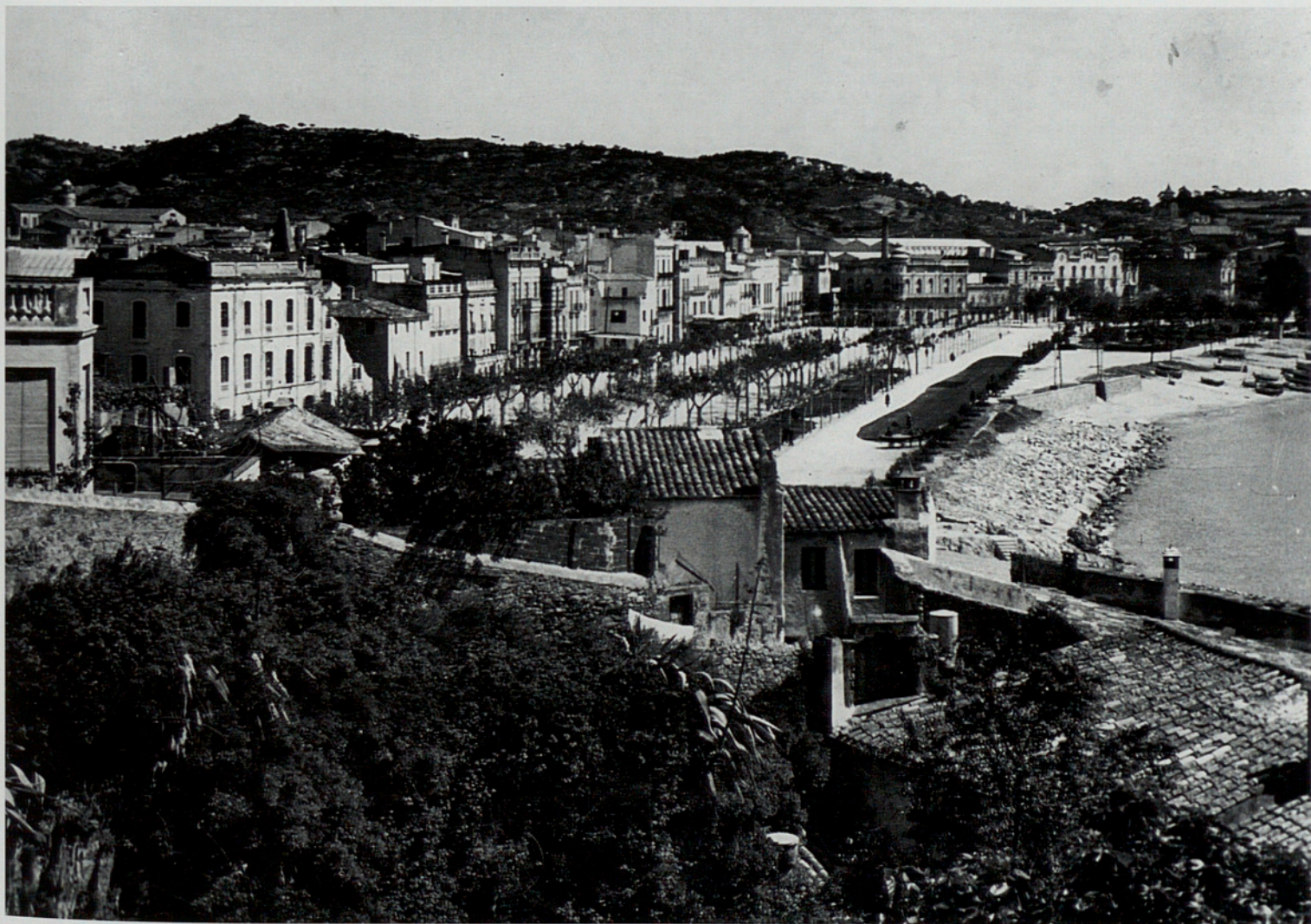
◀ 1 – Les tropes *nacionals* desfilen pel carrers de Sant Feliu el dia 3 de febrer de 1939, l'endemà de ser ocupat militarment. Fotografia tirada per Vicenç Gandol des del balcó de casa seva, al carrer Major. AMSFG.



2 – Estat en què va quedar el pont de Salenys, després de ser volat pels republicans el 2 de febrer de 1939. Autor: Pere Rigau. Foto cedida pel setmanari *Àncora*.



3 – Acte feixista celebrat davant l'obelisc aixecat pels *nacionals* al passeig guixolenc, un cop finalitzada la contesa civil. Autor: el desconec. Col. Enric Àguila.



4 - Vista general de la ciutat -on encara eren ben evidents els efectes dels bombardeigs franquistes- poc després de finalitzada la guerra. Autor: Vicenç Gandol. Col. Jordi Rabell.

L'ALCALDE GANDOL

Al meu modest entendre, la figura de Vicenç Gandol i Jordà és una de les més interessants i controvertides que hom pot trobar al Sant Feliu del segle XX. Enterramorts, fuster, empresari del turisme, venedor de finques, alcalde, fotògraf afeccionat..., la seva llarga vida és una font continuada de propòsits, determinacions, notícies i esdeveniments –alguns d'ells contradictoris, altres de sorprenents–, el conjunt de la qual s'ha d'estudiar amb deteniment si es vol comprendre una part fonamental de la nostra història més recent.

Malgrat no haver-lo conegut gaire per la lògica diferència d'edat, he de confessar –i no em pregunteu la causa, ja que la desconec– que pocs guixolencs desperten en mi una barreja de curiositat, admiració i simpatia com la que sento per Vicenç Gandol. Segurament és per aquest motiu que he decidit incloure en aquest llibre quatre ratlles de la seva vida –la majoria de les quals ja foren publicades al setmanari *Àncora* dins la "Història del cinema a Sant Feliu de Guíxols"–, especialment les que fan referència a la seva gestió com a alcalde de la nostra ciutat, en una època –i probablement en aquest punt radica el mèrit principal de la seva actuació– que segurament hom pot considerar com la més complicada i problemàtica del segle passat.

El 23 de febrer de 1946, set anys després d'haver estat nomenat a dit alcalde de Sant Feliu una vegada finalitzada la terrible guerra civil de 1936, el director general d'Administració Local, a instàncies del governador civil Luis Mazo Mendo, ordenava el cessament de Vicenç Gandol ("*encontrando fundados los motivos en que V.E. basa tal determinación...*"). Fins avui, els *motivos* del governador no se saben, ja que el document que els detallava no s'ha trobat. És de suposar, però, que la causa del cessament no fou una de sola, sinó diverses. En primer lloc, a partir de l'any 1945 assistim a l'ascens del nacionalcatolicisme dins l'estat espanyol, en bona part impulsat per les necessitats polítiques del règim (victòria dels aliats a la Segona Guerra Mundial, aïllament internacional d'Espanya, pressions dels estaments monàrquics a l'exili, etc.), i a l'apartament momentani de la Falange, en un intent de presentar una cara més amable davant les potències vencedores. Gandol no pertanyia a cap grup catòlic, tampoc a la Falange, era únicament un excel·lent empresari, molt intel·ligent, de dretes, contrari als experiments econòmics duts a terme pel Front Popular abans i

durant la guerra. La decisió d'elegir-lo per a ocupar la primera autoritat municipal l'any 1939 tingué el seu origen, principalment, en la fama que arrossegava de bon gestor i, probablement, en el padrinatge de Josep Ensesa –aleshores un home de gran influència–, amic i soci de Gandol, i és possible que també el del financer franquista Miquel Mateu, propietari del castell de Peralada i alcalde de Barcelona (1939-1945), que degueren recomanar-lo. Al contrari, el seu successor, el constructor Robert Pallí Rovira, primer tinent d'alcalde amb Gandol, era un fervent catòlic i un dels principals dirigents d'Acció Catòlica a Sant Feliu, raó que el feia idoni per a ocupar l'alcaldia en aquells moments. En segon lloc, el canvi de governador civil ocorregut quatre mesos abans degué suscitar els lògics rellevaments de moltes autoritats municipals dins la província, fos per afinitats personals o per oportunitat política. Tampoc no hem d'oblidar els aldarulls ciutadans ocorreguts durant el seu mandat per problemes en el subministrament de l'aigua potable i del pa, que indiscutiblement degueren caure força malament a Girona. A banda, serien altres factors que ocasionaren la seva caiguda: el projecte de construcció d'una gran avinguda al carrer Hospital, que comportava diverses expropiacions, projecte que segurament no era ben vist per tothom; el tarannà de Gandol, independent, liberal, poc disposat a casar-se amb ningú; els embolics de faldilles que protagonitzà amb algunes noies guixolenques; interessos i pressions urbanístiques, enveges, ambicions polítiques, etc.

Malgrat que la resta de membres del consistori se solidaritzà amb Gandol, fins i tot proposant abandonar els càrrecs per solidaritat (mai no sabrem si real o fingida), el relleu es produí el dia 1 de març. Amb el seu cessament, la majoria dels grans projectes somiats per Gandol se n'anaren en orris: avinguda del carrer Hospital; urbanització i construcció d'un gran parc públic als terrenys confiscats a la família Irla a la Volta de l'Ametller –tema que el tingué obsessionat–; edificació de cases barates al Fortim –en aquest cas, hauríem de dir que afortunadament–; carretera a Sant Pol per la costa (que no s'acabaria fins quasi trenta anys més tard, a causa de pressions contràries molt fortes d'algunes famílies addictes al règim amb gran influència –entre d'altres, els Estrada Girbau i els Bosch Reigt–).

Vicenç Gandol i Jordà (Sant Feliu 12-1-1891 – 8-2-1991) era fuster d'ofici. Durant molts anys regentà la funerària que

portava el seu nom i una agència immobiliària al carrer Major. Abans de la Guerra Civil es dedicà al món del turisme. Fundà els Banys de Sant Pol l'any 1920, juntament amb Josep Ensesa, a més d'un servei d'autobusos entre Sant Feliu i Sant Pol i, més tard, entre Barcelona i Sant Feliu. Després de la guerra, fou soci fundador dels Cruceros Costa Brava. Fou un gran afeccionat a la fotografia, la qual cosa ara ens permet disposar d'un fons de

vital importància –en especial, el referent a les imatges que va captar durant i poc després de la Guerra Civil–. De la seva gestió com a alcalde, destaquen les obres de reforma del passeig, la construcció del mur de contenció a la barana de mar i d'una part de la carretera de la Volta de l'Ametller, com també les reformes de les rambles Vidal i Portalet. Casat amb Montserrat Martí Carreras, no tingué fills.



1 – Autoritats militars i civils franquistes davant la Porta Ferrada, segurament durant una visita del governador civil a Sant Feliu poc després de finalitzada la guerra civil del 36. Hom pot distingir Esteve Roca, Lluís Julià, Narcís Rusalleda, Vicenç Gandol, Enric Descayre i Joan Sabater. Autor: Pere Rigau. AMSFG.



2 - Visita a S'Agaró del que més endavant seria rei del Marroc sota el nom de Hassan II, l'any 1942 (?). Vicenç Gandol, Hassan II, Josep Ensesa i el militar José Cumbre passegen pels carrers de la urbanització. Autor: Pere Rigau. Cedida pel setmanari *Àncora*.



3 - Obres dutes a terme una vegada finalitzada la guerra, en aquest cas al racó del Pescador, l'any 1943. Autor: Vicens Gandol. AMSFG.



4 - L'alcalde Gandol i l'arquitecte Avelino Amadevilla revisen els treballs de construcció del mur de protecció de la façana marítima (1943-1944). Autor: Pere Rigau. AMSFG.



5 - Un moment de l'acte de jura de bandera de la Guàrdia Civil, celebrat al passeig guixolenc el 16 de novembre de 1943. Autor: el desconec. AMSFG.



6 - "Reunió de dretes" a l'antic hotel Murlà, en el decurs de la revetlla de Sant Joan de 1949. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Josep Canadell, ?, Joan Albertí, Carles Nadal, Comas Palou, Melchor Sala, Joan Carreras, Julián Zugadi, Josep Anglada, Manolo Álvarez, Jaume Puig, Josep Vilossa, José Cumbre, Vicenç Gandol, Ararà, Josep Badosa, Josep M. Viader, Llorenç Planellas, Francesc Casas i Joan Nadal. Autor: Pere Rigau. Col. Carolina Cros.

En un qualsevol camí de la vall d'Aro hi ha una masia porxada molt antiga, coberta amb teules, orientada a migdia, amb un hort florent de colors vius conreat amb molta cura, uns quants pallers daurats, un pou d'aigua i un xiprer enorme a l'entrada; de la xemeneia surt un fil de fum blanc que, mentre puja, lent, pinta arabescs en el cel. Més enllà, al darrere de la casa, hom pot veure una vinya que s'estén per uns tossals que saltironen i que el sol madura amb calma, i a continuació una planella amb quatre oliveres plantades i un desatès camp d'userda que verdeja damunt la terra cremada; i, més enllà encara, una rostollada que un pagès vell xaruc, camacurt i de pell arrugada, llaura amb un coble de bous de caminar parsimoniós i de mirada amarga.

D'un dels marges del camí, en surt un corriol serpentejant que s'enfila fins a una pineda. A poc espai, s'eixampla un camp desert segat de nou, colorat de roselles i margarides, on s'escolta la bonior incessant d'un eixam d'abelles. Si hom segueix més amunt, el corriol puja i puja entremig del verd de les alzines, fins morir al cim de la muntanya.

Abans d'arribar a la masia, el camí creua un rierol ressec vo-rejat de bardisses, entre les quals, encofurnada, una cigala canta amb estridència. Al voltant de la casa, s'estén un fruiterar de pruners, albercoquers i cirerers, i un gegantí presseguer, carregats de fruita collidora i assaonada. Sota la fresca del porxo de l'entrada, un gos de cacera blanc tacat dormita amb placidesa, absent. Prop seu, una processó de pollets entra i surt d'un galliner brut i groller, fet de fusta, de canya i de filferro, de porta reixada; i, a redós, adossada a la façana, no hi falta la cort de porcs de güell agut i penetrant. Per la porta de l'estable s'escapa el bruel d'una vaca.

Uns metres enllà, trobem l'hort i la bassa que serveix per a regar-lo. És un racó fresc i agradable, i ara mateix la terra fosca de les feixes està coberta d'una enorme varietat de verdures que projecten arreu una simfonia desbordant de colors i de perfums encativadors. Quin espectacle tan meravellós! Amb raó hi ha qui opina que quan un hort arriba a la plenitud i el fruit es mostra exuberant, no existeix jardí que s'hi pugui comparar.

Sota el cel ardent de migdia, un pagès, alt i prim, de pell torrada, amb boina, calces negres, esclòps i samarreta de color de gos com fuig, bat el gra a l'era. Fa calor, i de tant en tant l'home s'atura, es passa la mà pel front i, abstret, fixa la mirada en el

buit; després, lentament, s'acosta al brocal del pou i, mentre beu a galet d'un càntrir un traguinyol d'aigua fresca, s'eixuga amb un drap brut la suor que li llisca coll avall. A prop seu, una dona vella, d'ull borni i un pèl geperuda, vestida tota de negre i amb un mocador de cap més negre encara, fa la bugada en un safareig de pedra. Una altra de jove carreteja amb decisió un feix d'herba per al conillam; la noia és llavigrossa, d'ulls negres penetrants, galtes rosades i cabells color de blat de moro entreteixits en una trena llarga que li cau fins a la cintura; és una xicota de pit airós i malucs insinuants, amb prou feines dissimulats per un llarg davantal de quadres que, en el moment d'ajupir-se, deixa veure unes cames llargues com uns lliris blancs. Al seu voltant, l'aire escampa els nyecs penetrants d'una bandada d'ànecs i un esbart d'oques que, encaçades per un marrec rampellut, descalç i amb calça curta, corren i volen esvalotades d'un costat a l'altre.

Quan gairebé hom perd de vista el mas, enmig d'un camp carbasser hi ha plantat un espantaocells vestit de roig i malva, amb els braços oberts i el cap cobert amb un enorme barret de palla, que vigila, absent, el vol persistent d'una pardalada. Més amunt, un sagal dormisqueja sota l'ombra d'una figuera vella i gegantina, i, al voltant seu, el ramat d'ovelles pastura silent els brots ressecs que hi ha entre uns ametllers.

Lluny, un núvol de pols que s'acosta emportat pel vent enterboleix el camí. Al cap d'una estona passa una vetusta tartana tirada per un imponent cavall bai de trot calmat i un parell de cries d'ase ben lligades al darrere. El carruatge és menat per un home de mitjana edat que es protegeix el cap amb una boina negra. Té la cara rodona, els ulls vius, el coll inflat i una panxa prominent, i dels llavis li penja un caliquenyo mig apagat. A primer cop d'ull, sembla l'estampa vivent de la felicitat.

Dins el carro, desgavellats sota el tendat, damunt un llit de palla, hom pot veure-hi, un rere l'altre, un cistell d'ous de color blanc trencat, un altre de pebrots vermells, un de cebes tendres i encara un altre de tomàquets roig encès, al costat d'uns enormes cabassos d'esparg plens de melons que groguegen i de síndries color verd llampant; i també uns galls de cresta carno-sa i potent i ungles esmolades, empresonats dins una gàbia de llistons, que probablement el pagès porta a vendre al mercat o potser són l'encàrrec d'algun potentat.

A poc a poc, la fressa dels cascs i el gemec de les rodes s'es-

vaeixen camí avall, deixant enrere un mant de pols que tot ho abriga. El sol rogent d'agost cau a plom, asfixiant i aclaparador,

i la seva llum esdevé encegadora. Al lluny, mirant a ponent, el color lletós del cel endevina una tempesta.



1 - La masia de can Llauredó a Solius, fotografiada per Josep Maria Nadal als anys vint del segle passat. Col. Josep Nadal.

2 - Un ramat de xais pastura en un dels marges del Ridaura, als anys vint del segle passat. Autor: Joan Sabater. Col. Fina Mallol.



LA PROCESSÓ DEL CORPUS CHRISTI DE 1943

L'origen de la festivitat del Corpus Christi es remunta a l'any 1246, quan el bisbe de Lieja, Robert, instituí una festa en honor del Santíssim Sacrament com a conseqüència d'una misteriosa revelació. Però no va ser fins l'any 1320, essent Joan XXII pontífex, que la celebració es va generalitzar a totes les esglésies de la cristiandat. Als primers temps, la processó pròpia d'aquesta diada feia el recorregut per l'interior de les esglésies, però de seguida va començar a organitzar-se pels carrers de les ciutats, com és el cas de la de Barcelona.

Durant el segle XIV les processons del Corpus anaven acompanyades de petites representacions teatrals de signe religiós o profà –els coneguts entremesos–, alguna de les quals encara perdura (la Patum o els balls de bastons, entre d'altres). A Sant Feliu i a Girona, i també a d'altres poblacions, la processó anava encapçalada pels gegants i capgrossos.

En el decurs del segle XIX i la primera meitat del segle XX, el Corpus encara era un esdeveniment social de primer ordre en què participaven els col·legis de la ciutat, convenientment uniformats, i els infants amb les gales de la primera comunió. Per la vuitada de Corpus, festa popular molt arrelada que hom celebrava passats vuit dies de la diada, a Sant Feliu hi havia el costum de guarnir els carrers amb banderes, gallarets, serpentes, fanalons, domassos, garlandes, etc. i de fer cercaviles i balls de carrer. Així doncs, cadascun dels barris rivalitzava amb els altres per veure qui ho feia millor i la diada es convertia en una festa llúida, tradicional i alegre. Tanmateix, al final dels anys cinquanta començà la seva decadència, a causa de la secularització de la societat, de la fugida en massa de ciutadans que ja disposaven de cotxe utilitari i per la instrumentalització que en feia el règim franquista, en fer-hi desfilar les autoritats locals i els jerarques del Movimiento. No obstant això, la festivitat del Corpus a la nostra ciutat va gaudir d'uns anys de renovada esplendor quan les autoritats municipals i religioses van perme-

tre ornamentar els carrers amb catifes de flors, i així recuperar de nou una tradició perduda des de feia anys. Finalment, però, l'església guixolenc va decidir suprimir la festa en adonar-se que s'havia apartat de la seva autèntica finalitat, que tot plegat s'havia reduït a l'estètica folklorista.

La publicació *Símbolo*, revista comarcal d'Acció Catòlica, detalla en un dels seus números la processó del Corpus de l'any 1943. Seguint el cronista, se'n pot fer el següent extracte:

Al matí es va celebrar un ofici solemne, amb missa cantada a dues veus. A les 5 de la tarda va començar la funció del mes del Sagrat Cor i, una vegada cantades les vespres, va sortir la processó que estava formada pels alumnes de les escoles cristianes del col·legi Sant Josep i de les Escoles Nacionals, nens i nenes vestits de primera comunió, homes i joves de les branques masculines d'Acció Catòlica i molts de fidels. La comitiva anava encapçalada per la custòdia, conduïda sota pal·li pel reverend Carles Vidal, i pel pendó principal, portat pel Sr. Robert Pallí, president de la Junta Parroquial, i pels "cordonistes", els senyors Josep Maria Rubió i Narcís Ruscalleda, seguits de la resta d'autoritats civils i militars. La tancava una formació de tropa d'infanteria, acompanyada de trompetes i tambors que s'alternaven amb la banda pròpia de la processó.

Els balcons estaven engalanats amb la bandera nacional i els carrers sembrats de catifes de flors. A quatre punts diferents s'havien aixecat altars per a les estacions del Santíssim, on el cor parroquial va cantar selectes motets (breu composició musical, a veus diverses, sobre temes religiosos, sorgida al segle XIII) a tres veus. En llocs estratègics, nombrosos piquets formats per una parella de soldats d'infanteria asseguraven l'ordre.

Finalitzada la processó, el capellà ecònom va dirigir unes paraules als assistents i, com a cloenda, la multitud congregada a l'església parroquial va cantar l'himne eucarístic.



1 - La custòdia, conduïda sota pal·li, encapçala la processó de Corpus de l'any 1939, al seu pas per l'avinguda de Calvo Sotelo (avui, de Juli Garreta). Autor: Pere Rigau. AMSFG.



◀ 2 - Una diada de Corpus dels anys 60, immortalitzada per Albert Gironès. Col. Albert Gironès.



3 - Desfilada dels gegants i capgrossos per la rambla de José Antonio (avui, del Portalet), durant el Corpus de 1963. Autor: Ricard Pla. Col. Neus Casellas.

LA DESFILADA DE LA VICTORIA DEL 3 DE FEBRER DE 1944

Aquell 3 de febrer de 1944 es complien cinc anys de l'entrada de les tropes franquistes a Sant Feliu, però, a pesar del temps transcorregut, la ciutat continuava ocupada militarment i les ferides dels bombardeigs encara eren ben visibles arreu. Precisament, pocs dies abans, els arquitectes de la Dirección General de Regiones Devastadas havien presentat l'avantprojecte dels plànols per a la construcció d'unes noves cases consistorials, les quals havien de reemplaçar l'antic edifici arrasat per les bombes –val a dir que llançades pels revoltats–.

Les festes de "l'alliberació" de la nostra ciutat corresponents a l'any en qüestió foren aprofitades per les autoritats militars per enviar al nostre port dos vaixells de guerra de l'armada espanyola. Per espai de dotze dies, del 30 de gener al 10 de febrer, els destructors *Lepanto* i *Ulloa* van romandre atracats a l'escullera guixolencs per tal que la població pogués visitar-los. Sembla ser que l'ardit propagandístic fou un èxit rotund, puix que els vaixells foren envaïts per una munió de curiosos.

Els destructors esmentats desplaçaven 1.536 tones i mesuraven 101 metres d'eslora i 9,67 de mànega. Propulsats per dues turbines Parsons i quatre calderes Yarrow, aconseguïen una potència de 42.000 cavalls, que proporcionaven una velocitat de creuer de 36 nusos i una autonomia de 4.500 milles nàutiques a 14 nusos. L'armament era de la casa Vickers, de construcció nacional: quatre o cinc peces de 120 mm, una de 76, antiaèria, quatre metralladores, sis tubs llançatorpedes de 533 mm i dos morters. La tripulació estava formada per 160 homes. El cost de la construcció va pujar a uns 16 milions de pessetes de l'època. Malgrat que en aparença fossin unes màquines de guerra terrífiques, no deixaven d'ésser ferralles flotants, absolutament desfasades, amb una antiguitat de gairebé vint anys. Curiosament, en el decurs de la Guerra Civil el destructor *Lepanto* pertanyia al bàndol republicà, i fou un dels causants de l'esfondrament del creuer *nacional Baleares*. S'ha comentat que Franco, fent gala de la seva ment retorçada, va castigar el vaixell malvat amb una aturada forçosa de dos anys al port de Cartagena.

Els actes oficials de la festa, presidits per l'Ajuntament titella de Vicenç Gandol i pels comandaments militars de les forces aquarterades a la nostra ciutat, consistiren en una missa d'agraïment amb el corresponent tedèum, oficiats per l'ecònom Carles Vidal, i una desfilada pel passeig de les forces de l'armada dels

destructors *Lepanto* i *Ulloa*, com també d'unitats d'infanteria, d'artilleria i de la Guàrdia Civil. La majoria d'aquests destacaments estaven aquarterats a Sant Feliu mateix: la Guàrdia Civil, a l'edifici del Monestir i les tropes d'infanteria, repartides per diferents indrets de la ciutat (escorxador municipal, teatre Vidal, convent de la Divina Pastora, casa de la Campana, etc.). Els motius de l'estada a Sant Feliu d'una quantitat tan gran d'efectius eren bàsicament tres: en primer lloc, vigilar i controlar la població guixolencs; en segon lloc, lluitar contra el maquis, especialment actiu a la frontera francesa des del 1944 al 1949; i en tercer lloc –però, amb tota seguretat, el més important–, romandre a l'aguait davant l'amenaça d'un hipotètic desembarcament dels aliats a les costes catalanes, amb el suposat doble objectiu de desencallar el front italià i de fer caure el govern feixista espanyol. Al començament de l'any 1944, la creença en una intervenció aliada per alliberar l'estat espanyol del règim del general Franco era gairebé unànime.

L'últim acte consistí en una visita col·lectiva al cementiri amb l'objecte d'honrar la memòria dels caiguts (del bàndol *nacional*, és clar!).

El dia 10 arribava el canoner *Cánovas del Castillo* amb subministraments per als dos destructors ancorats al port guixolenc. Finalment, al cap de poques hores els tres vaixells de guerra salpaven rumb nord.

El mes de febrer de 1944 fou especialment dur, no tan sols quant a l'aspecte climàtic (es van viure forts temporals durant uns quants dies i una forta nevada el dia 22, amb fred molt intens), sinó també, malauradament, pel que fa a l'aspecte humà. Per causa, precisament, del fort temporal ocorregut el dia 10, un treballador de les obres de defensa del moll moria esclafat per una vagoneta, i el pescador guixolenc Ramon Esquiva perdia també la vida en precipitar-se d'un penya-segat prop de la cala Ametller, quan fugia de les onades que havien estavellat la petita embarcació de pesca amb què es guanyava la vida, propietat de Jaume Frigolé. Aquest últim i el pescador Manel Esquiva salvaren la vida miraculosament, refugiant-se en un dels illots de les Balelles.

L'escassa concurrència de guixolencs a la desfilada i els semblants de circumstàncies que mostraven els que hi van assistir (com es pot comprovar en les fotografies que acompanyen

aquest text) són prova de les dificultats de tot tipus que patia una gran part de la població. Que lluny que semblaven aquells carnivals dels anys trenta, farcits de joia i esperança!

Les esplèndides fotografies que donen vida al present article m'han estat cedides per l'amic Joan Canadell. L'autor fou el seu pare, Joan Canadell i Ferrer, industrial del suro prou conegut a la nostra ciutat. En fer-hi un cop d'ull, causa estranyesa que les

imatges dels vaixells ancorats al moll fossin preses des del niu de metralladores del Fortim. Amb tot, la bandera pintada al casc dels vaixells (amb l'objecte d'evitar que fossin torpedinats) ens recorda que la foto fou feta en plena Segona Guerra Mundial, període durant el qual no ha d'estranyar que estigués prohibit treure imatges de vaixells de guerra.



1 - Un moment de la desfilada pel Passeig del Mar. Autor: Joan Canadell Ferrer. Col. família Canadell.

LA DESFILADA DE LA VICTORIA DEL 3 DE FEBRER DE 1944



2 - El destructor *Ulloa*, fotografiat des del niu de metralladores del Fortim. Autor: Joan Canadell Ferrer. Col. família Canadell.

HOMENATGE ALS ANCIANS L'ANY 1949

Durant la postguerra, el règim franquista no parava de promoure actes de cara a la galeria per guanyar-se la població. Generalment eren de caire populista, amb un cost no excessivament elevat, però amb un gran ressò entre la ciutadania.

Al final dels anys quaranta es van treure de la màniga un acte que volia servir d'homenatge als ancians dels pobles i ciutats de l'estat –quan la resta de l'any n'hi havia que gairebé es morien de gana–. Les autoritats municipals guixolenques s'hi van adherir de seguida i van crear una comissió encarregada dels preparatius, lògicament presidida pel llavors alcalde Robert Palli.

Heus aquí un extracte dels actes que es van dur a terme:

El dissabte 24 de setembre de 1949 es va celebrar una vetllada teatral en obsequi –que no pas a benefici– dels homenatjats, en la qual el Grupo Artístico de la Delegación Local de Educación Popular s'encarregava d'escenificar al teatre Novetats la comèdia en 5 actes d'Albert Llanas *Don Gonçalo o l'orgull del gec*, que en aquella ocasió va dirigir el conegut afeccionat local Benet Escriba.

L'endemà diumenge dia 25 foren concentrats els ancians davant l'ajuntament, lloc on diverses senyoretes els van lliurar uns rams de flors. A les 10.30 del matí, la comitiva, encapçalada

per les autoritats municipals i militars i per una banda de música, va recórrer diversos carrers de la ciutat per rebre –¿la calor?– dels guixolencs, fins que es dirigí finalment a l'església parroquial per assistir a un ofici solemne.

Seguidament, en el marc de la sala teatral del Salón Oriente va tenir lloc l'acte d'homenatge dit amb propietat, seguit d'un discurs de l'alcalde. A continuació, uns infants varen recitar unes poesies i el jove Enric Figueras, acompanyat al piano per Ramon Dalmau, va cantar *Sueños de Manón* i *Rosó*. L'entitat coral Nova Gesòria va ser l'encarregada de tancar l'acte i ho féu interpretant les peces *La donzella de la costa* i *El saltiró de la cardina* –títol, aquest últim, per cert, molt apropiat per a una diada tan inefable–.

Finalment va arribar l'esperat dinar de germanor, celebrat al primer pis del Salón Oriente, que va posar fi a l'homenatge als ancians guixolencs –i que segurament va servir perquè alguns poguessin recordar el que era menjar calent–.

L'any següent es repetiria l'experiència per segona i última vegada –probablement hom considerarà que el dispendi que ocasionava era massa elevat–, amb la celebració d'actes semblants, tot i que aquesta vegada l'àpat va tenir lloc a l'hotel Murlà.

Moment en què la comitiva formada pels ancians, les senyoretes, les autoritats i la banda de música corresponent, desfilen pel carrer Major. Autor i col·lecció: Enric Figueras.



LES MANIFESTACIONS DE RELIGIOSITAT DELS ANYS QUARANTA

De manera inexplicable, els esdeveniments ocorreguts durant els anys quaranta del segle passat han constituït fins no fa gaire un tema tabú, fosc i llunyà, del qual gairebé ningú no gosava parlar per por o per desconfiança. A la perpetuació d'aquesta anormalitat hi va contribuir de manera decisiva el tancament en fals de l'època franquista –el famós *pacte de la transició política* que vam viure arran de la mort del dictador i de l'arribada de la democràcia–, que implícitament va suposar cobrir amb un vel d'oblit els avatars i les vicissituds viscuts durant els terribles anys posteriors a la Guerra Civil, com si mai no haguessin existit, –segons es va dir, amb la intenció de no remoure el passat per no ferir susceptibilitats–. Terrible error, aquest, que va comportar que s'obviés una resolució satisfactòria de problemes pendents tan importants com l'encaix de Catalunya i Euskadi dins Espanya, o un fet tan terrible com el de la repressió, durant i després de la contesa. Tocant a aquest tema: és inacceptable que encara a dia d'avui moltes famílies desconeguin on estan enterrats els seus morts!

Tanmateix, avui, quan els protagonistes d'aquells fets desapareixen a poc a poc, es fa més urgent que mai omplir els buits relatius a aquella època encara existents, no pas com un acte de revenja, ans com un deure envers aquestes mateixes persones i els anys que els tocà viure.

En aquest aspecte, és ben simptomàtic que, quan algú desitja fer un treball de recerca sobre el nostre país durant el segle passat, trobi molta més informació concernent als anys anteriors a la guerra que no pas als immediatament posteriors. La raó és molt simple: finalitzada la guerra, en la majoria dels casos la informació va ser totalment suprimida, prohibida, i la poca que va ser permesa era parcial o tergiversada. I és per aquest motiu que Sant Feliu també pateix el problema de la desinformació. Atengueu, si no, a la dada següent: fins l'any 1949 –no tinc en compte el setmanari *Xut*– no va aparèixer la primera publicació de caire general, el setmanari *Àncora*, que, malgrat el control que hi aplicava el règim i el seu tarannà apartat dels problemes polítics i socials d'aquella època, avui és una eina imprescindible per a la realització de qualsevol treball de recerca del Sant Feliu dels anys cinquanta i dècades posteriors. Abans de l'*Àncora*, un desert: les fulles parroquials, d'interès parcial, i la publicació *Símbol*, òrgan comarcal d'Acció Catòlica, que va començar a

imprimir-se l'any 1942 i que, malgrat contenir una esquifida columna d'informació general, no deixava de representar una opinió sectària, partidista i incompleta.

Una vegada fet aquest curt preàmbul, parlarem d'un altre tema que va estretament lligat a tot el que hem dit fins ara: les festes i manifestacions religioses i diversos esdeveniments protagonitzats per l'Església Catòlica guixolencs que van succeir al llarg dels anys quaranta, i que, com a conseqüència de la falta d'informació abans explicada, són absolutament desconeguts per les generacions actuals. D'alguns d'aquests fets, en farem a continuació una breu pinzellada.

La Santa Missió de 1949

L'octubre del 1949 va tenir lloc un esdeveniment religiós singular, potser el més multitudinari, pompós i aterridor celebrat mai al llarg de la història guixolencs del segle XX: la Santa Missió. Fou, aquesta, l'obra d'un home que mereix un estudi seriós i profund encara pendent: Mn. Josep Maria Cervera i Berta, rector arxiprest de l'església parroquial guixolencs des del 1946 fins al 1960. Durant el llarg període que va estar entre nosaltres, es va mostrar un home intel·ligent, sagaç i obstinat, però alhora orgullós, dur, inflexible, prepotent i, per damunt de qualsevol altra cosa, enormement afeccionat a desenvolupar activitats polítiques –afins al règim, és clar!– que no li pertocaven. Anys més tard, quan tornà jubilat a la nostra ciutat, el seu caràcter s'havia asserenat –si més no, de portes enfora–.

L'origen de les missions l'hem de buscar al final del segle XIX, quan la desafecció envers l'Església per part de certs sectors socials (la burgesia, els obrers i els adults de sexe masculí) creixia alarment al nostre país. Conscient del problema, el bisbe Pol de Girona inicià el seu govern l'any 1907 amb una exhortació molt viva a organitzar unes prèdiques extraordinàries anomenades *missions populars*. Durant el primer terç del segle XX, diferents poblacions de les comarques gironines foren seu d'aquestes missions, entre elles, Sant Feliu l'any 1908.

Les missions pretenien ser una mena d'exercicis espirituals multitudinaris, d'ampli abast ciutadà, organitzats amb el propòsit d'aturar els perills que podien fer trontollar la fe catòlica i de "servir de fre al vertigen frívol i materialista en què vivim" –com escrivia Mn. Cervera–. Més tard, la pujada al poder del rè-

gim franquista va comportar que la seva pràctica es generalitzés arreu. Al llarg dels anys quaranta i cinquanta, doncs, les missions no deixaven de ser un acte més de propaganda i d'adoctrinament, orquestrat per les noves autoritats, de connivència amb els elements més reaccionaris de l'Església Catòlica, aleshores influents i poderosos, per tenir la població controlada i atemorida.

En aquell període Sant Feliu va viure dues missions (1949 i 1959), tot i que va ser la primera la que se'n va endur la palma. Quan avui contemplem les imatges dels actes celebrats en aquelles jornades –l'ambient fosc i tètric, la utilització abusiva de la mainada, la multitud greu i silenciosa, l'aparat d'imatges, símbols, ensenyes i banderes–, el cor s'esglaia i es produeix una sensació estranya comparable a fer un salt en el temps i retrocedir als moments més foscos i cruels de l'època medieval (creu i foc, fanatisme i superstició, Déu i dimoni).

La tarda del dia 6 d'octubre de 1949, les autoritats civils i militars, el clergat i els fidels, es van concentrar al passeig del Generalísimo, presidits per les imatges del Sant Crist i la Verge de Fàtima. A dos quarts de set arribaven els pares missioners jesuïtes Ángel Prado i Segundo Rodríguez, encarregats de dirigir els actes i, tot seguit, la comitiva es va dirigir a l'església parroquial, on va tenir lloc l'acte d'obertura de la Santa Missió.

Els actes religiosos van durar dotze dies (del 6 al 17 d'octubre de 1949) i durant aquest període van paraitzar o entorpir l'activitat laboral, escolar i d'esbarjo de la població, creient i no creient.

Diàriament, a les sis del matí, tenia lloc el rosari de l'aurora, en què els fidels, de negra nit, sostenint torxes enceses, acompanyaven la imatge de la Verge de Fàtima per diversos barris de la ciutat. També a diari se celebraven dos actes religiosos a la rambla Vidal, que consistien en una missa de comunió i unes paraules de consell dels pares jesuïtes, als quals assistien dos dels diferents grups de fidels en què els clergues havien dividit la població (dones casades, homes casats, homes i joves solters, dones i joves solteres, infants i joves malalts o impedit). Així mateix, es van organitzar visites col·lectives de cadascun dels grups esmentats –però per separat– al cementiri, on s'oficiaven misses de comunió i es cantaven cants de respons per a l'etern descans dels avantpassats de la parròquia.

La nit del dia 14 es va celebrar un solemne viacrucis pels carrers de la ciutat, que havien estat il·luminats i ornamentats especialment per a l'ocasió, el qual fou presidit per la imatge de Jesús crucificat.

El diumenge dia 16 es van fer els actes de clausura segons el següent programa: al matí, rosari de l'aurora; missa de comunió; i benedicció de la creu de la missió, que estava col·locada al costat de la porta d'entrada a l'església parroquial, amb els parlaments i oracions corresponents. A la tarda, processó eucarística de la custòdia pels carrers de la ciutat, amb l'assistència del bisbe de Girona, Josep Cartaà. A la nit, solemne hora santa en honor de Jesús sacramentat i cantada d'un tedèum d'acció de gràcies. Segons la fulla parroquial de l'època, al llarg d'aquells dotze dies va haver-hi més de 6.000 comunions.

D'aquesta manera es posava punt i final a un multitudinari rentat de cervell immoral, inhumà i gens cristià.

La benedicció de les campanes del anys 1948 i 1949

El mes de juliol de 1936, alguns elements exaltats del Comitè Local de Milícies Antifeixistes, moviment que s'havia creat en arribar la notícia de l'aixecament militar del dia 18, van saquejar l'església parroquial, i van destruir i cremar altars, imatges, campanes, vidrieres i un gran nombre d'objectes de culte. Finalitzada la guerra, una lenta rehabilitació, moltes vegades costejada pels feligresos, va permetre que el temple recuperés l'aspecte anterior.

El dia 1 d'agost de 1948, el bisbe de Girona, Josep Cartaà, va beneir tres de les quatre campanes que havien de substituir al campanar de la torre del Fum les que havien estat esbardellades l'any 1936. A continuació va beneir el nou sagrari de l'altar major, i també el nou altar dedicat a Nostra Senyora de l'Esperança. L'acte va finalitzar amb un solemne ofici i un tedèum.

La campana més gran, anomenada Maria dels Àngels, pesava quatre-cents quilos, i donava el to de la nota musical del la natural. La tercera, Núria, va ser apadrinada pels joves guixolencs Santiago Irla i Adela Rubió.

El 18 de març de l'any següent, el rector de la parròquia, Josep Maria Cervera, va beneir la quarta campana.

Si fem un salt enrere, el 12 d'octubre de 1878 el bisbe Tomás Sivilla va venir a Sant Feliu per beneir tres campanes que reem-

plaçaven les destruïdes durant la revolució de 1873. La història, doncs, es repetia de nou.

L'arribada de la imatge de la Verge de Fàtima el 1948

Durant els anys quaranta, l'església parroquial va viure la restitució de diverses imatges de verges i sants que venien a substituir les destruïdes durant la Guerra Civil.

Una de les imatges arribades que va aixecar més expectació fou la de la Verge de Fàtima l'estiu de 1948, la restitució de la qual fou obsequi d'una família guixolenc resident a Portugal. La imatge procedia de Girona, on havia estat beneïda pel bisbe Josep Cartaña, i va fer l'entrada a Sant Feliu acompanyada per una caravana de seixanta cotxes, que reberen entusiastes salutations al llarg del trajecte.

A dos quarts de deu de la nit entrava a la nostra ciutat, on era esperada per una gran multitud de devots. Acte seguit començà una processó pels principals carrers de la població que finia al temple parroquial, sempre envoltada d'un bosc de torxes que il·luminaven el trajecte i donaven calor i color a l'acte. A continuació, el rector, Josep Maria Cervera, va pronunciar unes paraules amb què donà la benvinguda i una salutació entusiasta a la Verge de Fàtima.

En el transcurs de la nit, homes i joves d'Acció Catòlica i de diferents associacions religioses van fer torns per a la vetlla nocturna, de manera que restà per a les dones i les joves la vetlla diürna.

L'endemà a les nou del matí es va celebrar una missa de comunió i a les dotze una missa de campanya a la plaça del Monestir, finalitzada la qual es procedí a la solemne coronació de la verge, que fou seguida amb un gran fervor popular.

A les sis de la tarda, la imatge coronada va ser passejada processionalment pels carrers de la ciutat, amb parada i visita als malalts de l'hospital i als ancians de l'asil, i foren nombrosos els invàlids i malalts que, al pas de la verge, volien besar-la. Al cap de tres hores tornaven a l'església parroquial, on el rector Mn. Cervera tancà l'acte amb unes paraules d'agraïment.

La festa de les Espigues (1947)

La festa religiosa de les Espigues té els seus orígens a l'edat mitjana, quan els pagesos tenien costum de portar un feix d'es-

pigues a les esglésies, capelles o ermites, amb l'esperança d'obtenir una bona collita. Tanmateix, va ser al començament del segle XX quan es va convertir en una festa religiosa que se celebrava el diumenge i dilluns de Pentecosta (solemnitat religiosa que s'escau el cinquantè dia després de la Pasqua, en què els cristians commemoren la vinguda de l'Esperit Sant).

La primera festa de les Espigues celebrada a Sant Feliu de la qual tinc notícies va tenir lloc el 1928, any en què es va fundar la secció local dels Adoradors Nocturns de Jesús Sagramentat, i a partir de llavors se celebraria cada any. L'any 1933 el setmanari local *La Costa Brava* publicava la notícia d'una nova festa de les Espigues, en el transcurs de la qual se celebraren diferents actes religiosos: ofici solemne de comunió general amb acompanyament d'orquestra, repartiment d'espigues i processó claustral fins a la Porta Ferrada, des d'on es va beneir el terme guixolenc.

Als anys quaranta, les festes religioses van agafar una forta empenta a causa del nou estatus dominant de l'Església Catòlica dins la societat espanyola. La festa de les Espigues, com tantes d'altres, va viure una nova volada amb el vistiplau del nou règim. L'any 1947 se'n va celebrar una de molt multitudinària a la nostra ciutat, de la qual faré un petit resum basant-me en la notícia apareguda en la publicació local *Símbolo*, òrgan local d'Acció Catòlica:

Els actes van celebrar-se els dies 25 i 26 de maig de 1947, i va comptar amb l'assistència de la majoria dels centres diocesans de l'Adoració Nocturna, als quals es va unir el local de Cristo Rey, que poc abans s'havia reorganitzat. A les sis del matí va tenir lloc un ofici solemne de comunió, l'assistència al qual va sobrepassar totes les previsions. Seguidament, una processó va dirigir-se fins a la punta de Garbí, lloc on el director diocesà de l'Adoració Nocturna, reverend Josep Casanovas, que ostentava la representació del bisbe, pronuncià una vibrant allocució de gràcies.

Pocs dies després es van celebrar actes similars a Solius i a Castell d'Aro, als quals va fer acte de presència una nombrosa representació guixolenc. Així mateix, el 16 de maig de 1948, una bandera de la secció local d'Adoradors Nocturns va traslladar-se a Montserrat per celebrar una multitudinària festa de les Espigues a la muntanya santa.

El cor parroquial

El cor parroquial d'Acció Catòlica va ser fundat una vegada finalitzada la Guerra Civil. Les primeres notícies de la seva actuació apareixen publicades l'any 1942 a la revista *Símbolo* –com s'ha dit, òrgan de la Junta Parroquial d'Acció Catòlica–. Un parell d'anys més tard, la mateixa publicació informava que el cor parroquial havia estat reorganitzat per Mn. Benet Riera.

El cor parroquial va arribar a ser molt nombrós i, de la mateixa manera que altres seccions dependents d'Acció Catòlica, es dividia en diversos grups: homes, dones, joves i infants. A més d'intervenir en els actes religiosos parroquials, molt nombrosos en aquella època, cada any cantaven les caramelles pels car-

rers i a les capelles repartides per la ciutat (hospital, asil, etc.), i també es llogaven per cantar en actes privats de les famílies benestants.

El 17, 18 i 19 d'abril de 1944, el cor parroquial i diversos familiars –en total 165 persones–, acompanyats per l'ecònom Carles Vidal i el vicari Benet Riera, van fer un pelegrinatge a Montserrat, on es quedaren a dormir a les cel·les del monestir. Els actes van consistir en una recepció solemne a la basilica, una missa de comunió a la basilica i a la capella de la Santa Cova, un viacrucis per les rodalies del monestir i diverses excursions per la muntanya.

Més endavant, una nova excursió multitudinària va tenir com a destinació el santuari de Santa Maria del Collell.



1 - Un moment de la processó eucarística al seu pas per la rambla Vidal -com es pot veure, encapçalada pel bisbe Cartañà-, celebrada amb motiu de la Santa Missió de 1949. Autor: el desconec. AMSFG.



2 - Missa celebrada per un dels pares missioners jesuïtes a la plaça del Monestir durant la Santa Missió de 1949. Robert Pallí, Serra Vicens, Ginés de Haro, Lluís Julià i Aureli Carol, són algunes de les autoritats que estan assegudes. Pere Irla fa d'escolà. Autor: Pere Rigau. Cedida pel setmanari *Àncora*.



3 - Sortida de la Verge de Fátima de l'església parroquial per fer una passejada processional pels carrers de la ciutat l'estiu de 1948. Autor i col·lecció: Enric Figueras.



4 – Un moment de la processó de la Verge del Bon Viatge del 1955 (?). Els personatges principals de la fotografia són l'ajudant de marina Julián Zugadi, el bisbe Josep Cartaà, el rector Josep Maria Cervera i l'alcalde Robert Palli. Autor: Enric Figueras. AMSFG.



5 - El bisbe Cartaïà, el rector Cervera i el director del col·legi Sant Josep, Adolfo Luis, durant un dels nombrosos rentats de cervell d'aquella època (1949). Penjats de la paret: un crucifix, una imatge del Sagrat Cor i un retrat del general Franco. Els infants, pobres, fan cara de xais a punt d'entrar a l'escorxador. Autor: el desconec. AMSFG.



6 – Integrants del grup guixolenc de Colores, retratats a la porta de l'asil municipal al final dels anys cinquanta del segle passat. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: primera filera: Jaume Irla, Narcís Rusalleda, Miquel García Matz, Jaume Maura i Francisco Castelló; segona filera: Robert Pallí (fill), Lluís Torras, Josep Coll i Miquel Saubi; tercera filera: Santiago García Matz, Lluís Xifró, Jaume Lloveras, Lluís Blanc, Eduard Carerach, Joaquim Comas i Carles Nadal; quarta filera: Joaquim Comas, el duaner (?), Roberto Pallí, Mn. Eduard Puigverd, Mn. Carles Puigverd, Joan Bagué, Pere Llandrich i Laureano Roca. Autor: el desconec. AMSFG.

EL RODATGE DE *PANDORA*

L'any 1950, diverses poblacions de la Costa Brava –entre les quals, Sant Feliu de Guíxols– foren elegides per a filmar-hi, per primera vegada, una gran superproducció de Hollywood. La principal raó per la qual es trià aquest racó de món per a rodar-hi la història fantàstica de *Pandora i l'holandès errant* fou la insistència d'un industrial, Albert Puig i Palau, segons explica Lluís Molinas en el treball "La Costa Brava, un plató per al cinema".

La presència de dues estrelles com James Mason i Ava Gardner –aquesta última llavors embolicada amb l'actor i cantant Frank Sinatra– és un altre dels motius que poden portar a considerar *Pandora i l'holandès errant* el rodatge que més expectació ha aixecat mai en aquestes contrades. Si a més a més hi afegim la simpatia de la vedet, el gran nombre d'extres que hi van intervenir i el rum-rum –ara se sap que fou un muntatge publicitari– dels amors entre la Gardner i el torero Mario Cabré –un captivador *latin lover* de l'època–, el record que se'n té és vivíssim.

La pel·lícula, dirigida per Albert Levin, era una producció de la casa londinenca Romulus Films. Fou rodada en technicolor durant el mes d'abril de 1950 i l'equip de filmació estava format per més de cent persones, totes allotjades als dos hotels de S'Agaró. Rodejades d'una gentada immensa, les escenes rodades a la muntanya de Sant Elm i al camí de les Penyes van durar una setmana sencera, i el petó entre Mason i la Gardner es va haver de repetir cinc vegades.

Com a curiositats, es pot afegir que l'actor James Mason va venir dels Estats Units travessant l'Atlàntic amb el transatlàntic

Île-de-France acompanyat de tota la família, i que la primera cosa que va fer a l'arribada fou menjar una paella. Dies més tard va efectuar unes declaracions al diari anglès *Sunday Express*, en les quals –referint-se al nostre país– afirmava: "El paisatge és bo; el menjar, dolent; els insectes, molestos; i la gent, hostil". Aquestes paraules s'avenen bastant amb l'efecte que van deixar les dues principals estrelles del film: mentre que James Mason es mostrà gairebé sempre tibet i distant, i les seves aparicions en públic es van limitar a les estrictament necessàries per motiu del rodatge, la Gardner de seguida es va guanyar l'afecte de tothom per la seva simpatia i senzillesa, i en nombroses ocasions acudí a divertir-se a diversos locals de la costa.

Un dels locals que més va freqüentar durant la seva estada entre nosaltres fou el restaurant Can Toni –aleshores, més una casa de menjars que un restaurant– i, pel que sembla, solia anar-hi gairebé sempre tota sola. Era una gran menjadora i, més encara, bevedora (l'anís Costa Brava i el whisky eren les seves begudes favorites), i fumava com un carreter, però, no obstant això, era una preciositat de dona, simpàtica i –cosa estranya en una gran actriu de Hollywood– gens creguda.

Pel que expliquen, un dia va coincidir al restaurant amb el marquès de Villaverde i, malgrat els intents desesperats del "Yer-no" de seduir-la –al pobre home li queia la bava–, finalment l'aristòcrata nouvingut se'n va haver d'anar amb la cua entre cames.

A la fi, però, la pel·lícula no assolí, ni de bon tros, l'èxit esperat i va passar per les nostres pantalles amb més pena que glòria.

EL RODATGE DE PANDORA



Els tres protagonistes del film *Pandora* (Mario Cabré, James Mason i Ava Gardner) fotografiats durant un descans del rodatge. Autor: el desconec. AMSFG.

L'ESBART DANSAIRE DEL CENTRE EXCURSIONISTA MONTCLAR

Fa temps va caure a les meves mans una preciosa fotografia on apareix l'antiga Orquestra Victors actuant al passeig del Mar l'estiu de 1952, mentre una bona colla de gent, asseguda a la terrassa del bar Montserrat, observa la càmera amb curiositat. El que en aquells moments desconeixia era que els ulls que semblaven pendents del fotògraf, en realitat estaven contemplant el recital d'uns dansaires al bell mig del passeig. Eren els components de l'Esbart Dansaire del Centre Excursionista Montclar.

Per conèixer la petita història d'aquest esbart forçosament m'ha calgut consultar el magnífic llibre aparegut fa uns pocs anys amb motiu del cinquantè aniversari del Centre Excursionista Montclar, en el qual, dins l'apartat de seccions i signat per Carme Palahí, se'n fa un petit esbós.

L'Esbart Dansaire del C. E. Montclar fou l'obra il·lusionada del guixolenc Lluís Viñas, que a partir del no-res, però amb paciència i entusiasme infinits, en poc temps aconseguí formar un grup de dansa d'una gran qualitat. Des del 1951 fins al 1957, l'esbart va actuar, gairebé sempre acompanyat per la música de l'Orquestra Victors, a diferents indrets de la nostra ciutat: casino dels Nois, Taverna del Mar, bar Montserrat, hotel Murlà, fàbrica Godó i Trias, asil Surís, Café Oriente..., com també a diverses poblacions de la comarca: Palamós, Calonge, Tossa, Lloret, Platja d'Aro, Palafrugell, etc., amb èxits continuats, especialment entre el nouvingut públic estranger.

D'entre les moltes actuacions cal esmentar la de l'any 1952, que, per encàrrec del Sr. Ensesa, es va celebrar en el marc incomparable de S'Agaró, aleshores lloc d'estada de personalitats del món artístic, cultural i polític. Aquesta representació serví per a obsequiar el llavors ministre d'Obres Públiques del règim franquista, el comte de Valledano. També cal esmentar-ne una altra de sonada; en aquest cas l'escenari triat foren els jardins de Senya Blanca, lloc de bellesa incomparable on l'esbart actuà en honor del músic nord-americà Cole Porter.

Malauradament, en haver-se dissolt la Cobla Victors l'any 1957, l'esbart no va tenir cap més remei que plegar i es va deixar perdre una de les millors entitats de la història artística guixolenc.

Per a dur a terme la relació dels components d'aquest esbart, em remetré a la que féu Carme Palahí en el llibre esmentat:

Nois: J. Colomer, J. Cumi, J. Cumi (2), S. Lloset (l'oncle), L. Fonoll, E. Mantes, R. Marquès, J. Saliné, J. Illas, C. Suquet, E. Martí, A. Juanals, Llobet, J. Pons, J. Fernández (Pepe), Virgili, J. M. Buxó...

Noies: R. Perxés, M.R. Masjuan, A. Canals, R. Vidal, M. Puche, L. Loubat, M. T. Payrot, M. Callol, A. Esquiva, F. Trendo, T. Cullerell, P. Esteve, P. Pons, C. Palahí...



Un moment de l'actuació de l'Esbart Dansaire Montclar –la peça que ballaven s'anomena *La titoritaina*– al local de la Taverna del Mar (platja de Sant Pol) l'any 1956. D'esquerra a dreta: Roser Perxés, Joaquim Illas, Sebastià Llorent, Paquita Esteve, Lolita Loubat i Josep Cumi. Autor: el desconec. Col. Lolita Loubat.

EN FONOLL I EN SALVI, QUINA PARELLA DE "POLLOS"!

Mal que ens pesi, l'inexorable pas del temps ens priva, a poc a poc, dels personatges que, per la seva popularitat, rauxa o cordialitat, van fer menys durs els anys de la postguerra. Un dels que ha desaparegut no fa gaire temps i que vaig tenir la sort de conèixer força bé era en Santiago Fonoll i Carreras –en "Tiago", per a tothom–, un cambrer de la vella escola que els més grans recordaran pel seu bon ofici i per l'afabilitat i simpatia del seu caràcter.

Nascut a Sant Feliu el 27 de novembre de 1919, fill de Jaume Fonoll, taper d'ofici, i d'Enriqueta Carreras, de petit va estudiar a les escoles municipals del passeig del Mar amb els mestres Julià Bohigas i Rosa Vidal. Quan només tenia 14 anys va haver d'abandonar els estudis per treballar de cambrer al Savoy Bar (on avui hi ha el restaurant Montserrat), que s'havia inaugurat l'octubre de 1933 i que era regentat per Antoni Cruz.

Durant la Guerra Civil la totalitat dels bars foren col·lectivitzats, i en Fonoll, com els restants cambrers que hi treballaven, hagué de fer la roda, anant de l'un a l'altre. Més tard fou allistat i enviat al front, on va fer de cuiner dels oficials del 10è Cos de l'Exèrcit Republicà a la Seu d'Urgell. Refugiat a França en finalitzar la guerra, es va escapar d'un camp de refugiats i es dirigí en tren fins a Hendaia, on fou detingut. Seguidament passà un any tancat en un camp de concentració a Betanzos, del qual, gràcies a les gestions fetes per l'alcalde Vicenç Gandol –que presentà un aval de l'Ajuntament guixolenc–, finalment fou alliberat.

De tornada a Sant Feliu, l'empresari Antoni Cruz li va oferir treballar al casino dels Senyors, local on va servir fins l'any 1960, en un primer moment com a cambrer i més tard com a encarregat. Immediatament després, l'empresari Dionis Recolons el va sol·licitar per anar a treballar a Barcelona, al night-club Shangri-la, al carrer de Muntaner, local on va estar un parell d'anys. Ara bé, la gran oportunitat laboral de la seva vida va arribar a mitjan anys seixanta, quan li van oferir ser el cap de cambrers de la terrassa i *snack* del Mont-Bar, a Platja d'Aro, feina que el va tenir ocupat per espai de tretze anys. Aquest període coincidí amb l'època daurada del turisme a la Costa Brava.

En Fonoll, que va ésser un personatge molt popular a casa nostra després de la guerra, fou l'amic i company inseparable d'un altre mite de la gresca i de la xerinxola: en Joan Clarà i Ris-

sech, en "Salvi", prou conegut pel local que va regentar durant molts anys: el bar Montserrat del passeig (l'antic bar Savoy), però també pel seu espatarrant sentit de l'humor. Amics des de la infantesa, en Fonoll i en Salvi van començar a treballar plegats al bar Savoy, i més tard al casino dels Senyors, i es van convertir en els simpàtics protagonistes d'innumerables anècdotes, que encara avui són recordades per les persones de més edat.

Poc abans de deixar-nos, i fent palesa la seva excel·lent memòria, en Tiago em va explicar alguna d'aquestes anècdotes que, ara, per raó de la seva gràcia i comicitat, crec que val la pena recordar:

Un dia de primavera, en Salvi va trobar un ase abandonat que pasturava tranquil·lament a la gespa dels jardins municipals. Com aquell qui res i sense encomanar-se a Déu ni al diable, va lligar el ruc amb una corda i se'l va emportar xino-xano cap al casino dels Senyors per ensenyar-lo al seu amic Tiago, que llavors hi treballava de cambrer.

A dintre del local, assegut en una de les taules, hi havia el doctor Nadal, bromista com pocs, que jugava a la botifarra. En veure'l, en Salvi va cridar des de fora:

–Es pot entrar? Avui vinc acompanyat.

En Nadal, sense deixar de mirar les cartes, li respongué:

–Que portes una putarrota?. Entra, animal! –(es referia, és clar, a en Salvi i no pas a l'ase).

I ja tens en Salvi i el ruc dins el casino.

–Però, on vas, bestiola? Que t'has tornat boig?

En una taula veïna hi havia en Salvador Sabater i en Narcís Ruscalleda, llavors regidors, que li van dir:

–On la deixaràs, ara, aquesta bèstia? El més convenient seria portar-la a l'ajuntament.

Dit i fet, en Salvi i en Tiago van agafar l'ase i es van dirigir a l'ajuntament, seguits d'amagat d'en Nadal, en Sabater i en Ruscalleda, que no es volien perdre l'espectacle.

Quan els serenos de torn –aquell dia, en Vila i en Tubau– van veure'ls arribar, preguntaren estranyats:

–On aneu, amb aquest ruc?

–El portem a *objetos perdidos* –contestà en Salvi.

I, tant si vols com si no vols, els pobres serenos van haver de quedar-se amb l'animal.

Quan en Fonoll treballava de cambrer als Banys Sant Elm –això passava al començament de la guerra–, un jove nedador tenia el costum de guardar el paquet de tabac i la capsa de llumins dins un preservatiu ben lligat perquè, d'aquesta manera, no es mullessin quan nedava fins a la illeta que hi ha enfront dels banys. Una joveneta també fumadora (en aquest cas, de la llavors coneguda marca Tigre), que quan nedava tenia el mateix problema que el jove esmentat, observà aquest fet, i va preguntar a en Fonoll –el qual observava divertit l'escena– a quina botiga venien aquelles gomes que anaven tan bé per guardar el tabac sa i estalvi. En Fonoll, que de seguida va comprendre que la noia ignorava l'existència i la finalitat dels preservatius –en aquella època només s'utilitzaven en els prostíbuls i encara en comptagotes–, li va explicar que havia d'anar a una farmàcia de confiança i demanar una goma preservativa.

L'endemà, la noia va entrar tota decidida a la farmàcia d'en Sixt Rusalleda, al carrer Major, on ella i la seva família –família rica, tot s'ha de dir– eren coneguts de tota la vida. Amb la certesa que anava a comprar la cosa més normal del món, demanà al farmacèutic el que li havia dit en Fonoll:

–Em podria vendre una goma preservativa, si us plau?

En Rusalleda, que s'esperava qualsevol cosa menys aquella, se li acostà amb els ulls oberts com taronges i li digué molt baix:

–I per a què la necessita, una cosa així, una joveneta com vostè?

Llavors, ella, amb un somriure per sota el nas, contestà, innocent:

–Doncs... el necessito per posar-hi un paquet de Tigre!

Segons es va comentar més tard, el pobre farmacèutic va haver de ser reanimat amb aigua del Carme i la noia encara no entenia quina raó va poder provocar el desmai.

Però n'hi va haver moltes més.

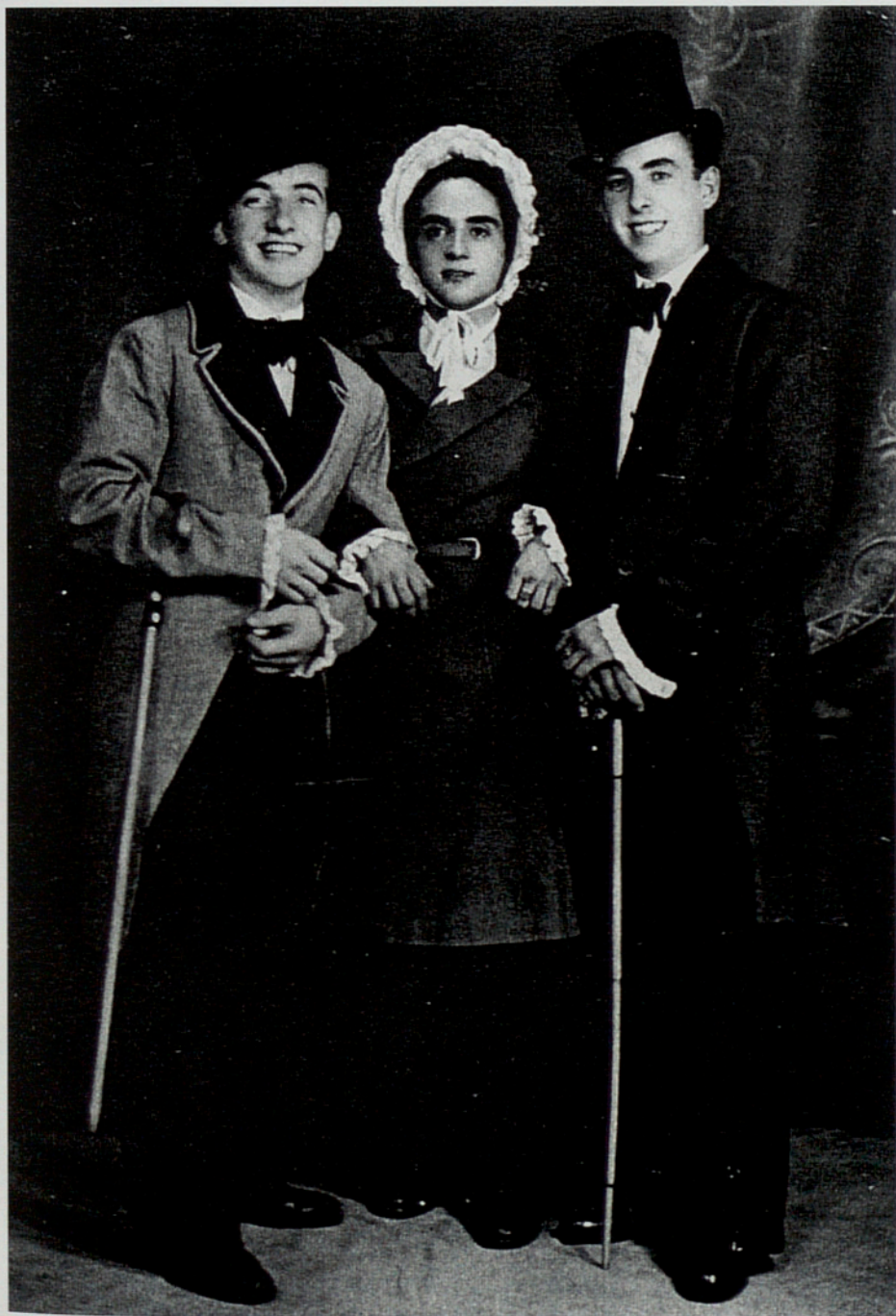
Una de les empescades més delirants d'aquesta parella va tenir com a marc el casino dels Nois, un dia que van fer creure a un grup de turistes estrangers que el casino era una mesquita, i els van convèncer de l'obligatorietat d'entrar descalços dins el local. Els ensarronats, innocents ells, van seguir el joc com passereills, davant la mirada estupefacta dels parroquians.

Les bromes que es feien amb en Josep Carbó, aleshores cambrer del bar Chic, van ser tremendes.

Una nit, mentre jugaven al pòquer al casino dels Nois, en Carbó va haver d'anar a orinar. En Salvi i en Tiago, que des de feia estona esperaven aquell moment, van apagar tots els llums del local i van continuar jugant la partida a les fosques com aquell qui res: "Carta! Passo! Escala de color!...". Quan el pobre Carbó va tornar dels urinaris, en sentir els crits i no veure res, de primer moment va pensar que havia perdut la vista i, espantat, cridava: "M'he quedat cec, nois, m'he quedat cec!".

Per si encara no havia escarmentat prou, un altre dia que en Carbó es va quedar adormit amorrat a una estufa de llenya, durant una partida de cartes al casino, a aquell parell de ganasses no se'ls va ocórrer res més que calar foc a quatre diaris a un pam escàs del dorment, mentre cridaven: "Foc, foc!". Quan en Carbó va obrir els ulls, esparverat, va fer un bot colossal, mentre taules, cadires i cartes sortien volant al seu voltant.

En una altra ocasió –i finalitzo, perquè si no, no acabariem mai–, els dos amics es van presentar a l'ajuntament amb la insòlita pretensió d'estrenar el calabós de la nova presó acabada d'inaugurar. Quan en Vila –un dels serenos– va comprovar que no havien perdut l'enteniment, els va complaure amb una estada de tres hores a la garjola. Així doncs, si un dia algun historiadore busca dades sobre el nostre "cuartelillo", ara ja sap qui en va fer l'estrena.



1.- Joan Clarà, Santiago Fonoll i Pere Planellas, disfressats de carnaval al començament dels anys quaranta. Autor: Josep Costa, de can Manetes. Cedida per Santiago Fonoll.



2.- El personal del casino dels Senyors als anys cinquanta. D'esquerra a dreta: Joan Clarà, Pere Planellas, Ramon ?, Àngel Lluís Janer, Santiago Fonoll, Paco Saurí i Castro Noll Garriga. Autor: el desconec. Cedida per Santiago Fonoll.

UNA TARDA AL CINEMA VICTORIA

Si hagués d'opinar sobre quins han estat els principals esbargiments de la població guixolenca en el decurs del segle XX, no ho dubtaria ni un instant: el teatre, al primer terç; el cinema, al segon; i la televisió, al tercer.

De la mateixa manera que el teatre esdevenia un espectacle de masses tot just encetat el segle, finalitzada la guerra civil del 36 el cinema visqué un autèntic boom que el convertí en el principal, i gairebé únic –juntament amb el futbol– mitjà d'entreteniment dels pobles i viles del nostre país.

Als anys cinquanta, els diumenges eren l'únic dia festiu de la setmana, ja que els dissabtes eren considerats laborables –fins i tot la mainada anava a l'escola mitja jornada–. Els matins dels diumenges s'escolaven entre misses a la parròquia, compres al mercat, aperitius al casino, al bar o a la taverna i passejades amunt i avall del passeig del Mar. A les tardes, el futbol i el cinema eren les úniques distraccions possibles. Havent dinat, homes i joves omplien el camp de futbol de la carretera de Palamós, amb uns plens que res no tenien a veure amb les magres assistències d'avui en dia. Com que llavors el trànsit rodat era molt escàs, la cridòria dels espectadors es podia escoltar amb tota nitidesa des de l'altre costat de la població, de manera que qual-sevol podia endevinar el resultat final del partit. Mentrestant, la mainada, amb les mares, àvies i tietes de fidels acompanyants, feien llargues cues davant les taquilles dels cinemes llavors existents (Victoria, Novedades, Oriente i Catequística Parroquial).

Recordo que des dels 4 als 7 anys, any més any menys, agafat de la mà de l'àvia Francisqueta i la tia Maria, amb la panxa encara plena d'un bon dinar, els diumenges gèlids d'hivern anàvem al cinema Victoria, a la sessió de les 5 de la tarda, per empassar-nos un parell de pel·lícules, amb la mitja part i el noticiari propagandístic NO-DO corresponents. En total, prop de quatre hores d'espectacle, acaronats per l'escalforeta dolça i tèbia de la calefacció, al preu d'un parell de duros –si no vaig errat–. Després de fer cua una llarga estona i d'haver aconseguit el corresponent tiquet de la mà de la Pilar Casanova, moments que els menuts aprofitàvem per fer provisió de llaminadures al bar de l'entrada, cadascú triava el seient de fusta que més el

satisfia, fins que no en quedava ni un sol de buit. Recordo que els espectadors més fidels tenien una mena de drets sobre els seients, adquirits amb el temps, la qual cosa, sovint, ocasionava discussions i escridassades. Nosaltres sempre ens assèiem a la filera cinc, segurament perquè tots tres érem curts de vista. Amb tanta criatura ajuntada, els guirigalls eren impressionants, generalment ben resoltos per l'experiència d'un acomodador genial, en Josep Cabanes.

La sessió s'iniciava amb una pel·lícula considerada fluixa, de "relleno", generalment espanyola, francesa o italiana. Tanmateix, servia per a pair el dinar i fer alguna becaïna. Quan s'ençenien els llums a la mitja part, arribava l'hora del berenar o, més ben dit, del berenar sopar. De sobte, apareixien, no se sap d'on, "fiambres", enormes entrepans de truita, tonyina o sardines de llauna, i, fins i tot, alguna cassola, enmig dels espetecs de les gasoses, la ferum de les viandes, el tuf d'alguna aixella suada –la neteja del cos no sovintejava, ni de bon tros, com ara– i les corredisses dels més marrecs pels passadissos. El noticiari NO-DO, eina propagandística cabdal del règim franquista, servia de preludi a la pel·lícula de més anomenada; eren deu minuts ben aprofitats: guerres i desastres a l'estranger, contraposats a festes i inauguracions d'obres públiques a l'estat espanyol. La segona pel·lícula era la bona, quasi sempre nord-americana, amb les estrelles més refulgents de l'època. N'hi havia d'amor, de guerra, de riure, d'espies... de tots els gèneres i gustos possibles. Però tant s'hi valia, el més important era passar una estona entretinguda i oblidar, encara que fos per uns instants, l'ensopiment d'aquells hiverns tan llargs i freds, la cara de pomes agres del mestre, de l'"hermano" o de la monja, les misses, els rosaris, les processons, les confessions... A les nou tocases, tothom content, els grans, passeig amunt passeig avall –amb la parada obligatòria davant la pissarra del Dorado per esbrinar què havia fet el Barça–, i els menuts, cap a casa.

Si hagués de quedar-me amb un sol record d'aquelles tardes inoblidables, sense dubtar ni un instant, escolliria la cridòria general i la repicada de peus en sentir-se el cornetí que anunciava l'atac del setè de cavalleria, quan els bons de la pel·lícula semblaven a punt d'ésser aniquilats.



Personal dels cinemes guixolencs durant la celebració de la festa patronal, als anys cinquanta. Autor: el desconec. Col. Enric Àguila.

UNA BOLETADA A SOLIUS

Els diumenges d'estiu de final dels anys cinquanta, quan jo tenia set o vuit anys, els meus pares, la meva germana, els meus avis i jo anàvem tot sovint a dinar a casa d'un matrimoni que era parent de la meva àvia materna. Era una parella ja una mica madura, però encantadora i ben avinguda, amb qui va haver-hi sempre un lligam d'afecte molt profund i durador –qui sap si perquè solament ens vèiem d'un any per l'altre–.

Ell es deia Lluís –Cruz, de cognom– i era fill d'un germà de la meva àvia Quimeta. Era un home robust i baix –rabassut, doncs–, de pell fosca, rogenca, i el cabell gris canós, curt i abundant. Malgrat els anys que feia que vivia a França, no havia perdut del tot la manera de ser empordanesa ni el parlar tan peculiar de Sant Feliu, malgrat que, de tant en tant, se li escapava alguna expressió francesa entremig de la conversa. Era un bon home i un home de bé, generós, de caràcter alegre, cordial i afable, i de paraula fàcil: sempre portava la veu cantant. A mi em queia molt bé, tot i que llavors el trobava un pèl massa xerraire.

Quan va finalitzar la guerra civil del 36, va haver de marxar cap a França –desconec si ho féu obligat per raons polítiques o econòmiques– i va anar a petar a un poble que es diu Lavardac, prop d'Agen, a mig camí entre Tolosa de Llenguadoc i Bordeus, on va treballar en el ram del suro –ell era ja taper d'ofici a Sant Feliu–. Allí va conèixer una noia andalusa que es deia Felicidad –malgrat que tothom la coneixia amb el nom afrancesat de *Felicie*–, amb qui es va casar i amb qui va tenir un fill i una filla. Com que era un home treballador i trempat, al cap de poc temps ja fabriquejava pel seu compte i en pocs anys va enlairar un negoci propi que, si no el féu ric del tot, li va permetre viure folgadamment la resta dels seus dies.

Passats uns anys, però, enyorós del seu Sant Feliu d'infantesa, tan bon punt va disposar d'algun diner, va comprar un solar d'uns sis o set-cents metres quadrats, que estava situat un xic més amunt de la plaça del Nord, a l'actual carrer d'Antoni Ferrer. A la part més elevada i soledada de la finca hi va fer construir una casa de dues plantes, on venien a passar els mesos d'estiu, i el terreny restant el reservà per a cultivar un hort i plantar un grapat d'arbres fruiters.

Malgrat que els records d'infantesa tendeixen a idealitzar el passat i a exagerar desproporcionadament la mesura de les coses, no em ve ara a la memòria haver vist mai més un hort

treballat amb tanta cura, amb tant de mirament com aquell –potser les hortes de la masia del Remei, que eren també magnífiques–. En aquell espai –que devia mesurar gairebé vint-i-cinc metres de llargada per vint d'amplada–, les feixes i les regues estaven distribuïdes d'una manera perfectament raonada i mil·limètricament executada, fins al punt de semblar l'obra d'una ment malaltissa. I si parlem de les verdures que cultivava, a mi em sembla que no hi faltava de res: hom veia un bé de Déu de tomàquets, enciams, albergínies, pebrots, cogombres, melons, alls tendres..., ordenats i arreglats tots de manera exquisida, lluint una simfonia de colors diversos –enlluernadors, els uns, més temperats, els altres– que ressaltaven en viu contrast damunt una terra fosca, gairebé negra, d'una extraordinària qualitat per al conreu. Als marges del camí que servia de pas a la casa, en Lluís hi havia plantat una filera d'arbres fruiters que gairebé considerava fills seus i dels quals estava extremadament orgullós. Hi havia una mica de tot: perers, albercoquers, cirerers, llimoners, presseguers i, fins i tot, una figuera jove, que recorde sempre carregats de fruits temptadors, esplèndids, de colors brillants, i d'olors i perfums inoblidables. També hi havia un pou, d'aigua neta i transparent, fet de pedra; i una campaneta dalt de la porta d'entrada, el ning-ning de la qual avisava els meus cosins que hom entrava a la finca.

Els dies que hi anàvem a dinar, ens entaulàvem al menjador del primer pis, des del qual –a través d'un gran finestral obert sempre de bat a bat– hom podia contemplar una panoràmica extraordinària del mar, del port i dels vaixells allí ancorats. En honor a la veritat, he de dir que la Felicie cuinava de meravella –feia, d'aquesta manera, honor a la superba cuina francesa– i la majoria de les vegades l'havíem de felicitar pels seus guisats –la seva principal especialitat– o pels seus arrossos. Era una cuina abundant i generosa, una barreja dels plats catalans i francesos més tradicionals que ella elaborava d'una forma molt *sui generis*, però amb uns resultats finals excel·lents. I quan això passava, la meva àvia –una altra bona cuinera– no parava fins que la Felicie li explicava el secret de la recepta. Com que gairebé sempre la sobretaula, agradable i animada, s'allargava fins que vesprejava –com he dit abans, en Lluís era una font inesgotable de contar anècdotes–, la meva germana i jo feiem passar l'estona jugant a l'hort o pels camps que llavors encara s'estenien

als voltants de la casa, o menjàvem un tall de meló o un préssec asseguts a l'ombra de la figuera. I quan finalment hom decidia tornar cap a casa, en Lluís –sempre esplèndid–, tant si com no, ens empenava un cistell de fruites i verdures acabades de collir de l'hort, que pel cap baix ens duraven tota la setmana.

En certa ocasió vam anar d'excursió a Solius tots plegats. Era un dia assolellat de finals de setembre, de caloreta tèbia i dolça, molt agradable. Un d'aquests dies de bonança que fan d'aquest mes –de vegades– una delícia de pau i placidesa.

Amuntegats en dos cotxes –un de gran d'en Lluís i en el sis-cents del meu pare–, ens vam arribar a un clar de bosc que hi ha prop de l'església de Solius, al marge esquerre del camí ample que s'enfila cap a Tallades. Llavors, allí hi havia –i crec que encara hi són– una taula i uns bancs de pedra i un fogó per a cuinar fet d'obra, que estaven envoltats de pins, alzines i brucs –era, doncs, terra de bolets–. A l'època de què estic parlant, molta gent solia anar-hi a passar el dia, ja que reunia unes condicions excepcionals de pau i tranquil·litat i, a més a més, no és gaire lluny de Sant Feliu. Malauradament, avui en dia aquest lloc està força brut i deixat de la mà de Déu, a causa dels camions d'escombraries i deixalles que durant els darrers anys han utilitzat aquest camí per a anar fins a l'abocador.

Una vegada descarregats dels cotxes els innumerables estris que hom porta quan es va a passar un dia al camp, i mentre les dones preparaven el dinar, en Lluís i el meu pare van endinsar-se al bosc a collir bolets –la meva germana i jo érem encara massa petits i ens vam quedar jugant–. Segons vaig sentir explicar des-

prés quan dinàvem, en Lluís era un boletaire expert que cada dos per tres sortia a collir rovellons i surenys als boscos de Lavardac. Ben al contrari, el meu pare era un bosquetà pèssim, de qui ara no recordo ni una sola caminada pel bosc –ni curta ni llarga–, com no fos per fer algun tiberi a la Font Picant, i no seria, doncs, res d'estrany que aquella fos la seva "primera vegada". Segui com sigui –en cap moment ni un ni l'altre no va dir qui havia empenat el cistell del meu pare–, els dos boletaires tornaven passada una estona amb els cistells plens a vessar, fet que provocà els lògics aplaudiments i crits d'admiració de la resta dels excursionistes.

Per si no n'hi havia encara prou, havent dinat en Lluís em va agafar de la mà –fou aquell dia el meu bateig com a boletaire– i, a la vegada que m'ensenyava quins eren els bons i quins els dolents, anàvem omplint un parell més de cistells amb bolets de tots els colors i formes imaginables, l'existència de molts dels quals jo ignorava absolutament fins en aquells instants (ous de reig, surenys, pinetells, rovellons, lleteroles, rossinyols, cualbres llores, girgoles, "negritos", etc.). Així, doncs, en vam trobar tants, que vam haver de fer servir mocadors, tovallons i camises per poder carretejar-los. De tota manera, he de confessar que aquell dia fins i tot el boletaire més inepte hagués omplert el cove.

Ara bé, els maldecaps van venir en el moment de tornar cap a Sant Feliu i adonar-nos que els bolets amb prou feines cabien dins els cotxes. És ben cert que mai més –i no exagero ni un pèl– no he vist collir una quantitat tan gran de bolets en un espai tan reduït de bosc.



1 – Bonica imatge de l'església de Santa Agnès, patrona de Solius, tirada al començament del segle passat (entre 1905 i 1913). L'edificació fou enlairada entre 1773 i 1782 damunt les restes d'una església més primitiva, l'origen de la qual es remuntava als segles X-XI. Autor: el desconec. Col. autor.



2 - Jordi Budó i Germán Solé ens mostren un bé de Déu d'ous de reig davant la porta d'entrada de la taverna de Can Toni. Autor: el desconec. Col. Jordi Budó.

EN GAZIEL I LA INAUGURACIÓ DEL CASAL GUIXOLENC A BARCELONA L'ANY 1960

Al meu entendre, la figura d'Agustí Calvet "Gaziel" és la més important, intel·lectualment parlant, que ha sorgit de la nostra ciutat. Home d'escriptura fàcil i rodona, va unir un do extraordinari per a la narració amb la sal dels empordanesos, la qual cosa converteix la lectura de la seva obra, desgraciadament curta, en un dels plaers més profunds i divertits que conec, i situa el seu mèrit literari –que no pas la seva extensió– a la mateixa alçada que el de Josep Pla, el narrador català més notable del segle XX.

Gaziel, que ja va conèixer la fama de jovenet, quan va escriure per a *La Vanguardia* una sèrie d'articles sobre els avatars de la Primera Guerra Mundial vistos des de la ciutat de París, va tenir la immensa mala sort de veure esclatar la Guerra Civil espanyola poc després de ser nomenat director d'aquest rotatiu barceloní. Fins aquell moment, s'havia convertit en el periodista polític més admirat i en líder d'opinió de la burgesia liberal i democràtica catalana. La seva posició amb relació al conflicte –que va anar variant a mesura que es desenvolupaven els esdeveniments– no fou finalment entesa ni pels uns ni pels altres, fet que li va provocar una gran malenconia i el va moure a abandonar el periodisme i l'escriptura. El llarg silenci posterior va coincidir amb la seva maduresa com a home i com a escriptor, i això ens privà de Déu sap quines creacions literàries. Més tard, en retrobar-se amb la ploma a principi dels anys cinquanta, sorprengué a tothom amb una sèrie de llibres de viatges i de reflexions personals, avui totalment exhaurits, que va arrodonir amb dues perles de records personals: *Una vila del vuit-cents* i *Sant Feliu de la Costa Brava*, –respectivament, un repàs a la seva infantesa i una ullada a la vila que el va veure néixer–.

La significació d'aquest escriptor –juntament amb Pla i Sagarra, el millor narrador català del segle passat– fa incomprendible que no s'hagin reeditat mai els seus llibres, tot i que ignoro per complet les causes que fins ara ho han impossibilitat. Ara bé, encara trobo més inexplicable el tracte dispensat a Gaziel per part de la ciutat on va néixer –i no parlo només de l'actualitat, sinó que em refereixo a tot allò que s'ha esdevingut des del mateix moment de la seva desaparició–, especialment quan el comparem amb el que ha tingut Palafrugell amb en Pla. No hi

ha dubte que Josep Pla era un gran escriptor, però tampoc n'hi ha que, amb els anys, l'han sabut fer encara més bo. Nosaltres, per contra, hem fet d'un gran escriptor un perfecte desconegut: ¿saben qui era en Gaziel, els nostres escolars? Ho dubto molt.

No es podria crear un premi literari o periodístic amb el seu nom, o reeditar les seves obres –o com a mínim les que fan referència a Sant Feliu, avui buscades com un tresor i pagades a preu d'or?–. Per què aquest oblit tan absurd i tan negatiu per a la ciutat? A vegades penso si no tenen raó els de "la gàbia d'or plena de ...".

Als darrers anys de la seva vida, Gaziel solia visitar Sant Feliu tot sovint, sobretot des del moment en què es va instal·lar definitivament a Barcelona l'any 1959 (des de l'any 1940 havia residit a Madrid, gairebé exiliat, forçat al silenci més absolut). Des d'abans de la Guerra Civil, Gaziel i el meu avi matern, Joan Soler Cazeaux, es coneixien bé, puix que en aquella època tots dos havien viscut a Barcelona i freqüentat els mateixos ambients literaris i artístics (tant un com l'altre pertanyien a la junta dels Amics del Museu i eren amics de Jaume Marill, aleshores relacionat amb els Viatges Blaus, el Palau de la Música Catalana i l'Orfeó Català). Aquesta amistat la van mantenir i augmentar, si cap, amb la tornada de Gaziel a Barcelona i la retrobada de tots tres (Gaziel, Marill i Soler) en el casal Guixolenc de Barcelona, fundat, com veurem més endavant, l'any 1960. Al començament dels anys seixanta jo era encara un marrec, però recordo perfectament –potser perquè a mi em feia molta vergonya– les vegades que el meu avi em cridava perquè anés a donar la mà al senyor Gaziel. Quantes vegades em vaig creuar amb aquella colla d'avis tan seriosos i tan mudats, que veia caminar a poc a poc, passeig amunt passeig avall, o badar des de la barana de mar, els matins al migdia que anava a la platja! Anys més tard, vaig saber que també hi devien ser Lluís Esteva i Joan Torrent, que aleshores eren coneguts, juntament amb Gaziel, com "els Tres Mosqueters", però jo llavors no els coneixia.

A l'època de què estic parlant, Gaziel estava ja força envellit (va morir la primavera de 1964). Era més aviat baix i una mica gras, amb el cabell –abundant encara– completament blanc, els ulls petits, el posat calmat i afable, i s'ajudava d'un bastó per

caminar. Això és tot el que ara puc recordar d'en Gaziell, però, pel que m'han explicat diverses persones que el van tractar en el seus darrers anys, podem afegir que tenia la veu un xic greu, la conversa reposada i, no obstant els anys que feia que havia marxat fora, encara conservava la manera de parlar i l'accent tan característics del Sant Feliu de començaments de segle. Pel que sembla, era un home optimista, impregnat amb aquell humor foteta tan ganxó, i un conversador infatigable, qualificat i amè. Sempre que podia, s'escapava per passar uns dies a la casa que tenia llogada al carrer de Sant Pere (on avui es troba una clínica veterinària) i, quan això passava, un dels seus majors delits era anar a la casa que Marian Viñas tenia a la placeta de Sant Joan per escoltar els fantàstics concerts de piano del músic guixolenc; diuen que s'hi passava hores i hores!

Deixant de banda en Gaziell –hi tornarem, però–, ens endinsarem en el tema que dona títol al present article. Per a fer-ho, hem de recular fins als dies 13 i 14 de juny de 1960, en què va tenir lloc a Barcelona la festa d'inauguració del Casal Guixolenc de Barcelona, que va aixecar una gran expectació.

Els actes van començar a dos quarts d'onze de la nit del dissabte 13 de juny al local social d'aquesta entitat. Nombrosos guixolencs vinguts a Barcelona i barcelonins d'arrels ganxones omplien les sales del casal. Entre els vinguts de Sant Feliu destacava la representació de l'Ajuntament formada per l'alcalde, Robert Pallí, i els regidors Benet Escriba i Feliu Canet.

Primerament, el president del casal, Jaume Marill, va glossar en un brillant parlament el significat i el propòsit de la nova entitat. Seguidament va fer efusius elogis de Sant Feliu, de la Costa Brava, de Girona i de la seva província, i aprofità l'ocasió per agrair a la Germandat de Sant Narcís la seva inscripció col·lectiva a la llista d'afiliats al casal. Continué fent una lloança a Enric Descayre, ja que d'ell havia nascut la idea de la creació de l'entitat. I, finalment, sintetitzà les activitats de la nova agrupació en una sola paraula: *servei*. Servei a la ciutat i als seus fills.

A continuació, Jaume Morella, secretari del casal, va donar a conèixer la convocatòria d'un concurs per premiar una his-

tòria inèdita de la ciutat de Sant Feliu. El premi ascendia a la suma de 25.000 pessetes. Les bases i el jurat serien comunicats a la premsa en el moment oportú. Seguidament, l'alcalde guixolenc, Robert Pallí, pronuncià unes emotives paraules d'adhesió a l'obra que pretenia el casal, com també d'amor i servei a la nostra ciutat. Va tancar els parlaments l'escriptor guixolenc Agustí Calvet "Gaziell", qui, amb una brillant oratòria, faria un acurat anàlisi del present i del futur de Sant Feliu. Val a dir que tots els oradors foren llargament ovacionats.

L'acte continuà amb l'actuació del pianista Joan Padrosa, que interpretà la sardana *Sonata per a piano*, de Juli Garreta, i del cantant Cayetano Renom, que va delectar els presents amb un recital de cançons, la majoria de les quals també eren obra del mestre Garreta. La vetllada es va allargar amb animades converses entre els guixolencs i els residents habituals a la Ciutat Comtal.

El diumenge, dia 14 de juny, es llevà amb l'assistència a una missa a l'església parroquial de Santa Anna. Al migdia, davant el local social, la Cobla Barcelona va interpretar sis sardanes, obra dels compositors guixolencs Garreta, Gravalosa, Lloansi i Josep Maria Vilà.

Com a comiat dels actes, es va celebrar un banquet de cordialitat amb l'assistència d'uns cent vint comensals. Després de les postres, en un acte fidel a la més pura tradició empordanesa, van aparèixer nous oradors: Joan Soler Cazeaux, membre de la junta del casal; J. Roch Llorens, vicepresident de la Germandat de Sant Narcís; Margarida Wirsing, redactora en cap del setmanari *Àncora*; i Robert Pallí, alcalde de Sant Feliu. L'encarregat de tancar l'acte fou el president del casal, Jaume Marill, que va agrair assistències, adhesions i cooperació, i anuncià la imminent publicació d'una memòria dels actes celebrats. Així mateix, va aprofitar el moment per reconèixer la col·laboració dels germans Amat.

A continuació, el quartet Catch-as Catch-can, dirigit pel guixolenc Bonaventura Deusedes, interpretà algunes peces de música moderna d'aquella època, i d'aquesta manera es prolongà l'àpat fins ben entrada la tarda.



1 - Parlament de l'escriptor guixolenc Agustí Calvet "Gaziel", durant els actes d'inauguració del Casal Guixolenc a Barcelona l'any 1960. Autor: el desconec. Col. Montserrat Roldós.



2 - Un moment del banquet que va posar punt i final als actes d'inauguració del casal. Entre d'altres, distingim Gaziel, Octavi Saltor, Joan Soler Cazeaux, Robert Pallí i Feliu Canet. Autor: el desconec. Col. Montserrat Roldós.



3 - Els redactors i col·laboradors d'Àncora -setmanari en el qual Gaziell col·laborà de tant en tant- reunits a l'hostal Sibill, amb motiu de la festivitat de Sant Francesc de Sales, patró dels periodistes, al final dels anys cinquanta. D'esquerra a dreta i de dalt a baix hom pot reconèixer Narcís Ribot, Claudi Isern, Lluís Palahí, Alexandre Grau, Narcís Masferrer, Joaquim Gruart, Ramon Gruartmoner, Joaquim Janó, Joan Puig, Margarita Wirsing, Joan Soler Cazeaux, Francesc Callicó, Francisco Illas i Enric Figueras. Autor: el desconec. Cedida pel setmanari Àncora.

ANECDOTARI DEL FESTIVAL INTERNACIONAL DE CINEMA AMATEUR

Com tot esdeveniment en el qual intervinguin distints factors i persones, el Festival de Cinema de Sant Feliu visqué, durant els seus més de vint anys d'història, circumstàncies conjunturals que provocaren situacions més o menys anecdòtiques –en el seu moment força polèmiques, però que amb el pas dels anys han quedat diluïdes– que tanmateix és bo recordar i analitzar per tal de comprovar com els valors han anat canviant la seva escala.

Ja en el primer Festival del 1962, Enric Figueras escrivia en el diari *Los Sítios* de Girona, després de visionar els films *Eros* i *C'est arrivé demain*, del belga Marcel Fraikin: *"...un repulsivo film... los autores se valen de escenas matrimoniales que nunca se han consentido en España, ni en el cine profesional, con el realismo que aquí se han filmado... no estamos acostumbrados a ver en la pantalla lo que en nuestros hogares y en los del mundo se hace a puerta cerrada. Podrá alguien decirnos que no entendemos la nueva tendencia, pero damos gracias a Dios de que así sea"*. Margarita Wirsing, amb el seu lúcid intel·lecte i talent racional deia a *Áncora*: *"...C'est arrivé demain, dramática síntesis del amor conyugal y pleno, redimieron al cuerpo y a la carne de la clásica condena demoníaca. Nada pecaminoso supe ver en la dos cintas, porque no es pecado el hambre, sino la gula... Queden las alcobas cerradas con todos sus secretos, si el secreteo del pecado ronda la noche, pero es bueno poder creer en la limpieza de un abrazo, contra toda la pornografía que se ha tejido a su alrededor"*.

El setembre de 1966, durant l'assemblea general de la UNICA (Unió Internacional de Cinema Amateur), celebrada a Marienbad (Txecoslovàquia), es decidí per unanimitat oferir el XXIX Congrés Mundial a Sant Feliu, i així fou del 29 d'agost al 8 de setembre de 1967. Va ser la culminació d'un somni. Amb només cinc anys d'experiència el nostre festival ja era altament considerat a nivell mundial. Abans només s'havia celebrat a Barcelona el 1935 i el 1952, i des del 1967, a Bèlgica, Àustria, Tunísia, Escòcia, Argentina, Croàcia, Finlàndia, Rússia, França, etc.; però mai més a la península Ibèrica.

El programa oficial ens mostra el president d'honor, Francisco Franco, amb una càmera de 8 mm a la mà, al costat de la seva

esposa, en un lloc no identificat. Per primera vegada assistiria al festival una delegació soviètica amb els seus corresponents films. També hauria d'hissar-se la bandera vermella amb la falç i el martell, cosa que va provocar força malestar en el consistori i dubtes fins a darrera hora. Dues pel·lícules russes foren esbrincades durant la seva projecció pels assistents, més de cinc-centes persones, al cinema Catalunya (Victoria, en aquells moments), per ser considerades pura propaganda antifeixista i comunista. Manuel Isart en el *Correo Catalán* deia: *"...clamorosos pateos en la sala y la suspensión de la proyección... aunque sabemos que luego se pasaron sólo para el Jurado, sin tener en cuenta que vulneraban el Reglamento"*.

El 1972, per incentivar estades a la nostra ciutat s'instaurà el concurs "El secreto de sus vacaciones lo tiene San Feliu de Guíxols", que a més a més del premi Hipocampo de Cobre oferia catorze dies pagats per a dues persones a Sant Feliu. No tingué èxit la convocatòria i s'abandonà el projecte per la poca qualitat dels films presentats.

De la mà de l'insigne Miquel Porter i Moix es presentà, per primera vegada i amb la intenció de donar una nova perspectiva al festival, el I Simposi d'Estudis Cinematogràfics, del 30 de maig al 6 de juny de 1976. Personalitats com els historiadors de cinema Jean Mitry, de l'IDHEC de París; Pierre Guibert, professor del Centre Pedagogique National de París; Marcel Oms, professor del Centre Universitaire de Perpinyà i director de Cahiers d'Histoire de la Cinematèque de Tolosa; i investigadors, crítics i directors de cinema com Romà Gubern; Pio Baldelli, de Florència; Ricard Salvat; Jaume Camino; o Pere Ignasi Fages de Climent presentarien ponències i comunicacions que girarien al voltant del tema "Didàctica i història del cinema".

L'any següent, i dins el XV Festival, sota la denominació comuna de "El cinema de les nacionalitats", i enmig d'un ambient d'incipient i indefinida "predemocràcia", es projectaren films d'Andalusia, Aragó, Canàries, Castella, Catalunya, Euskadi, Galícia, les Illes i el País Valencià, amb noms tan destacats i lluitadors com Manuel Rotellar, Pere Portabella, Antoni Ribas, Joaquim Romaguera, Iñaki Núñez, Xosé Lois García, Varela Veiga, Jaume March i Pau Esteve. A tal efecte, s'hagueren de brodar de pressa i

corrents les banderes d'Andalusia, Canàries, Galícia i Euskadi, de les quals es desconeixia el dibuix. Com a curiositat, val a dir que la pròpia cosidora Miquela Bigarós, en una nota manuscrita del 14 de juny del 1977, detalla el cost de cadascuna: 980 pessetes, excepte en el cas de la d'Euskadi, que fou de 1.570 pessetes –segons sembla, a causa de la seva complexitat–.

En aquells moments, totes les sessions comptaven encara amb l'assistència d'un policia governatiu per a controlar la situació. No en va, en aquesta quinzena edició van produir-se uns moments de gran tibantor amb la projecció d'un film basc, en el qual, durant un pla fix de la ikurriña, se senten de fons les veus d'uns guàrdies civils que intenten despenjar-la (llavors encara no estava autoritzada) i de sobte explota... La sala va quedar glaçada i el silenci es podia tallar amb un ganivet. Per sort no va passar res: començava un nou tarannà, afortunadament!

Cal remarcar que el festival –ni en els seus primers anys ni mai– no va patir censura de cap tipus, potser per tractar-se de cosa minoritària i probablement també pel fet que la gent s'anava fent o ja era prou adulta per assimilar-ho, malgrat la repressió d'anys. Sens dubte, el fet que s'hi projectessin els films esmen-

tats va convertir Sant Feliu en una ciutat més progressista i, en certa manera, va permetre que la ciutat s'avancés a les excursions que més endavant es farien al Voló, Ceret o Perpinyà.

Paradoxalment, va ser més tard que vingueren els maldecaps, i no pel sexe o la llibertat d'expressió cinematogràfica, sinó pels polítics que amb estretor de mires i menyspreant moltes vegades la intel·ligència dels que els voten fan causa personal per satisfer l'ego i les seves pròpies conveniències.

En aquest sentit, és curiós com la història es repeteix. Si el festival s'inicià el 1962 amb la polèmica a l'entorn dels films belgues abans esmentats –que als anys vuitanta serien gairebé innocents–, l'any 1981, amb una projecció del grup experimental Barcelona-Súper 8 s'encetava un altre enrenou per uns films que avui en dia, 2006, probablement serien innocus.

Així doncs, hem de concloure que el cinema dóna amb el pas dels anys prova evident i indiscutible del canvi en les formes de pensar de les societats d'arreu del món. És per això mateix l'art més viu, més punyent i més directe que tenim.

ALFONS HEREU i RUAX



1 – Acte d'obertura del XII Festival de Cinema -corresponent a l'any 1974- celebrat a la sala de sessions de l'ajuntament. D'esquerra a dreta: Jaume Buxó, Miquel Porter, Pere Albertí i Felip Sagués. Autor: Foto Sans. Col. Jaume Buxó.



2 – Josep Roura, Jaume Buxó, Josep López de Lerma, Arcadi Lozano i Josep Maria Isern, als estudis de TVE a Barcelona per presentar el festival de cinema de 1973.
Autor: Jordi Budó. Col. Jaume Buxó.

LA NEVADA DE 1962

De ben segur que la nevada ocorreguda la nit abans de Nadal de l'any 1962 és la més memorada per les persones d'una edat propera a la meva. En aquella època jo vivia al carrer Capmany i encara recordo com si fos ara com queien els primers flocs de neu en el moment de sortir de la capella de les Carmelites, on havia assistit a la missa del gall amb els meus pares i la meva germana. Tanmateix, en aquells moments cap de nosaltres no podia imaginar l'espectacle que contemplarien els nostres ulls l'endemà al matí.

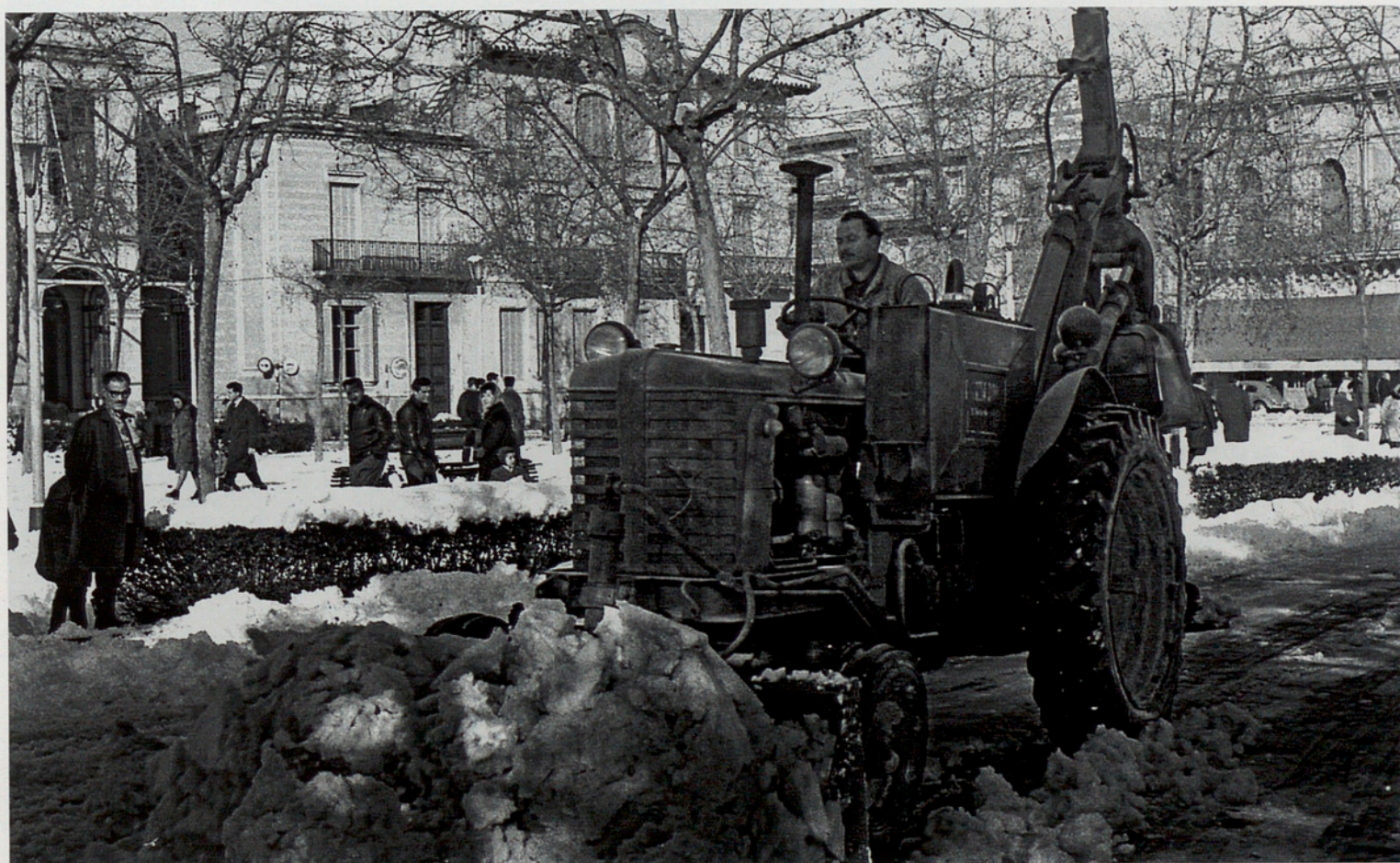
La diada de Nadal es llevà amb la ciutat i les muntanyes que l'envolten colorades enterament de blanc. La neu havia caigut de forma persistent al llarg de tota la nit fins arribar a uns gruixos d'entre 0,50 i 1,30 metres. Des de la cèlebre nevada de 1947 no s'havia vist una cosa semblant.

Durant tota la jornada els carrers, places, passeigs i rodalies de la població es van veure envaïts per una multitud de persones –joves i no tan joves– desitjoses de gaudir d'uns moments gairebé irrepetibles.

No obstant la joia dels primers moments, la forta nevada ocasionà una infinitat de problemes, ja que aleshores la ciutat no estava ni de bon tros preparada per a afrontar un incident d'aquell abast. Així doncs, des d'un primer moment van quedar tallats els subministraments de llum i gas i, poc després, el d'aigua potable; (i tots aquests abastaments no es restablirien fins el dia de Sant Esteve). També es van interrompre el trànsit ferroviari i per carretera, el servei d'escombriaires, i fins i tot els enterraments, que van haver d'ajornar-se fins el dia 28.

La nevada va ser l'excusa perquè diversos amants de la fotografia n'organitzessin un concurs, que fou patrocinat per l'Ajuntament. El guanyador fou Joan Auladell Vidal, per la imatge *Oasis*, i a continuació es classificaren Jordi Rabell, Jaume Buxó, Narcís Vancells, Bartomeu Auladell i Lluís Viñas.

Malauradament –sempre n'hi ha de vius i de trapelles–, la manca de transport va ser aprofitat per diversos comerços per augmentar desmesuradament el preu d'alguns aliments, de la llenya i del carbó.



En aquesta fotografia queda palesa la ingent nevada caiguda a la nostra ciutat aquell Nadal de 1962. Autor i col·lecció: Jaume Buxó.

LA PLANTADA DE PINS D'EN PUIG

Al llarg dels darrers cent anys, les alcaldades¹ han estat una constant en la vida pública guixolenc –suposo que com a la resta de viles i ciutats de Catalunya–, sense que el moment polític o la tendència del consistori hi hagin tingut res a veure.

Afortunadament, algunes d'aquestes alcaldades no van passar de ser simples projectes que mai no es dugueren a la pràctica. És el cas, per exemple, de l'intent d'enderrocar el Fortim amb la pretensió d'engrandir el port l'any 1918, el de cedir tot l'entorn del Fortim a una entitat estatal per a edificar-hi cases barates a començament dels anys quaranta, o el d'instal·lar unes monumentals sitges de ciment al nostre port l'any 1974.

Unes altres foren aprovades i es portaren a la pràctica, la qual cosa aixecà una gran polseguera i reaccions de tota mena. D'aquestes últimes podem esmentar, entre moltes d'altres que farien la llista interminable, el canvi de nom del passeig del Mar pel de Paseo del General Don Emilio Barrera –aleshores capità general de Catalunya–, una decisió absurda que es va prendre l'any 1929 en un moment en què la dictadura de Primo de Rivera ja feia aigües per totes bandes². Com és lògic, la làpida amb el nom del general no va durar gaire, ja que al cap de poques hores estava emmerdada i al cap de pocs dies esmicolada del tot. Afortunadament, l'any següent va caure la dictadura i el passeig va recuperar el seu nom original. La mutilació del passeig del Mar al seu encreuament amb la rambla Vidal per, d'aquesta manera, poder obrir el pas al trànsit de vehicles l'any 1943 –obres que es

van fer de nit per evitar protestes– és una altra coneguda alcaldada de Vicenç Gandol. I també ho és la decisió de suspendre el Festival de Cinema Amateur de Sant Feliu l'any 1983, tot i que aquesta es pot considerar més aviat una "alcaldada política".

Evidentment, la polèmica plantada de pins decidida per l'alcalde Joan Puig l'any 1962 pertany a aquest darrer grup. Com és sabut, Puig era un alcalde que generalment tirava pel dret, sense fer cas a raons ni escoltar a ningú, la qual cosa li ocasionà més d'un disgust i, al cap de poc temps, fins i tot la seva destitució de l'alcaldia. Aquesta manera de ser li va fer cometre errades monumentals –sobretot de caire urbanístic–, però també encerts evidents en l'àmbit cultural. La plantada de pins a la rambla Vidal –en realitat va ser una tallada de plàtans i posterior plantada de pins (arbres, aquests últims, no gaire indicats per a ser plantats als cascs urbans a causa de la tendència de les arrels a pujar cap a la superfície i malmenar el sol urbà)– no va ser gaire ben vista per una part de la població, fins llavors familiaritzada amb l'ombra magnífica dels imponents plàtans allí existents des del segle XIX, i provocà un moviment soterrat de protesta inimaginable en aquella època, acostumats com estàvem al *orden y mando, y que se haga pronto*. La bufonada d'uns joves guixolencs disfressats de plàtans que eren convenientment mullats per una regadora, fou el parèntesi còmic de l'alcaldada d'en Puig, una de les més recordades pels guixolencs d'avui.

¹ Projectes o decisions polítiques d'un ajuntament que responen a raons absurdes o impopulars, generalment amb la intervenció decisiva de l'alcalde.

² Arran d'aquest fet hi ha una anècdota que explica Àngel Jiménez en el seu treball "Del govern local guixolenc, sota la dictadura de Primo de Rivera": «D'aquesta diada –es refereix a la diada de la inauguració de la làpida amb el nom del general– s'explicava... que tot dinant amb el general Barrera al restaurant dels Banys Sant Elm, aquest, dirigint-se a l'alcalde Torras i al·ludint a la situació política de la dictadura, li digué:

– *Señor alcalde, jesto se acaba!*

– *¡No sufra, mi general –li respongué l'alcalde–, que en la cocina hay más!*».



Una vegada associats, els plàtans resten amuntegats damunt la Rambla; així doncs, el disbarat -l'alcaldata- s'ha consumat. Autor i col·lecció: Emili Ribot.

UNA MÀNEGA D'AIGUA

El dijous 2 de setembre de 1965, a mitja tarda, poc després d'haver descarregat una forta tempesta de llamps i trons, a tocar de la punta de Garbí sorgí una gegantina mànega d'aigua que, a mesura que anava avançant en direcció a S'Agaró, s'anava fent més i més gran. La columna d'aigua s'elevava a més de 800 metres, amb un moviment giratori de 80 metres de diàmetre. Finalment, al cap d'una bona estona, la mànega es va desfer quan es trobava entre la cala Ametller i la punta del Mulà.

Evidentment, l'espectacle va atreure milers de persones –moltes, amb la basarda reflectida als ulls–, que ompliren el braç del port i el passeig marítim. Alguns pescadors i mariners que contemplaven el fet explicaven que, en diverses ocasions, n'havien vist fins a set alhora, però sempre mar endins.

Tota la immensitat i la força de la natura es mostren de manera innegable en aquesta esplèndida imatge. Autor: Ricard Pla. AMSFG.



EN XAVIER CUGAT A CAN TONI

Xavier Cugat, músic, actor i caricaturista, va néixer a Girona l'1 de gener de 1900, però quan només comptava quatre anys la seva família emigrà a Cuba per raons polítiques. En complir cinc anys, li van regalar un violí, donat que ja havien detectat la gran inclinació que aquella criatura mostrava per la música, i als nou anys ja formava part d'un trio musical que acompanyava les pel·lícules del cine Payret a l'Havana i feia recitals per amenitzar els banquets.

Poc després passà a formar part de l'orquestra del Teatro Nacional, on va conèixer el gran tenor Enrico Caruso. Seguint la seva recomanació, emigrà als Estats Units, on va fer una mica de tot: tocar el violí a bars i tavernes, fer de representant d'un antiquari català a Hollywood, etc.

Al començament dels anys vint, conjuntament amb el seu pare, va aterrar de nou a Europa en un intent desesperat de revifar la seva carrera de violinista –l'agost del 1922 va oferir diversos recitals al Centre Fraternal de Palafrugell, al Saló Carme de Palamós i un altre a la Bisbal¹, i seguidament continuà la gira a París i Berlín–; tanmateix, en veure que no arribaria mai a esdevenir una primera figura mundial, va tornar als Estats Units per dedicar-se a fer de caricaturista en el diari *Los Angeles Times*.

En aquella època va conèixer l'actor Rodolfo Valentino, que li va demanar que formés una orquestra de tangos per acompanyar-lo en una de les seves pel·lícules. Arran d'aquest fet, va aconseguir un contracte per a actuar amb el seu grup a la sala Coconut Grove de l'hotel Ambassador, i més tard (1930) al Waldford-Astoria de Nova York, lloc on actuà per espai de quinze anys.

A partir d'aquells instants es convertí en el principal impulsor de la música llatina i tropical als Estats Units, i fou l'artífex de l'èxit de ritmes musicals com el cha-cha-cha, el bolero i el merengue. Figures com Rita Hayworth, Frank Sinatra o Bing Crosby actuaven molt sovint acompanyant la seva orquestra a les gires que feia arreu dels Estats Units. Per tots aquests motius se'l contractà perquè actués en nombroses pel·lícules de Hollywood –en va fer fins un total de vint-i-una–, i també gravà i edità nombrosos discs.

Als anys cinquanta i seixanta, Cugat solia venir a passar les vacances a la Costa Brava acompanyat d'alguna de les seves esposes –es va casar cinc vegades–, i a la dècada següent s'establí

definitivament a Barcelona –vivia en una suite de l'hotel Ritz–, on va morir el 27 d'octubre de 1990.

Com acabo de dir, als anys cinquanta Cugat solia visitar la Costa Brava quan aquest indret va començar a ser conegut arreu del món, i una de les seves destinacions predilectes era Sant Feliu, ciutat en què va gaudir d'uns dies de vacances en més d'una ocasió. Així doncs, el mes de juny de 1956, Cugat i Abbe Lane van estar allotjats a l'Hostal de la Gavina, i un dia d'aquells van prendre l'aperitiu a can Seis i després van escoltar sardanes –interpretades pels Victors– asseguts a la terrassa del bar Montserrat; i repetirien visita gairebé cada any (1959, 1962, 1963, 1964). Pel que fa als àpats, durant aquestes estades solien anar a menjar al restaurant taverna de Can Toni. Més tard, però, el maig de 1966, Cugat es presentà amb una nova acompanyant, la Charo Baeza, i s'ha escrit que, quan anaren a dinar al restaurant esmentat, els cambrers van retirar a corre-cuita els retrats d'en Cugat i la Lane penjats a les parets del menjador perquè la Baeza no es molestés. Malgrat tot, aquesta anècdota –segons m'assegura l'antic propietari d'aquell local, en Jordi Budó– és absolutament falsa.

Val a dir que quan visitava la nostra ciutat, Cugat, sempre extravagant i excèntric, vestia mitjons vermells i calçava espadenyes amb les vetes lligades al turmell, tot i que, això sí, viatjava amb un Rolls-Royce, la matrícula del qual portava el seu nom gravat. Era un home simpàtic, un gran gormand, que sempre fumava amb pipa, i la seva dona, la Lane, una senyora amb un cos que feia tombar –i encara més, en aquella època de forçosa abstinència al nostre país–.

L'any 1972 Cugat tornà a la Costa Brava, però aquest cop es mostrà molt preocupat i desil·lusionat per les atrocitats urbanístiques que va veure, i deia: "Últimament veig coses molt lletges. Aixequen gratacels com si fóssim a Nova York. Actualment, la Costa Brava és *el paraíso perdido*. Estic molt desenganyat". I doncs... ¿què diria, si ara aixequés el cap?

¹ En aquesta gira tenia programada una darrera actuació a Sant Feliu, que finalment va haver de suspendre's a causa de la poca afluència de gent en posar-se a la venda les entrades.

Finalment, el 12 de juny de 1982, ja establert al nostre país, Cugat va venir a Sant Feliu per tallar la cinta d'inauguració del Festival Internacional de Cinema de la Costa Brava –per cert, l'últim que va celebrar-se–, i, per no perdre el costum, va anar a menjar a Can Toni; aquesta vegada, però, tot sol i amb una actitud d'allò més nostàlgica (no parava de contemplar les fotografies d'ell i l'Abbe Lane penjades a la paret del local).

Can Toni encara rebria una darrera visita, també nostàlgica: la d'Abbe Lane, l'any 1995 –ella tenia llavors 65 anys, però molt

ben portats–, en aquesta ocasió acompanyada del seu marit de l'època –sembla ser que un magnat del petroli–. Les abraçades amb els vells coneguts i l'evocació dels records del passat van durar tot l'àpat.

Mentre faig un darrer repàs d'aquestes quatre ratlles, em diuen que han començat a enderrocar el vell restaurant Can Toni i no puc evitar, molt a pesar meu, que una llàgrima em llisqui galta avall.



1 – Xavier Cugat i Jordi Budó rememoren temps passats a la taverna del restaurant Can Toni, un 12 de juny de 1982. Autor: Felicià Palet. Cedida per Jordi Budó.



2 - La taverna de Can Toni, els dies en què era solament una casa de menjar i el turisme encara no havia revolucionat els costums dels pobles de la Costa Brava. Fotografia tirada pels volts de 1953. Els parroquians són: Josep Rocosa (pare), Josep Suñer, Joan Solé, Marquès, Joan Gironès, Miquel i Jordi Budó, Jaume Noell, Baldomero Gimbernà, Lluís Hermida i Josep Rocosa (fill). Autor: el desconec. Cedida per Jordi Budó.

ELS SILOS

El mes de març de 1974 esclatava un terratrèmol informatiu a Sant Feliu: una empresa madrilenya, Cementos del Mar, S.A., sol·licitava la concessió administrativa per a l'ocupació de terrenys de domini nacional i ús públic, situats al port de la nostra ciutat, per a instal·lar-hi dues sitges metàl·liques de ciment de 1.500 tones de capacitat cada una.

A partir d'aquells moments, el debat dels *silos* –amb el mot en castellà és com es va conèixer la polèmica aleshores– es convertiria en una de les confrontacions més dures que mai han existit entre dues parts ben diferenciades de la societat guixolenc: els uns, tapers, industrials diversos i persones amb interessos relacionats amb el port, eren favorables a la instal·lació per raons econòmiques i industrials; els altres, hotelers i persones que depenien del turisme, comerciants i industrials de la construcció, hi eren contraris per motius ambientals, turístics i, evidentment, econòmics.

Ara bé, la qüestió fou molt més complexa que una simple disputa entre dos mons econòmics antagònics, ja que el context polític del moment influï poderosament en les reaccions dels uns i dels altres. D'una part, el poder industrial guixolenc veia amenaçat per primera vegada el domini municipal, sindical i corporatiu de què havia gaudit a Sant Feliu des del darrer terç del segle XIX. El causant de l'amenaça era un nou poder econòmic –el turisme– que, en els últims anys, havia experimentat un fort creixement, i els components del qual veien arribada l'hora de dir la seva i d'arraconar uns dirigents que creien antiquats i poc representatius del nou Sant Feliu. D'una altra part, el món del periodisme i alguns sectors de la població –joves demòcrates i contraris al franquisme– que fins llavors s'havien mantingut en un forçat anonimat, aprofitaren l'ocasió per intentar debilitar el govern municipal i, de retop, desgastar el règim.

El resultat tan positiu de la protesta fou una sorpresa per a tothom (en una manifestació popular pels carrers de la ciutat,

fortament vigilada per la Guàrdia Civil, s'hi van aplegar més d'un miler de persones), començant pels seus propis organitzadors, i finalitzant per les autoritats municipals i provincials. Aquestes últimes es veieren desbordades –hi va influir en gran manera l'actitud tossuda de l'alcalde i d'alguns regidors, que actuaren més amb el cor que amb el cap–, de tal manera que es produí, finalment, un problema d'ordre públic, buscat per alguns amb habilitat i astúcia, la qual cosa espantà les autoritats de dalt, que immediatament ordenaren refredar el tema. D'aquesta manera, el procurador a les Corts per la província de Girona, Maurici Duran, declarava a la premsa pocs dies després de les manifestacions ciutadanes que s'havia de respectar l'opinió generalitzada de Sant Feliu contrària a la instal·lació, i ho feia passant per alt els vots favorables del consistori, de la Cámara de Comercio, Industria y Navegación i del Consejo Local del Movimiento. I ho reblava afegint que *"debe tenerse pero que muy en cuenta la voz del pueblo"*. També el ministre d'Información y Turismo, Pío Cabanillas, deia: *"Dado el cariz político que ha tomado el proyecto, deseo se libere a San Feliu de esta pesadilla cementera"*.

Malgrat que es tractava de declaracions plenes d'hipocresia, la veritat és que, afegides al fet que l'empresa de ciment Asland no veia amb bons ulls l'aterratge d'una empresa rival a Catalunya (així ho va donar a entendre l'advocat Josep Pi i Suñer, llavors estretament relacionat amb Asland, als regidors Jaume Buxó i Josep Blasco en una reunió celebrada a Barcelona a petició d'aquests últims), les esmentades declaracions serviren perquè ens poguéssim desfer del projecte; una iniciativa econòmica, d'altra banda, absolutament indefensible, donat que –com escrivia el pintor Josep Amat en una carta adreçada al setmanari *Áncora*– *"sólo pueden estar a favor de la instalación de los silos los directamente interesados en este asunto"*.



1 – Ple municipal on es va votar la conveniència d'instal·lar unes sitges de ciment al port guixolenc i que finalitzà com el rosari de l'aurora, enmig d'un escàndol fenomenal.
Autor: Foto Sans. Arxiu Municipal de Girona.



2 - Un moment de la manifestació organitzada contra la instal·lació de les sitges, al seu pas pel passeig del Mar. Autor: Foto Sans. Arxiu Municipal de Girona.



3 - La mateixa manifestació al seu pas pel carrer Clavé. Autor: Foto Sans. Arxiu Municipal de Girona.

LES ELECCIONS MUNICIPALS DE 1979

En el transcurs de l'any 1976 i començament de 1977, època coneguda com *Transició*, Sant Feliu, igual que la resta de ciutats i pobles de Catalunya, visqué una desfilara incessant de presentacions de partits polítics i de centrals sindicals. En la majoria de les ocasions, els locals s'ompliren de gom a gom d'un públic expectant i efervescent, una gran part del qual assistia per primera vegada a manifestacions i actes d'aquesta índole.

El 13 d'agost de 1976 tingué lloc el primer míting d'Esquerra Democràtica de Catalunya, enmig d'una extraordinària concurrència, que abarrotava totalment el cinema Las Vegas –de fet, era el primer d'aquesta mena d'actes que se celebrava a la província de Girona–. El míting s'inicià amb un homenatge al president de la Generalitat mort a l'exili, el guixolenc Josep Irla Bosch, i seguidament fou llegit un comunicat del president de la Generalitat, llavors encara a l'exili, Josep Tarradellas; entre d'altres personalitats polítiques, hi foren presents Jordi Pujol, Josep Pallach, la filla de Francesc Macià, Pere Portabella, Macià Alavedra, Ramon Trias Fargas, Josep Pi i Sunyer i Josep Fornés.

El 23 de desembre de 1976, el Partit Socialista de Catalunya-Congrés feia la seva presentació al local del Centre Excursionista Montclar, i el 12 de febrer de l'any següent es presentava al mateix local l'altre Partit Socialista de Catalunya. El 29 d'abril de 1977 quedava reestructurada a la nostra ciutat la central sindical UGT. Finalment, el 4 de maig de 1977, s'esqueia la presentació del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), també al local del Montclar, amb la intervenció, entre d'altres, de Paco Frutos i del guixolenc Pere Pujol; la seu social del partit quedà establerta a la carretera de Palamós, núm. 88.

El mes de setembre de 1976, un grup de demòcrates independents constituïa la Taula Democràtica de Sant Feliu de Guixols, a la qual s'adheriren tot seguit els partits Esquerra Democràtica de Catalunya, Partit Socialista Unificat de Catalunya i Partit Socialista de Catalunya-Congrés. El seu principal impulsor fou el músic Ricard Boadella Sanabra, elegit finalment secretari, que morí prematurament el mes d'octubre de 1977.

L'esperat referèndum per a l'aprovació del projecte de Llei per a la Reforma Política, impulsat pel Govern d'Adolfo Suárez, fou convocat per al dia 15 de desembre de 1976, enmig d'una enorme expectació. A Sant Feliu tenien el dret de vot 9.434 ciutadans –7.601 dels quals l'exerciren–, amb el següent resultat:

7.210 d'afirmatius, 102 de negatius, 281 en blanc i 8 de nuls.

Com a conseqüència de l'aclaparador vot afirmatiu a la reforma –és a dir, el pas sense ruptures de la dictadura franquista a una democràcia monàrquica constitucional–, foren convocades les primeres eleccions lliures a l'estat espanyol des d'abans de la Guerra Civil. El dia elegit fou el 15 de juny de 1977 i els guixolencs que es presentaren a les diferents llistes del Congrés i del Senat foren els següents: Josep López de Lerma, de Convergència Democràtica de Catalunya, com a diputat al Congrés per la província de Girona pel Pacte Democràtic; Pere Pujol Jordana, també com a diputat a Girona pel PSUC; i Francesc Esteva Massaguer, militant del Partit Socialista de Catalunya-Reagrupament, que es presentà a Barcelona a les files del Pacte Democràtic. Després d'uns dies farcits de mítings, les eleccions s'efectuaren amb tota normalitat. Els resultats a Sant Feliu, pel que fa al Congrés de Diputats, foren els següents: vots totals: 8.138, PSC-PSOE: 3.095 (38%), Pacte Democràtic Catalunya: 1.761 (22%), PSUC: 1.239 (15%), UCD: 1.144 (14%), Lliga: 234, UDC: 190, ERC: 150, AP: 135, etc.

En espera de les eleccions municipals que havien de renovar els alcaldes i regidors dels ajuntaments franquistes, es crearen comissions o coordinadores democràtiques en la majoria de poblacions catalanes, constituïdes pels principals partits polítics, amb la finalitat de fiscalitzar la seva actuació. En el cas de Sant Feliu, els temes més conflictius a resoldre foren el del casino dels Nois –feliçment solucionat amb una reunió entre les parts, en la qual s'arribà a un acord per salvar l'edifici–, l'adopció de l'escut oficial de la ciutat, el projecte d'urbanització de les Baelles, etc. Les relacions entre la Comissió de Partits Guixolencs i l'Ajuntament, salvades les lògiques discrepàncies, es mantingueren generalment dins un to de diàleg i d'estreta col·laboració, la qual cosa provocà una Transició sense tensions remarcables. En altres poblacions, però, els enfrontaments foren especialment durs –com en el cas de Platja d'Aro, on, a causa en bona part del Pla General d'Ordenació Urbana, la Comissió de Partits Polítics d'aquesta població demanà reiteradament la dimissió de l'alcalde Joan Cargol (amb vint anys en el càrrec), sense aconseguir-ho en un primer moment–.

El dia 11 de setembre de 1977 tingué lloc –per primera vegada a Sant Feliu– la celebració de la Diada Nacional de Catalunya.

L'acte consistí en una concentració ciutadana davant l'edifici de l'ajuntament, seguit d'un parlament del senador Pere Portabella i del cant d'*Els segadors*.

D'altra banda, i en el terreny de les obres públiques, entre 1976 i 1978 se n'emprengueren o se n'inauguraren diverses de gran transcendència per a la ciutat. Citem, entre d'altres, les següents: construcció d'un espigó submergit destinat a regenerar la platja i el desviament de la desembocadura de la riera del Monestir (obres inaugurades el mes de juny de 1977), emplaçament de la secció de Formació Professional a l'antic convent de les Vetlladores, acabament de la carretera de Sant Feliu a Sant Pol per ca l'Ametller (inaugurada el maig de 1977, una vegada transcorreguts trenta-tres anys des de l'inici de les obres), projecte d'urbanització de Vilartagues i Tueda de Dalt (les obres començaren el 28 de març de 1978), inauguració del col·legi Mn. Baldiri Reixach (setembre de 1978), etc.

No cal dir que la destrucció de l'entorn continuà de forma brutal i sistemàtica, sense que els canvis polítics modifiquessin la desídia dels governants. Les protestes –poques i minses– per part de la ciutadania i de les emergents forces polítiques poca cosa hi pogueren fer, excepte en rares excepcions (salvar una part de les Balelles, per exemple). Una vegada esmicolats els edificis més representatius del Passeig –aquells anys s'enderrocaren els últims que quedaven dempeus (can Batet, can Bartra...)–, la següent onada destructiva es dirigí cap als voltants (Molí de les Forques, Volta de l'Ametller, les Balelles, muntanya de Sant Elm, Sant Pol, etc.). D'altra banda, el mes de novembre de 1977, l'empresa paperera Torras Hostench intentava una plantació d'eucaliptus a gran escala al triangle Montclar-Solius-Pedralta, fet que originà una forta campanya per salvar el massís, i el febrer de 1978 era arrasada la Creu d'en Barraquer en fer-se una carretera il·legal per a un projecte d'urbanització al paratge de Sant Benet (en aquest últim cas, l'Ajuntament guixolenc, en una decisió sense precedents, ordenà la demolició de les obres realitzades sense permís, la reparació dels danys causats per la carretera i la repoblació dels arbres talats). No tot, però, foren notícies decebedores, puix que el dia 23 d'octubre de 1978 el casino dels Nois era declarat Monument Històric-Artístic d'Interès Local.

A partir de 1975 es produí una greu crisi en la indústria de la construcció, a causa de la qual es produïren un determinat

nombre d'acomiadaments de treballadors i les primeres vagues destacades d'aquest sector. Així mateix, fou constituïda la Confederació Empresarial de Girona –un dels seus principals impulsors fou el constructor guixolenc Felip Masó Ferragut–, amb la finalitat de coordinar les accions de les empreses de les comarques gironines i, a la vegada, amb el propòsit de servir d'interlocutors amb les centrals sindicals, una vegada desaparegut el sindicat vertical franquista (la CNS). Precisament, el maig de 1978 tingueren lloc les primeres eleccions sindicals dins les empreses.

De mica en mica, la normalitat democràtica s'anava imposant a la vida oficial i a la societat civil en general, malgrat que alguns dels "tics" adquirits durant tants d'anys encara costaria un temps d'eradicar-los. D'aquesta manera, mentre que la central sindical CNT-AIT organitzava sense problemes una *fiesta libertaria* al camp de futbol guixolenc, míting en el qual participà la veterana dirigent anarquista Federica Montseny, el setmanari guixolenc *Àncora* continuava essent redactat en un tant per cent molt elevat en llengua castellana, la qual cosa feia palès el mal que havien fet a la cultura catalana els gairebé quaranta anys de dictadura franquista.

En un altre ordre de coses, el febrer de 1978 la veïna població de Platja d'Aro organitzà el primer carnaval de la Costa Brava de l'època postfranquista. Alhora, a Sant Feliu quedava constituïda l'Associació de Veïns de Vilartagues i Tueda de Dalt, amb l'elecció de Jordi Bolaño Massana com a primer president de l'entitat.

A mesura que s'acostaven les eleccions municipals, la tibantor entre els partits polítics, les diferents associacions ciutadanes de nova creació i els consistoris hereus del franquisme anà *in crescendo*. D'aquesta manera, a l'inici de l'any 1978, la campanya en contra de l'alcalde de Platja d'Aro, Joan Cargol, va esdevenir cada cop més intensa. El seu processament a l'Audiència de Girona (a causa de la seva ordre d'enderrocar unes oficines situades en uns terrenys no edificables, fet que provocà la suspensió cautelar de les seves funcions com a alcalde i el seu indult posterior) propicià que, finalment, presentés la dimissió aduint problemes de salut.

Cenyint-nos a Sant Feliu, haurem de constatar que a la nostra ciutat, tot i que no s'hi assolí la crispació d'altres municipis

propers, els nervis dels uns i dels altres provocaren més d'una enganxada. Serveixi de mostra el fet que, per una rebequeria, l'Ajuntament decidí negar-se a lliurar els extractes dels acords municipals als mitjans de comunicació (entre els quals, el setmanari *Àncora*), privant així la població d'una informació bàsica; com també l'escàs entusiasme demostrat pel consistori per sumar-se a l'homenatge del guixolenc Josep Irla, president de la Generalitat a l'exili; o el fet que, tres anys després de la mort del general Franco, els edictes i anuncis de l'Ajuntament continuessin redactant-se en llengua castellana; o, per últim, que fins el mes d'octubre de 1978 no s'aprovés retolar els carrers de la ciutat en llengua catalana, a instàncies del partit Convergència Democràtica (en aquest últim cas, el mateix alcalde Pere Albertí va reconèixer que Sant Feliu era una de les poques poblacions catalanes que encara no havia retolat els carrers en la nostra llengua).

Altres notícies importants de finals de 1978 foren la instal·lació –per fi!– de l'antena d'UHF, la polèmica de la salinització de la conca del Ridaura amb motiu de la construcció del port nàutic Port d'Aro a Riuet, i l'elecció de Josep López de Lerma com a president del comitè executiu provincial de CDC.

Pel que fa a notícies d'abast estatal, el 6 de desembre de 1978 tingué lloc el referèndum per aprovar la Constitució espanyola. Els resultats a la nostra ciutat foren aclaparadors: 7.487 vots favorables i 275 de contraris. Tot seguit, el dia 1 de març de 1979, se celebraven les segones eleccions generals, amb el resultat d'un nou triomf de la UCD d'Adolfo Suárez. A Sant Feliu la victòria correspongué als socialistes (PSC-PSOE), amb 3.047 vots, seguits de la UCD (1.546), CIU (1.511), PSUC (1.073) i Esquerra Republicana (228).

El seguit d'eleccions i referèndums cristal·litzà el 4 d'abril de 1979 en les esperades eleccions municipals arreu de l'estat. A la nostra ciutat es presentaren cinc formacions polítiques: Centristes de Catalunya-UCD (cap de llista: Carles Xargay Saurí); Convergència i Unió (Josep López de Lerma López); Esquerra Republicana de Catalunya (Claudi Barnés Soler); Partit Socialista de Catalunya-PSOE (Manel Monfort Anglés); Partit Socialista Unificat de Catalunya (Pere Pujol Jordana). A pesar del gran desplegament propagandístic de CIU i de les manifestacions contràries a les forces d'esquerra per part de l'Església Catòlica

i de la majoria dels mitjans de comunicació, els socialistes van guanyar a Sant Feliu amb claredat:

Cens:	10.975;	votants:	7.486 (68,20%)	
PSC-PSOE	2.933 vots (39,49%)			7 regidors
CIU	1.613 vots (21,71%)			4 regidors
UCD	1.351 vots (18,19%)			3 regidors
PSUC	1.200 vots (16,15%)			3 regidors
ERC	330 vots (4,44%)			0 regidors

La sessió de constitució del nou Ajuntament va tenir lloc el 19 d'abril de 1979, i resultà elegit nou batlle el cap de llista socialista, Manel Monfort Anglés, de 41 anys, nascut a Calig (Castelló de la Plana), resident a Sant Feliu des del 1969 i administratiu de la casa comercial Butano, S.A., amb el vot favorable dels set regidors del seu grup i dels dos del PSUC. En el càrrec de primer tinent d'alcalde resultà elegit Pere Pujol Jordana, un veterà i destacat comunista. Amb aquests resultats, el capgirall al consistori era, doncs, total, absolut, d'un abast, uns mesos abans, inimaginable. La burgesia i la classe benestant guixolenc –sobretot la dels industrials– era substituïda en el poder polític local com mai no ho havia estat al llarg dels darrers cent anys –ni tan sols durant la Segona República–. El relleu el prenien, en bona part, individus sorgits de les classes populars i treballadores (empleats, petits comerciants, obrers, etc.). El desig d'un canvi profund que trenqués absolutament amb el passat franquista, sumat a la forta immigració esdevinguda a les dues dècades anteriors, explicarien, en part, el colossal terratrèmol polític ocorregut a casa nostra.

A partir d'aquells moments començaria una tasca gegantina de recuperació i de conquesta dels valors i dels signes d'identitat catalans –absolutament perseguits, prohibits, humiliats i menyspreats durant quaranta anys de dictadura–, dels drets de la nostra llengua i de la nostra cultura, del reconeixement dels drets de la dona, de l'infant, del jubilat i del treballador, dels drets d'ensenyança, de sanitat i de justícia per a tothom, i tants d'altres que hem aconseguit o que tenim l'esperança de fer-ho en el futur. Qui esperés, però, que la democràcia conquerida fos la panacea que tot ho soluciona, com la vareta màgica d'un mag, ha de comprendre que vivim en un món imperfecte, habitat per humans –també imperfectes–, amb desigs i esperances molt sovint diferents, i, a vegades, contradictoris, per la qual cosa es

fa tan difícil assolir un nou esglaó de justícia i d'equanimitat, elements, aquests, bàsics per al desenvolupament econòmic, social i cultural. Tanmateix, és inqüestionable, sens dubte, vista l'experiència del nostre país en els darrers cinquanta anys, que

només vivint en democràcia –i amb el diàleg que això comporta– podem tenir l'esperança de veure la llum d'un futur millor i més just, i que mai, mai, no hem d'abandonar el camí que vam iniciar ara fa poc més de vint-i-cinc anys.



1 – Jordi Pujol i Josep López de Lerma en el decurs d'un míting electoral de Convergència celebrat al cinema Las Vegas. Autor: el desconec. Cedida pel setmanari *Àncora*.



3 – Josep Vicente i Joaquim Nadal es dirigeixen als assistents en un miting del Partit Socialista celebrat a la plaça de Salvador Espriu. Autor: el desconec. Cedida pel setmanari *Àncora*.



4 – Manel Monfort, tot just elegit batlle de la ciutat, el dia de la festa patronal de la policia. Autor: el desconec. AMSFG.

AVENTURA A LA FONT PICANT

És estiu. Fa una tarda calorosa d'aquelles de mitjan agost, tan tranquil·la i plàcida que convida a fer una bona migdiada a l'ombra de qualsevol arbre. El cel, completament serè, és de color blau elèctric intens i el sol, que encara es troba ben encimbellat, castiga sense miraments amb els seus raigs blanquinosos. Tanmateix, sota l'ombra dels pins, això quasi no es nota.

De sobte, apareix, corrent, un nen sortit del no-res. Àgil com un gat, esquivant d'un salt la branca d'un gran pi que reposa a terra, entre la fullaraca, i que ha caigut possiblement a causa de la tempesta que hi va haver fa un parell de setmanes. Darrere seu, hi corre un gos negre, que l'empaita tot bordant amb lladrucs alegres i juganers. Però quan ambdós han recorregut alguns metres, el gos s'atura enmig del bosc. Sembla que espera algú perquè mira fixament darrere seu, amb les orelles ben aixecades, que fa anar d'un costat a l'altre. I efectivament, d'entre els arbres apareix un grup de marrecs que proven de seguir-los, però que, a causa de la seva curta edat, s'entretenen esquivant la branca que el primer ha saltat amb tanta facilitat.

Continuen la seva carrera per la pineda, entre xiscles i rialles, amb el més gran al capdavant i els menuts al darrere, perseguits tots pel pastor belga de pèl curt, que es cuida que cap d'ells es perdi. De sobte, el més menut empassa amb els cordons deslligats de les seves victòries i cau a terra, rodolant entre la pinassa. S'incorpora, espantat, i s'examina el genoll on s'ha fet una esgarrinxada. Vol cridar els seus companys però ja són massa lluny i sembla que ningú no s'aturarà per ajudar-lo. I, quan menys s'ho espera, apareix el gos negre, que li llepa la galta per animar-lo. Per això, finalment, el petit s'aixeca d'una revolada i es reincorpora a la persecució, oblidant, per uns instants, el dolor que en altres circumstàncies l'hauria fet plorar.

Els nens arriben a la taula de pedra que hi ha al fons de tot de la pineda de la Font Picant, entre empentes i cops. El primer de fer-ho és un marrec tan alt com ample i que, amb onze anys i somriure trapella, és el més gran de la colla. S'afanya a tocar la pedra grisa de la taula on s'escampen les carmanyoles, bosses i d'altres utensilis que han portat les mares per berenar, mentre diu, tot orgullós:

—He guanyat.

Un altre de petit i nerviüt se li apropa enfadat.

—Has fet trampa! —li retreu.

Però el gran el fa callar d'un cop al cap.

—No us baralleu —els renya una mare. —Tu que ets el més gran has de tenir cura dels petits, i no pegar-los. I ara, aneu a buscar un xic d'aigua, que quan torneu berenarem.

Tots fan que sí amb el cap i somriuen d'orella a orella, imaginant-se els entrepans i els pastissos que els esperen a la tornada. Una nena de cuetes rinxolades pren l'ampolla de plàstic buida que hi ha a la motxilla mentre el gran crida el gos negre, que respon al nom de Dick. Llavors, tota la colla s'encamina a través dels arbres cap a la clariana on s'amaga la font, mentre les mares, que per fi es veuen deslliurades de la quitxalla durant una estona, continuen amb les seves tafaneries.

Malgrat la calor, l'esplanada està plena de gom a gom: hi ha avis que prenen la fresca i grups de dones que fan la xerrada; a més, en algunes de les taules de pedra que hi ha escampades per tota la pineda, s'hi acomoden algunes famílies d'estiuejants que han vingut a dinar i ara reposen tot prenent un cafè que treuen del termos.

Els nens acaben de creuar la clariana i voregen el rierol que alimenta la font abans no arriben al seu destí. Allí també hi ha molta gent, carregada amb garrafes, ampolles, cànirs i qualsevol mena d'utensili que serveixi per a recollir l'aigua.

—Quina cua! —es queixa una de les nenes, que deu tenir uns vuit anys i vesteix uns pantalons ciclistes de quadres.

—Doncs anem a l'altra —sentencia el gran.

—Però la mare ha dit...

—Ara no hi és, la mare, i mano jo.

Sense dubtar-ho ni un moment, agafa l'ampolla de plàstic a la menuda de cuetes rinxolades i corre cap a les escales que baixen cap a la font picant. Els altres sis el segueixen sense protestar.

Només hi ha un home gran davant d'ells, de cabells absolutament blancs —que amaga sota una boina negra— i de rostre arrugat. En sentir-los arribar, els dirigeix una mirada de cua d'ull, tot arrufant les celles i rosegant amb més insistència l'escudents que porta entre els llavis. Els nens s'aturen, a una certa distància, intimidats per l'aspecte de l'home, i esperen el seu torn. Però el temps passa massa a poc a poc, segons ells, que veuen, exasperats, com en aquella estona només s'han omplert dues de les cinc ampolles de plàstic que l'home gran du dins el seu cistell.

–I si anem a fer un volt i tornem després? –diu de sobte el menut nerviüt.

Però el gran li pega un cop al cap, mentre respon:

–Calla, beneit. Si ens n'anem, ens passaran al davant.

–Però podem deixar l'ampolla aquí, així, si ve algú, sabran que nosaltres anàvem primer –respon la tercera nena de la colla, que fins ara no havia badat boca, afegint-se a la conversa.

El gran s'ho rumia, tot observant-la amb recel. És alta i, si segueix creixent així, aviat l'atraparà; a més, la seva llarga cabellera morena, que sempre porta recollida en una cua de cavall, la fa massa nena. I és per això que no li cau gaire bé, no li agraden les nenes, són massa figafors i ploramiques. Però també és cert que, en el fons, li té por, perquè, tot i ser un any més petita que ell, ja li porta molt d'avantatge. Tot i que ha de reconèixer que té raó.

Finalment deixen l'ampolla a l'escala i, engrescats per les beneiteries que els explica el gran, s'encaminen cap al bosc, abandonant la clariana de la font. En Dick borda, content de sentir que se n'empesquen alguna, i els segueix tot remenant la cua, però la nena de la cua de cavall, que no ho veu gaire clar, prova d'aturar-los, sabent que passejar sols pel bosc és perillós. Tot i això, cap d'ells no l'escolta, i sense cap altre remei, decideix seguir-los.

–Hi ha un arbre molt gran i una cova. I a dins, hi ha un tresor –va recitant el marrec, mentre els guia a través dels arbres, bardisses i matolls, acompanyat pel seu company fidel, que és el que obre camí.

Els més menuts queden fascinats per la història i li'n demanen més detalls, mentre les dues nenes de vuit i deu anys es miren i somriuen, perquè coneixen bé les ganes d'atenció que té el seu company. I és per això que, quan arriben davant de l'arbre, queden tan bocabadades com els petits.

És una alzina alta i grossa, amb un tronc tan ample que ni dos homes el podrien rodejar amb els braços. És fosca i tèntrica, i les seves branques s'estenen amunt, cap al cel, buscant la llum que els manca. Tanmateix, el més sorprenent és el forat que s'amaga entre les seves arrels i que sembla un cau de conills, tot i que més gran.

Com si ja ho tingués tot planejat, el gran es treu una llanterna de la butxaca i l'engega, tot senyalant l'entrada de la cova.

–Hem d'entrar aquí dins? –pregunta, espantat, un noi et de set anys, que fins ara s'havia afegit tot cofoi a aquella aventura.

El gran li fa que sí amb el cap i corre cap a ell per agafar-lo pel canell; després l'estira cap a dins. Però l'altre es debat, per deslliurar-se'n. Finalment, és la nena gran qui s'hi apropa i els obliga a separar-se. El gran, ofès, la desafia amb la mirada uns instants, abans d'enfocar-la directament als ulls amb la llanterna, per encegar-la, i corre cap al forat, sense dir res. Els altres es miren, desconcertats, sense atrevir-se a entrar. Però quan ell els crida des de l'interior la por s'esvaeix i tots s'afanyen a seguir-lo. L'únic que es queda fora és en Dick, que, amb les orelles planxades i la cua entre cames, ensuma el forat, desconcertat.

L'entrada és estreta, però ells hi caben prou bé. Amb la llum minsa i famèlica de la llanterna es pot veure el passadís que s'estén davant seu, brut i fosc, obert directament a la roca. A les parets s'hi veuen gargots escrits, que barregen pintures rupes- tres amb pintades de brètols.

Encoratjats per les paraules del gran, comencen a avançar pel passadís amb el cor encongit de por i tots ells ben agafats de les mans. Miren, sorpresos, a banda i banda amb els ulls esbata- nats, quan, a unes passes de l'entrada, troben el primer objecte: una taula vella i atrotinada que s'està podrint amb la humitat. Més endavant, hi ha altres mobles, que sembla que faci segles que son allí de vells i bruts que estan: un llit amb el matalàs de palla, un armari petit i una calaixera sense calaixos. I ja al fons de tot, on la cova es fa tan estreta que ja no s'hi pot passar sense caminar de quatre grapes, s'hi apilonen caixes de fusta, que estan tancades amb clau i no es poden obrir.

–Veieu? Hi ha un tresor –diu, tot orgullós, el gran.

–Ho hauriem de dir a la mare –murmura una de les nenes, que encara no s'ho pot creure.

Però ell la talla de seguida.

–No! Això és el meu secret, no l'hi podeu explicar a ningú. M'heu entès?

Tots queden en silenci.

–Bé, doncs. I ara, tornem.

Surten de la cova a empentes, sense ganes de quedar-s'hi gaire estona més. A fora, en Dick els rep remenant la cua i flai- rant-los la roba amb insistència. Després, emprenen el camí de

tornada sense dir ni un mot sobre el que han trobat. I és per això que tots ells ho obliden fàcilment. Quan són de nou a la clariana, el menut els repta altre cop a una cursa fins a la taula, buscant la revenja contra el seu germà gran; però, malauradament, torna a perdre.

En arribar, veuen que les seves mares, que ja fa estona que els esperen, ho han preparat tot. I ells passen, afamats, la mirada per la taula, on s'apilonen safates amb entrepans, coca, gots de plàstic plens de taronjada i llimonada, i moltes altres coses. No

triguen ni dos segons a llançar-s'hi, agafant el primer que troben i que ràpidament s'enduen a la boca. Algun bocí cau a terra, però en Dick, que no se'n perd ni una, s'afanya a queixalar-lo amb les seves dentotes. Després, s'asseuen a terra, formant una rotllana, i mengen contents. I quan una de les mares els pregunta per l'aigua que havien anat a buscar, tots es miren, sorpresos. Se l'han descuidat.

Anna Roldós i Martínez

ÍNDEX

Presentació	
Introducció	3
L'AVI COSME	5
LA FESTA MAJOR DE 1886	13
EL CASINO DELS NOIS	22
EL NAUFRAGI DEL BRUNO	27
EL TREN PETIT	30
L'OBSERVATORI CATALÀ	36
EL BOT DE SALVAMENT MIQUEL DE BOERA	40
LA CAPELLA DE SANT AMANÇ	42
EL MEU AVI VA ANAR A CUBA	44
EL SOMETENT	48
SANTIAGO RUSIÑOL	50
LA VISITA DEL REI ALFONS XIII	53
LA FESTIVITAT DE LA IMMACULADA (1904)	58
ELS VELL APLECS DESAPAREGUTS	62
EL PORT	66
LA CREU ROJA	71
L'AIGUAT DE 1908	73
LA CREMA DE L'ESGLÉSIA DE SANT JOAN (1909)	77
EL CASINO DELS SENYORS	79
L'ESPERANTO	81
L'APLEC D'HOMENATGE A SALVADOR ALBERT (1910)	88
UNA FUNCIO D'ÒPERA A LA PLATJA	90
ELS QUIOSCS DELS JARDINS MUNICIPALS	92
UNA BALENA A LA PLATJA	96
EL VOL DE LUCIEN DEMAZEL	101
UNA CURSA DE MOTOS	105
LA VISITA PASTORAL DEL BISBE MAS	111
L'SPORT CLUB GUIXOLENSE (1915-1918)	113
A ON POT ARRIBAR EL VICI!	119
ELS BANYS DE SANT POL	121
LA FESTA DE SANT CRISTÒFOL	127
EL NAIXEMENT DEL GRUP AMICS DE LA SARDANA	131
EL CLUB NATACIÓ GUÍXOLS (1922-1936)	135
ELS POMELLS DE JOVENTUT	145
BARQUEJANT CAP A TOSSA EL 1925	149
EL XALET MONTSENY DE S'AGARÓ	152
LA FESTA DE SANT ANTONI ABAT	156
ELS CREUERS TURÍSTICS DELS ANYS VINT	
I LA VISITA DE L'ORFEÓ CATALÀ EL 1928	160
LA COLLA DE JOSEP IRLA	166
LA FESTA DE SANTA LLÚCIA	168
LA PORTA FERRADA DEL MONESTIR	173
FRANCESC MACIÀ I EL MONUMENT A JULI GARRETA	177
LA FONT DE SANT ELM	182
EL CARNAVAL DE 1935	186
LA GUERRA INCIVIL (1936-1939), UN TESTIMONI COM UN ALTRE	188
L'ALCALDE GANDOL	194
LA MASIA	201
LA PROCESSÓ DEL CORPUS CHRISTI DE 1943	204
LA DESFILADA DE LA VICTORIA DEL 3 DE FEBRER DE 1944	208
HOMENATGE ALS ANCIANS L'ANY 1949	211
LES MANIFESTACIONS DE RELIGIOSITAT DELS ANYS QUARANTA	213
EL RODATGE DE PANDORA	223
L'ESBART D'ANSAIRE DEL CENTRE EXCURSIONISTA MONTCLAR	225
EN FONOLL I EN SALVI, QUINA PARELLA DE POLLOS	227
UNA TARDA AL CINEMA VICTORIA	231
UNA BOLETADA A SOLIUS	233
EN GAZIEL I LA INAUGURACIÓ DEL CASAL GUIXOLENC	
A BARCELONA L'ANY 1960	237
ANECDOTARI DEL FESTIVAL INTERNACIONAL DE CINEMA AMATEUR	
per Alfons Hereu Ruax	242
LA NEVADA DE 1962	246
LA PLANTADA DE PINS D'EN PUIG	248
UNA MÀNEGA D'AIGUA	250
EN XAVIER CUGAT A CAN TONI	251
ELS SILOS	254
LES ELECCIONS MUNICIPALS DE 1979	258
AVENTURA A LA FONT PICANT per Anna Roldós Martínez	264



SANT FELIU DE GUÍXOLS
PINZELLADES, FANTASIES I MEMBRANCES

ISBN 84-611-1155-9



Edició:
AGUSTÍ ROLDÓS I SOLER

SANT FELIU DE GUÍXOLS - PINZELLADES, FANTASIES I MEMBRANCES